МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

Сербін Олег Олегович

УДК 168.5+001.8]:025.4/.01(043.5)

БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

Дисертація на здобуття наукового ступеня
доктора наук із соціальних комунікацій

Науковий консультант:
Сенченко Микола Іванович
доктор технічних наук, професор

Київ - 2016

ЗМІСТ

Список скорочень……..……..5

ВСТУП……..……6

Розділ 1. БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ
ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

1.1 Розвиток наукової думки з проблем класифікації, каталогізації, систематизації інформації…….…….17

1.2. Методологічні засади дослідження……....91

Висновки до розділу …….……..113

Розділ 2. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ НАУК
У СТАРОДАВНЬОМУ СВІТІ

2.1 Класифікаційна система наук Демокрита в аналітичному представленні моделі систематизації знань……..…….….…….118

2.2 Класифікаційна система наук Платона у парадигмі систематизації інформації….…… ……..125

2.3 Класифікаційна система наук Аристотеля як втілення конгломерації різнорідної інформації …….133

2.4 Концептуальне представлення предметності тріади з позиції класифікації наук стоїків ……..143

2.5 «Таблиці…» Каллімаха: бібліотечна систематизація в контексті класифікації наук……...……....148

Висновки до розділу ……..…153

Розділ 3. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ НАУК
У ПЕРІОД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

3.1 Схоластична класифікаційна система як основа систематизаційних процесів в умовах інституалізації освіти ……158

3.2 Квадрозначність організації знань у класифікаційній системі Йоана Еріугени ……..161

3.3 Систематизація читання в класифікаційній системі Гуго Сен-Вікторського…….....……...166

3.4 Систематизація науки і теології
в класифікації Томи Аквінського …….....173
3.5 Принципи ієрархії та згортання/розгортання інформації –
систематизаційна основа вчення Ніколаса Кузанського…….183
Висновки до розділу ……...…..192
Розділ 4. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ НАУК
У ПЕРІОД НОВОГО ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ
4.1 Загальна система знань людини в Енциклопедії Дідро
та Д'Аламбера, як модель систематизаційної організації
в епоху Просвітництва ……..198
4.2 Розвиток класифікаційної думки в період
з середини Нового – початку Новітнього часу:
аналітичний огляд ……. …….……222
4.3 Методико-структурний розвиток
та систематизаційна еволюція впровадження
десяткових класифікацій ……...…….…..245
4.4 Технологія та історія рекласифікації фондів
бібліотек як свідчення трансформаційних
змін підходів до систематизації ……. ..264
Висновки до розділу …….…….....290
Розділ 5. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: РЕАЛІЇ, НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ
ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
5.1 Ототожнення рубрик різних класифікацій
у контексті їх гармонізації ……..…..…….……293
5.2 Оптимізація інформації як передумова
систематизації в рамках еволюції класифікаційних систем …….…..300
5.3 Основні структурні принципи бібліотечних
класифікаційних систем як систематизаційне
вираження розвитку класифікацій наук …….……..317

5.4 Диференційність бібліотечної систематизації
в єдності новизни систем організації інформації ……330
Висновки до розділу ……..……..359
ВИСНОВКИ……..…363
ДОДАТКИ...……..…371
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 376

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АП	алфавітний (абетковий) покажчик
АПП	алфавітно-предметний покажчик
ББК	Бібліотечно-бібліографічна класифікація
ГСК	Генеральний систематичний каталог
ДК	десяткова класифікація
ДКД	Десяткова класифікація Дьюї
ІПМ	інформаційно-пошукова мова
КБК	Класифікація бібліотеки Конгресу
КІПМ	Конгломерат інформаційно-пошукових мов
КД	Класифікація двокрапкою
МБІ	Міжнародний бібліографічний інститут
МДБК	Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація
НАНУ	Національна академія наук України
НДІ	Науково-дослідний інститут
НТІ	Науково-технічна інформація
НБУВ	Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
НПБУ	Національна парламентська бібліотека України
РРФСР	Російська радянська федеративна соціалістична республіка
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
УДК	Універсальна десяткова класифікація
УРСР	Українська Радянська Соціалістична Республіка

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах розбудови в Україні суверенної правової держави, усвідомлення необхідності переходу до інтелектуально орієнтованої економіки і формування інформаційного суспільства суттєво зростає значущість розроблення теоретико-методологічних засад управління знаннями, найважливішим інструментарієм якого є впровадження єдиної національної україномовної класифікаційної системи. Саме систематизація надає інформації властивості знаннєвості, виявляє змістовність знань, перетворює їх на ресурс, придатний для використання. Тому вельми актуальною є потреба досконало дослідити сутнісну фундаментальність систематизації в контексті принципів побудови класифікацій наук і її вплив на формування семантивної та синтактивної складових бібліотечно-бібліографічних класифікацій.

Дослідження бібліотечної систематизації в контексті еволюції класифікацій наук зумовлено світоглядними досягненнями розвитку систематизаційної думки та потребою визначення ролі й місця систематизації і як процесу, і як способу організації величезних обсягів інформації засобами бібліотечних класифікацій. Вивчення еволюції класифікаційних систем дозволяє визначити особливості основних етапів систематизації наукової інформації в контексті здійснення процесів індексування інформаційних ресурсів, довести закономірність диверсифікації комбінаційних можливостей систем класифікації в контексті ускладнення інформаційного тезауруса суспільства. Не менш актуальною є потреба досконало дослідити сутнісну фундаментальність систематизації в контексті принципів побудови систем класифікації наук і бібліотечних класифікацій. Нині в Україні нагальною є проблема консолідації національних інформаційних ресурсів, вирішити яку можливо лише на основі виявлення сутності бібліотечної систематизації як

знаннєвої категорії, що визначає рівень компетенції, комбінаторності, універсальності, інтероперабельності документних класифікаційних систем.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена наявністю таких основних протиріч між: об’єктивною необхідністю підвищення якості й ефективності бібліотечної систематизації наукової інформації в умовах глобалізації інформаційного простору та недооцінкою ролі й потенційних можливостей бібліотек як базової ресурсної складової інформаційної інфраструктури суспільства; нагальною потребою уніфікації класифікаційного інструментарію консолідації національних бібліотечно-інформаційних ресурсів і відсутністю теоретико-методологічних засад його формування. Ґрунтовний аналіз фахових публікацій свідчить, що важливі аспекти означеної проблеми ще не набули комплексного та глибокого вивчення. Це є додатковим свідченням актуальності теми дисертаційного дослідження.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в контексті виконання законів України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національну програму інформатизації», «Про обов’язковий примірник документів», указів Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України», «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», загальнодержавної програми «Електронна Україна», «Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека –XXI», «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року», інших законодавчих і програмних документів.

Дисертаційна робота виконувалася в межах науково-дослідних тем Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: «Управління бібліотечно-інформаційною діяльністю наукової бібліотеки», «Підвищення ефективності інформаційної діяльності наукової бібліотеки» й «Організація

бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору».

Мета дослідження – розробка теоретико-методологічних засад удосконалення бібліотечної систематизації наукової інформації як змістовно-функціональної основи оптимізації бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що бібліотечна систематизація — це основа наукової організації інформації, найважливіша знаннєва категорія, яка засобами бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем дозволяє суттєво підвищувати ефективність розкриття не лише змісту інформаційного ресурсу, а й його змістовності, здійснювати екстракцію латентних знань, зокрема й в автоматизованому режимі.

Для реалізації зазначеної мети та перевірки робочої гіпотези передбачається вирішення таких **завдань дослідження:**

- з’ясувати стан розробленості проблеми вдосконалення бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем у контексті розвитку класифікацій наук;
- обґрунтувати теоретичну базу та методологічний інструментарій дослідження;
- визначити основні види класифікаційних систем різних епох, що відбивають найсуттєвіші трансформації їх систематизаційного інструментарію;
- обґрунтувати особливості реалізації структурної цілісності основних видів класифікаційних систем у контексті підвищення ефективності технологій систематизації інформації;
- установити головні та допоміжні елементи основних видів класифікаційних систем та представити їх порівняльну характеристику;
- охарактеризувати класифікаційні схеми організації структурних елементів основних видів класифікаційних систем, визначити взаємозв’язки та взаємозалежності між їх змістовою та змістовною складовими;

- установити основні напрями й форми еволюційного втілення синтактивних особливостей класифікацій наук у семантивну складову бібліотечно-бібліографічних класифікацій;

- довести діалектичну взаємозалежність синтактивної та семантивної складових бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем, сформулювати основні принципи класифікації інформації в контексті реалізації процесів систематизації;

- визначити пріоритетні напрями вдосконалення бібліотечної систематизації в контексті автономності і взаємодії її змістовної та змістової складових.

Об'єкт дослідження – бібліотечна систематизація наукової інформації.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади розвитку бібліотечної систематизації наукової інформації.

Методологія і методи дослідження. Методологічна база дослідження зумовлена міждисциплінарною спрямованістю теми, її основу складають парадигма розвитку систематизації наукової інформації та базові положення еволюції класифікацій наук, що дозволило вивчати об'єкт дослідження як інструментальний засіб підтримки соціальної комунікації й інституціональної складової процесів аналітико-синтетичного опрацювання інформації.

Методологічний апарат дослідження склали загальнонаукові підходи до пізнання: системний, інформаційний, соціокомунікативний, соціокультурний, історико-генетичний та деякі спеціальні дослідницькі методи. Використання системного підходу дозволило виявити зв'язки та взаємозалежності між елементами, комплексами елементів, окремими підрозділами бібліотечно-бібліографічних класифікацій, різними видами класифікацій, базовими процесами систематизації інформаційних ресурсів. Системні зв'язки між елементами розглядалися крізь призму наукової методології компонування і форматування синтактивної та семантивної складових певної класифікаційної системи. Комплексне застосування

соціокомунікативного й інформаційного підходів дозволило охарактеризувати інформацію як об’єктивну категорію та базову умову комунікаційної взаємодії в системі «вхідний неструктурований потік інформації» — «систематизатор» — «інформаційний ресурс» — «користувач», розкрити сутність та значення систематизаційної основи в загальній системі впорядкування й організації наукової інформації, визначити властивості різних видів інформаційно-пошукових мов (ІПМ) як навігаційного інструментарію в глобальному інформаційному просторі. Застосування історико-генетичного та соціокультурного підходів вможливило встановити еволюційний зв’язок між елементами цілісної систематизаційної системи, отримати достовірні факти діалектичного розвитку, трансформації і впливу класифікаційних систем минулих століть на сучасну практику бібліотечної систематизації наукової інформації. Потенціал прогнозно-аналітичного методу нерозривно пов’язаний з динамікою функціонування наукового знання, його використання надало можливості підвищити когнітивні можливості систематизації наукової інформації через удосконалення методик і технологій індексування. Компаративний метод уможливив довести наявність спільного та відмінного у різних видах бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем, визначити особливості їх синтактивної і семантивної складових.

Теоретичну базу дослідження склали концептуальні положення, викладені у фундаментальних працях, присвячених методологічним основам класифікацій наук, загальнотеоретичним, організаційно-методичним аспектам застосування бібліотечно-бібліографічних класифікацій. Серед них праці В. Асмуса, Б. Кедрова, Н. Кушнаренко, О. Лосєва, М. Сенченка, Е. Сукіасяна, Н. Голоднової, Т. Голтвинської, В. Удалової, А. Чанишева, Є. Шамуріна, Г. Швецової-Водки, Б. Ейдельмана й ін. Певні наукові публікації присвячені історичним і технологічним аспектам зародження, розвитку й адаптації бібліотечних класифікаційних систем, але здебільшого вони висвітлюють окремі аспекти їх застосування і не розкривають усієї

повноти проблематики розвитку систематизаційних принципів організації наукової інформації.

Джерельну базу дослідження можна розподілити на такі групи:

- видання, у яких викладені результати попередніх досліджень у контексті змістовного представлення нагальних проблемних питань здійснення систематизаційних процесів у практиці опрацювання наукової інформації;

- бібліотечні класифікації, таблиці, тезауруси: «Library of Congress Classification», «Dewey Decimal Classification», «Colon classification» of S.R. Ranganathan, «Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація», «Библиотечно-библиографическая классификация», «Універсальна десяткова класифікація» й окремі розділи із серії «Рубрикатор НБУВ», «Інформаційно-пошуковий тезаурус» Національної парламентської бібліотеки.

- он-лайн джерела класифікаційних систем і прикладів їх застосування, зокрема: «Universal Decimal Classification», Классификационные системы, «Colon classification» of S.R. Ranganathan, «Dewey Decimal Classification», «Library of Congress Classification»;

- закони, постанови, укази, розпорядження, що стосуються розвитку інформаційної сфери та бібліотечної діяльності;

- міжнародні й державні стандарти, що регулюють правила наукового опрацювання інформації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше*:

- комплексно досліджено сутність і значення бібліотечної систематизації як змістовно-функціональної основи бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем у контексті розвитку класифікацій наук;

- виявлено й охарактеризовано основні класифікаційні системи різних епох, що відбивають еволюційність саме систематизаційних підходів до організації інформації;

- сформульовано закономірності диверсифікації комбінаційних можливостей класифікаційних систем, змістовної трансформаційності

методології систематизації, дію яких проілюстровано на: класифікаційних звершеннях Демокрита, Платона, основних принципах предметизаційної та дескрипторної ІПМ, фундаментальних основах фасетної класифікації, класифікаціях Аристотеля і схоластів, принципах систематизування та класифікацій Новітнього часу, на ББК й УДК;

- доведено наявність прямих і зворотних зв'язків та взаємозалежностей між синтактивною і семантивною складовими в процесі еволюції класифікаційних систем;

- розкрито сутність наукових принципів бібліографічної організації інформації крізь призму змістовної складової систематизації (ієрархічного, тетралогічного, принципу атомізму, десятковості смислу, збігу протилежностей, згортання/розгортання, деїзму, динамічності, розділення, раціонального пізнання, еманації, субординації) та її змістової складової (абеткового, концентраційного, комплексування, десятковості, системності, енциклопедичності, розтяжності, універсальності, мнемонічності, міжнародності, багатоаспектності, науковості, логічності, стабільності, дескриптності, конгломерації, систематичності, систематизаційності);

- обґрунтовано, що вдосконалення структурно-формальної складової бібліотечної класифікації сприяє поліпшенню навігаційного потенціалу бібліотечних інформаційно-пошукових систем, тоді як ускладнення семантивної складової класифікаційних систем є найважливішим інструментом знаннєвої організації інформації та екстракції латентних знань;

- виокремлено й охарактеризовано структурно-логічні та сутнісно-ідеологічні принципи організації класифікаційних систем у контексті систематизації, зокрема: квадрозначність, фасетизаційність, ієрархічність, десятковість;

- подано комплексне обґрунтування необхідності й можливості систематизаційної оптимізації, уніфікації та гармонізації процесів організації інформації в бібліотеках України на основі застосування єдиної класифікаційної системи – УДК;

удосконалено:

- методологічні принципи й організаційно-методичні засади систематизації наукової інформації;
- методичний інструментарій індексування за україномовною класифікаційною системою та організаційні механізми впровадження УДК у роботу всіх типів бібліотек України;

набули подальшого розвитку:

- терміносистема предметної сфери бібліотечної систематизації через уточнення сутності таких понять: «зміст» – це кількісна (формальна) характеристика семантивної та синтактивної складових класифікації; «змістовність» – це смислова (когнітивна) характеристика семантивної і синтактивної її складових, «конгломерація» – процес формування зібрання, до якого належать різні ІПМ, зі збереженням усіх своїх індексаційних принципів для консолідованого представлення індексаційних нотацій (об’єднання потенціалу різних ІПМ зі збереженням їх основних ознак та властивостей); «фолкіндексація» – народне індексування або індексування засобами колективного розуму; «систематичність» – структурна характеристика системи, яка утворюється в результаті систематики інформації, коли немає чіткої підпорядкованості, а створення системи забезпечується систематичністю елементів-складових; «систематизаційність» – структурна характеристика системи, яка складається з ієрархічного набору елементів, коли зв’язки між ними виражають підпорядкованість один одному; «системність» – принцип формування класифікації, відповідно до якого остання набуває певних структурних характеристик і безпосередньо перетворюється на систему класифікації;
- наукові уявлення про особливості змістовних та структурних трансформацій бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем у контексті еволюції класифікацій наук.

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні ролі систематизації інформації як знаннєвої категорії, що засобами

бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем розкриває не лише зміст інформаційного ресурсу, а й його змістовність. Аналіз розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем у межах еволюції класифікацій наук надав змоги розкрити сутнісні зв’язки між системними складовими, їх фундаментальний систематизаційний взаємозв’язок у контексті оптимізації змісту й змістовності класифікаційного механізму.

Положення і рекомендації дисертації можуть стати корисними при виробленні цілісної системи підходів до вдосконалення методики бібліотечної систематизації через уніфікацію класифікаційного індексування в межах конкретної бібліотечно-інформаційної установи або комплексу бібліотек держави.

Результати дослідження впроваджено в практичну діяльність відділу наукового опрацювання документів НБУВ імені В. І. Вернадського (розробка та формулювання концепції «Скороченого варіанта НБУВ», підготовка видань робочих таблиць класифікації «Рубрикатора НБУВ»), відділу класифікаційних систем Державної наукової установи «Книжкова палата України імені І. Федорова» (підготовка видань Універсальної десяткової класифікації), відділу наукової обробки документів та організації каталогів Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка (реформування процесів аналітико-синтетичного опрацювання інформації завдяки переходу на індексування фондів за таблицями УДК та електронну каталогізацію), при підготовці науково-методичних матеріалів з навчальних дисциплін «Еволюція наукового класифікування», «Сучасна систематизація інформації» й «Аналітико-синтетична обробка документів» для студентів кафедри книгознавства і бібліотекознавства Київського національного університету культури і мистецтв, про що свідчать акти про впровадження.

Особистий внесок здобувача полягає в теоретичному осмисленні й узагальненні наукових поглядів з досліджуваної проблеми, еволюційних етапів формування та функціонування класифікацій наук, що дозволило обґрунтувати їх роль у контексті розвитку бібліотечно-бібліографічних

класифікаційних систем як інструментів змістової та змістовної систематизації інформації. Викладені результати дослідження належать автору особисто. У шести публікаціях у співавторстві дисертантові належить до 80% тексту.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та рекомендації дисертації викладено в опублікованих наукових працях і обговорено під час 27 міжнародних наукових конференцій, зокрема: «Наука о книге. Традиции и инновации» (Москва, 2009), «Научная библиотека академического учреждения: опыт, проблемы и перспективы информационного обеспечения исследовательской деятельности» (Симферополь, 2009), «Бібліотечно-інформаційний комплекс у контексті розвитку суспільства знань» (Київ, 2009), «Дослідник і віртуальне середовище» (Київ, 2010), «Еволюція структури і функцій бібліотекознавства під впливом сучасних інформаційних технологій» (Київ, 2010), «Книжная культура. Опыт прошлого и проблемы современности» (Москва, 2010), «Наукова молодь у системі обміну знаннями» (Київ, 2011), «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства» (Львів, 2011), «Формування і розвиток бібліотечного електронного середовища» (Київ, 2011), «Библиотеки в информационном пространстве: проблемы и тенденции развития» (Минск, 2011), «Учений інформаційного покоління: інновації, традиції та перспективи» (Київ, 2012), «Інноваційна модель наукової бібліотеки XXI століття» (Київ, 2012), «Румянцевские чтения-2012». «На благое просвещение» (Москва, 2012), «Библиотека и общество: история, реальность, перспективы взаимодействия» (Минск, 2012), «Наукова молодь в умовах розвитку соціокомунікативної сфери» (Київ, 2013), «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів: матеріали» (Київ, 2013), «Румянцевские чтения-2013». «Интеллектуальная культура и книга. Традиции и день сегодняшний» (Москва, 2013), «Українська енциклопедистика» (Київ, 2013), «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного

суспільства» (Львів, 2013), «**Библиотека и общество: проблемы и направления развития**» (Минск, 2013), «Молодь. Наука. Іновації» (Київ, 2014), «Інноваційна діяльність – стратегічний напрям розвитку бібліотек вищих навчальних закладів» (Київ, 2014), «Наукова комунікація в цифрову епоху» (Київ, 2015), «Берковские чтения. Книжная культура в контексте международных контактов» (Минск, 2015), «Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці» (Одеса, 2015), «Книга. Время. Общество» (Павлоград (Казахстан), 2015), «Наукова комунікація в цифрову епоху» (Київ, 2016).

Публікації. Основні результати дослідження викладені в 68 публікаціях. Серед них: 2 монографії, 3 науково-методичні посібники, 7 наукових публікацій у зарубіжних профільних періодичних виданнях, 37 статей у наукових журналах і збірниках наукових праць (із них – 33 статті в наукових фахових виданнях, визначених МОН України), 19 тез доповідей на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференціях.

Кандидатська дисертація на тему «Історія, сучасний стан та перспективи розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні» захищена у 2008 р., її матеріали використовувалися лише в оглядовій частині дослідження.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження, логікою викладу його результатів. Робота складається зі вступу, п’яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Текст дисертації проілюстровано 29 рисунками та 9 таблицями. Загальний обсяг дисертації – 460 сторінок (основна частина – 370 сторінок). Список використаних джерел містить 782 найменування на 85 сторінках.

РОЗДІЛ 1
БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

1.1 Розвиток наукової думки з проблем класифікації, каталогізації, систематизації інформації

В усі часи бібліотечні класифікації були об’єктом дослідження вчених, теоретиків, практиків. Їх розглядали під різним кутом бачення, з різних точок зору досліджували зміст та особливості побудови, аналізували структуру таблиць та відповідних їм каталогів. Усі ці питання розглядалися на сторінках спеціалізованої літератури, в рамках монографічних та дисертаційних досліджень. Кожне з таких досліджень мало свої завдання та мету щодо розгляду класифікацій у певному аспекті. Але аналіз цих досліджень дозволив з’ясувати, що основною їх метою було вивчення бібліотечних класифікацій як механізмів організації каталогів. Тобто передусім розглядався каталогізаційний аспект використання та відповідного розвитку бібліотечних класифікацій. Ми ж своїм завданням бачимо вивчення бібліотечних класифікацій у систематизаційному аспекті в умовах еволюції класифікації наукового знання. Адже, як слушно зазначив М. Слободяник у своїй дисертації «Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій»: «Стрімкий розвиток науки в цілому і системи наукових комунікацій зокрема визначальні для еволюції наукової бібліотеки, її структури і функцій. Для функціонування такої книгозбірні головним є розвиток науки як складного й багатопланового суспільного явища, що має гносеологічну природу й соціальну сутність» [555, С. 50]. Тому в нашому дослідженні бібліотечні класифікації розглядаються в рамках розвитку класифікацій наук задля здійснення процесів бібліотечної систематизації наукової інформації. Важливим є дослідження та аналіз, так би мовити, «систематизаційної палітри» бібліотечної класифікації для

визначення її особливостей та способів відтворення організації інформації. Можна погодитись із дослідником Чан Тхі Кью, який у своїй дисертаційній роботі [664] зазначає, що зміни принципів класифікації знань, які накопичуються, пов’язані з тим, що предметна класифікація знання, відображена в бібліотечно-бібліографічних класифікаціях, почала заміщатися проблемною класифікацією. Ці зміни зростали поступово, в результаті довготривалого історичного процесу. Складалося враження, що бібліотечна класифікація, а також системи індексів, тезаурусів, рубрикаторів тощо, можна постійно пристосовувати до цих змін. Однак концепція «інформаційного суспільства» відкрила нові горизонти у використанні як оперативної, так і базової сумативної інформації. Одночасно вона зробила очевидним значення не тільки логічних, а й інтуїтивних процесів, для яких не втратили свого значення бібліотечні класифікації. Тобто на перше місце ставиться не організація каталогів за допомогою таблиць бібліотечної класифікації, а визначення природи систематизаційних процесів у контексті використання тієї чи іншої класифікаційної системи. Тому історіографія та джерельна база формувалися з позиції значення систематизації в класифікації, а не класифікації в систематизації.

Враховуючи вищесказане, нами було проаналізовано та вивчено низку видань, що висвітлюють історіографію і є по суті джерельною базою даного дисертаційного дослідження. Відштовхуючись від тематичної дефініції нашого дослідження, аналіз здійснювався від основних класифікацій наук до бібліотечно-бібліографічних. У цьому контексті варто зауважити, що нами було проаналізовано набагато ширше коло класифікаційних систем [1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 70, 71, 72, 113, 122, 149, 176, 189, 192, 193, 212, 250, 264, 270, 271, 286, 294, 367, 368, 472, 520, 527, 577, 657, 688], ніж ті, що представлені в цьому дисертаційному дослідженні. В результаті було обрано саме ті класифікації, які, на наше переконання, стали основними індикаторами еволюційності класифікаційної думки і причиною теоретико-методологічного розвитку бібліотечної систематизації. Адже аналіз

максимально всіх класифікацій наук неможливий у рамках одного дослідження, і тому ми спробували запропонувати для аналізу саме ті класифікації, які стали основоположними в контексті подальшого розвитку способів та методів систематизування інформації. Спочатку були досліджені ті джерела, що розкривають сутність систематизаційного розвитку структури наукових класифікацій, їх вплив на формування книжкових зібрань, потім було здійснено аналіз джерел щодо висвітлення аспектів змістовно-функціональної трансформації бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем як перехідного етапу від наукових класифікацій і третю підгрупу джерел становлять видання, в яких викладені результати попередніх досліджень у контексті змістовного представлення нагальних, проблемних питань здійснення систематизаційних процесів у практиці обробки документів. Крім того, використовувались комплексні джерела, що містять інформацію широкого характеру розвитку класифікацій наукової інформації. Так, одними з основних таких джерел нами розглядаються праці відомого радянського вченого Є. Шамуріна.

Зокрема його двотомник «Очерки истории библиотечно-библиографических классификаций» являє собою видання, де представлено аналіз класифікацій не ізольовано, а з урахуванням соціально-політичного та культурного стану історичного періоду, в якому вони створювалися. Сам автор писав, що «…усвідомлює, що як перший досвід, його робота має серйозні недоліки. Майбутні дослідники не тільки доповнять, але в багатьох моментах виправлять його. Дещо з висновків автора може виявитися помилковим. Потрібно розуміти, що в майбутньому відкриється багато нових матеріалів, які змусять по-новому поставити і вирішити низку питань» [673, С. 6]. І дійсно, в контексті даного дослідження, коли на перше місце виноситься систематизація як спосіб організації інформації в аспекті розвитку класифікацій, можна спостерігати певні особливості думок Є. Шамуріна. Адже у своїй роботі, він розглядає систематизацію як процес залучення класифікацій для виконання функцій каталогізації загалом.

Практично, на нашу думку, бібліотечні класифікації ним розглядаються як механізм індексування в рамках формування каталогу бібліотеки.

Так, Є. Шамурін багато уваги приділяє субкласифікації, принципам комплектування матеріалів у середині окремих наукових галузей та груп. Він зазначає: «Практика доводить, що нерідко такі моменти, як групування наук про природу та наук про суспільство всередині великих комплексів, взаємовідносини природничих та прикладних знань, антропоцентричне та еволюційне розташування природничих дисциплін, трактування понять «Історія», «Математика», «Фізика», набагато краще розкривають класифікацію, ніж прийнята в ній послідовність основних розділів (або класів)». У першій частині твердження можна погодитися з автором, але друге твердження про послідовність, на нашу думку, не має під собою логічного ґрунту. Адже саме послідовність основних розділів визначає подальшу картину групування та утворення певних комплексів знань. У цьому аспекті дуже важлива систематика створення підкласів відповідно до визначених основних розділів. Справді, говорячи про створення бібліотечного каталогу, на перший план виходить розмаїття групування в середині певного розділу, враховуючи те, що основний ряд розділів класифікації вже визначено. У випадку розгляду класифікацій з точки зору здійснення процесу систематизації як такого, важливим є не тільки результат, а й структурна основа, відповідно до якої надалі здійснюється процес створення комплексів наук.

Про прирівнювання понять «систематизація» та «каталогізація» в «Очерках...» говорить і те, що в розділах роботи розглядаються питання класифікацій у контексті створення бібліотечних каталогів, а назви цих розділів свідчать про розгляд процесів систематизації, наприклад: «Систематизация книг в XII-XIV вв.», «Систематизация книг в епоху Возрождения, XV-XVI вв.». Із цієї позиції зрозумілим є твердження Є. Шамуріна про неможливість наслідування вчень Аристотеля в «Таблицях Каллімаха»: «Відомо, що Аристотель мав чудову власну бібліотеку в Лікеї.

Чи не про цю бібліотеку говорить Стратон, як про прототип Олександрійської бібліотеки? Якщо це так, то має йтися про запозичення Олександрійською бібліотекою системи, на основі якої було розміщено фонди і, можливо, було організовано каталог бібліотеки Аристотеля, а не про зв'язок його (Аристотеля. – *О. С.*) розподілення знань (частин філософії) в "Метафізиці" з розміщенням матеріалів у "Таблицях" Каллімаха». На наше переконання, така думка автора вмотивована баченням ролі класифікації в формуванні каталогу бібліотеки без проекції на значення процесів систематизації в формуванні самої класифікації. Те, що каталог бібліотеки було побудовано відповідно до вчень Аристотеля, можна припускати і тому, що першопричиною було створення не просто бібліотеки, а системи знань. Адже, відомо (і про це детальніше йтиметься далі), що значну частину книгозбірні Мусейону, тобто Олександрійської бібліотеки, становила бібліотека Аристотеля.

Безперечно, питання формування каталогів Олександрійської бібліотеки є важливим джерелом інформації. Проаналізувавши шлях документа, можна визначити важливість систематизації. Тут, напевно, варто дослухатися до авторитету відомого вченого Л. Владімірова, який зазначає: «Обробку літератури, що надійшла до бібліотеки, здійснювали так: чергову партію сувій відвантажували не в самій бібліотеці, а в одному з підсобних приміщень, де надходження реєстрували, сортували і записували їх походження… Далі сувої або залишали в запасниках, або переправляли до основного фонду. На наступному етапі їх розподіляли за предметними групами і каталогізували» [110, С. 32]. З іншого боку, Б. Володін повідомляє: «…інвентаризація здійснювалась у спеціальному для цієї роботи приміщенні. Книжки розділялися на основний та запасний фонди. Дублікати зберігалися не в центрі міста, а в іншому приміщенні на південному заході Олександрії, у кварталі Серапіум» [112, С. 30]. Усі ці дані вказують на механізм здійснення обробки літератури різної за змістом та походженням. Тому логічно, що в класифікаційній схемі Каллімаха було сформовано розділ «Різне», так званий

третій розділ класифікації. У цей розділ насамперед потрапляла іноземна література. Адже відомо ставлення тогочасних греків до інших культур та народів, яких вони вважали другорядними по відношенню до самих себе. Також під предметизаційне окреслення цього розділу могли підпадати і твори, що не мали автора, тобто на яких автор не був зазначений. А оскільки «Таблиці…» Каллімаха – це передусім перелік саме авторів, а вже потім написаних ними творів, то, відповідно, першочерговими у підході щодо систематизування документа були вихідні дані, які стосувалися саме прізвища або ім’я автора. Що ж до описування творів, то в різних випадках найвірогідніше Каллімах «…наводив початкові слова всього твору; коротко зазначав, якщо відомий твір приписувався комусь несправедливо; якщо ж взагалі не було відомо ім’я автора, то він намагався визначити його; якщо твір не мав заголовку, то він сам вигадував його; якщо твір мав кілька назв, то він висловлював свою думку на користь якоїсь із них» [304, С. 178]. Відомі випадки, коли до третього розділу заносилася література як не наукового, так і не художнього змісту. Зокрема, відомий російський історик-книгознавець О. Малєін у своїй праці «Начала библиографии в Греции» наводить слова старогрецького ритора та граматика Афінея, що «…і Каллімах у таблицях творів різного роду записував твори, що стосувалися випікання пирогів…» [304, С. 179]. Тобто наочно видно, як зміст книжок зумовлював створення таблиць класифікації через систематизаційні підходи. А вже потім, відповідно до цих таблиць формувався каталог бібліотеки. Це ще раз підтверджує наше переконання про значення систематизації в класифікації.

Зосереджуючись на систематизаційних підходах, які використовував Каллімах, принагідно буде згадати один із перших бібліографічних творів «Дидаскалії» авторства того ж Аристотеля. Цей твір – це зібрання, перелік творів, що представлялися на драматичних змаганнях. «Дидаскалії» були створені на основі архівних матеріалів, а саме протоколів змагань, в яких вказувався автор, назва твору, імена головних героїв твору і нагорода, присуджена авторові. «Дидаскалії» слід розглядати як частину наукового

руху, що отримав початок у школі Аристотеля. Це не просто опис, а результат систематизації та обробки архівних матеріалів в інтересах історико-літературного дослідження [468, С. 15-16]. Тому цілком можливо, що Каллімах був знайомий зі змістом цього твору, а отже знав систематизаційні методи та підходи, що були використані Аристотелем у процесі формування структури «Дидаскалій». Це підтверджується ще й тим, що в каталозі Каллімаха, як певна частина «Таблиць…», було зібрання, котре мало назву «Таблиці і написання дидаскалів, що були спочатку». У цьому творі, на відміну від «Дидаскалій», йшлося не тільки про можливість автором навчити акторів та хор відтворити свій твір, а й зобов'язувало автора самого брати участь у постановці. Одразу звернемо увагу на змістовну відмінність однокореневих слів. А саме, термін «διδάσκω» з грецької означає «вчити» [462, С. 672], тобто передбачається виконання процесу навчання. Термін же «διδάσχαλοζ» визначає самого поета, який безпосередньо бере участь у постановці твору [94, С. 324]. Ось чому може виникнути заперечення відносно врахування Каллімахом досвіду попередників в аспекті систематизації, зокрема Аристотеля. Та водночас така однокорінність та схожість елементів описання доводить, що «свідчення про такі дидаскали можна було зазвичай отримати тільки з дидаскалій, тому й Каллімах напевно розумів значення цих записів», зазначає О. Малєін [304, С. 179]. Отже, враховуючи все вищесказане, можна висловити припущення про використання Каллімахом у своїх «Таблицях…» аристотелівських підходів щодо формування груп знань.

Також можна погодитись зі швейцарським дослідником Андре Боннаром, який зазначає: «… Аристотель вивів науку на шлях всебічного дослідження світу і людини. Це дослідження здійснювалось при уважному ставленні до фактів. Щоб досягнути конкретного результату, потрібно було зібрати і систематизувати якомога більше фактів, а потім зробити пояснення цих фактів. Вчені ж Мусейону не сповідували якусь конкретну філософію й навіть аристотелівську філософію. Вони запозичили в Аристотеля не

метафізику, а напрямок роботи…» [81, С. 252-253]. Зі свого боку, Є. Шамурін, як ми бачимо, суттєво звужує значення класифікації до потреб організації каталогу і нічого не говорить про класифікацію як уособлення систематизації в контексті побудови системи знань.

Аналізуючи історіографію та джерельну базу дослідження Є. Шамуріна, варто наголосити, що розгляд систематизації в контексті розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікацій нерозривно пов'язаний з аналітичним оглядом наукових класифікацій, щоправда не так деталізовано. Як підтвердження актуальності розгляду та аналізу класифікацій наук у рамках дослідження, можна навести слова Є. Шамуріна про досвід такої роботи загалом: «У працях, що присвячені бібліотечно-бібліографічним класифікаціям, зазвичай згадується розділення наук ("чистої філософії") Платона та Аристотеля» [673, С. 22] і сам проводить аналітичний огляд таких класифікацій.

Вказуючи на класифікацію Платона, Є. Шамурін справедливо зазначає, що розділення наук Платона сформульовано його учнем Ксенократом і має вигляд перелічення в порядку послідовності «Діалектики», «Фізики» та «Етики» [673, С. 22-23]. У такий спосіб представлено платонівську класифікацію як певний перелік, без уточнення на супідрядність чи якусь залежність одного елемента від іншого, не вказаний також один пов'язуючий осередок такої класифікації.

Варто зауважити, що й інші дослідники дотримуються різних точок зору щодо порядку представлення елементів у платонівській класифікації. Так, Б. Гущин у своїй роботі «Обзор главнейших систем классификации наук» [146, С. 13.] наводить схему, в якій наголошує на двоскладності «Діалектики» Платона, вказуючи на формування останньої засобами «Фізики» та «Етики». З іншого боку, Б. Ейдельман схему класифікації Платона подає як предметний ланцюг такого вигляду: «ідея – природа – людина», вказуючи таким чином на ієрархію класифікації [685, С. 16]. На нашу думку, це говорить про те, що людина сприймає навколишнє шляхом чуттєвого

сприйняття цього навколишнього, природного на шляху до пізнання божественного розуму – «ідеї» блага.

Про роль «ідей» у класифікації Платона говорить і Є. Шамурін: «Істинною реальністю для нього (Платона. – *О. С.*) є тільки “ідеї”, чуттєві ж речі існують лише тому, що доєдналися до однойменних “ідей”» [673, С. 22].

«До області “ідей” належать “ідеї” найвищих за цінністю категорій буття. Це “ідеї” блага, істини, прекрасного, справедливого... є у Платона також “ідеї” фізичних явищ і процесів (таких, як спокій та рух, колір та звук, вогонь)... “ідеї” існують і для окремих розрядів істот (“ідеї” тварини, “ідеї” людини)... Платон допускає також існування “ідей”, що зроблені людиною (стіл, ліжко)... Велике значення в платонівській теорії “ідей” мали, особливо в дослідженні понять *науки*, “ідеї” відносин», зазначає В. Асмус у своїй роботі «Платон» [29, С. 41]. Такий перелік різновидів «ідей» цілком має право на існування, враховуючи відсутність сформованого Платоном єдиного систематизованого представлення видів «ідей».

Сам Платон про ідею знання у своїй роботі «Кратил», вустами Сократа, говорить так: «Адже і саме знання – якщо воно не вийде за межі того, що і є знання – завжди залишається знанням і ним буде; якщо ж зміниться сама ідея знання, то одночасно вона перейде в іншу ідею знання, тобто цього знання вже не буде» [397, С. 680]. Таким чином, можна бачити логічну демонстрацію та характеристику принципу ієрархічної побудови елементу класифікаційної схеми Платона. Змінюючи суть знання, тобто його ідею, саме знання формує певний новий вид, до складу якого входитимуть притаманні цьому новому виду знання елементи. Зокрема, у творах «Протаґор» [396], «Гипій Менший» [385], «Лахет» [390], «Алкивіад I» [387] він звертається до питань чеснот: розкриває їх суть та значення. У творах «Федон» [398] та «Євтидем» [388] він розглядає питання філософії та смерті, мудрості та риторики. «Держава/Політея» [467], «Політик» [384], «Номоі» [386], висвітлюють бачення Платоном державного устрою та законів.

Низка важливих питань розглядається Платоном в інших його творах: «Апологія Сократа» [381], «Бенкет» [382], «Діалоги» [385,386], «Крітон» [389], «Менон» [391], «Оборона Сократа» [392], «Пайдея: Сходження до відваги» [393] «Бенкет (Про любов)» [394], «Протагор» [396] «Федон» [398], «Федр» [399].

Деякі питання платонівського вчення в аспекті систематизації знань розглядали: О. Демчик [155], Т. Васильєва [91], А. Любищев [300], Г.-Г. Гадамер [118], Дамаський Діадох [149], Прокл [426], Є. Причепій [252], Ямвліх Халкідський [659], А. Родін [439], Н. Грот [144], Р. Клювків [257], В. Семенов [467], Р. Свєтлов [659].

Щодо Аристотеля та його класифікації наук, то (про це справедливо зазначає Є. Шамурін) як і Платон, Аристотель не залишив своєї класифікації знань. Однак його власні праці та праці його учнів і співробітників по Лікею являють собою енциклопедію знань епохи, приведених у вигляд системи [673, С. 24-27]. Правильно та повною мірою уявити масштаби грандіозного синтезу античної науки, здійсненого Аристотелем та його школою, можна тільки, якщо будуть враховані не лише висловлювання щодо систематики знань, розміщені в «Метафізиці», «Фізиці», «Етиці», «Риториці» та ін., його теорія пізнання, вчення про три види душі, а й послідовний зв’язок власних праць Аристотеля.

Так, із твору Аристотеля «Метафізика» можна дізнатися, що фізика вивчає тілесну самостійну сутність, що змінюється; математика вивчає нерухому вічну, але несамостійно-існуючу сутність; перша філософія вивчає нерухому і самостійну сутність; теоретична філософія націлена на визначення найвищого блага – ідеального буття, розрізняє сутність у чистому вигляді, тобто сутність ідейну, сутність пізнання [24, С. 63-78]. В «Аналітиці першій та другій» Аристотелем зазначено, що задля пізнання буття засобами усіх методів та наук необхідною є наявність головної рушійної сили, яка на перший погляд виконує посередницьку роль логічного мислення – мислення заради мислення [14, С. 75-78]. У своїй «Фізиці» він вказує на те, що рух

відбувається у самій Землі – прямолінійно та по колу. Чотири складові: вода, вогонь, повітря та земля причетні до прямолінійності руху [25, С. 166]. Такий рух є забезпеченням взаємодії та перетворень, тобто «....вогонь, повітря, вода та земля перетворюються один в одного... кожен елемент міститься в кожному з них...», вказує він у «Метеорологіці» [16, С. 22]. Розглядаючи психологію, Стагиріт стверджує, що найскладніша та найважливіша серед інших саме людська душа, адже вона є тією частиною людини без якої неможливе й тілесне людське вираження [19, С. 37]. Мислителем була створена класифікація тваринного світу, в якій, зокрема, біологія представлена елементами зоології. Тварин мислитель розділяв на дві основні категорії: Хребетні та Безхребетні [20, С. 145-149]. Старогрецький мислитель ретельно та ґрунтовно розглянув питання появи тварин у своїй роботі «Про виникнення тварин» [18]. Підрозділи економіки, являють собою складну систему взаємовідносин у контексті державного устрою та у стосунках між людьми. У творі «Афінська політія. Державний устрій Афінян» ґрунтовно, у цьому аспекті представлені питання торгівлі. Вона, на думку старогрецького мислителя, мала три форми вираження: «Обмінна», «Товарна» та «Хрематистична» [15, С. 92-95]. Політиці Аристотель віддає одну з головних ролей у процесі виховання громадян, наголошуючи при цьому на обов’язковості етичної основи у характері політика. Людей у державі старогрецький філософ розділяє на Громадян та Рабів, як бачимо з твору «Політика» [26, С. 184-187]. Питання державного устрою та відносин між людьми тісно межують з етичними питаннями у вченні Стагиріта. У праці «Нікомахова етика» Аристотель стверджує, що предметом його етики є щастя, яке він визначає як «діяльність душі в повноті чеснот». Доброчесність, таким чином, стає засобом досягнення щастя [17, С. 267-268]. Мистецькі питання так само ретельно розглянуті філософом і привносять оригінальність у загальну класифікаційну схему знань мислителя. Зокрема, ролі мемезису (певне протиставлення чистому мистецтву) в поезії, коли остання, на думку Аристотеля, є наслідуванням поетом чогось природного.

Ці питання докладно викладені філософом у його творі «Про мистецтво поезії» [21, С. 5]. Але ж і поезія це насамперед мистецтво слова. Напевно, Аристотель у такий спосіб у праці «Поетика, Риторика» вказував на предтечу риторики [22, С. 24-27], тобто на те, внаслідок чого вона виникає, чи те, що досліджує риторика як наука, а саме – спостереження за природою та навколишнім середовищем задля наслідування, себто копіювання у формі слова.

Загалом питання аристотелівського вчення в аспекті систематизації знань розглядали В. Асмус [27], О. Лосєв [296], А. Чанишев [665, 666], М. Аврамова [4], М. Борецький [9], В. Візгін [103], Л. Вороніна [115], Давид Непереможний (Анахт) [147], Д. Джохадзе [165], А. Доватур [180], І. Воротнеці [227], Н. Нікітіна [329], Д. Столяров [584], Т. Аквінській [635].

Справедливо зауважує Б. Кєдров у своїй праці «Классификация наук», що в питаннях класифікації наук у філософів стародавньої Греції чітко визначилися дві протилежні в філософському значенні лінії: ідеалістична лінія Платона, за якою в основі класифікації знань покладено властивості духу як первинного по відношенню до матерії, природи і матеріалістична лінія Демокрита, що бере початок із властивостей самих тіл природи, із законів матерії та її найменших часток як первинних по відношенню до духа [250, С. 46]. Коментуючи вчення Демокрита, Б. Кєдров зазначає: «У своїх філософських творах він (Демокрит. – *О. С.*) висвітлював питання теорії пізнання та логіки, математики та техніки, фізики та космології, біології та суспільного життя, психології та філософії, етики та педагогіки, різноманітних видів мистецтва та інші» [250, С. 45].

Інший радянський дослідник Б. Ейдельман наголошує ще на двох галузях знання за Демокритом: Мислення та Методологія [685, С. 16]. Можна погодитись із твердженням вченого з огляду на невід’ємність процесів мислення в набутті знань. Адже незаперечним є факт здатності людини думати, як передумову для формування бази знань, як про Людину, так і про Космос. Що ж до Методології – системи принципів і способів організації і

побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему [314], – фактично це обумовлений компонент такої системи апріорі.

У своїй книзі «De Vitis Dogmatis et Apophthegmatis Eorum Qui in Philosophia Claruerunt» [176] Діоген Лаертський, давньогрецький історик філософії, автор найбільшого історико-філософського дослідження, що містить біографічні відомості про античні філософські школи та їх представників, розповідаючи про старогрецького філософа Фрасила, вказує на те, як той розмістив твори Демокрита за тетралогіями, а саме: з етики – «Піфагор», «Про душевні уподобання мудреця», «Про те, що в аїді», «Тритогенія», «Про гідність чоловіка, або Про чесноти», «Ріг Амалфеї», «Про душевний добробут», «Етичні записки»; з фізики – «Великий Світосклад», «Малий Світосклад», «Світописання», «Про планети», «Про природу» перша книга, «Про людську природу» (або «Про плоть») друга книга, «Про Розум», «Про відчуття» (два останні твори об’єднуються під заголовком «Про душу»), «Про смаки», «Про квіти», «Про різницю форм», «Про зміну форм», «Підтвердження», «Про образи, або Про передбачення», «Про логіку, або Мірило», «Спірні питання»; з математики – «Про пізнання різниці, або Про дотикання кола та кулі», «Про геометрію», «Геометрія», «Числа», «Про ірраціональні лінії та тіла», «Проекції», «Великий рік, або Астрономія», «Змагання годин з небом», «Описання неба», «Описання землі», «Описання полюсів», «Описання променів»; з мистецтв – «Про ритми і гармонію», «Про поезію», «Про красу віршів», «Про благозвучні і немилозвучні букви», «Про Гомера, або Про правильну вимову і незрозумілі слова», «Про спів», «Про речення»; із прикладних наук – «Передбачування», «Про спосіб життя, або Про дієту», «Лікарська наука», «Причини того, що буває в строк і не в строк», «Про землеробство, або Землемірство», «Про живопис», «Про військовий лад», «Про озброєний бій»; з окремих наук – «Причини небесних явищ», «Причини повітряних явищ», «Причини наземних явищ», «Причини вогню і вогненних явищ», «Причини звуків», «Причини насіння, рослин і плодів», «Причини про тварин», «Змішані

причини», «Про камінь». Таке зібрання дає нам підстави і можливість (це буде продемонстровано нижче), представити систематизаційну картину вчення Демокрита і проаналізувати механіку організації наук та понять у його класифікаційній схемі атомістичної теорії.

У цьому аспекті варто сказати, що однією з найважливіших особливостей атомістичної теорії математики було заперечення реальності ірраціональних відносин. Як зазначає В. Асмус у своїй праці «Античная философия»: «Відтоді, як піфагорійцями була відкрита несумірність відношення між стороною квадрата і його діагоналлю, проблема ірраціональності не переставала цікавити грецьку математичну думку... Ґрунтуючись на принципах атомізму, Демокрит знімає гостроту проблеми. За Демокритом, усі математичні предмети – тіла, поверхні, лінії – складаються з атомарних, тобто неподільних, елементів. Але це означає, що жодні ірраціональні відношення неможливі. Будь-яке відношення яких завгодно величин є відношення між цілими числами, що виражають кількості неподільних атомарних елементів. Діагональ квадрата, так само як і сторони його, складається з вельми великого числа неподільних елементів, кількість яких звичайно і завжди може бути виражено цілим числом. Теорія ця вступила в суперечність із незаперечними результатами геометрії» [27, С. 157]. Зрозуміле і корисне твердження та, на нашу думку, в цій ситуації старогрецький філософ знайшов адекватний вихід. Він визначив два види знань – чуттєве й розумове. Усі питання, що мали виражений характер ірраціонального бачення, апріорі були знаннями чуттєвими. Розумові ж знання несли в собі точність розрахункового характеру, базовані на формулах і законах та виражені мовою цифр. Таким чином, можна зробити висновок, що геометрія функціонально була забезпечена чуттєвим і розумовим пізнанням. У межах дослідження це дуже важливо, адже вказує на бачення Демокритом особливостей систематизаційного представлення знань та способів такого представлення.

Разом із Б. Кєдровим та В. Асмусом, важливими дослідженнями в контексті вчення організації знань у вченні Демокрита були також і праці Б. Виц [109], С. Лурьє [299], О. Любищева [300], С. Миська [315], М. Теплякова [630], В. Тимошенко [634], Г. Баммеля [154], М. Динника [309].

Важливою складовою історіографії та джерельної бази нашого дослідження є аналіз праць, присвячених вченню стоїків. Багато дослідників, керуючись складом стоїчної тріади «Фізика, Логіка, Етика», порівнювали її з результатами платонівського вчення. Певною мірою це має сенс, якщо розглядати класифікацію знань в аспекті представлення наявності певних наук. Коли ж йдеться про внутрішній зміст такої організації – систематизаційну основу – варто наголосити, що, наприклад, основним носієм і продукувачем мистецтва, відповідно до вчення стоїків, є людина. І тому саме чесноти, з їх окремим змістовим рядом, дають людині життєву енергію як певний інструментарій пізнання природи. Як влучно свідчить Марк Аврелій у своїй праці «Наодинці з собою. Роздуми»: «Нема такої природи, яка б не була краще за мистецтво: це ж воно наслідує природу. А якщо так, то мистецькій умілості й поготів не поступиться найдовершеніша, найвсеохопніша природа. Кожне мистецтво гірші речі робить задля кращих... Звідси й народжується праведність – підстава всіх інших чеснот. Якщо легко даватимемося в оману, кидаючись – або стрімголов, або туди-сюди – не дотримаємося того, що праведне...» [5, С. 126]. Таким чином, можна пересвідчитись у єдиному етичному джерелі природності чеснот та природності мистецтва, яке сповідували стоїки. Тому й вибудовувати будь-яку супідрядність між взаємопов’язаними та обопільними категоріями, що в процесі пізнання природного взаємодіючи співіснують задля результату, було б не виправдано з огляду на радикальність можливих розмежувань. А це означає, що систематизаційне представлення інформації не завжди залежить від порядковості чи певної підрядності, тому й стоїчна тріада нами розглядається не просто як цілісна ланка послідовності, а як подання взаємопов’язаних елементів: «Фізика», «Етика», «Логіка».

У тематичних межах цього дослідження, питання «Логіки» та її компонентів, на нашу думку, заслуговує окремої уваги щодо змістовного навантаження тієї діалектичної частини логіки, що виражає змістовність, радше «те, що означає». Саме стоїки, за свідченням російської вченої, дослідниці стоїцизму А. Степанової, почали першими говорити про предмет того, що ми маємо на увазі, коли розуміємо значення того чи іншого предмета, який термінологічно окреслений, і таке вчення вони назвали «лектон» (το ’ Λεκτόν) [582, С. 174]. Іншими словами, це те, що позначає собою той предмет, який ми маємо на увазі, коли користуємося його позначенням. Справді, розкриваючи цю тему детальніше, варто акцентувати увагу на чистоті предметності, під якою розуміється «лектон». Його формальність, з одного боку, та бездоганність предметної основи, з іншого, дає підстави говорити про певну його автономність. Автономність значення – це насамперед його вузько-предметність стосовно усього загалу ототожнень з-поміж інших визначників певного значення, себто ознак, що ідентифікують. Таке значення ми цілком правомірно можемо розуміти як перше предметне слово певної предметної формули. Виходячи з цього, можна стверджувати про створення певної предметної рубрики, з якою чистий предмет пов’язаний по суті. Підтвердженням цього є слова А. Лосєва, що зумовлюваною основою такого стану речей можна назвати так звану словесну іррелевантність, яка позначає собою тільки чистий сенс предмета, незалежний ні від свого походження, ні від своїх природних зв’язків, поза всяким своїм субстанціальним і причинно-обумовленим існуванням [295, С. 83]. Таким чином, ми бачимо, що сентенції стоїків стосовно такого виокремлення чистого предмета поняття були відправними в рамках всього еволюційного шляху систематизаційної думки, з огляду на унікальність та узагальнюючу характеристику такого «лектон». Цей факт підтверджується ще тим, що сьогодні ми можемо говорити про повне і неповне «лектон». Тобто, не просто про судження в повному формному вираженні, розуміти, що це: «Не просто предмет вислову, – наголошує у своїй праці «История

античной эстетики. Ранний эллинизм» А. Лосєв, – а ще й узятий у своєму співвідношенні з іншими предметами вислову. Саме ж це співвідношення може бути виражене в «лектон» то більше, то менш яскраво. Якщо ми говоримо «Сократ», то предмет такого вислову обов'язково є відомого роду система смислових відносин, але тільки система ця в такому випадку неповна, недосконала, неостаточна. Коли ж ми говоримо «Сократ пише», то в результаті цього нашого словесного вислову ми теж отримуємо певну систему смислових відносин, але тільки багату, в певному розумінні завершену, крім того вона є тут немовби вже цілісною одиницею можливих «лектон»» [297, С. 106-107]. Тобто, щоб говорити про одне конкретне предметне значення, яке є складовою більшого за кількісним, а отже й уточнювальним складом, треба умовно розуміти предикатність такого значення по відношенню до кінцевого результату певного судження. Таким чином, ми знову повертаємось (але в більш конкретизованій формі) до аналогії з нинішніми предметними формулами, рубриками і до предметності систематизації термінологічно окреслених предметів загалом.

Що ж до інших класифікаційних категорій, то й такі поняття як «рід» та «вид» були вживаними у термінології стоїків. Так, за твердженням Сенеки Луція Антея: «Визначення зазначених понять вони здійснювали зокрема шляхом пошуку того первинного роду, від якого походять усі інші види, від якого починається будь-який поділ – роду, що охоплює взагалі все» [472, С. 187]. Таким чином, ми спостерігаємо систематизаційність певних категорій мислення, де чітко окреслюється потреба у визначенні головного і підрядного (підрядних).

Повертаючись до складових елементів безпосередньо класифікаційної схеми стоїчного вчення, акцентуємо увагу на видах логічних суджень. Ці види логічних суджень (термінологічно певною мірою осучаснені) своєю суттю відповідають змістовності тих процесів, які сьогодні ми називаємо диз'юнкція, кон'юнкція та імплікація. Іншими словами, сутність тих логічних операцій, які сьогодні використовуються в формулюванні інформаційних

запитів засобами сучасних інформаційно-пошукових мов (ІПМ), була методологічно окреслена мислителями-стоїками в прагненні розвинути систематизаційні підходи організації знань. Варто також додати, що, судячи з джерел, це не одне з тенденційних надбань стоїків. Так, Марк Аврелій «послуговується такими словами й зворотами, які добре вписуються в контекст і в своєму щоденному, посполитому сенсі – просто ще раз повторюючи давно знані істини (хай у вельми витонченому риторичному опрацюванні); і в спеціальному, термінологічному значенні – розкриваючи їхнє місце в системі поглядів стоїцизму і обґрунтовуючи їх засобами цієї системи» [5, С. 15]. Це значить, що вже тоді і особливо після того, була відома практика термінологічного новаторства, певної компоновки термінів, задля означення нових або перепрочитаних понять. Таким чином, формувалися нові пошукові образи, пошукові координати як визначальні елементи предметності тієї чи іншої рубрики.

У контексті цього дослідження цікавою є думка Є. Шамуріна щодо класифікації стоїків: «У філософській та бібліотечній літературі нерідко підкреслюється залежність тривіуму та квадріуму від “триадної” класифікації Платона та стоїків. Деякі автори пов’язують їх із класифікацією Аристотеля» [673, С. 39-40]. Таке твердження заслуговує на увагу, але погодитися з ним повною мірою, на нашу думку, неможливо.

По-перше, Є. Шамурін, вказуючи на те, що в «літературі нерідко підкреслюється залежність тривіуму…» не надає жодних посилань на таку літературу. У цьому випадку варто наголосити, що детальний аналіз філософсько-тематичної та бібліотечно-тематичної літератури, проведений нами, не виявив ні природу таких посилань, ні прецеденту в їх необхідності (в результаті аналізу літератури в джерельну базу дослідження були відібрані тільки ті джерела, які стосуються предмета дослідження і можуть бути корисними в ході вирішення його основних завдань).

По-друге, у випадку з класифікацією Аристотеля Є. Шамурін справедливо зазначає, що його «Теоретична філософія» механічно

порівнюється з дисциплінами тривіуму [673, С. 40], і з цим можна погодитись. А от щодо платонівської класифікації, то проявом суті схоластичних вчень, на нашу думку, слід розуміти намагання переосмислити Платонівські «ейдоси» з позиції тогочасності, коли їх матеріалістичність виокремлювалась у формі матеріалізації духу, себто слова, що мало тілесну фундаментальність як предикат появи людини. Саме така обставина демонструє інший бік характеристики періоду раннього Середньовіччя. Це початки та кульмінаційні тенденції боротьби язичництва та християнства. Мабуть у період формування християнської ідеології потрібні були інструментарій логіки та засоби раціоналістичного дискурсу. Так, зі слів візантійського імператора Юстина II (565-578) можна, проаналізувавши, зрозуміти суть тогочасних зрушень і взагалі ідеологічних потрясінь: «Трійця розділяється неподільно і поєднується роздільно… Божество є одне в трьох, а три є одне, три, яке й є Божество… Кажуть «Бог Отець», «Бог Син», «Бог Святий Дух» кожен раз, коли розглядають кожен Лик окремо, тому що розум ділить нероздільне… кажуть «Бог Трійця» розуміючи Її (Трійці. – *О. С.*) членів взаємно у єдності руху та природи, так як варто слідувати одному Богу і проповідувати три Іпостасі, або якості» [189, С. 13-14]. Такий неоднозначний смисл поняття «Трійця» дає нам розуміння не тільки кількісної характеристики, коли розуміється смисл трьох у одному, а насамперед, у цьому випадку слід розуміти сутнісне наповнення ідеологічної структури. І, щоб розвіяти сумніви Є. Шамуріна, потрібно, повністю абстрагувавшись від антитрінітаричних міркувань та висновків, зосередити увагу саме на трилогічності усього системного підходу щодо вираження суті Трійці. На нашу думку, передусім варто вказати на логічність ієрархічної послідовності побудови християнської ідеології. Інтерпретуючи розуміння логічних операцій, виявляємо механізм першопричинного окреслення схоластики навколо теології засобами саме класифікаційної думки, як ентелехії систематизації. Свята Трійця – Бог Отець, Син, Святий дух. Отець – прародитель, найвище благо. Син як здатність та результат Бога мислити,

відтворювати логічність розумових операцій, а Святий дух є трансформація процесів мислення і формація у вигляді певних слів, себто Слово Боже окреслюється символічно та предметно. Іншими словами, така супідрядність зумовлена логічністю пояснення богословського генезису – і це по суті фундамент для подальшого адаптування наук, що потрібні для пояснення сентенцій Церкви.

Не дивно, що дослідники не одразу бачили або розуміли систематизаційну суть зв'язку платонівської класифікації і схоластичних «Квадріуму» та «Тривіуму». Адже тут особлива та своєрідна зв'язка складових. По-перше, проводячи (і таким чином обґрунтовуючи) аналогію наукового моменту пояснення богословського в аспекті логічних операцій, насамперед слід сказати про відповідність останніх до процесу матеріалізації Творця такими засобами. Як процес мислення можна розглядати і Святий Дух, щоправда тільки в аспекті змістовності наповнення, а не формного окреслення. Щодо формного окреслення результатів логічності мислення, то тут Святий Дух уже є відповідальним компонентом щодо знакового вираження, тобто Слова Божого. З іншого ж боку, саме Слово Боже є основою формування особистості в людині. «…Якщо слово стало плоттю і лише тільки в цій інкарнації дух набуває своєї кінцевої дійсності, то значить, що логос вивільнюється… від свого спіритуалістичного характеру, що означав разом з тим і його космічну потенційність», – саме в такому ракурсі справедливо цитує Г.-Г. Гадамера[1], дослідник С. Неретіна у своєму монографічному дослідженні «Верующий разум. К истории средневековой философии» [327, С. 20]. Таким чином, слово як елемент вираження Знання є по суті відповідним духу, який в свою чергу предметно окреслює зміст такого Знання. Враховуючи все вищесказане і зводячи його до одного знаменника, ми окреслюємо трилогію наук, що прихована в троїчності християнського вчення: «Метафізика», «Логіка», «Етика». Що ж до деталей

[1] Гадамер Ганс-Георг (1900-2001) – німецький філософ, провідний представник філософської герменевтики XX століття [646, С. 102].

представлення схоластичної класифікації, то з відповідної літератури відомі випадки, коли одні подавали «Музику» перед «Астрономією» [673, С. 38], а інші «Астрономію» перед «Музикою» [146, С. 14].

Історіографія схоластичного вчення систематизації знань та аналіз джерел показав, що систематизування інформації здійснювалось в аспекті штучного пристосування науки для пояснення явищ, які важко або неможливо було тлумачити з точки зору богослов'я. Більше того, систематизований у такий спосіб перелік наук (їх застосування) надає можливість наближення передусім до бажаного, тобто «…здійснюючи дослідження сфери раціонального, філософ-християнин лише прагне дізнатися про те, що він може знати, та якою є природа його знання. Віруючий не ставить питання про те, що є істина, адже істина розуміється як така, що імпліцитно присутня в самому акті філософського запитання», констатує вітчизняна дослідниця Г. Бокал [76, С. 8].

Звертаючись до сентенцій С. Герша, в його баченні класифікації «Природи» Еріугеною, спостерігаємо оригінальний підхід до розуміння процесів систематизації. Це цінно насамперед тому, що з позиції сьогодення оперування мовними елементами в процесі пояснення або ж обґрунтування класифікаційної теорії дуже актуально. Адже достеменно відомо значення знаку як лексичної одиниці в формуванні індексу та ключового слова (або дескриптора). Справді, можна погодитись із пропозицією С. Герша [647, С. 462-463] стосовно того, що позначивши умовно: Y – те, що творить, Y_1 – те, що не творить, Z – те, що твориться, Z_1 – те, що не твориться, можна представити кожен із видів «Природи» як семему, що складається з комбінації відповідних сем. Тоді отримаємо наступне семіотичне вираження кожного з видів Природи: $X = Y + Z_1$ – «Природа» та, що творить, і не та, що створена; $X_1 = Z + Y$ – «Природа» та, що створена, і та, що творить; $X_2 = Z + Y_1$ – «Природа» та, що створена, і не та, що творить; $X_3 = Y_1 + Z_1$ – «Природа» не та, що творить, і не та, що створена. Так було наочно показано, як конкретна сема впливає на кінцевий результат, формуючи певну семему.

Продовжуючи логічний розвиток думки С. Герша, порівнюючи першу та четверту формули, ми ще раз доводимо сентенцію відносно наявності спільних елементів, але різність механічної складової у відтворенні видів «Природ». І тому семи Y та Y_1 вказують на те, що незважаючи на штучне виокремлення Еріугеною четвертого розділу, все ж таки є логічне коріння сутності наявності цього розділу – четвертого виду «Природи». Враховуючи здійснення таких операцій крізь призму технологічних процесів систематизації інформації, доцільно ототожнити їх із сучасними операціями щодо розміщення/пошуку інформації. Внесення кожної семи фактично вирізняє зміну сутнісного наповнення пошукової фрази, себто пошукового образу. Відповідно ж до утвореного змісту і відбувається розміщення/пошук інформації.

Детальний аналіз змістовної структури запропонованого Еріугеною класифікаційного ряду [517] дає можливість зробити висновок про парадоксальну еволюційність еманації і навпаки. Тобто, від одиничного в одиничне, але через проходження етапів розділення, з подальшим з’єднанням компонентів. У цьому є унікальна стрункість систематизаційних підходів, що демонструє Еріугена. У межах нашого дисертаційного дослідження це дуже актуально, оскільки саме еволюційність систематизації розглядається в аспекті розвитку класифікаційних систем.

Французький філософ Гуго Сен-Вікторський, будуючи певну мапу наук, яку детально проаналізовано у відповідному підрозділі нашого дослідження, виокремлював питання здійснення пізнання засобами читання і вирішення цих питань, а саме: «що читати?»; «в якому порядку, тобто, що саме читати насамперед?»; «як читати?». Означені питання мислитель намагається вирішити у своєму творі «Didascalicon. L’art de lire» [709], який відповідно є основним джерелом здійснення дослідження його систематизаційних звершень. У цій книзі послідовно викладено інформацію стосовно даних питань. Крім того, в ній містяться повчання щодо читання як світських, так і божественних книг, тому вона поділена на дві частини, кожна з яких має три

розділи. Перша частина – про читання книг з вільних мистецтв (наук), друга – про читання божественних писань. У цій роботі мислителя детально розглянуто, «що саме слід читати?», а вже потім – «в якому порядку?» і «яким чином читати?». Для вирішення першого питання, запропоновано систематизаційне подання наук з їх етимологічними та методологічними даними. Більше того, уважно аналізуючи роботу мислителя, простежується певна супідрядність у розташуванні наук одна відносно одної. Все підпорядковано ієрархії. Науки описуються відповідно до їх значення та фундаментальності – від глибшої за змістом до вузькоспеціалізованої, коли одна наука включає в себе або складається з інших.

У свою чергу, це зумовлює низку методологічних наслідків. Так, Гуго Сен-Вікторським «Раціональна логіка» змістовно виражена тільки «Діалектикою» та «Риторикою». Відповідно і коло інтересів її спрямоване до тих категорій, що не потребують граматичного втручання, тобто розглядаються не в аспекті слова, як відповідного набору літер, а слова, що несе в собі початковий зміст. Тобто йдеться про слово, яке не буквально виражає, а фактично «має на увазі» і, таким чином, не буквально пояснює суть. Пояснення це «…може бути перенесене, виходячи з двох підстав, які називаються взаємопов’язаними, оскільки доведено, що слова переносяться і на підставі подібності, і на підставі відношення протилежності», – говорить мислитель в одному зі своїх творів [469, С. 297]. Тут мислителем демонструється форма словесного доказу – ентимема[2]. Фактично йдеться про неповний силогізм. Більше того, враховуючи те, що силогізм складається з трьох елементів, у цьому випадку використовуються тільки два з них. Це, на нашу думку, перша (більша) передумова, що містить предикат висновку і власне сам висновок, суб’єкт висновку в аспекті розгляду ентимеми не враховується. З огляду ж на проблематику нашого дослідження, можна провести паралель між своєрідним силогізмом відповідей на поставлені

[2] Ентимема (ἐνθύμημα) – неповний, скорочений силогізм, в якому один із засновків або висновок в явному вигляді не сформульовані, хоч і маються на увазі [649, С. 200].

мислителем питання («що читати?», «в якому порядку, тобто, що саме читати насамперед?», «як читати?») та можливою ентимемою щодо цих питань. Відповідно до раціональної логіки, окресленої мислителем, весь процес читання зводиться до того «що читати?» та «як читати?», адже «в якому порядку, тобто, що саме читати насамперед?» – це друга (менша) передумова висновку. І справді, аналізуючи твори Гуго Сен-Вікторського, ми знаходимо доказ вищезазначених сентенцій щодо проекції процесу читання на доказ, ентимему: «Читати потрібно, розділяючи речі, що вивчаються, починаючи від кінцевих, поступово переходити до нескінченних… Особливо важливо вміти розділяти і розрізняти, коли ми від загальних понять переходимо до конкретних…» [471, С. 85-91]. Цим самим підтверджується енциклопедичність, універсальність та унікальність класифікації як явища, котра є джерелом інформації не тільки пошукового, а й довідкового характеру.

Заслуговує на увагу також те, що в «Didascalicon. L'art de lire» ми можемо спостерігати подання «Філософії» як кумулюючого осередку чотирьох видів пізнання: «Теорії», «Практики», «Механіки» та «Логіки». Більше того, філософія, за свідченням мислителя, це «любов до мудрості, а мудрість є життєдайний самодостатній розум, що являє собою єдину першопричину всіх речей» [471, С. 59-62]. Ці види пізнання жодним чином не є відповідними до видів споглядання Бога [470, С. 304], які, враховуючи проблематику нашого дослідження, окремо не розглядатимуться, оскільки апріорі зрозуміле їх відношення до «Теорії (споглядальної)».

Враховуючи вищезазначене, не можна погодитись із Є. Шамуріним, який, загадуючи про роль Гуго Сен-Вікторського в розвитку класифікаційної думки, говорить, що класифікацію Рудольфа Полум'яного майже повністю, з деякими переміщеннями, повторив у своїй енциклопедії «Eruditio didascalorum» Гуго з Сен-Віктора [673, С. 74]. Таке твердження досить вузько представляє дослідження вченого і ще раз свідчить, що Є. Шамурін у своїй праці «Очерки истории библиотечно-библиографической классификации»

розглядає насамперед значення класифікацій для організації каталогу, не зосереджуючись на сутнісних основах процесів систематизації.

Поруч із «Didascalicon. L'art de lire» Гуго Сен-Вікторського окремої уваги заслуговує й інша праця, що також виражає систематизаційні погляди його автора – це «Summa Theologica» Томи Аквінського [770]. Цей твір, усією масштабністю демонструє обсяг мислительної роботи, яку провів Тома Аквінський. У творі в систематизованому вигляді представлено практично всі проблеми християнського богослов'я та їх аналіз у контексті схоластичного вчення. Сам Тома Аквінській в тексті постійно посилається на багатьох інших християнських, єврейських, арабських і язичницьких мислителів та відомих попередників Августина Блаженного та Аристотеля. Підтвердженням цього є сентенції багатьох дослідників, що проводили аналіз «Summa Theologica» Томи Аквінського в контексті різних філософських досліджень: Ю. Боргош [82], С. Нерєтіна [10], А. Бронзов [86], В. Гертих [124], Е. Жильсон [192, 193], Ж. Марітен [306, 307], Г. Честертон [669], В. Соколов [563], В. Стокяло [583], К. Бандуровський [653], Дж. Реале та Д. Антисері [431].

Зокрема, Г. Честертон у своїй роботі «The Everlasting Man» вказує: «Можна присвятити цілі розділи його (Томи Аквінського. – *О. С.*) економіці та етиці, і легко довести, що в цьому він був не тільки мудрим, а й пророком… Він не тільки казав, що лихварство не є природнім – у цьому він просто наслідує Аристотеля… Він бачив глибше» [669, С. 351].

Інший дослідник, Ю. Боргош у книзі «Tomasz z Akwinu», говорить: «В аристотелівське поняття sophia Тома вкладає теологічний зміст, або, простіше кажучи, просто ототожнює його з теологією. У Аристотеля об'єктом sophia були більш загальні основи дійсного буття; у Томи її об'єкт зводиться до абсолюту» [82, С. 36-37].

Справді, історія формування систематизаційного подання наук Томи Аквінського нерозривно пов'язана з сентенціями й окремими творами старогрецького мислителя Аристотеля, що й продемонстровано в схемі у

відповідному підрозділі нашого дослідження, зокрема у розділах класифікації «Політика» та «Чесноти». Більше того, в результаті проведеного аналізу «Summa Theologica» як джерельної бази, можна говорити про певний акцент аристотелізму в монотеїчному вченні Томи Аквінського. Повертаючись безпосередньо до структури класифікаційної схеми, слід наголосити на наявності певного дуалізму в рамках зазначеного вище монотеїзму. Адже Тома Аквінський не відкидає значення наук в аспекті дослідження або ж пізнання богословських невизначень. Тому наявність наукової складової поруч із виключно теологічною (Природна теологія) обумовлює констатацію двоелементного ядра класифікації, що й символізує певну, так би мовити, дуалістичність.

Саме теологізовану філософію Аристотеля фактично можна спостерігати, якщо детально проаналізувати сентенції Томи Аквінського відносно організації знань. Як відомо, Аристотель звертався до одиничного, найвищого знання як до першорівневої категорії пізнання блага. Це найвище «Знання» було виражено трьома складовими – «Теоретична філософія», «Практична філософія» та «Творча філософія». Усі ці компонентні елементи аристотелівської класифікаційної системи відповідно доповнюють одну єдину первинну філософію, що виражає «Знання». В Томи Аквінського дещо по-іншому представлено його бачення цього порядку речей. Точніше сказати, у своєму трактаті він демонструє наявність певної основної філософії, але не філософію-мудрість, як у Аристотеля, а філософію – найвищу мудрість, філософію – божественну мудрість. Цю найвищу мудрість Тома Аквінський позиціонує як «…мудрість найвеличнішу серед людських мудростей…» [653, С. 152]. Таким чином, ми можемо спостерігати абсолютну зміну структури класифікації старогрецького попередника Томи Аквінського, враховуючи те, що у Аристотеля фактично вимальовувалась трилогічна схема організації верхівки класифікації і вже відповідно до заданої системності формувалася вся класифікація. В Томи Аквінського бачимо наявність двох основних складових-елементів – «Природна філософія» та

«Надприродна філософія». Тим більше, що ці дві філософії не рівноправні, як «Теоретична», «Практична» та «Творча» у Аристотеля, а розміщені відповідно до заданої їм суті в класифікаційній схемі наук Томи Аквінського, апріорною в якій була істина Божа, а інші істини мали співпрацювати з теологією і, власне, вони були абсолютно доступними природному розуму. «…Якщо істинне є в інтелекті, то необхідно, щоб зміст “істинного” переходив від інтелекту до речі, яку він зрозумів, адже річ зрозуміла називається “істинною” тому, що вона має певне відношення до інтелекту… ця річ може відноситись до інтелекту або по суті, або побічно. По суті вона відноситься до інтелекту, від якого вона залежить у відношенні свого буття, а побічно – до інтелекту, який може її пізнати…» [653, С. 163]. Вищенаведена цитата свідчить не тільки про бачення мислителем неоднорідної природи речей, а й бачення його істини в інтелекті.

Усе фундаментальне наповнення «Суми теології» Томи Аквінського [654] заслуговує на детальний аналіз у контексті визначення і формування елементів класифікації його вчення, кожен розділ та підрозділ висвітлює тонкощі принципів систематизаційної організації такої класифікації. Адже всі твори мислителя так чи інакше опосередковані до «Суми теології». Можна погодитись із французьким вченим Е. Жильсоном, в тому що: «…з метою безпосереднього вивчення думки св. Томи треба звернутися до двох “Сум”… “Суми теології”… “Суми проти язичників”, що містить те саме вчення, але основане на раціональних доказах… Для випадків, коли знадобиться подальше заглиблення в проблеми, варто звернутися до “Суперечливих питань” та “Будь-яких питань”» [193, С. 398-399].

Ще одним мислителем, який залишив по собі низку праць, є Ніколас Кузанський. Його літературна спадщина дозволяє сьогодні, здійснюючи аналіз текстів, робити висновки про оригінальність та важливість його сентенції щодо систематизації інформації в аспекті питань згортання/розгортання останньої.

Презентуючи своє вчення, Ніколас Кузанець створив не один твір, дозволивши нам аналізувати фундаментальну джерельну базу, яка представлена такими основними його творами: «Апологія вченого незнання» [330], «Діалог про становлення» [373], «Гра кулею» [332], «Компендій» [334], «Про богосинівство» [335], «Про вершину споглядання» [336], «Про бачення Бога» [337], «Про можливість-буття» [338], «Про дар Отців-світів [339], «Про неінше» [340], «Про припущення» [341], «Про шукання Бога» [342], «Про прихованого Бога» [343], «Про вчене незнання» [344], «Полювання за мудрістю» [345], «Невіглас про мудрість» [346], «Невіглас про досліди з вагами» [347], «Невіглас про розум» [348].

Аналізуючи твори Ніколаса Кузанца, варто, на нашу думку, виокремити ще один аспект бачення філософом процесу згортання/розгортання. «…згортання всього єдине і немає одного згортання для субстанції, другого для якості, третього для кількості і так далі, тому що є тільки один максимум, що збігається з мінімумом, де різноманітність, що згортається, не протилежна тотожності, що згортає», – говорить він у своїй праці «Про вчене незнання» [344, С. 104]. І це принципова суть. Адже, іншими словами, та різноманітність (різноаспектність, себто різність) абсолютно не протилежна тотожності (абсолютній схожості або єдності). Необхідною умовою тотожності – є єдність. Там, де немає єдності, не може бути і тотожності. Матеріальний світ, що ділиться до нескінченності, єдністю не характеризується; єдність з’являється з життям, особливо з духовним життям. Ми говоримо про тотожність організму в тому сенсі, що здійснюється його єдине життя, не дивлячись на постійну зміну частинок, які створюють організм; де є життя, там є єдність, але в справжньому значенні слова ще немає тотожності, оскільки життя убуває і прибуває, залишаючись незмінним лише в ідеї. Таким чином, така ідея тотожності не є протилежною різноманітності. Більше того, враховуючи те, що за Кузанцем, «тотожність згортає», можна засвідчити наявність ідеї тотожності в різноманітності, а, отже, ми приходимо до ідеї інформації (інформації інформації). Адже справді

тотожність, у цьому випадку згортає своєю ідейною складовою, тут різність, яка, як і тотожність, в результаті виражає суть, тобто зміст. І весь цей процес вираження змісту відповідний структурі, певній ієрархії, але не ієрархії, притаманній середньовічним схоластам, а ієрархії «спорідненості» змістовних компонентів.

Так, у своїй праці «Про вчене незнання» в шостій главі «Згортання і ступені обмеження речей» Ніколас Кузанський говорить: «…над усіляким розумом існує єдиний Всесвіт або світ, його єдність обмежена множинністю таким чином, що вона – єдність у множинності. І оскільки абсолютна єдність є перша єдність і єдність Всесвіту виходить з неї, тоді єдність Всесвіту буде другою єдністю, що знаходиться у множинності» [344, С. 193]. У такий спосіб німецький філософ вказує не тільки на спільність (або згадаємо вищенаведену тотожність) множинності та єдності, а й наводить певну ієрархічну супідрядність другої єдності першій (абсолютній) єдності. Принагідно варто зазначити, що Ніколас Кузанець постійно дрейфує у своїх думках стосовно подання принципу ієрархії, і тому потрібно по крихтах, аналізуючи різні його роботи, виявляти цілісність картини щодо означеного питання. Встановлюючи подальшу структуру ієрархії філософа, в праці «Про припущення» знаходимо такі рядки стосовно другої єдності: «Ця єдність – розумна; так як і все, що починається від самого абсолюту… ця єдність не буде простою, як перша, але складною – по-розумному… Однак ця єдність складається з протилежностей (тобто, якщо складається, то як мінімум з двох елементів: («одного» та «іншого» – *О. С.*) так, як це відповідає простому кореню… У простоті кореня єдності протилежності зв’язуються нероздільно та нерозривно. Адже десяткова єдність не має кореня, бо їй не передує жодна єдність, помноженням якої вона виникла, окрім як із першої» [341, С. 197]. Таким чином, мислитель вказує на певну складність у простоті. Справді така складність у простоті може мати місце, але в межах розуміння цієї складності таким чином, що факт цього розуміння дає нам підстави говорити про простоту цієї складності і через розуміння, і через склад. А друга єдність

перед нами постає як результат не якихось комбінувань, а насамперед як вихідна з першої, тому вона і не має кореня, який би з неї можна було вирахувати. Ось тому вона і є десяткова, на нашу думку. Така десятковість цікава тим, що вона символізує не ієрархію складу, як це заведено і відомо сьогодні в десяткових класифікаціях, а вказує передусім на десятковість смислу. Тобто комбінування відбувається відповідно з принципом, так би мовити, підпорядкування десятковості смислу, а не десятковості складу. І в цьому принципова новизна думок Ніколаса Кузанця щодо підходів формування інформації. Він говорить про десятковість, як про неподільність, як про відображення ідеї інформації смислу. У такий спосіб пояснюється значення саме смислу (змістовності) на противагу простого складу (змісту). «Усе включено в десятковість, бо немає числа вище за неї. Ось чому десяткова єдність Всесвіту містить множинність усього, що обмежене. І оскільки ця єдність Всесвіту, як обмежена основа всього, знаходиться у всьому, подібно тому як десять є корінь квадратний зі ста, і кубічний корінь тисячі, так єдність Всесвіту є корінь усіх речей» [344, С. 193], – говорить мислитель про десятковість, вказуючи на її єдність у множині складу. Зрештою, враховуючи вищевикладене, ми можемо припустити, що та ієрархія, тобто принцип ієрархії, про який говорив німецький філософ Ніколас Кузанський, побудований на основі десятковості – десятковості змістовної складової, яка і лежить в основі усіх речей.

У діалозі «Про можливість-буття» Кузанець говорить наступне: «Я стверджую, що все це (творіння. – *О. С.*) у згорнутому вигляді в богові є Бог, подібно тому як в розгорнутому вигляді в мирському створінні воно є світ… Бог величний у будь-якому разі, але величний настільки, наскільки величність є все те, наскільки вона може бути» [338, С. 141]. Зрештою, Ніколас Кузанець остаточно формує уяву про Бога, як про найвеличніше поняття. Враховуючи специфіку його вчення, можна сказати, що навіть як про «поняття понять» мислитель говорить про Бога, тим самим відстоюючи богословські сентенції з цього приводу.

Розмірковуючи про організацію світу і знань у ньому, Ніколас Кузанець вибудовує змістовну ієрархію такої організації: «Абсолютний максимум єдиний. Тому що він – усе, в ньому є все, тому що він – найвища межа… А оскільки він абсолютний, то впливає в дійсності на все можливе, не відчуваючи сам жодного обмеження, але обмежує все» [333, С. 8]. У такий спосіб мислитель намагається відійти від еманаційної складової змістовності складу світу, який був притаманний його попередникам, зокрема стоїкам. Цікавим і неоднозначним у запропонованій Кузанцем схемі є наявність «меншого» (тобто неподільного, єдиного, універсального) Бога і «більшого» (розгалуженого, багатоелементного, різноаспектного) знання. Тобто менше за складом є більше за сутнісним змістом, ніж те, що більше за складом, але менше за сутнісним змістом. Німецький мислитель навпаки говорить про збіг протилежностей: «…якщо уявиш максимум і мінімум у кількісному уявленні… максимальна кількість максимально велика, мінімальна кількість мінімально мала; звільни тепер максимум і мінімум від кількості, винеси подумки за дужки «велике» і «мале», то вочевидь зрозумієш збіг максимуму та мінімуму» [344, С. 54]. Таким чином, Ніколас Кузанський вказує на принцип збігу протилежностей, на якому ми не будемо зосереджувати ретельно увагу, оскільки це не продиктовано тематичною дефініцією нашого дослідження, але варто зауважити, що цей принцип прямо пов’язаний із принципом згортання/розгортання, оскільки вказує на приналежність максимуму до мінімуму і мінімуму до максимуму. А це в свою чергу дає підставу припустити фактичність змістовної складової в принципі згортання/розгортання.

Відомий інформаціезнавець Д. Блюменау у своїй праці «Информация и информационный сервис» говорить про те, що «…це (згортання/розгортання. – *О. С.*) процедура мислення, яка спрямована на визначення рівня необхідної і достатньої інформативності повідомлення залежно від комунікативної задачі…» [68, С. 180]. Цілком очевидним є приналежність мислительної складової, що орієнтує нас на потребу глибинного вивчення питання

змістовності такої операції, адже, на відміну від поданого Д. Блюменау визначення згортання/розгортання інформації, зрозуміло, що уніфікація змісту повідомлення не виражається уніфікацією тільки складу такого повідомлення. Тому, на нашу думку, у цьому випадку варто говорити про згортання/розгортання інформації самої в собі, самої з себе і саму в себе. А унікальність ідеї згортання/розгортання, запропонованої Ніколасом Кузанцем, свідчить про розвиток систематизаційної складової, коли зі змісту виокремлюється змістовність і, таким чином, організація наукової інформації здійснюється відповідно до зміненої за смислом класифікаційної системи.

Окремим та основним джерелом аналізу в межах нашого дослідження є «Encyclopedie, ou dictionnaire raisonne des sciences, des arts et des métiers, par une societe de gaens de letters» [711] – «Енциклопедія, або Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел». У цьому виданні містяться статті з різних галузей науки і техніки та окремо наведено «Systeme general de la connoissance humaine» [771] – «Загальна система знань людини», яка є по суті наглядним представленням знань з енциклопедії. Звичайно, що сама «Енциклопедія» не є класифікаційним зібранням і тим більше класифікацією. Сам Д’Аламбер, за свідченням Дж. Реале та Д. Антисері, говорив, що: «Енциклопедичний порядок наших знань полягає в тому, щоб зібрати ці знання в стислій формі і виробити філософську точку зору, яка досить високо стоїть над цим лабіринтом, так, щоб зуміти розрізнити в їх сукупності основні науки і мистецтва, обійняти єдиним поглядом об’єкти умоглядів і операцій, які можна виконати з цими об’єктами; визначити загальні галузі людського знання, їх точки зіткнення і лінії розділу, а іноді навіть вгадати ті приховані шляхи, які їх сполучають» [432, С. 621-622].

Можна погодитись з Є. Шамуріним, який зазначає, що «Дідро та Д’Аламбер відмовились від думки скласти для “Енциклопедії” зовсім нову, наукову класифікацію. Хоча вони й визнавали значні переваги “Енциклопедичного дерева”, яке відображає найбільше число зв’язків та відношень між науками, про що каже Д’Аламбер. Сам Д’Аламбер та,

вірогідно, Дідро не бачили можливості створити таке “дерево”» [673, С. 203]. Тому, як ми бачимо на сторінках xlviij та xljx першого тому «Енциклопедії», в ній зібрано та викладено знання відповідно до запропонованої ще Френсісом Беконом класифікації: «Історія – Поезія – Філософія» [711, Т. 1, P. XLVIIJ-XLJX]. А вже сама «Загальна схема» – це спроба енциклопедистів подати ці знання у систематизованому вигляді, тому, напевно, в ній вони вибудовують класифікаційний ланцюг наступним чином: «Історія – Філософія – Поезія». На нашу думку, таке подання основних напрямків систематизації знань обумовлено бажанням енциклопедистів дотриматися відповідності до реалій та вимог тодішньої церковної влади та суспільними запитами. Наслідуючи у своїй основі сутність беконівської класифікації, автори «Енциклопедії» все ж дотримуються певних принципів деїзму. У цьому контексті варто зауважити, що не зовсім справедливим є твердження Є. Шамуріна стосовно правильності тільки матеріалістичного бачення Беконом класифікації наук і «невиправданим» деїстичне світосприйняття авторів «Енциклопедії». Адже і сам Є. Шамурін працював у зовсім інших «соціально-політичних умовах… враховуючи політичну обстановку в країні в той період» [673, С. 212]. Тому не дивно, що в дослідника викликало запитання таке представлення «Філософії» в центрі вищенаведеної тріади.

Варто зазначити, що, за твердженням Х. Мамджяна, статті з «Енциклопедії», присвячені питанням філософії, викликали і в сучасників авторів цього твору бурхливі суперечки і розбіжності, особливо це стосується статей із присмаком войовничого атеїзму, написаних самим Дідро [169, С. 12]. Тому ще і раніше, у своїх «Філософських думках» він зазначав: «…ніякого бога немає… створення світу – просто фантазія… вічність всесвіту не більше складна для думки, ніж вічність духу… через мою неспроможність зрозуміти, як рух міг породити цей світ, який він так чудово зберігає, було б смішно припускати заради усунення цієї складності, буття існування, яке для мене так само неосяжне…» [170, С. 93]. Або ж пригадаємо слова зі статті «Енциклопедії» «Людина»: «Немає жодних інших істинних

цінностей, ніж людина і земля. Людина не має жодної цінності без землі, а земля не має жодної цінності без людини» [668, С. 87]. Таким чином, ми бачимо, якими сентенціями була наповнена свідомість головного редактора видання. Це нам дає розуміння того, наскільки матеріалістичними могли б бути статті щодо політики, економіки, права, якби не критика церковників та політичні події, що дотично асоціювалися із хвилюваннями в соціумі. Тому і зміст усіх статей буквально пронизано акцентом атеїстичного деїзму в загальному, так би мовити, християнському креаціонізмі. Враховуючи те, що енциклопедистів об'єднували своєрідне ставлення до середньовічної схоластики (як справедливо зазначає В. Кузнєцова [172, С. 7]) і католицької церкви, негативне відношення до феодального ладу, захист прав третього стану на чолі з буржуазією, можна зазначити, що автори «Енциклопедії» протиставляли досвідчений аналіз природи і людини – сліпій вірі, природне право – традиційному і божественному. Тим не менше, у статтях висвітлено не тільки критичні моменти стосовно релігії, критикувалася кожна наукова традиція, доводячи таким чином загальну застосовність своєї теорії.

Д'Аламберу не вдалося, як ми побачимо нижче, синтезувати кращі сторони та здобутки картезіанізму та ньютонізму. У своїй роботі «Динаміка» він, зокрема, говорить: «… якщо обмежитись тільки припущенням існування матерії та руху, то з одного цього подвійного існування (матерія та рух)… повинні здійснюватись деякі дії: тіло, що набуло, внаслідок тієї чи іншої причини, певного руху, повинно або поступово зупинитись, або рухатися вічно; тіло, що намагається рухатись одночасно вздовж двох сторін паралелограма, за потреби повинно виявити діагональ, або якусь іншу лінію; коли кілька тіл, що рухаються зіткнуться, то внаслідок обопільної непроникності за необхідності має відбутися певна зміна станів цих тіл, принаймні у деяких з них» [148, С. 29]. Таким чином, ми бачимо певну подвійність у сентенціях Д'Аламбера навіть у питаннях щодо вирішення проблем і невизначень у механіці.

Крім того, зазначимо про особливість юриспруденції та права, зокрема в підрозділі «Наука про Людину». У цьому сенсі можна говорити і про природність права і про природність закону. Але, на нашу думку, потрібно з обережністю ставитись до ототожнення цих двох понять, як це роблять певні дослідники. Зокрема, В. Волгін, відомий вчений-історик, у своїй праці «Развитие общественной мысли во Франции в XVIII веке», вказує на моральність природного закону, цим самим підводячи розуміння закону до загального права [111, С. 91]. Тобто посередництво моральності, на його думку, забезпечує відповідність природного права природному закону. І дійсно, в плані моральної аспектності це так. Але ж з позиції систематизаційного бачення «Загальної системи» «Природне право» та «Природний закон» є окремими елементами, що зокрема складають підрозділ «Наука про закони». Навіть у тексті розглядуваної нами «Енциклопедії» «Природний закон» та «Природне право» – це дві окремі статті. Більше того, проаналізувавши зміст цих статей, можна зробити висновок про правильність нашої сентенції стосовно різноаспектності представлення юриспруденції як науки в межах усього наукотворчого загалу змісту «Енциклопедії». Зокрема, у статті «Природне право» суть цього поняття Дідро розкриває як таку річ, що внутрішньо зрозуміла будь-якій людині і пояснюється прикладом: «Такий внутрішній стан однаково притаманний і філософу, і людині, яка ніколи не володіла мистецтвом розмірковувати… різниця лише в тому, що на запитання “що таке право” – останній, не вміючи підібрати потрібні висловлювання і зібратися з думками, негайно відправить вас до суду сумлінності... перший… замислиться і лише поблукавши… прийде назад до висхідного пункту… намагаючись спочатку обмежитись своїм визначенням» [167, С. 346]. У випадку з природним законом, йдеться про конкретні усталені речі і закон характеризується як те, що є вказівкою до виконання, як те, що жодними внутрішніми відчуттями не можна нівелювати: «Природний закон є вічний і незмінний порядок, яким ми повинні керуватися в наших діях», – говорить Дідро у статті «Енциклопедії» «Природній закон»

[168, С. 348]. Тому казати про випадкове використання понять «природне право» чи «закон», не враховуючи сутнісної різниці, на нашу думку, є необачним, з огляду на важливість наявності цих елементів-складових у змісті Енциклопедії, що в результаті формують підрозділ «Наука про закони» в «Наглядній системі».

Варто зауважити, що енциклопедисти в «Загальній системі» не формулюють чітке поняття естетики. На нашу думку, це пов'язано, з тим, що в інші елементи мистецтва в «Загальній схемі» розробники вкладали зміст естетичності, адже історіографія цього питання доволі важлива і вірогідно була відома енциклопедистам. Неможливо було не враховувати те, що історія естетики налічує багато віків, упродовж цього часу відношення до неї і її місце в системі філософського знання неодноразово змінювалося. Адже найфундаментальніші підходи до визначення предмета і змісту естетики сформувалися ще в античності. Естетика спочатку виступала одним з елементів картини світу, таке місце вона займала у філософському розумінні піфагорійців і грецьких натурфілософів. У софістів естетика розглядалася як чисто суб'єктивна основа ціннісного відношення до світу, в основі їх естетичних уявлень лежав релятивізм (від лат. relativus – відносний – методологічний принцип, який полягає у метафізичній абсолютизації відносності й умовності змісту пізнання). Сократ прагнув виділити об'єктивну ціннісну основу естетичних уявлень, припустивши тісний зв'язок естетики з етикою [429, С. 67-68]. Платон, розвиваючи концепцію Сократа, поєднав її з піфагорійською традицією розуміння естетичних цінностей як чисельного вираження. У Аристотеля естетика стає дисципліною краси, що розглядає загальнофілософські питання, і теорії художньої творчості – він уперше поставив перед собою мету розробити систему естетичних категорій в їх взаємозв'язку. В епоху середньовіччя естетика стає, як і вся філософія, допоміжною по відношенню до богослов'я дисципліною, в працях Томи Аквінського естетика – це розділ богослов'я, який має розкрити роль мистецтва і краси світу у ставленні людини до Бога. В епоху Відродження

естетика вивчала співвідношення природи і художньої діяльності. У часи Просвітництва основним завданням естетики вважалося вивчення особливостей художнього пізнання світу. «Гегель вважав, що предметом естетики є мистецтво, витончене мистецтво», – зазначають Дж. Реалє та Д. Антисері [433, С. 105-107]. Система естетичних категорій Гегеля історично розвивається і будується на основі історичного становлення категорій їх переходу з однієї в іншу. Основними естетичними категоріями є: прекрасне, піднесене і потворне. Цим трьом категоріям відповідають три форми мистецтва: «Класична», «Символічна» і «Романтична». В естетиці знання розглядається як цінність з позиції самого себе. Основною ознакою естетичного є те, що чуттєве пізнання здійснюється без віднесення його до поняття. Такий рід пізнавальної діяльності називається сприйняттям або спогляданням. І всі елементи такої споглядальної діяльності представлено в «Загальній схемі» внаслідок роботи енциклопедистів над вирішенням проблеми поєднання загальності естетичного задоволення і суб’єктивності чуттєвого сприйняття, про що йтиметься у відповідному підрозділі нашого дослідження.

Серед акцентів, що були розставлені авторами у статтях про економіку, слід виділити виокремлення значення та ролі землі й землеробства: «…мистецтва обробляти землю… найперше, найкорисніше і, можливо, найважливіше серед всіх мистецтв… землеробство народжується разом із законами суспільства; воно виникло одночасно із розподіленням земель. Плоди землі були першим багатством; люди не знали інших багатств, поки вони намагались бути щасливими на своїй ділянці землі…» [171, С. 306-308]. Як ми зазначили вище, Дідро високо оцінював значення землі в житті та існуванні людини: «Оскільки землероби – це ті люди в державі, які працюють більше за всіх, а ситі менше за всіх, вони обов’язково відчувають відразу до свого стану або ж гинуть від нього. Казати, що достаток змусить їх відректися від свого соціального стану – це значить бути неуком і жорстокою людиною» [668, С. 87]. Таким чином, ми бачимо свідчення високої оцінки

землеробів, як такого прошарку людей, що сумлінно виконують свій обов'язок. Отже, спираючись на фактографічні та аналітичні дані, можна зробити висновок, що «Економіка» в «Енциклопедії» виражається насамперед сутнісною складовою, якою пронизаний весь зміст цього видання. Автори «Енциклопедії» свідчать про важливість економіки як галузі розвитку суспільства, але головним вважають людський фактор, трудовий ресурс і тому ми можемо говорити про антропологічність систематизаційної організації знань як в «Енциклопедії», так й у класифікаційній схемі, що є відображенням змістовності цього видання.

На етапі переходу до розгляду безпосередньо бібліотечно-бібліографічних класифікацій у контексті розвитку класифікацій наук як джерельної бази нами використовувались втілення та носії систематизаційної думки – відповідні бібліотечні класифікації та їх таблиці. Серед них: «Library of Congress Classification» [735], «Dewey Decimal Classification» [708], «Colon classification» of S.R. Ranganathan [757], «Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація» [232], «Библиотечно-библиографическая классификация» [51], «Універсальна десяткова класифікація» [644; 777] та окремі розділи з серії «Рубрикатор НБУВ» [447, 449, 455], «Інформаційно-пошуковий тезаурус» Національної парламентської бібліотеки [104].

У роботі активно залучалися також онлайн-джерела класифікаційних систем та прикладів їх застосування, зокрема «Universal Decimal Classification» [775], Классификационные системы [254], «Colon classification» of S.R. Ranganathan [695], «Dewey Decimal Classification» [159, 705], «Library of Congress Classification» [692, 736, 740].

Крім того, як приклади розвитку систематизаційної думки у виключно теоретичній площині, нами були розглянуті і проекти класифікаційних систем, запропонованих вченими В. Леоновим та К. Коржавіним, що не мають широкого практичного вжитку передусім з огляду на їх неофіційність та новизну. Але думки авторів заслуговують на увагу, оскільки несуть у собі оригінальність формулювань і підходів щодо систематизації інформації.

Так, В. Леонов у своїй праці «Атлас науки», який позиціонує як наглядну класифікацію знань, акцентує увагу на тому, що рішення проблеми систематизації наук як єдності наукового знання полягає не тільки в тому, щоб розподілити науки на споріднені групи і встановити між ними взаємозв'язок, а також і в тому, щоб отримати всю сукупність наук у наглядному й осяжному візуальному вигляді [287, С. 7]. Така позиція автора вмотивована потребою переглянути структуру для вдосконалення форми, а не змістовності, щоб насамперед спростити роботу з класифікаційною системою в аспекті пошуку інформації. Не можна погодитися з автором, що зручність викладення матеріалу прямо пропорційна вирішенню проблемних питань організації наукової інформації, адже тільки оптимізувавши процеси систематизування інформації, наукового смислу класифікації, можна говорити про вдосконалення як результат.

Інший дослідник – К. Коржавін – презентуючи проект «Універсальної матричної класифікації» на сторінках монографії «Науково-технологічний та інноваційний розвиток: концепції, моделі, рішення» [244, С. 234-259], підходить до вирішення проблемних питань систематизації засобами класифікаційної системи дещо по-іншому. Свою класифікацію автор позиціонує як демонстрацію нової парадигми універсальних класифікацій, основаної на введені спеціальної категорії – типу діяльності та на циклічному групуванні рубрик за типовими взаємосумісними блоками (модулями). Фактично автор пропонує штучну класифікацію, що не базується на класифікації наук. Застосування матричної моделі організації інформації вирізняє її з-поміж інших своєю оригінальністю систематизаційної організації, але, на нашу думку, відкидати факт базовості класифікацій наук в організації бібліотечних класифікаційних систем – крок доволі необдуманий. Тому «Універсальна матрична класифікація» потребує ретельного аналізу, як тільки буде завершена автором у повному обсязі.

Більше того, варто зауважити взагалі про актуальність створення таких «нових класифікацій», оскільки вказані вище науковці інтерпретують власні

класифікації як єдине правильне вирішення проблемних питань систематизації інформації. Якщо В. Леонов, пояснюючи мету створення «Атласу наук», вказує на його зручність і наочність, то К. Коржавін наводить доволі непереконливі аргументи, певним чином необ’єктивно оцінюючи традиційні бібліотечні класифікаційні системи, як то УДК, ББК та ін.

Що ж до традиційних класифікаційних систем, то в результаті аналізу структурних особливостей кожної з них було виокремлено характерні риси систематизації інформації засобами таких класифікацій. Дотримуючись тематичної лінії нашого дослідження, ми звернули увагу не стільки на історію та особливості створення таких класифікацій, скільки на їх сутність у контексті змістовності. Не повторюючи раніше доведені попередниками факти, ми поглянули на таблиці класифікації крізь призму здійснення процесів систематизації. Можна констатувати, що розгляд класифікаційних таблиць несе в собі зміст здійснення процесів організації каталогів, а розгляд безпосередньо класифікаційних принципів (тобто класифікацій у чистому вигляді) передбачає дослідження саме особливості систематизаційного аспекту створення каталогу.

Працюючи безпосередньо з варіантами різних бібліотечно-бібліографічних класифікацій, нам вдалося опрацювати і використати джерельну базу повною мірою. Адже тільки аналізуючи тексти класифікацій, можна визначити систематизаційні основи побудови таких класифікацій. А форма класифікацій, як-от, наприклад, таблиці, аналізувалися попередниками з позиції визначення взаємозалежності наук чи явищ, їх зручності чи складності організації, можливості вдосконалення в межах певної класифікації. Звертаючи та зосереджуючи увагу на формі, на перший план виходить потреба у визначенні властивостей такої форми. Користуючись джерелами у вигляді таблиць класифікації, ми акцентували увагу насамперед на змістовності таких таблиць, досліджуючи тільки аспекти систематизаційної організації останніх, тобто аналізуючи систематизаційну суть бібліотечної класифікації. Ось чому наше дослідження побудовано на

визначенні місця та ролі класифікацій наук у становленні бібліотечних класифікацій. Якщо порівняти це дослідження з географічною мапою, то можна сказати, що, аналізуючи класифікації, ми досліджували не нарисні особливості мапи, а особливості представлення географічних одиниць у контексті їх сутнісних характеристик. Тому з цієї позиції є дуже важливим розгляд «особливих» класифікацій з точки зору лінгвістичного виконання, історичного періоду їх створення та ореолу їх використання. Це дало можливість по-новому дослідити вищенаведені таблиці класифікації як джерела дослідження і розглянути їх у контексті систематизаційної організації.

Зокрема, визначна праця Ю. Меженка «Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація» є тим представником таблиць класифікації, що характеризуються особливістю виконання в контексті розвитку класифікаційної думки та механізмів систематизації інформації. Сам Ю. Меженко писав, що десяткова класифікація фіксує всі галузі людського знання за допомогою шифрованих символів, які складено так, що навіть власне елементи своїм зовнішнім виглядом вказують на внутрішню пов’язаність понять, що класифікуються [232, С. 5]. Таким чином, видатний бібліограф вказує на змістовність самого символу і особливість процесу систематизації засобами такої класифікації. Варто також зауважити, що важливою особливістю цієї класифікації є те, що для здійснення індексування використовувались детермінанти місця та мови, з урахуванням відповідно українських географічних одиниць та особливостей української мови. З іншого боку, переклад МДБК українською мовою не привніс якихось структурних новинок, але в аспекті розширення гами змістовності, а значить і систематизаційних рішень, було зроблено значний крок в еволюції децимальних класифікацій українською мовою.

В іншій своїй праці «Актуальні питання Української бібліографії» Ю. Меженко, в аспекті розгляду стану української бібліографії до та в часи військового комунізму, зазначає про такий стан речей: «....Не варто було

складати тематичні бібліографії, тому-то питання систематизації у нас аж до 1918-го р. не ставилося і нікого не цікавило. Бо чи варто було систематизувати друки, що за ціле XIX століття досягли 1000 окремих книжок?» [310, С. 284]. Це, на нашу думку, свідчить про наведення Ю. Меженком початкової точки відліку української широкоформатної систематизаційної думки. Ці слова автор написав у 1927 р., майже після десятиліття від виходу МДБК та переформатизації української книги щодо тематики її цільового призначення. Таким чином, він уже бачив ту картину, яка вималювалась за цей короткий період – ситуацію щодо питань систематизації та впорядкування книжкових масивів засобами класифікації в тому числі. Ця інформація дуже актуальна в аспекті розгляду та висвітлення історії систематизації інформації, адже свідчить про певні риси етапізації розвитку систематизаційної думки загалом та бібліотечних класифікацій зокрема.

В іншій своїй публікації «Українська книжка часу Великої революції» [311] Ю. Меженко вже прямо говорить про ідеї децималізму, які тодішня Головна Книжкова палата вперше поставила в Україні як питання державного значення. Нагадаємо, що першим директором Головної Книжкової палати був саме Ю. Меженко, котрий і став основоположником розвитку децимального принципу впорядкування фондів в Україні. На нашу думку, є дивним те, що автор називає просто «книжечкою» [311, С. 121] таке фундаментальне, стосовно періодизації історії перекладу та розвитку децимальної класифікації в Україні, видання, як МДБК – першу десяткову класифікацію перекладену українською мовою. Це свідчить про те, що автор уже тоді передбачав перспективу розвитку та поширення використання десяткового принципу класифікування та систематизування інформації, вже тоді він бачив певну недолугість змісту МДБК порівняно з майбутніми виданнями цієї класифікаційної системи, вже тоді він із притаманного скромністю розумів значення цієї «книжечки» в майбутньому.

Під час проведення нашого дослідження було зібрано матеріали та проаналізовано видання десяткових класифікаційних систем. Здійснено детальний аналіз кожного з видань і щодо структури, і щодо змістовного наповнення. Аналіз десяткових класифікацій, які були видані українською мовою, дозволив комплексно змалювати картину розвитку змістовності цих класифікацій. Було визначено, таким чином, основні видання десяткової класифікації українською мовою: «Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація» (1919 р.), «Десяткова класифікація для масових бібліотек» (1938 р.), «Таблиці бібліотечної класифікації для масових бібліотек» (1961 р., 1971 р., 1975 р.). Названі видання класифікації і склали ту частину джерельної бази, аналіз якої дозволив визначити періодизацію змістовних змін в історії децимальної класифікаційної системи українською мовою. Можна зазначити, що огляд структури основного ряду в кожному з видань дозволив зробити висновок щодо суттєвої зміни як розміщення розділів стосовно порядковості в еталонному виданні, так і їх наповнення. Підтвердженням цього можуть бути слова редактора Десяткової класифікації для масових бібліотек (1938 р.) М. Фельдштейна, де він зазначає: «Книжкова палата УРСР розробила нове видання таких таблиць, подаючи в новій редакції відділи, підвідділи й рубрики, головним чином не порушуючи структури індексів, за таблицями Головполітосвіти, але значно їх розширюючи» [163, С. 3]. Фактично, М. Фельдман вказує на значні зміни та розвиток змістовності таблиць у подальшій практичній площині їх використання. Іншим своїм твердженням редактор цього видання вказує на те, що навіть структурна зміна не вирішить питання оновлення змістовності, тобто зміна змісту не призведе до зміни змістовності: «Структуру індексів десяткової класифікації в даних таблицях головним чином не змінено, оскільки внесення змін не розв’язує питання створення радянської бібліографічної класифікації, яка має бути розроблена на основі марксистсько-ленінської методології» [163, С. 3-4].

Під таким самим кутом зору було проаналізовано й «Універсальну десяткову класифікацію» українською мовою. Це видання – традиційно-організоване зібрання унікальних за змістом та викладенням даних, що дозволяють здійснювати систематизаційне впорядкування україномовних каталогів, забезпечуючи їх систематичність. Нами було детально проаналізовано наповнення відділів та рубрик, системи умовних позначень та типових поділів, архітектуру індексної бази цієї класифікаційної системи. УДК цікава тим, що є, по суті, сьогочасним відображення класифікаційної думки, в аспекті десятковості щодо основного принципу побудови, а це дуже важливо в межах нашого дослідження, адже історія УДК налічує не одне десятиріччя й аналіз її систематизаційних звершень дає змогу констатувати еволюційність процесів систематизації.

Згадуючи про вивчення, аналіз та розкриття сучасного стану процесів систематизації інформації, варто наголосити про використання як джерельної бази окремих видань із серії «Рубрикатор НБУВ». Нами детально було розглянуто та проаналізовано такі основні видання: «К Технологія металів. Машинобудування. Приладобудування», «М1 Технологія деревини», «Таблиці територіальних типових поділів». Ці видання і взагалі проект цієї серії цікаві новизною представлення класифікаційної ІПМ. В цьому випадку класифікаційна ІПМ репрезентована засобами рубрикатора як матеріального відображення суті та змісту генерального каталогу НБУВ. Тут, на нашу думку, варто говорити не тільки про нову форму робочих таблиць НБУВ, а й про новий підхід стосовно представлення пошукових механізмів щодо змісту даного видання. Можна сказати і про детальний довідковий апарат, і про глибинний опис змісту детальною термінологічною базою, і про приведення ряду індексів-відповідників (щодо нотаційних виражень змісту рубрик у Рубрикаторі НБУВ) інших класифікаційних систем задля забезпечення інтероперабельності.

Статті І. Зарічняк та І. Багрій «“Рубрикатор НБУВ” як пошукова мова АБІС НБУВ» [198] та «Систематичний каталог у системі інформаційних

ресурсів наукової бібліотеки» [199] були розглянуті нами в контексті аналізу Рубрикатора НБУВ. У першій публікації важливим є визначення Рубрикатора НБУВ як робочих таблиць бібліотечної класифікації, які відображають особливості структури та ступінь деталізації електронної версії систематичного каталогу НБУВ. Цінними також є дані про властивості Рубрикатора, серед яких – можливість використання його окремих підрозділів для різноманітних стратегічних та повсякденних потреб бібліотечної практики: організації і ведення систематичного каталогу, систематизації документів, читацького та службового каталожного пошуку, створення різних добірок. Це дає змогу констатувати мобільність та універсальність змісту Рубрикатора НБУВ, що, на нашу думку, є однією з головних ознак еталонного класифікаційного принципу. Слушним також є зауваження авторів про фундаментальність Рубрикатора НБУВ щодо подальшої роботи над створенням «Національного рубрикатора України».

У вказаній вище публікації «Систематичний каталог у системі інформаційних ресурсів наукової бібліотеки» автори подають інформацію про електронний каталог НБУВ пошуковою мовою в якому називають електронну версію робочих таблиць класифікації НБУВ – Рубрикатор НБУВ. Важливою є інформація стосовно складу електронного систематичного каталогу, що подається авторами так: головний тематичний пошуковий масив, підкаталоги тематичного пошукового масиву, службові картотеки, абеткові покажчики, масив окремих слів із тематичних рубрик, що використовуються як самостійні пошукові одиниці. Це дає можливість провести певну паралель між електронним та традиційним каталогом, зіставивши ці складові, проаналізувавши їх відповідність. Та головне – таким чином Рубрикатор НБУВ розкривається з боку прогресивності змісту та форм використання, що дозволяє проеціювати його можливості щодо розвитку змістовності на майбутнє, враховуючи мету нашого дисертаційного дослідження.

І. Зарічняк, у співавторстві з А. Бровкіним та С. Галицькою, в публікації «Удосконалення засобів тематичного пошуку наукової інформації для підтримки інноваційного розвитку галузі машино- і приладобудування» [86], продовжуючи аналіз Рубрикатора НБУВ, висвітлює питання розробки і впровадження в практику розділу «К Технологія металів. Машинобудування. Приладобудування». У публікації автори зауважують, що цей розділ Рубрикатора НБУВ відрізняється від базових таблиць ББК ступенем деталізації окремих підрозділів, що зумовлено наявністю літератури з окремих питань у фондах НБУВ. У цьому контексті варто зауважити, що різниця між варіантами таблиць зумовлена ще й закономірним розвитком наук. Автори припускаються неточності, вказуючи, що цей розділ укладено на основі відповідного випуску повного варіанта таблиць ББК для наукових бібліотек, оскільки на основі вказаного варіанта ББК розробляються робочі таблиці класифікації НБУВ, а сам Рубрикатор – це вже підготовлений класифікаційний механізм, з відповідним апаратом та наповненням.

Також висвітленню питань розроблення та впровадження змін і доповнень до підрозділів «Рубрикатора НБУВ» «З81 Кібернетика» й «З97 Інформаційна та обчислювальна техніка», присвячена стаття «“Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського” як засіб наукової організації ресурсів бібліотеки» [121]. Зокрема, авторами С. Галицькою, К. Лобузіною та В. Якушко показано, чим відрізняються випуски Рубрикатора НБУВ від базових таблиць, охарактеризовано нові рубрики, які враховують сучасний стан і тенденції розвитку відповідних галузей науки, техніки.

Питанням удосконалення структури та змістового наповнення розділів з прикладної математики й інформатики «Рубрикатора НБУВ» присвячена публікація К. Бардієр. У цій публікації детально представлено інформацію щодо розвитку змістового наповнення розділів «Прикладна математика», «Кібернетика», «Обчислювальна техніка», «Автоматика» у відповідності розвитку наук та термінологічної бази. На нашу думку, такий детальний

аналіз ще раз підтверджує залежність розвитку змістовної складової таблиць класифікації від росту змістових термінологічних одиниць, тобто розвиток повноти систематизації інформації. Серед іншого треба відзначити, що автор, говорячи про основу ІПМ у НБУВ, вказує на «Робочі таблиці класифікації НБУВ» [37, С. 353]. Це справді так, але де-юре такого видання чи офіційної назви немає. Робочі таблиці бібліотеки – це інструмент, який постійно розвивається і не має чітких видавничих характеристик, тим більше не є окремим виданням НБУВ.

Свідченням розвитку систематизаційної активності таблиць класифікації, зокрема Рубрикатора НБУВ, є результати аналізу, проведеного К. Бардієр у відповідних публікаціях «Розробка доповнень до рубрикатора: система категорій спеціальних типових поділів» [35] та «Деякі пропозиції та доповнення до розділів «Математика» та «Обчислювальна техніка» таблиць ББК» [35]. Цінним у межах нашого дослідження є висвітлення і розгляд автором термінологічних проблем та шляхи їх вирішення, а також окреслена можливість використання в практичній площині для деталізації поділів розділу «Інформаційна та обчислювальна техніка» запропонованої автором системи спеціальних типових поділів. Адже застосування системи спеціальних типових поділів забезпечує розширення можливостей та шляхів систематизації відповідно до змістовних особливостей інформації та, як наслідок, структурних характеристик бібліотечної класифікаційної системи.

Як зазначалося вище, в аспекті порівняння змістовних особливостей структурних характеристик класифікаційних систем нами розглядалась і «Класифікація двокрапкою» Ш. Ранганатана [428]. У своїй класифікації автор викладає інформацію таким чином, що структурно про «Класифікацію двокрапкою» можна говорити як про нелінійну класифікацію, це сам автор і визнає, порівнюючи свою класифікацію з ДКД та «Класифікацією Бібліотеки Конгресу» [428, С. 17]. Варто зазначити, що аналітичний огляд «Класифікації двокрапкою» дозволив порівняти способи використання десяткових дробів (і взагалі застосування децимального принципу) в різних структурних

організаціях. У цій класифікації можливе здійснення глибокого індексування змісту видання, про що й свідчать слова автора: «Даний варіант схеми є досить гнучким для того, щоб під час класифікування невеликих статей у періодичних виданнях, індекси, що їм присвоюються, виражали їх сутність із тим самим ступенем точності, як і при класифікуванні звичайних книг» [428, С. 7]. Таким чином, Ш. Ранганатан підкреслює значення класифікування сутності змісту, що свідчить про його увагу до особливостей систематизації інформації в результаті аналізу її змістовності.

Важливим у межах нашого дослідження є проведений нами порівняльний аналіз таблиць інших класифікацій. Зокрема, із фондів НБУВ нам були доступні чотиритомник «Dewey decimal classification and relative index» [708.] та російськомовний переклад таблиць цієї класифікації «Десятичная классификация Дьюи и Относительный указатель» [160]. Дослідження та порівняння цих видань цікаве тим, що в першому випадку це 20-й випуск таблиць, у другому – вже 21-й. Більше того, за словами П. Паулсона, виконавчого директора Forest Press – організації, що видала ДКД, виданню 21-го випуску передувала низка важливих, змістовно-визначальних процесів: «широка програма перекладу, включаючи вісім перекладів 20-го повного видання, 12-го скороченого та 21-го повного видань ДКД, що вже опубліковані чи ще готуються до публікації» [160, Т. 1, С. xi]. Це дозволило нам розглядати ДКД у контексті розвитку класифікаційної думки в період з середини Нового – початку Новітнього часу з позиції бачення еволюційного розвитку змістовної складової цих таблиць та аспектів систематизації інформації.

Продовжуючи лінію десятковості, варто сказати, що і Універсальна десяткова класифікації в її оригінальному відтворенні була розглянута нами у межах дослідження. Так, двотомник «Universal Decimal Classification» [777] проаналізовано порівняно з відповідником українською мовою «Універсальна десяткова класифікація» [644]. Причому, було здійснено структурний огляд таблиць UDC із таблицями УДК, а також із таблицями

УДК у другому виданні [643]. Це дозволило не тільки об’єктивно прослідкувати еволюційність десяткової класифікаційної думки, а й змістовний розвиток UDC зокрема. Як різновид десяткової класифікації вона має особливості щодо системи визначників та таким чином є носієм оригінальних систематизаційних можливостей впорядкування інформації.

У цьому контексті нами були розглянуті систематизаційні доробки Бібліотеки Конгресу США. Визначення структурних особливостей «Класифікації Бібліотеки Конгресу» в загальному історичному становленні цієї класифікації супроводжувалось аналітичним оглядом і оригіналу класифікаційної ІПМ «Library of Congress Classification» [735], й оригіналу предметизаційної ІПМ «Library of Congress Subject headings» [769]. Такий підхід дозволив детально проаналізувати змістовність цих двох представниць ІПМ з акцентуванням на зміст, тобто спосіб організації інформації у цих виданнях. Більше того, аналіз дозволив простежити змістовні зв’язки між «Класифікацією Бібліотеки Конгресу» та «Розтяжною класифікацією» Ч. Кеттера, який був співавтором класифікаційної системи бібліотеки Конгресу США. Усі класифікаційні звершення видатного американського бібліотекара висвітлені в його оригінальній класифікаційній системі «Expensive classifications» [700]. Крім цього, особливої уваги в цьому аспекті дослідження заслуговує аналіз підходів до систематизації в США, здійсненний Г. Бліссом в його роботі «The organization of knowledge and the subject-approach to books» [688], де він розглядає практику використання основних систематизаційних принципів, прийнятих у США.

Г. Блісс не тільки цікавить нас як дослідник питань систематизаційної організації інформації, а він є, по суті, фігурантом як автор «Бібліографічної класифікації», аналізу іншого дослідника – Б. Ейдельмана.

Насамперед варто наголосити, що взагалі в монографії «Библиотечная классификация и систематический каталог» [685] Б. Ейдельман торкається питань практичного характеру, таких як організація систематичного каталогу загалом та використання бібліотечно-бібліографічних класифікацій зокрема.

Так, дослідником подається детальний порівняльний аналіз систематичного каталогу з алфавітним каталогом, предметним каталогом, словарним каталогом, бібліографічним апаратом. Не можна не погодитись із твердженням автора, що систематичний каталог – це «нервовий центр» в інформаційно-бібліографічній роботі [685, С. 251-260]. Справді, враховуючи фундаментальність та пряму адекватність систематичного каталогу до загального потоку надходжень, можна говорити і про інші форми впорядкування та представлення інформації до користувача. З іншого боку, використання бібліотечно-бібліографічних класифікацій у праці Б. Ейдельмана подано крізь призму історичних аспектів започаткування та розвитку цих класифікацій. Корисними в межах нашого дослідження є історичні дані у світлі концептуальних засад формування бібліотечно-бібліографічних систем. Саме подання інформації про структурні основи та механізми побудови зв’язків нами розуміються як характерні риси представлення класифікацій як систем. Автор також зазначає і про багатоаспектність деяких класифікацій. У контексті цього питання, на наше переконання, важливою є координація відповідних індексних виражень і можливість репрезентації такої багатоаспектності. Уже з цієї позиції можна погодитись з багатоаспекністю фасетної структури «Класифікації двокрапкою» Ш. Ранганатана та «Бібліографічної класифікації» Г. Бліса (як продовження кеттерівських ідей у галузі систематизації), про що йдеться в означеній монографії Б. Ейдельмана.

Що ж до інших закордонних авторів-науковців, то тут варто наголосити на використанні в ході дисертаційного дослідження, наукових праць Е. Сукіасяна – відомого російського вченого, головного редактора «Бібліотечно-бібліографічної класифікації». Серед інших можна акцентувати на «Введение в современную каталогизацию» [593], «Библиотечные каталоги: методические материалы» [591], «Школа индексирования: практическое пособие» [617], «Систематический каталог: практическое пособие» [549].

Зокрема, у «Введении в современную каталогизацию» російський дослідник, розглядаючи систематизацію як вид індексування, справедливо зазначає: «Принциповою умовою нормальної організації процесу систематизації є наявність таблиць класифікації, які відображають структуру і зміст певної системи класифікації, на відміну, наприклад, від предметизації, коли індексатор, володіючи знаннями правил і принципів предметізаційної ІПМ, може і не мати словника (або списку) ПР» [593, С. 66]. Таким чином, Е. Сукіасян вказує на особливість процесу систематизаційного індексування, наголошуючи на значенні таблиць класифікації та їх незамінності у цьому процесі.

Однак не можна повністю погодитися з автором щодо його висловлювання про особливості процесу систематизації, а саме в частині прогностичного характеру цього процесу: «У процесі систематизації прогнозуються можливі запити користувачів. Класифікаційне рішення приймається з урахуванням можливих і ймовірних шляхів пошуку документа» [593, С. 67]. Не заперечуючи повністю правильність твердження автора, все ж зауважимо, що прогнозування запитів користувачів – це похідна від змістовності самого документа, який систематизується. Виходячи з предмета змістовності, враховуючи його аспекти, формується класифікаційне рішення, в зміст якого і закладається та прогностична складова процесу систематизації, про яку говорить Е. Сукіасян.

В іншій своїй праці «Библиотечные каталоги: методические материалы» цікавим є наведення ознак відмінностей між класифікацією наук та бібліотечно-бібліографічною класифікацією. Ці принципи автор подає відповідно до структури, складу та форми зв’язків класифікацій. Так, за Е. Сукіасяном: «класифікація наук за структурою багатомірна, а бібліотечно-бібліографічна – лінійна; за складом класифікація наук сформована тільки з наук, тоді як для складу бібліотечно-бібліографічної класифікації притаманна наявність як наук, так і формальних класів; за формою зв’язків класифікація наук – невпорядкована, а бібліотечно-бібліографічна – жорстко впорядкована

індексами» [591, С. 55-56]. Щодо останньої характеристики класифікації наук та бібліотечно-бібліографічної класифікації, то тут, на нашу думку, слід зауважити і про формування класифікації наук, засобами зв’язків, що є відповідними до загальної концепції системи знань. А цей факт свідчить про системність класифікації, про певну впорядкованість її структури. Звісно, це не формалізовано такою мірою, як у бібліотечно-бібліографічній класифікації (згадаємо хоча б принцип десятковості), але й аж ніяк не характеризує зв’язки в класифікації наук як невпорядковані. З іншого ж боку, також однозначно, на нашу думку, не варто говорити і про жорсткість впорядкованості зв’язків у бібліотечно-бібліографічній класифікації. Це зумовлено передусім наявністю в багатьох бібліотечно-бібліографічних класифікаціях допоміжних детермінант. І хоча в переважній більшості визначники мають цифрову нотацію, однак це не заперечує їх роль у формуванні релевантності видачі, а, навпаки, вказує на можливість багатоаспектності щодо індексного виконання того чи іншого поняття.

У межах нашого дослідження важливою є наведена Е. Сукіасяном періодизація історії розробки ББК. Усі п’ять запропонованих автором етапів нами було детально проаналізовано. З огляду на змістовність та деталізацію кроків у загальному процесі розробки та видання ББК ці етапи детально розкривають історію створення класифікації. З іншого ж боку, ця періодизація є тільки основою в плані розгляду історичних аспектів використання ББК у бібліотечній практиці. У результаті концептуального аналізу, враховуючи історичні дані щодо впровадження та використання ББК в УРСР, нами було виокремлено чотири загальні періоди розвитку ББК як ідеї та системи. Також слід зауважити про представлення нами всього процесу розробки ББК, як єдиного ланцюга, без певних перерв та зупинок. Це зумовлено передусім історичною відповідністю щодо паралельності процесів розробки та видання класифікації з десятковим принципом побудови та ББК. Тут можна говорити про певне падіння темпу безпосередньої прикладної роботи з розробки ББК, але, враховуючи історію

та змістовну структуру видань варіантів ДК, стає очевидно зрозумілим те, що класифікаційна система, розробка якої була розпочата, потім начебто призупинена, а через деякий час поновлена, не має в історії свого існування періоду «призупинення», з огляду на те, що сама класифікаційна система, і тим більше така як ББК (побудована на класифікації наук), динамічна та об'єктивна щодо розвитку науки і техніки. Тому, навіть якщо на певному етапі існування класифікація не мала планомірного вираження засобами матеріальних форм, можна з впевненістю говорити про її розвиток відповідно до розвитку знань.

Щодо розробки ББК, варто відмітити також корисні та цікаві дані, наведені Є. Шамуріним. Зокрема, він говорить про роботу над бібліотечно-бібліографічною класифікацією в Україні в 30-х роках у Державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка, що в Харкові. Характерним є те, що ці дані автор жодним чином не підтверджує, а це, на нашу думку, свідчить про прийняття спеціалістами участі в розробці майбутньої ББК «по-факту». Справедливим є висновок автора відносно перспектив тоді нової радянської бібліотечно-бібліографічної класифікації щодо використання її як єдиної класифікаційної системи в бібліотеках країни. Так він зазначає: «Завершення робіт зі складання нової класифікації і, головне, перевірка її на практиці потребує ще немало часу... навіть за наявності нової класифікації, десяткова класифікація впродовж довгого періоду буде існувати цілком або частково в каталогах, що відображають старі фонди. Бібліотеки не зможуть провести матеріально-затратні та трудомісткі роботи з відкорінної рекласифікації каталогів, які містять сотні тисяч та мільйони описів» [674, С. 431]. Отже, автор вказує на велику проблемність відносно радикального переходу на одну з класифікаційних систем. Тут прослідковується суто технічна перепона та розуміння того, що частина каталогів у будь-якому разі залишиться в «юрисдикції» децимальної класифікації, з огляду на специфічність фондів бібліотек. Що ж до історії створення ББК, то тут варто наголосити про представлення Є. Шамуріним класифікації для системного каталогу

Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна як фундаментальної відносно ББК. З огляду на нагальність питання принципу формування ББК, варто зазначити важливість твердження автора про розуміння «форми руху матерії», де він інформує про невідповідність понять «предмет» та «форми руху матерії», вказуючи на неоднозначність розуміння другого терміна щодо широти представлення змісту. На нашу думку, це прямо вказує на типологічну приналежність ББК як класифікаційної системи, що побудована відповідно до класифікації наук.

Констатацією видання нових таблиць ББК та продовженням робіт у цьому аспекті є публікація головного редактора класифікації «Новые таблицы ББК и библиографическая деятельность», в якій він детально знайомить із ББК початку XXI ст. [606]. Зокрема, він вказує на еволюційне підтвердження систематизаційного значення цієї класифікації, наголошуючи, що «ББК недарма називається “бібліотечно-бібліографічною”. Свого часу вона розроблялася не тільки в інтересах організації фондів та каталогів. Пропонувалось, зокрема, активно використовувати її в картотеках. ББК показала, що в науковому, змістовному плані вона цю функцію виконала абсолютно задовільно». Фактично це є підтвердженням того, що класифікаційна система своєю еволюціоністичною основою здатна не тільки відображати систематизаційні звершення, а й впливати на хід здійснення процесів систематизації, їх розвиток і, як результат, поширення ареалу застосування таких процесів.

У публікації «Динаміка розвитку знання і межі змінюваності універсальних бібліотечних класифікацій» [133] Н. Голоднова подає перелік класифікаційних принципів, що закладені в основу ББК. Серед них універсальність, науковість, логічність, стабільність, гостинність, гнучкість, динамічність. Нами було проаналізовано запропоновані автором принципи і подано визначальну характеристику кожного з них в аспекті порівняння цієї класифікації з іншими і притаманними їм класифікаційними принципами. Слід зауважити, що принцип динамічності, на нашу думку, це відповідно-

закономірний принцип у контексті науковості класифікації. Тобто, динамічність – це адекватний процес в умовах існування ББК як класифікації, побудованої відповідно до класифікації наук, і наголошувати на очевидному, виділяючи цю властивість як окремий принцип, на нашу думку, є зайвим.

Дуже цінними є висловлювання Н. Голоднової в публікації «Библиотечно-библиографическая классификация: модернизация и перспективы развития» [132], стосовно змісту та суті модернізації класифікаційних систем загалом та ББК зокрема. Так, автор називає передумови та першопричини модернізації класифікації, проводячи певну послідовну періодизацію історії існування класифікаційної системи. Н. Голоднова говорить про якісне оновлення змісту таблиць та вдосконалення методів та прийомів класифікації, з урахуванням досвіду щодо використання як в традиційній, так і в електронній формі.

Акцентуючи увагу на тому, що бібліотечні класифікації завжди спирались на філософську інтерпретацію природи та пізнання, на філософську систематику наук, українській учений В. Леонов у своїй дисертації на здобуття ступеня доктора філософських наук вказує на те, що модернізацію ББК можна здійснити і, так би мовити, на макрорівні, тобто нанести існуючі відділи наук у ББК на ті місця всередині загальних типів наук, яким вони відповідають [288, С. 256]. На нашу думку, під таким кутом зору варто також говорити і про механізми здійснення процесів модернізації залежно від фундаментальної структурної основи конкретної класифікаційної системи – ІПМ, яку вона представляє.

Порівняльний аналіз ІПМ на моделях представляє Е. Сукіасян в іншій своїй роботі «Школа индексирования: практическое пособие» [617, С. 88-103]. Під час здійснення експерименту проводилося порівняння різних ІПМ, таких як ІПМ ключових слів, предметизаційна ІПМ, класифікаційна ІПМ та ІПМ дескрипторна. Цікавим і важливим є результативний висновок відносно аспектів проведення цього експерименту. Основна його сентенція в тому, що

прослідковується збільшення кількості часу від першого етапу до четвертого. З цього випливає свідчення про складність, але, як на нашу думку, ефективність щодо пошуку, формування кожної з моделей використання всіх вищезазначених ІПМ.

Особливостей типологізації таблиць класифікації торкається Е. Сукіасян у своїй роботі «Систематический каталог: практическое пособие». А саме, він вказує на різність класифікацій залежно від типу бібліотеки («для наукових бібліотек», «для обласних бібліотек», «для масових бібліотек», «для дитячих та шкільних бібліотек»). Правильним, на нашу думку, також є твердження автора про неможливість типологічної характеристики відповідно до об'єму фонду бібліотеки. Тут слід говорити насамперед про кількість назв, що містяться в тому чи іншому фонді, а також про врахування дублетності назв, через різні канали надходження. Цікавим у межах нашого дисертаційного дослідження є аналітично-порівняльний огляд (викладений Е. Сукіасяном у зазначеній роботі) класифікаційних систем, що застосовувались у СРСР. У переліку основних автор подає такі класифікаційні системи: Рубрикатор Державної автоматизованої системи науково-технічної інформації, Універсальна десяткова класифікація, Бібліотечно-бібліографічна класифікація, Єдина класифікація літератури для книговидання в СРСР, Міжнародна класифікація винаходів, Загально-радянський класифікатор «Стандарти та технічні умови». Усі ці класифікаційні системи автор викладає з погляду актуальної вже тоді проблематики щодо створення єдиної класифікаційної системи СРСР. Важливим є представлення основних характеристик кожної з класифікаційних систем та подання областей їх використання. Єдине, в чому ми не можемо погодитись з автором, – у його визначенні УДК, де він називає УДК «єдиною класифікаційною інформаційно-пошуковою мовою Державної автоматизованої системи науково-технічної інформації» [549, С. 58.]. Говорячи про таблиці УДК, варто зазначити, що вони є не чим іншим, ніж матеріальним представленням класифікаційної системи, а вже сама система,

зі своїм структурно-змістовим наповненням, є механізмом для відтворення процесів індексації засобами класифікаційної ІПМ.

Типологічну лінію розгляду класифікаційних систем продовжує Е. Сукіасян і в публікації «Классификационные системы в их историческом развитии: проблемы терминологии и типологии» [598]. Не применшуючи значення типологічного аналізу проведеного автором у цій роботі, відмітимо інший акцент розгляду класифікаційних систем. «Класифікаційну систему можна аналізувати, обираючи за основу ті або інші ознаки. Для історії науки суттєвим є аналіз змісту класифікаційних систем, для філософії – розгляд філософських основ. Для бібліотечної та інформаційної науки ці аспекти теж важливі, і в цьому немає сумнівів. Але суттєвим є, мабуть, аналіз структури, технічних та технологічних можливостей класифікаційної системи», – вказує автор в означеній публікації. Те, що Е. Сукіасян не є однозначним в останній частині свого твердження, свідчить лише про те, що він фахівець високого рівня, оскільки вирізняти значення тільки однієї структурної складової – означає звузити аналіз класифікаційної системи як явища. Ми переконані, що розгляд класифікаційних систем із позиції потреб бібліотекознавства зосереджує в собі всі ознаки, і головною з них є аналіз змістовності, тобто систематизаційної складової. Неможливо говорити про форму, не дослідивши зміст, і говорити про зміст, не дослідивши змістовність. Недотримання цієї закономірності зумовлює «оглядовість» досліджень класифікаційних систем і, прагнучи оптимізувати форму і зміст, призводить до проблем у класифікаційній практиці як у світовому масштабі, так і в національному.

У публікаціях «Проблемы мировой классификационной практики» [608] і «Национальные классификацинные системы России» [605] головний редактор ББК торкається питань виникнення та шляхів вирішення цих проблем. Але, відштовхуючись від логіки аналізу класифікаційних систем з позиції розвитку їх форми та технічних можливостей, автор констатує актуальність ББК і акцентує увагу на широті класифікаційних операцій, що

передбачає апарат цієї класифікаційної системи, не враховуючи досвід його колег-дослідників. Так, В. Романенко та Г. Нікітіна у своїй роботі «Основные классификаторы документов, используемые в России» [441] розглядають УДК та ББК, акцентуючи увагу на механіці здійснення індексування та систематизації, і цей дослідницький досвід міг би змінити актуалізаційне навантаження у вищевказаних публікаціях Е. Сукіасяна. У нашому досліджені ми врахували такі недоліки попередників і здійснювали аналіз класифікаційних систем з позиції систематизаційної орієнтації дослідження, не применшуючи важливості й актуальності робіт В. Романенко, Г. Нікітіної та Е. Сукіасяна.

З огляду на проблематику дослідження актуальною і до сьогодні є публікація Е. Сукіасяна «Классификационная практика в СРСР на современном этапе. Состояние и тенденции развития» [545, С. 7-24]. У публікації представлено досвід спроб створення «Єдиної системи класифікації творів друку та документальних матеріалів» на теренах СРСР у 60-ті рр. Також описано хід подій щодо продовження цієї роботи в 70-х рр. Зокрема, цікавим є факт проведення загальнорадянської конференції «Єдина система інформаційно-пошукових мов» (м. Юрмала, вересень 1977 р.), на якій висловлювались думки щодо єдиної ІПМ для усього інформаційного загалу СРСР [545, С. 23]. Можна погодитись із думкою автора про можливість створення єдиної класифікаційної системи, але через багато років з обов’язковим урахуванням проведення глибинної теоретичної роботи. Щоправда слід зауважити про бачення цієї ситуації вже очима сучасного спеціаліста бібліотечної галузі. А з цього випливає і можливість трактування самого терміну «класифікаційна система» крізь призму сьогочасних термінологічних та технологічних реалій і розуміння змістовного наповнення будь-якої консолідуючої системи.

Підтвердженням актуальності робіт Е. Сукіасяна сьогодні є публікація «Систематизация и систематический каталог. Итоги 11-й пятилетки» [543, С. 32–34] з додатками. Саме в додатках, представлених автором,

міститься інформація про рекомендації Наради з питань систематизації та систематичних каталогів, яка проходила з 19 по 21 вересня 1984 р. у Москві. Зокрема, щодо рекомендацій, слід вказати на одну з основних, в якій йшлося про координацію та кооперацію науково-дослідної та науково-методичної роботи в галузі систематизації і систематичних каталогів. Було запропоновано координаційні функції з цих питань надати Комісії з проблематики «Систематизація та систематичний каталог». Було також розглянуто та погоджено проект Комісії та пропозиції щодо її персонального складу, підготовлено звернення до дирекції Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна з проханням винести на розгляд Управління зі справ бібліотек Міністерства культури СРСР питання створення такої Комісії. Важливим і характерним, на нашу думку, є факт запропонування осередкування як робочого органу цієї Комісії, відділу систематичних та предметних каталогів тодішньої Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна (сьогодні Російська державна бібліотека) з Науково-дослідним центром бібліотечно-бібліографічної класифікації. На жаль, у масштабному плані цим рішенням не судилося здійснитися і бути втіленими на практиці, але це важливий і корисний досвід для спеціалістів сучасності в контексті організації координаційної роботи в межах СНД.

Окремо про централізований підхід організації систематизації йдеться в публікації «Централизованная систематизация в России. Четыре десятилетия побед и поражений», в якій Е. Сукіасян аналізує пройдений шлях у контексті цього питання [616]. Розмірковуючи про становлення централізованої систематизації, автор влучно наводить слова відомого бібліотекознавця М. Русинова про те, що завданнями систематизатора є не просто аналіз змісту видання, а важливо розуміти для якої категорії читача розрахована книга. Таким чином, Е. Сукіасян акцентує увагу на тому, що питання систематизаційної складової опрацювання літератури було на часі ще в 30-ті рр. минулого століття, і вони актуальні і сьогодні. З іншого боку, серед перелічених автором ми не зустріли в тексті публікації відповідей і

порад щодо конкретних дій. На нашу думку, варто говорити не про абстрагування систематизатором від структури таблиць класифікації, а формулювати класифікаційне рішення, враховуючи знання, які ще не викладено в робочих таблицях класифікації, і, таким чином, розвивати останні. Провідна роль систематизації в загальному процесі індексування визначає ступінь використання таблиць класифікації та вплив на розвиток їх деталізації і змістовного розмаїття. З позиції сентенцій Е. Сукіасяна це може здатися неважливим, адже він говорить про систематизацію як про аналогію каталогізації і розуміє її в аспекті правильності організації каталогу. Ми ж вказуємо на те, що систематизація як процес несе в собі не просто організаційну сутність, а є змістовиражальною в контексті розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікацій.

Підтвердженням вищесказаного є також і те, що в своїй роботі «Организация работы систематизатора» Е. Сукіасян вказує на необхідність суміщати процеси обробки літератури [607], акцентуючи увагу на можливості виконання всіх функцій тільки каталогізатором. З позиції оптимізації процесу обробки літератури така пропозиція має вагу. Але варто наголосити, що виконання цього положення можливе тільки в умовах злагодженої централізованої автоматизації процесів систематизації не лише в межах конкретної бібліотеки, а й усієї держави. Тільки маючи на озброєнні результати централізованої систематизації, каталогізатор конкретної бібліотеки, використовуючи вже присвоєний індекс, може здійснювати індексування в автоматичному режимі. Більше того, в такому випадку ми маємо справу з, так би мовити, «вторинною систематизацією» і сам процес створення індексу в результаті аналітико-інтелектуальної обробки видання – відсутній. Тобто каталогізатор, по суті, виконує функцію індексатора, а не систематизатора. Таким чином, ми знову повертаємось до того, що процес систематизації розуміється тільки в контексті організації каталогу, а не здійснення мислиннєвих операцій щодо визначення змістовності змісту індексу, що утворюється. До речі, сам Е. Сукіасян в іншій своїй публікації

«Консультант, эксперт при индексировании» [604] говорить про те, що «будь-який вид індексування передбачає, що індексатор глибоко і всебічно знайомиться зі змістом документа».

Глибокий та ретельний аналіз документа важливий і тому, що систематизатор, формулюючи остаточний індекс (зазвичай це складно-складений індекс), фактично окреслює предметну галузь, яка характеризує змістовне наповнення даного видання. Адже здійснення процесів систематизації в межах організації систематичного каталогу – це тільки одна частина загального значення і незамінності мислиннєвої роботи систематизатора. На наше переконання, створення алфавітно-предметного покажчика до систематичного каталогу – одне з основних проявів значення та ролі систематизації в контексті обробки літератури в бібліотеці. Як справедливо зазначала Ц. Бердичівська у своїй дисертації «Предметные указатели к систематическим каталогам научных библиотек. Теория и методика», відображення в предметному покажчику тематики в «предметних» зв’язках, що відрізняються від системних зв’язків каталогу, забезпечуючи їх взаємодоповнення, робить каталог та його покажчик єдиним органічно-взаємопов’язаним нерозривним цілим [44]. Щодо цього питання, також можна погодитись з однозначністю Е. Сукіасяна, який одразу посилається на відповідні ГОСТи, де чітко регламентується обов’язок систематизатора працювати над створенням АПП до СК [616, С. 37]. Єдине, в чому не можна повністю дійти згоди з російським дослідником в аспекті стандартизації питань систематизації, це те, яка сутнісна різниця лежить в основі АПП до СК та АПП таблиць класифікації. Так, він справедливо зазначає, що досягнути адекватності СК та АПП можливо тільки у випадку, якщо ведення АПП не буде відірвано від систематизації, тобто предметні рубрики АПП формуватимуть у процесі систематизації документа. Це принципове положення вперше було введено в стандарт 7.44–84, а потім – у термінологічний стандарт 7.76–96. Е. Сукіасян, посилаючись на ці документи, наголошує на однозначності використання абревіатури «АПП» у

контексті організації СК. На нашу думку, суть і значення АПП СК та АПП таблиць класифікації однаково важливі й функціонально-вмотивовані. Тому, виражаючи форму, однозначно присвоювати абревіатуру «АПП» тільки для СК не є логічним та правильним. Це питання вже давно потребує вирішення, наприклад, шляхом внесення змін до даного стандарту. Адже форма не визначає змістовність, хоч і передбачає зміст. З позиції суто організаційної – АПП СК та АПП таблиць класифікації мають різний зміст. «Живий» каталог завжди ширший тематично, ніж усталені таблиці класифікації. Дуже часто зміст одного АПП значно відрізняється від змісту іншого АПП. Але говорячи про сутність значення та довідкову функцію пошукового апарату, не варто розрізняти значення, що в своїй основі покликані виконувати одну функцію – оптимізацію процесів пошуку інформації. Інша справа у випадку з робочими таблицями класифікації, які фактично віддзеркалюють зміст СК, але, на жаль, більшість бібліотек не здійснюють роботу з підготовки робочих таблиць класифікації, які використовують у повсякденній роботі, тому читач і бібліотечний консультант обмежені в можливостях щодо компетентного пошуку інформації. Сам Е. Сукіасян є непослідовним у своїх сентенціях щодо цього питання. Так, у роботі «Сравнительный анализ моделей различных ИПЯ. Статья 1» він зазначає: «Кожен систематизатор повинен знати вимогу ГОСТ 7.59-2003: на основі АПП, що міститься в таблицях, формується АПП до каталогу, що виражає реальний зміст фонду» [609, С. 26], а в іншій роботі «Школа индексирования» сам заперечує попередню сентенцію: «Помилковою є думка, що покажчик до таблиць утворює неначе ядро АПП до каталогу» [617, С. 79].

Ще одним важливим механізмом оптимізації процесів систематизації є допоміжний апарат у таблицях класифікації, а саме система визначників та типових поділів. У цьому контексті цікавим є дослідження Е. Сукіасяна з історії становлення та розвитку УДК, яку він виклав у публікації «Универсальная десятичная классификация. Возникновение, распространение в современном мире» [614]. Одразу варто зауважити про

неможливість висвітлення всієї історії виникнення та розвитку УДК в одній публікації, але спроба автора донести інформацію про основні її віхи, заслуговує на увагу. Тим більше, що в межах нашого дослідження, актуальним насамперед є висвітлення питань щодо розвитку змістовно-змістової частини еволюції УДК загалом. Тому слова Е. Сукіасяна про те, що «за допомогою нових позначень типові, ті, що повторюються, поняття виокремлювались у таблиці визначників, що знаходились поза основним рядом розділів… геніальним відкриттям була пропозиція П. Отле використовувати кілька знаків, спеціально призначених для комбінування класифікаційних індексів (коса риса, знак суми, двокрапка)» [614, С. 14], є підтвердженням особливості УДК як механізму систематизації інформації, що по суті є свідченням розвитку та вдосконалення класифікації-попередниці – ДКД. Адже дійсно визначники та типові поділи стали революційним кроком на шляху до вдосконалення прийомів систематизації документів. І тому аналіз подальшого розвитку УДК (варіантів її таблиць), зокрема й українською мовою, заслуговує на окрему увагу.

Частково питання розвитку структурної складової УДК розглянуті в публікації І. Штефана «Універсальна десяткова класифікація (УДК) в культурно-історичному контексті України» [684]. У цій публікації містяться важливі історичні знахідки автора стосовно аспектів перекладу, адаптації та розвитку десяткової класифікації в Україні. Варто однак зазначити, що в контексті своєї публікації І. Штефан говорить про російськомовні видання УДК нарівні з українськими перекладами тих самих таблиць класифікації, або й узагалі, не завжди згадуючи останні. На нашу думку, говорячи про контекст щодо України, потрібно обов’язково звернути увагу передусім на УДК в українському перекладі. Не можна також повною мірою погодитися з автором у його твердженні щодо причин введення у бібліотечну роботу класифікації з десятковим принципом організації її структури. Не заперечуючи тих причин, що наводить І. Штефан (а саме, виключно технологічна необхідність та відсутність власної класифікаційної системи),

на нашу думку, слід насамперед наголосити на причині систематизувати ті книжкові масиви, які були сформовані з видань часів Жовтневої революції. Більше того, на нашу думку, бібліотечна класифікація вже в ті часи розглядалася комуністичною владою як механізм ідеологічного виховання населення, адже наявність «власної» заідеологізованої класифікаційної системи забезпечила б впорядковування інформації у відповідності і за потребами тодішніх реалій життя, що було власне і досягнуто після видання ББК, зміст якої було прямо орієнтовано на предметну тематику видань.

Досить детально представлено інформацію щодо хронології видання УДК в УРСР та подано характеристику ББК у публікації «Класифікаційні системи України: коротка історія (1917-1996 рр.)» [322] Л. Мухітдінової. З іншого боку, на нашу думку, є не точними дані щодо інформації про оригінал для перекладу українською мовою «Таблиц библиотечной классификации для массовых библиотек». Адже в 1961 р. друком вийшов переклад українською саме другого видання цих «Таблиц…», що був виданий теж у 1961 р., але, звісно, раніше. До цього видання було ще одне 1959 р., але, як доведено в дисертаційному досліджені, воно не було базою для перекладу українською мовою.

Головні аспекти та проблемні питання щодо створення УДК українською мовою висвітлює Н. Петренко в цілому ряді публікацій, а саме: «Еталон УДК в Україні: останній етап перед випуском в світ» [374], «Робота над Універсальною десятковою класифікацією – продовжується (АПП)» [375], «УДК. Зміни і доповнення...» [376], «Вивчаємо україномовні таблиці УДК» [373]. Так, доцільною є інформація відносно безпосереднього перекладу вузькоспеціалізованих термінів та проблеми щодо бачення цих перекладів спеціалістами галузей, про які йдеться. Опис роботи над створенням АПП дає можливість певною мірою відтворити деякі аспекти, характерні для процесу загалом та щодо УДК українською мовою зокрема. Цікавими та важливими є дані про роботу над доповненнями до УДК, що почали виходити після видання самих таблиць та методичні рекомендації

відносно використання таблиць УДК, які наведено безпосередньо в публікаціях. Розуміючи всю цінність та значимість змісту цих публікацій, ми все ж не можемо повною мірою погодитися з Н. Петренко у її твердженні про те, що УДК 2000-го р. видання – не просто україномовна, а й українська система. Факти свідчать, на нашу думку, що про УДК 2000-го р. видання слід говорити як про класифікаційну систему, перекладену українською мовою в процесі адаптування до українських реалій. Адже про україномовну систему варто казати тоді, коли система створена відповідно до української мови, коли основними лінгвістичними одиницями її змістовного та суттєвого наповнення стосовно фундаментальності побудови є літери українського алфавіту. Українська класифікаційна система – це система, що створена від початку в Україні й орієнтована насамперед на стан науки, культури, техніки та інших галузей життєтворення в Україні.

Певним продовженням аналізу Н. Петренко можна вважати і роботи М. Ахвердової, Н. Чумакової в публікації «Універсальна десяткова класифікація. Підготовка другого видання» [30] та К. Харитоненко в публікації «Особливості створення Алфавітно-предметного покажчика до другого видання УДК» [660]. У цих статтях автори детально розкривають сутність змін та особливості структури другого видання україномовних таблиць УДК. Зокрема, зосереджено увагу на тому, що видання здійснюється окремими томами відповідно до тематичного навантаження розділів УДК і інформація про побудову АПП у такій формі видання вирізняється новизною. Можна цілком погодитися з авторами публікацій, що завдяки усуненню неточностей перекладу тексту рубрик у багатьох розділах виявлено важливі та актуальні терміни й термінологічні сполучення, а термінологічне редагування тексту рубрик УДК сприятиме наближенню термінології таблиць до термінології документів. До того ж, розкриваючи вміст таблиць за легкодоступним для кожного алфавітним порядком, АПП не тільки значно спрощує і прискорює пошук індексу, а й сприяє підвищенню якості індексування. У такому випадку констатація ролі АПП у межах зміненої

форми його представлення ще раз доводить основоположність змістовної функції цього пошукового апарату, а уточнення терміносистеми нами розглядається як процес розвитку всієї систематизаційної складової механізму таблиць УДК. У публікації «Термінологічні аспекти Універсальної десяткової класифікації» [188] І. Дуцяк вказує на потребу вдосконалення термінологічного апарату таблиць УДК та фахово доводить залежність відношень між обсягами понять та субординації й координації, методом графічного представлення класифікації.

Дослідник В. Полонська в публікації «Аналіз семантичної сили УДК, як критерій ефективності інформаційно-пошукової мови» [403] розглядає структуру семантичної сили УДК, і закономірно наводить такі складові, як словниковий склад (лексика), правила побудови (граматика); правила інтерпретації. Також автор наводить інформацію про апарат синтагматики УДК, що дуже актуально для нашого дослідження з огляду на глибинність представлення змістовної характеристики цього апарату. Але, на нашу думку, незрозумілим є твердження В. Полонської відносно розгляду і визначення таблиць УДК, як ІПМ, пояснюючи це наближенням такої ІПМ до природної мови. Ми вважаємо, що таблиці класифікації не можуть бути ІПМ, бо є структурним резервуаром для ІПМ, яка в свою чергу є формалізованою штучною мовою.

Штучність УДК підкреслює і Ю. Скора, вказуючи на властивість її наближення до фасетної класифікаційної системи. У своїй публікації «Медицина в Універсальній десятковій класифікації» [552], вона наводить відомості проведення розробниками УДК експерименту з фасетизації розділу «61 Медичні науки». Детально описуючи цей експеримент, автор доходить до справедливого висновку про здатність структури УДК до змін. Адже говорячи про фасетизацію структури УДК, передусім варто наголосити на принциповій різниці початкової організації основного ряду УДК та фасетної класифікації. З іншого боку, ми наочно довели (це продемонстровано у відповідному підрозділі цього дослідження), що організація рубрик в УДК у

певних випадках має характер фасетної класифікації. Це свідчить про здатність УДК до інтеграції з іншими представниками ІПМ, не тільки структурно, а й змістовно.

Саме про проблеми сумісності класифікаційної та дескрипторної ІПМ говорить Ю. Селіванова у своїй дисертації [466]. Практичну цінність має проведення дисертанткою експериментального дослідження порівняльної ефективності індексування засобами класифікаційної та дескрипторної мов. У результаті вона справедливо акцентує увагу на залежності якості індексування від глибини, деталізації, повноти та точності індексування. Саме ці характеристики виражають ступінь систематизаційної повноти процесу опрацювання документів, а співставлення таких характеристик в аспекті різних ІПМ наочно демонструє рівень їх сумісності або несумісності.

Проблемам розвитку дескрипторних ІПМ присвячено ряд публікацій вітчизняних дослідників-практиків, авторів «Інформаційно-пошукового тезаурусу» Національної парламентської бібліотеки України Т. Велігжаніної та О. Збанацької. У своїх працях [107; 204; 205], дослідниці розглядають найактуальніші проблемні питання та шляхи їх вирішення в контексті створення україномовного тезаурусу для здійснення процесів бібліотечної систематизації. Зокрема, О. Збанацька в своїй кандидатській дисертації «Архівні інформаційно-пошукові системи: розширення пошукових можливостей (1991-2008 рр.)» підкреслює, що досвід опрацювання документів у НПБУ вказує на залежність предметизаційної ІПМ від дескрипторної: «Використовуючи дескрипторну ІПМ, створюється предметизаційна, відбувається симбіоз дескриптора і предмета… Різниця між предметизаційною та дескрипторною ІПМ фактично зводиться до різниці в режимі використання однієї й тієї ж ІПМ» [202, С. 127]. Крім того, дисертантка зауважує, що дескрипторна ІПМ використовується при координатному індексуванні, яке передбачає багатоаспектне вираження основного смислового змісту документів або смислового змісту інформаційного запиту множиною ключових слів і/або дескрипторів

[202, С. 76]. Таким чином, науковець вказує на можливість розкриття смислу документа засобами змістовності елементів індексування, в умовах їх представлення на одній платформі.

У цьому контексті заслуговують на увагу слова К. Лобузіної, яка в своїй монографії «Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах» [290], цитуючи О. Лавренову [283], зазначає, що проектом майбутнього може стати база даних, яка містить багатомовний словник слів і словосполучень, пов’язаних нормативними/авторитетними записами для різних класифікацій і предметних рубрик (тезаурусів), використання такого масиву стало б у нагоді для пошуку в міжнародних базах даних, у цьому разі бібліотеки не будуть залежати від розбіжностей у мовах пошуку та типу класифікації власних електронних каталогів або придбаної бази. Така ідея оптимізації пошуку дуже цінна і далекоглядна, з огляду на практичну її реалізацію вже сьогодні. Але важливим аспектом сумісності ІПМ є не тільки методи їх пошуку, а й попередні методи їх систематизації в одну базу даних, задля можливості реалізації подальшого пошуку. Принагідно варто зазначити, що нами, враховуючи вищевказаний досвід та ідеї, була розглянута можливість створення такого механізму на основі аналізу ІПМ в цьому та попередніх дослідженнях [511; 518].

В іншій своїй монографії «Технологія організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності» К. Лобузіна, розглядаючи бібліотечні класифікації як засіб організації знань, слушно зауважує: «Бібліотечні класифікації та інші бібліотечні семантичні технології не втрачають своєї цінності в електронному середовищі. Семантична мережа бібліотечного рубрикатора реалізує всі необхідні зв’язки між пошуковими лінгвістичними об’єктами: ієрархічні, синонімічні та асоціативні зв’язки» [291, С. 110]. Це твердження автора, на наше переконання, свідчить про першочерговість змістовності способів систематизації в контексті розвитку форм організації знань.

Розвиток форм організації знань нерозривно пов’язаний із розвитком самих знань, а розвиток знань прямо пропорційний розвитку систематизації інформації. Як зауважує О. Пархоменко у своїй монографії «Інформація і знання: взаємозв’язок»: «Суспільство розвивається, з одного боку, завдяки зростанню і збільшенню інформаційного наповнення матеріальних систем, а з другого – завдяки створенню на основі інформації нового знання, яке стає в першу чергу базою для прийняття рішень» [371, С. 6]. На наше переконання, саме систематизація як явище окреслює знаннєвість в інформації, розкриваючи змістовність останньої крізь призму виявлення нових термінів та, як наслідок, розвиток інформаційної терміносистеми.

У контексті висвітлення розвитку бібліотечно-інформаційної системи важливою, в межах проведення даного дослідження, є інформація, наведена Н. Стрішинець у монографії «Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема; бібліотекознавчий аспект». У своїй монографії автор звертає дослідницький погляд на особливості таких термінологічних визначень як «каталогізація», «індексування», «систематизація». З огляду на тематичну дефініцію нашого дослідження, вкрай корисним є проведений Н. Стрішинець аналіз, оскільки вона детально розглядає всі можливі варіанти тлумачення та інтерпретації означених термінів. Такий аналіз самих термінів, їх етимології дає можливість з різних точок зору подивитися на зміст, закладений у значення цих термінів. Так, розкриваючи значення терміна «класифікація», автор наводить низку визначень, запропонованих американськими фахівцями [588, С. 190-193]. У всіх цих визначеннях систематизація як процес-складова каталогізації не окреслюється. Натомість містяться певні альтернативні визначення: «присвоєння індексу класифікації», «вибір предметних рубрик та індексів класифікації для представлення результатів тематичного/предметного аналізу», «проведення тематичного/предметного аналізу та присвоєння індексу класифікації», «каталогізація за змістом». На нашу думку, всі ці визначення дотично розкривають значення та роль систематизації в загальній каталогізації. Адже

по суті, присвоєння індексу – це вже дія з результатом систематизації. Каталогізація за змістом ближче розкриває суть систематизаційного процесу, але, на наше переконання, в цьому випадку заміщається значенням процесу систематики. Найближчим є визначення щодо тематичного/предметного аналізу, але як процес систематизування такий аналіз не визначається.

В іншому випадку, коли розкривається значення терміну «indexing», Н. Стрішинець, наводячи визначення з видання «Indexing from A to Z», справедливо зауважує, що це «дія, мета якої представити результати аналізу документа засобами контрольованої чи природної мови» [588, С. 288]. Таке визначення є логічним до розуміння процесу індексування, тому це дійсно представлення вже результатів. Результатів у цьому випадку аналізу змістовності, тобто систематизації, залучення засобів контрольованої чи природної мов – це класифікування інформації.

Що ж до визначення термінів «класифікація» та «систематизація», то автор у своїй монографії, вказує на те, що для позначення процесу класифікації документів в українській мові вживається також термін «систематизація», акцентуючи увагу на тому, що англомовними відповідниками означеного терміну є «classifyng» або «subject cataloging», тобто каталогізація за змістом, складовою частиною якої є визначення та присвоєння індексів класифікації [588, С. 318]. Це ще раз вказує на недостатнє розуміння сьогодні систематизаційної складової опрацювання літератури та підтверджує актуальність нашого дослідження щодо визначення суті та значення систематизування як процесу-складової загальної каталогізації, та систематизації як явища в аспекті організації інформації, не дивлячись на існуючий ґрунтовний науково-дослідний доробок терміно-етимологічного аспекту даного питання.

Питаннями термінологічного характеру в контексті розгляду організації наукової інформації займалися і провідні вітчизняні документознавці. Так, у своїй дисертації на здобуття ступеня доктора історичних наук «Типологія наукових документів: історія та сучасний стан» С. Кулешов, розглядаючи

понятійний апарат типології документа, висвітлює співвідношення понять: «систематизація», «класифікація», «типологізація» документів; «класифікаційна ознака», «типологічний критерій» поділу документів; «тип», «рід», «клас», «вид», «група» документів; «типологічний (класифікаційний ряд)», «типологічна (класифікаційна) схема». Також подається визначення цих понять та їх характеристика [280, С. 64]. Крім того, вчений торкається питань щодо класифікаційних схем документів загалом та бібліотечно-бібліографічних класифікацій зокрема [280, С. 108-112]. Цікавим та корисним з огляду на базисність принципів системоформування класифікацій є висновок автора про «матеріальні» та «ідеальні» ознаки поділу документів у схемах [280, С. 122], що актуально в межах дослідження розвитку систематизації в умовах еволюції бібліотечних та наукових класифікацій.

У іншому виданні «Загальне документознавство» С. Кулешов аналізує «Державний класифікатор управлінської документації» [279, С. 94-103], об’єктом класифікації якого є державні (міжвідомчі, міжгалузеві) уніфіковані форми документів, що затверджуються міністерствами, іншими державними органами або центральними установами – розробниками уніфікованих систем управлінської документації. Справедливим є твердження автора щодо актуальності перегляду «Державного класифікатора управлінської документації», оскільки чинна редакція застаріла і потребує оновлення як у частині структури, так і змісту, зокрема, вилучення певних класів із класифікатора. Це свідчить про невідповідність змістовності класів щодо сьогоденних реалій у галузі управлінського документознавства, тобто впорядкування уніфікованих форм документів в повному обсязі і повною мірою – неможлива.

Аналіз структури «Державного класифікатора управлінської документації» як механізму організації уніфікованих форм документів, проводить і В. Бездрабко у своїй монографії «Документознавство в Україні: інституалізація та сучасний розвиток». Зокрема, автор зазначає, що класифікатор має три рівні класифікації, схема розгортання класифікації

управлінської документації в межах класифікатора ієрархічна, а сам класифікатор має кодові позначення, назви класів документів, підкласів, видів номіналу документів, що призначені для систематизації документів [41, С. 500]. Таким чином, В. Бездрабко, на нашу думку, позиціонує цей класифікатор як ієрархічну, багатоступеневу класифікаційну систему, використання якої спрямовано насамперед на систематизацію документів, внаслідок якої відбувається формування каталогів.

Продовжуючи аналіз класифікацій систем документації загалом та документів на рівні установ, В. Бездрабко акцентує свою увагу на «Генеральній схемі класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України», вказуючи на те, що головним чинником її створення стала застарілість змісту наявних із радянських часів схем класифікації документної інформації тощо [41, С. 511]. Тобто підходи, вмотивовані актуалізацією систематизації інформації, спрямовані на заповнення тематичних лакун у класифікаціях документної інформації, подібні з потребами перегляду класифікацій бібліотечних. Адже, як зазначено в самій «Генеральній схемі…»: «В системі довідкового апарату архіву важливе місце посідає систематичний каталог – тип міжфондового архівного довідника, який забезпечує пошук документної інформації на рівні окремого архівного документа чи групи конкретних документів незалежно від їх фондової належності» [123, С. 4]. Отже, створення каталогу є передуючою причиною перегляду, розвитку класифікаційної системи, а питання систематизаційної організації документознавцями-архівістами відносяться на другий план, підтверджуючи, таким чином, штучність документних класифікацій. З іншого боку, В. Бездрабко справедливо зауважує, що слід погодитися з С. Кулешовим у тому, що більшість нині чинних класифікацій документів в архівній справі базується на їх тематичних, предметних чи поглиблених семантичних характеристиках, отже йдеться не про «документну класифікацію», а про «класифікацію документної інформації» – на перше місце ставиться змістовність документа,

а не його форма, що вказує на основоположну роль систематизаційної складової організації інформації.

Питання класифікації документів розглядає у своїх працях Г. Швецова-Водка. Так, у монографії «Документ і книга в системі соціальних комунікацій» [677] науковець звертає увагу на особливості типологічної класифікації, зазначаючи, що в книгознавстві вона має ґрунтуватися не на певній одній одиниці, що відбиває один бік твору, а на комплексному критерії, що є взаємозалежною сукупністю інших ознак.

В іншій своїй монографії «Общая теория документа и книги» Г. Швецова-Водка, розкриваючи суть класифікації документів, вказує, що для пізнання документа його потрібно класифікувати, тобто визначити види документа та ознаки, за якими вони розрізняються [678, С. 165-166]. Крім вказаної вище типологічної класифікації, науковець вирізняє також практичну, теоретичну та семантичну класифікації. Саме виокремлення з-поміж інших семантичної класифікації вельми актуальне і важливе в межах нашого дослідження, оскільки така класифікація передбачає аналіз змісту та розподілення документів відповідно до галузей знань, тематики.

У своїй, уже класичній, праці «Документоведение» до питань класифікації документів звертається і Н. Кушнаренко. Зокрема, в контексті аналізу класифікації за інформаційною складовою науковець вказує на класифікацію документів за змістом (семантичну), визначаючи її як таку, в основу якої покладено ознаку змісту (смислу) документа [282, С. 101-103]. Таким чином, Н. Кушнаренко акцентує увагу на смисловій складовій опрацювання документа в контексті класифікації. Це, на нашу думку, найближче визначення специфіки процесу систематизації крізь призму класифікування документа. Уточнена автором смислова ознака класифікації документа вказує на необхідність глибшого тлумачення змісту документа, не тільки за характеристиками його складу.

Так, і В. Леонов у своєму дисертаційному дослідженні «Философские основания систематизации естественных и технических наук», аналізуючи

фактично «систематику», позиціонує і прирівнює її до «систематизації», що є безумовно помилковим. Однак, варто зауважити, що науковець відрізняє поняття «класифікації» від «систематики», а отже і від «систематизації». Зокрема, він зазначає: «Поняття класифікація доцільно застосовувати до простих впорядкувань різноманітних об'єктів. Систематика являє собою класифікацію високого рівня, в якій впорядкування об'єктів здійснюється одночасно за декількома признаками» [288, С. 248]. Частково з оцінкою В. Леонова можна погодитись, оскільки, дійсно, і систематика, і класифікація повинні будуватися з орієнтацією на вирішення завдань конкретного типу – першочергово потрібно визначити тип бажаної впорядкованості, а потім підбирати необхідні змістовні підстави. Саме такими змістовними підставами упорядкування інформації і є систематизація як спосіб розподілу понять за смислом.

Усі термінологічні проблемні питання та неузгодженості нами були проаналізовані та розглянуті в процесі аналізу нормативних джерел [407-424] та стандартів [45; 49; 62-64; 96-102; 157; 177; 181; 182; 194; 201; 219-221; 223; 225; 234; 235; 237-240; 251; 260; 266-268; 318; 323; 324; 326; 351; 353; 400; 406; 437; 549; 579; 587; 632; 633; 686], які становлять значний пласт джерельної бази нашого дослідження. Зокрема, було використано низку ДСТУ та ГОСТів із бібліотечної справи, наприклад: «Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення», «Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування. Загальна методика», «Індексування документів. Загальні вимоги до систематизації та предметизації», «Библиографическая деятельность. Основные термины и определения», «Библиотечное дело. Основные термины и определения». Серед законів можна відзначити: «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та ін. Крім того, низка термінологічних, історико-методолгічних та

організаційних питань нами було розглянуто у відповідних публікаціях [477-540].

Варто також зауважити, що виконання даного дисертаційного дослідження не могло б бути цілісним та комплексним без врахування попереднього досвіду вивчення та аналізу класифікаційних систем. Але, якщо в попередніх дослідженнях йшлося про класифікаційні системи як механізми організації каталогів та відтворювалася історія їхнього виникнення, розвитку, використання, то в даній дисертації акцент зроблено саме на технологічні аспекти трансформаційних змін методико-структурних особливостей таких класифікацій в рамках еволюції систематизації наукової інформації. Тому є абсолютно закономірним аналітичний огляд з відповідними посиланнями на першоджерела, тих історико-технологічних фактів розвитку класифікацій, що досліджені та встановлені в ході вивчення історії та розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем, адже, ці факти є невід'ємною складовою загального, еволюційного розвитку систематизації наукової інформації.

1.2. Методологічні засади дослідження

Методологічна база дослідження зумовлена міждисциплінарним характером теми, її основу складають парадигма розвитку теорії систематизації та базові положення еволюції класифікацій наук, що дозволило підійти до вивчення об'єкта дослідження як одного з проявів функціонування системи соціальних комунікацій та інституціональної складової процесів аналітико-синтетичного опрацювання інформації.

Методологічний апарат дослідження склали загальнонаукові підходи до пізнання: системний, інформаційний, соціокомунікативний, історико-генетичний.

Використання системного підходу зумовлено логічністю здійснення даного дисертаційного дослідження в аспекті розуміння теоретичних основ та значення систематизації інформації. Систематизація нами розглядалася не

просто як система способів і методів організації інформації, не лише як можливість представлення інформаційних даних у зручний, уніфікований спосіб, а як фундаментальна основа реалізації системного підходу як такого.

Класифікаційні системи, що становлять переважну більшість емпіричної бази даного дисертаційного дослідження в сукупності своєї еволюційності дають можливість прослідкувати розгалуженість та різноманітність системних зв’язків. Кожен елемент класифікаційної системи, по суті, є складовою певного механізму, у відповідності до структури якого здійснюються процеси класифікування, індексування та систематизування. Тому нами було проведено системне дослідження кожного елементу як в автономному його сприйнятті, так і в поєднанні з іншими елементами. Це дало можливість вирізнити локальність певної системи на тлі загальної еволюційності класифікаційної думки.

Комбінування елементів класифікаційних систем в проекції на ідеологічну сутність останніх дозволили побудувати візуалізовані моделі взаємодії різних елементів. В результаті цього стало можливим здійснення вибудовування систем локального характеру для аналізу системних властивостей, визначення їх впливу на певні періоди розвитку класифікацій.

Важливим проявом використання системного методу було вивчення не тільки методологічних основ механізмів систематизації інформацій, а й історичних. У цьому контексті можна говорити про певне поєднання системного та історичного підходів. З огляду на тематичну дефініцію дисертаційного дослідження, історичний підхід не є основним, адже досліджується не історія розвитку класифікаційних систем, а методологія систематизації наукової інформації. Проте історичний підхід займає чільне місце в нашому дослідженні, адже дозволив комплексно доповнити інші методи, зокрема й системний. Тому загальна еволюція розвитку систематизації була нами представлена складною системою взаємних впливів, трансформації, інтеграції результатів одних історичних періодів в інші. Нами було чітко вказано на залежність розвитку не просто конкретних

підходів до каталогізування документів, а філософії систематизації інформації в цілому. Використання історичного підходу дозволило запропонувати певну періодизацію і, у відповідності до конкретних етапів еволюційного розвитку, здійснити дослідження, простеживши трансформацію методології систематизації наукової інформації в періоди Стародавнього світу, Середніх віків, Нового та Новітнього часу. Протягом всього хронологічного періоду даного дослідження прослідковуються системні зміни загальних підходів до методики систематизування інформації. Історичні передумови та основні аспекти розвитку певних класифікацій в особливих аспектах (як то, наприклад, систематизація читання), дали неочікуваний результат з позиції сьогодення. Дійсно, нами встановлено низку історичних закономірностей розвитку способів та методів класифікування і, як результат, простежено системний вплив підходів навіть стародавнього періоду на сучасний стан справ у царині систематизації інформації.

У нашому розумінні, системний підхід – це інструмент виявлення та встановлення системних зв’язків. Аналізуючи об’єкт дисертаційного дослідження було визначено системні зв’язки між елементами класифікаційних систем, між комплексами елементів, між окремими підрозділами класифікацій, між класифікаціями різних видів, між процесами організації та впорядкування інформаційних ресурсів на основі бібліотечної систематизації.

Варто зауважити, що системні зв’язки між елементами розглядалися крізь призму ідеології компонування і формування певної класифікаційної системи. Було визначено, що саме робить класифікацію системою та яким чином елементи, поєднуючи або взаємодіючи, утворюють комплекси елементів.

Комплекси елементів можуть бути представлені буквально – схематично або символічно, або теоретично – в межах розуміння суті певної ідеології формування класифікаційної системи. В даному дослідженні ми ставили за

мету максимально візуалізувати комплексність елементів, але були випадки, коли унікальність системи диктувала можливість формулювання вже окремих підрозділів класифікації без явної демонстрації комплексів елементів.

Підрозділи класифікації були нами розглянуті та проаналізовані не тільки з позиції забезпечення комплексності формування класифікаційної системи, але й з позиції їх індивідуальності, особливості та характеру інформації, що знаходиться в них. Так, під час дослідження класифікаційної схеми Енциклопедії Дідро та Д'Аламбера, було проаналізовано три основні підрозділи: Пам'ять, Розум та Мистецтва. В результаті застосування евристичного потенціалу системного підходу визначено основні змістовні взаємозв'язки між підрозділамиі, а ще важливіше – їх відсутність у деяких випадках. Це дало змогу охарактеризувати дані підрозділи як окремі елементи системи, що утворилися не в результаті розвитку самої класифікаційної схеми, а стали результатом попередньої еволюції класифікаційної думки, в межах взаємного впливу та трансформаційних процесів між різними класифікаційними системами.

Головною метою було отримання цілісної картини розвитку систематизації як наукової категорії. Тому особливу увагу було приділено аналізу та вивченню взаємодії, на перший погляд, протилежних по суті своїй організації класифікаційних систем. Десяткові класифікації нами розглядалися не тільки з позиції особливості методології, а з позиції їх комунікативної функції в певних періодах часу. Використання системного підходу дало можливість з'ясувати, що при всій важливості, унікальності та особливості застосування децимального принципу, основою класифікації є не він, а еволюція класифікацій наук. Так, дійсно, формально все виглядає так, що науки організовані у відповідності до принципу десятковості дробів. Але тут йдеться тільки про зміст, в контексті чого і вели свої дослідження попередники. Ми ж акцентували увагу саме на змістовності і тому, абстрагуючись від формальних ознак, проаналізували суть змісту

класифікаційного ряду, його інформаційну навантаженість. У результаті, було чітко сформульовано, що розвиток десяткових класифікаційних систем нерозривно пов’язаний з еволюцією класифікацій наук, тобто підходи до систематизування інформації чітко орієнтовані на змістовність класифікації. Більше того, варто вказати, що локальним проявом прихованих зв’язків десяткової класифікації з фасетною, є наявність класифікаційних підрозділів другого і третього порядку, зокрема в УДК, де передбачається систематизування інформації за фасетним принципом.

Враховуючи вище вказане, доцільним буде розкрити значення історико-генетичного підходу, що тісно пов’язаний із системним мисленням. Використання цього підходу переводить фокус дослідження від загальної системності вивчення об’єкта до більш конкретних історичних передумов, аспектів впровадження, перспектив розвитку процесів систематизації наукової інформації. Для аналізу еволюції, вибудовування картини розвитку, необхідним є встановлення історико-генетичних зв’язків між різними представниками ІПМ. Зокрема, в дослідженні представлено паралельне виникнення систем класифікацій наук і підходів та методів систематизування бібліографічної інформації. Реалізовано це в контексті дослідження певних періодів, відрізків часу. Навіть полярні по своїй суті та ідеології класифікації знань представлені в межах окремих розділів задля візуалізації еволюційності наукового знання і методів його систематизування. В контексті всього дисертаційного дослідження, таким чином, простежується логічний історико-генетичний зв’язок між елементами цілісної систематизаційної системи. В результаті стало можливим отримати достовірні факти діалектичного розвитку, впливу та трансформації класифікаційних систем минулих століть на практику бібліотечної систематизації сьогодення. На цьому тлі дуже важливим є практика Стародавнього періоду, коли існували матеріалістичні та ідеалістичні ідеології світоіснування. А як результат еволюційності наукової думки, виникла ідеалістична ідеологія, яка лягла в основу багатьох наступних

класифікаційних систем, у відповідності до якої формувались каталоги книгозбірень, систематизувались знання. Така класифікаційна потрійність простежується протягом всієї еволюції систематизації. А в наші дні виникають нові форми втілення ідеологій, що пройшли викристалізовування часом, думками, впливом факторів, про які йтиметься нижче.

Важливим етапом еволюції класифікаційних систем є період Нового і Новітнього часу, адже він є по суті перехідним і реформаторськім, у контексті виникнення ІПМ, що використовуються і нині. Нами було зроблено наголос на тому, що історія розвитку класифікаційних систем є складовою не лише вдосконалення підходів створення каталогів бібліотек, що були тоді такими популярними (в XX ст. набули масового характеру і рис публічності), а є невід'ємною ланкою і логічним втіленням загальної історії розвитку систематизації наукової інформації. Саме використання історико-генетичного методу дає повне право на представлення історичного періоду Нового і Новітнього часу в даному дисертаційному дослідженні, враховуючи попередні науково-дослідні здобутки в цій галузі.

Основні питання сучасного етапу розвитку систематизації наукової інформації також нерозривно пов'язані з попередніми і є продовженням ідей та методичних основ, що були запропоновані вченими минулих століть. Історико-генетичний метод показав, що змінюється форма і зміст, а змістовність та ідеологія залишаються незмінними, вони міцно пов'язані з фундаментальним досвідом і є базою для подальшого розвитку ІПМ, а значить і процесів систематизування.

Кожен історичний період, таким чином, є окремою складовою системи загалом. Доповнюючи один одного, демонструючи коеволюційні зв'язки, вся історія розвитку формує уявлення про систематизацію як про ядро епох, в межах яких класифікаційні системи та методи їх створення змінювались, продукуючи новий, якісніший за попередній знаннєвий продукт. Не дивно, що сьогодні ми можемо констатувати абсолютне панування комп'ютерних технологій у царині принципів змістовної організації інформаційних масивів.

Як зазначалося вище, систематизація нами розглядається як процес, що формує певні системи, надає їм рушійного потенціалу і здатний упорядковувати системи різних складів та змістів на тлі деяких ознак. Такі ознаки є системними, що вирізняють і виявляють особливості класифікацій в їх належності до загальної системності. Аналізуючи класифікації, було сфокусовано увагу саме на класифікаційних принципах, що є фактично системними ознаками, оскільки їх наявність, дозволяє нам класифікації позиціонувати як класифікаційні системи, що розвиваються у відповідності до систематизаційної суті організації інформації. Такими системними ознаками є наступні класифікаційні принципи: енциклопедичність, системність, розтяжність, універсальність, концентричність, мнемонічність, міжнародність. Кожен із принципів має свою особливість, тому вважаємо за потрібне детальніше проаналізувати суть наявності того чи іншого принципу в структурі класифікаційної системи, що є складовою загальної системи.

Перший представлений нами принцип – енциклопедичність, що характеризує класифікаційну систему, як інтелектуально-змістовну, в якій висвітлено багатоаспектну палітру наук, знань та галузей. Наприклад, Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація (МДБК) є класифікацією енциклопедичного змісту, бо деталізація рубрик прямопропорційна тлумаченню поняття вищого рівня поняттями нижчого (детальнішого) рівня системи. Енциклопедичність системи також зумовлена термінологічним складом основного масиву, який є кумулятивним по відношенню до множини понять і термінів, що в ньому.

Принцип системності проявляється у фундаментальних основах створення класифікації, однією з яких є систематичне впорядкування, вибудовування понять та відповідних їм індексів у одну ланцюгову систему. Так, Десяткова класифікація Дьюї (ДКД) – класифікаційна система, система класів, тобто класів, що об’єктивно об’єднані відповідно до загального принципу побудови елементів – десятковим принципом.

Здатність класифікаційної системи до збільшення змістовного наповнення, постійного розширення за рахунок введення нових понять та термінів із відповідними індексами, передбачає принцип розтяжності. Якщо, приміром, враховувати те, що Універсальна десяткова класифікація – це класифікація десяткового типу, то кількісне збільшення її масиву відбувається за рахунок десяткового дроблення відділів та підвідділів. Найголовніше те, що «розтягнення» класифікаційної системи не призводить до зміни або зламу її основного ряду.

Принцип універсальності забезпечується характером змісту класифікації. Оскільки, у межах різних розділів класифікації зібрано дуже велику кількість понять та знань із різних галузей науки та техніки, очевидно, що наявність такої багатоаспектної інформації і зумовлює різногалузевість, універсальність змісту класифікації.

У ДКД усі знання, терміни, методи та підходи зібрані навколо одного елементного узагальнення, навколо одного об’єднуючого ядра – принципу десятковості і, як наслідок, одного основного ряду класифікації, що складається з десяти розділів (від 0 до 9). Таким чином, прослідковується певна концентрація усіх елементів класифікації навколо одного об’єктивного фактора, що й дає можливість говорити про наявність концентраційного принципу цієї класифікації.

Пізнавальне значення системно-діяльністного підходу до дослідження систематизації інформації полягає в можливості наукового обґрунтування її базової суб’єктної структури: «інформаційний ресурс» – «систематизатор» – «користувач». Це дає змогу наблизитися до системного розуміння процесів класифікування – індексування – систематизування, що має суттєве значення для оптимізації інформаційних даних спеціалістом-систематизатором. Для підвищення якості здійснення процесів систематизування особливого значення набуває ефективна взаємодія систематизатора з іншими суб’єктами ринку соціальних комунікацій — професіоналами, задіяними у створенні, виробництві, розповсюдженні та організації використання високоякісного

контенту. Це зумовлює необхідність інтеграції бібліотечно-інформаційної освіти в загальний комплекс дисциплін соціогуманітарного профілю, потребує формування інваріантної та варіативної частин навчальних планів підготовки фахівців даного профілю та руйнування стереотипної моделі про неадекватність сьогоденних реалій профільної вищої школи.

Системний підхід в дослідженні характерний також і застосуванням класифікаційного методу, ефективність якого говорить сама за себе. Якісне класифікування елементів та складових системи дозволяє здійснювати дослідження крок за кроком, розставляючи таким чином пріоритети в ході проведення науково-дослідної роботи. Все це дає можливість вказати на класифікаційні зв’язки між елементами, представити систему у вигляді певної організованої структури, до якої можна застосовувати підходи систематизації. Адже наявність класифікаційних розділів чи підрозділів ще не гарантує їхніх гармонізаційних зв’язків та взаємодоповнення. Тому, систематизаційну систему, що розглядається нами в рамках реалізації даного дисертаційного дослідження, можна класифікувати за декількома ознаками.

У даному контексті варто говорити про представлення систематизаційної системи засобами різних інформаційно-пошукових мов (ІПМ). Класифікація ІПМ вже давно відома, усталена та стандартизована. Існують класифікаційні, дескрипторні та ІПМ ключових слів. У дисертаційному дослідженні нами розглянуто та проаналізовано основні відомі представники ІПМ, що використовувались, використовуються і використовуватимуться у світовій та вітчизняній практиці. Оскільки дослідження здійснювалось у відповідності до принципу історизму, то й класифікаційне представлення ІПМ, що аналізувалися, було здійснено відповідно до еволюційного виникнення, розвитку та використання тих чи інших представників ІПМ. Так, наприклад, акцентовано увагу на тому, що Класифікація бібліотеки Конгресу, яка і до сьогодні залишається дієвою й адекватною системою відносно сьогочасних реалій процесів

систематизування, є фактично структурним наслідуванням Розтяжної класифікації Кеттера.

Детально актуальну ситуацію щодо використання представників різних ІПМ, нами представлено в розділі 5.1, де визначено основні класифікаційні ознаки Рубрикатора НБУВ, УДК та Тезаурусу, вказано на їх роль в розбудові загальної системи систематизації наукової інформації та можливості інтеграційних змін для оптимізації процесів індексування.

Окрім аналітичного огляду традиційних представників ІПМ, їх відбору та ретельного вивчення, наша дослідницька увага була сфокусована на нових проявах систематизаційних можливостей, тобто на сучасних видах індексування інформації у відкритому інтернет-середовищі, що символізує окреслення додаткового виду ІПМ у представленій вище класифікації. Адже внаслідок попередніх досліджень, що мали більш локальний характер, нами вже було визначено популіндексаційний вид ІПМ. У результаті глибшого аналізу та з позиції широкомасштабності проведення даного дисертаційного дослідження, нами було виявлено такий вид ІПМ як фолькіндексаційний, оскільки він адекватніше відповідає етимологічному змісту процесів, що здійснюються під час індексування інформаційних ресурсів в інтернет-середовищі.

Іншою важливою класифікаційною ознакою є ідеологічний механізм, що лежить в основі будь-якої класифікації. Першою з цих різновидів є організація інформації в класифікації у відповідності до еволюції класифікації знань, коли все підпорядковано загальній логіці динаміки наук. Другою ознакою є розтяжність системи, коли ієрархія не просто лінійна, як у попередньому випадку, а виконана з проявом певної еманації наукового знання по відношенню до структури. Третьою класифікаційною ознакою є фундаментальна ідеологія десятковості структури класифікації, коли інформація в ній, розділи, підрозділи, організовано у відповідності до принципу десятковості дробів. Четверта класифікаційна ознака демонструє прийоми використання фасетів в організації інформації, коли знання

організовано у відповідності до фасетного принципу. І п’ята, остання ознака демонструє нам можливості колективного розуму в процесі індексування інформаційних даних та окреслення, таким чином, принципу демократичного систематизування ресурсів у віддаленому доступі.

Аналіз та дослідження системних зв’язків у класифікації наук дозволяє ширше поглянути на проблему, ніж вона сформульована актуальністю сьогодення. Ми дійшли висновку, що вивчення систематизації як комплексу заходів, методів, способів та шляхів організації, впорядкування інформаційних ресурсів, не може обмежуватись тільки історичною або методичною складовою створення та використання механізмів ІПМ. Існує ціла низка факторів, що впливають на повноцінність існування системи: економічні, ідеологічні, технологічні, ментальні. Всі ці фактори отримані нами в результаті використання системного підходу в рамках здійснення даного дисертаційного дослідження.

Економічний фактор важко зараз переоцінити, оскільки по своїй суті, в контексті отримання дієвого кінцевого результату, саме цей фактор є визначальним в існуванні, розвитку та окреслення перспектив систематизації. В умовах нинішньої економічної ситуації, а також на тлі того економічного стану нашої держави, що спостерігається останні десять років (це фактично час, протягом якого здійснювалось дане дослідження), можна ствердно говорити про фактичність повного соціокультурного провалу в контексті інформатизації та автоматизації напрямків компетентного опрацювання інформації. Ті кроки, які на сьогодні віддано і мужньо роблять колективи окремих бібліотечно-інформаційних установ, дозволяють тримати в тонусі рівень вітчизняного систематизування, класифікування, індексування. Але державницького підходу у фінансуванні та зацікавленості в цьому процесі немає. З іншого боку і економічна, і фінансова складова існування нашої держави розвивається і динамічно змінюється в теоретичній площині, про що свідчить динаміка змін змісту в більшості адекватних робочих таблиць класифікації провідних бібліотечно-інформаційних установ. Це ж стосується

і проблеми фінансування освітянського напрямку щодо підготовки фахівців-систематизаторів вищої кваліфікації. Економічний аспект здійснення якісного систематизування інформаційних ресурсів не лежить тільки в площині історичного досвіду або методичних доробків. Він виходить за межі колективів-професіоналів, окремих бібліотек, бібліотечних централізованих систем. Питання координації зусиль на цьому тлі вже давно перезріло і потребує тільки відповідного фінансового супроводу, радше забезпечення.

Ідеологічний фактор найважливіший у контексті змістовності справжньої української класифікаційної системи. Ще за радянських часів бібліотечно-бібліографічним класифікаціям зокрема, приділялася велика увага, бо вважалося, що вони є по суті – енциклопедією сучасних знань та рупором політико-ідеологічного напряму розвитку держави. Траплялися випадки, коли структуру класифікації змінювали у відповідності до ідеології, а не внаслідок еволюції наукового знання, про що йдеться в підрозділі 4.3 даного дисертаційного дослідження. Такий підхід може свідчити про важливість класифікаційних систем у процесах формування суспільної думки, в ході розміщення, пошуку та використання інформаційних ресурсів. Адже багато в чому від того, як ресурс, приміром, про Українську повстанську армію можна індексувати за допомогою бібліотечно-бібліографічної класифікації, залежить те, як сприйме цей ресурс читач-користувач і чи взагалі знайде його в системі координат певного каталога. Від того, як поняття «Українська повстанська армія» буде позиціонуватись – чи як «Фашизм», чи як «Визвольний рух» – буде залежати кінцевий результат не тільки у вигляді індексу, а й у контексті сприйняття змістовності цього матеріалу.

У реаліях сьогодення питання ідеологічної відповідності змістовності класифікаційних систем дуже актуальне. Історично склалося так, що робота з систематизування вхідного потоку в вітчизняних бібліотечно-інформаційних установах здійснюється за допомогою різних видів ІПМ. У певній частині бібліотечних установ це УДК, у певній частині — ББК, в інших установах —

не такі широко розповсюджені системи. В результаті використання системного підходу нами було проаналізовано дійсний стан ідеологічного віддзеркалення українських реалій у сучасних варіантах класифікаційних систем і отримано невтішні висновки, що основні роботи з адаптації останніх тільки попереду. Варто зауважити, що на сьогодні вже здійснено вагомі кроки щодо українізації класифікаційного простору бібліотечно-інформаційної сфери – реалізовано проект україномовної УДК. Крім того, спеціалістами відділу наукового опрацювання документів здійснюється планомірна системна робота з підготовки та видання україномовного Рубрикатора НБУВ. Існують також спроби гармонізованого представлення індексів УДК та ББК, про що детально ми говоримо в підрозділі 5.2 дисертації. Але всі ці кроки нівелюють тільки локальні лакуни, які без потужної державницької підтримки нічого не змінять. Питання українізованого представлення індексованої інформації – це питання національної інформаційної безпеки.

Проміжні результати нашого комплексного дослідження розвитку систематизації наукової інформації були різні. На перших етапах системного аналізу ідеологічної складової ми приходили до висновку важливості ББК. І це дійсно так, але в контексті ББК для наукових бібліотек, українізованим продовженням яких є Рубрикатор НБУВ. У ході здійснення наступних етапів проведення дослідження ми приходили до висновку, що гармонізувати просто рубрики двох полярно-протилежних, щодо їх структурних характеристик, систем – неможливо і призводить до виникнення хибної видачі. У результаті нами було запропоновано створення Скороченого варіанту Рубрикатора НБУВ і сформульовано шляхи реалізації цього проекту. Це дасть можливість українізувати ті фонди, які організовані за ще радянськими ББК, та наблизить процес здійснення реформування каталогів бібліотек у частині переходу на україномовні таблиці УДК, що абсолютно заслужено мають стати національними таблицями класифікації.

В умовах бурхливого розвитку техніко-технологічних можливостей відбувається збільшення рівня використання ІТ та масове панування комп’ютеризації процесів життєдіяльності сучасної людини, тож не дивно, що й систематизування наукової інформації зазнало змін та впливів. Насамперед тут варто говорити про зміну форм та можливостей представлення змістовності певної ІПМ. Інформаційні масиви, що є змістовними компонентами усього загалу Інтернет, на сьогоднішній день невпинно збільшують свою чисельність та масштабність відносно цільового призначення та застосування. З формуванням інтернет-ресурсів виникає закономірна потреба систематизаційно формалізувати всю інформацію задля полегшення її розміщення, пошуку, використання. Тому трансформаційні процеси щодо представлення ІПМ не тільки в традиційному, а й інтерактивному просторі вже сьогодні цікаві з огляду на їх формну новизну та різноаспектність виконання. Іншими слова, на сьогодні виникають інші, ніж традиційні, прогресивні та досконаліші можливості представлення ІПМ у веб-орієнтованому просторі. Це дає можливість загальновідомі принципи систематизації інформації покласти в основу технологічних можливостей різноманітних платформ. Наприклад, впровадження АБІС у роботі бібліотеки дозволяє створювати інструментарій для розміщення та пошуку інформаційних ресурсів, поклавши в зміст таблиці класифікації, що використовуються в цій бібліотеці.

Іншим проявом використання сучасних техніко-технологічних можливостей у систематизаційній практиці є не просто інтеграція таблиць класифікації в якусь форму або на якусь платформу, а вплив змістовності і змісту цих таблиць на те технологічне середовище, в яке вони інтегруються. Уже зазначалося про те, що класифікаційні системи динамічні і розвиваються відповідно до еволюції наук. Будь-який розвиток, виникнення нових технологій, знань – одразу відображаються в робочих таблицях класифікації. Це дає нові можливості індексування інформаційних ресурсів, збільшуючи змістовне поле та варіаційні механізми майбутніх нотацій. Збільшується,

таким чином, понятійний склад змістовності класифікації, а отже і термінологічний запас систематизаційного механізму, що інтегровано в тло певної АБІС. Це може проявлятися у вигляді створення словників ключових слів, дескрипторів, аскрипторів. У попередніх дослідженнях нами було сформульовано концептуальну модель конгломерації ІПМ, але в даному дисертаційному дослідженні використання системного методу дало змогу представити цю модель у розвиненій формі з актуалізацією не тільки на створення каталогу бібліотеки, а як механізм систематизаційної організації інформаційних ресурсів у цілому.

Завершальним, у контексті висвітлення технологічних факторів, є оперативність та швидкість опрацювання та пошук інформаційних ресурсів. Аналітико-синтетичне опрацювання інформації в частині систематизування, завдяки використанню сучасних технологій автоматизації, здійснюється в десятки разів швидше, ніж у традиційному режимі. За умови виконання тільки безпаперової технології. Гібридна технологія призводить до ще більших витрат часу та суттєво знижує продуктивність. Тому технологічний фактор позитивно впливає на результативність процесів систематизації наукової інформації, якщо використання ІТ виконується в чистому вигляді.

Що ж до ментального фактору, то він криється в неготовності певного кола спеціалістів до змін та реформ. Вдосконалювати зміст таблиць класифікації – це, на жаль, не всі заходи щодо їх розвитку, удосконалення якості систематизації наукової інформації. Адже актуальним є питання, що віддзеркалює реалії економічного, ідеологічного та технологічного факторів – прийняття за основу єдиної національної класифікаційної системи. Це призведе до старту процесів рекласифікування фондів, каталогів. Виникне необхідність створення словників-коркодансів. Усе це потребує витрат як фінансових, так інтелектуальних, до чого наше суспільство ще не готове.

У контексті проведення даного дисертаційного дослідження, визначальним є використання інформаційного підходу. Він дозволяє представити інформацію у вигляді об’єктивної умови дослідження, вказує на

значення інформації, як комунікативної категорії, розкриває сутність змістовності систематизації. Аналіз класифікаційних систем і інших представників ІПМ здійснювався з акцентом дослідження не каталогізаційного, а систематизаційного потенціалу. Створення каталогів, навіть у відповідності до розвитку класифікаційних систем, питання розроблене і досліджене. Комплексне дослідження змістовності процесів систематизації наукової інформації стали можливі, коли остання позиціонувалась як об’єкт дослідження і вже інформація про інформацію була тим дієвим інструментом, який ми застосували, задіявши інформаційний метод дослідження.

Зокрема, було проаналізовано та обґрунтовано питання не лише згортання, а й розгортання інформації. В результаті аналізу цих процесів визначено їх певну типологію. Типологія ґрунтується на способах здійснення означених процесів: семантичний – за рахунок кількості семантичних одиниць, лексичний – за рахунок кількості лексичних одиниць. У свою чергу, ці способи можна поділити на дві основні групи відповідно до того, який саме процес вони характеризують: згортання (перша група) або розгортання (друга група). До першої групи відносимо суміщення, виключення та заміщення. До другої – роз’єднання, включення та доповнення.

Розкриття питання згортання/розгортання інформації стало можливим крізь призму аналізу підходів до оптимізації інформації. У контексті виконання дослідження приймалися до уваги не просто данні чи аналітичні огляди, не просто інформація про ресурс, продукт, базу даних, а розглядалася змістовна сутність цієї інформації. Отже головною в ієрархії пріоритетів дослідження була саме інформація про інформацію, тобто метаінформація. Варто зауважити, що мова не йде про первинну чи вторинну інформацію. Абсолютно виправданою є наявність такої інформації. Розуміння та значення її у комплексі заходів щодо аналітико-синтетичного опрацювання ресурсів – є тематичною дефініцією не одного фахового дослідження. У процесі проведення даного дисертаційного дослідження важливим було виокремити

загальність та універсальність інформації від її фундаментальності, що стало можливим у результаті застосування інформаційного підходу.

Більше того, застосування інформаційного підходу в аспекті дослідження систематизації наукової інформації дозволило підтвердити гіпотезу дослідження і сформулювати один із висновків про те, що інформація знаходиться всюди: вона навколо, всередині, поза нами, в минулому, в майбутньому, на традиційних і новітніх носіях, в електронній формі й у підсвідомості, але інформація набуває рис та ознак знаннєвості лише після її наукового систематизування. Тоді інформація перетворюється на знання і стає результатом аналітико-синтетичної обробки.

Потенціал прогнозно-аналітичного методу нерозривно пов’язаний із динамікою функціонування наукового знання, тому використання його дало можливість розкрити стратегічні можливості систематизації наукової інформації крізь призму формулювання тактики розвитку методик індексування.

Зміцнення позицій щодо необхідності і невідворотності в потребі впорядкування ресурсів для їх подальшого компетентного використання забезпечується на сьогодні можливістю передбачити певні етапи розвитку та спланувати низку заходів щодо впливу на цей процес. Так, конгломерація, про яку зазначалося вище, вже має перші прояви впровадження на тлі використання сучасних можливостей АБІС. Ця можливість доповнюється новими рисами трансформації змістовності в зміст класифікаційних систем. У такий спосіб підтверджується фундаментальність саме класифікаційних систем порівнян з іншими ІПМ, що дає підстави і можливості прогнозувати впровадження загальноприйнятої класифікації в контексті здійснення процесів систематизування наукової інформації.

Однозначним є те, що теоретично професійне коло спеціалістів уже готове до переходу на електронну форму втілення своїх інтелектуальних звершень. Коли можна буде мінімізувати час та ресурси для отримання релевантного результату, де роль живого розуму не применшується, а тільки

збільшується. Це не просто результати, а передумови результатів, що отримані в ході використання прогностично-аналітичного методу.

Аналітичне прогнозування розвитку систематизації наукової інформації не завершується констатацією тенденцій, що окреслені в сьогоденні. Даний метод дозволяє закласти ті підвалини, що уможливлюють формулювання не тільки планів, а й конкретних завдань на шляху до удосконалення та еволюційного реформування систематизації наукової інформації як знаннєвої категорії.

На цьому тлі незамінним є метод концептуального моделювання, який дозволяє врахувати потенціал усіх інших методів, виокремити тільки важливі та конструктивні деталі, що можуть бути базисом для конструювання прототипу практичного впровадження теоретичних висновків та результатів. Застосування цього методу уможливило вибудовувати структуру дисертаційного дослідження в такому ключі, щоб в результаті ми отримали практичне впровадження. Таке практичне впровадження є в побудові концептуальної моделі скороченого варіанту Рубрикатора НБУВ та внесок в організаційне формування УДК українською мовою.

У першому випадку прописано ідеологію такого систематизаційного механізму, який не був би переобтяжений змістом і був доступний для широкого кола спеціалістів. А оскільки фундаментальною базою Рубрикатора НБУВ є ББК для наукових бібліотек, то це б допомогло зберегти ті вагомі напрацювання і деталізацію, що вироблялась роками і є свідченням неоціненного досвіду за понад 20-річну історію створення. Такий інформаційний масив, що може міститися в межах скороченого варіанту НБУВ, може бути вагомим доповненням до змістовності україномовної УДК.

У відповідності до методу концептуального моделювання закономірним є висновок, що УДК українською мовою повинна стати еталонним варіантом таблиць класифікації для бібліотечно-інформаційних установ нашої держави. Її мнемонічність, універсальність та міжнародність – це об’єктивні фактори, які не є формальними, а дане дисертаційне дослідження доводить, що по суті

характерні для УДК. Тому модель УДК інтеграційного змісту, коли в загальноприйняту, міжнародно-вживану структуру змісту, вмонтовується змістовність інших класифікацій. Ці сентенції знайшли відображення в підрозділах 5.4, 5.5 та висновках даного дисертаційного дослідження.

З позицій соціокультурного підходу, методологічні засади якого у вітчизняному бібліотекознавстві детально розроблені В. Ільганаєвою [233] та М. Слободяником [554], визначені фактори, котрі суттєво впливають на трансформацію бібліотек та визначення напрямів стратегічного розвитку системи індексування інформаційних ресурсів, що є основою формування бібліотечного фонду. Як слушно зауважила А. Соляник у своєму дисертаційному дослідженні [572, С. 47], серед них можуть бути:

- побудова демократичного громадянського суспільства;
- інтеграція України до Європейського співтовариства;
- розвиток ринкової економіки;
- зростання ролі науково-технічного і культурного обміну завдяки розширенню регіональної, національної і міжнародної взаємодопомоги;
- створення системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне одержання, розповсюдження і використання інформації;
- ускладнення суспільних потреб в інформації, її змісту, форм подання, засобів передачі.

На сьогодні питання євроінтеграції та культурної взаємодії стоять дуже гостро, враховуючи реалії політико-правових конфліктів, агресії з боку Російської Федерації та багатолітнє прагнення українського суспільства стосовно наближення до європейських цінностей та стандартів. З іншого боку, невід’ємною складовою загального успіху щодо євроінтеграції України є також і великий інтерес та зацікавленість наших закордонних партнерів, що актуалізує вивчення та популяризацію спільних історико-культурних періодів нашого розвитку як логічне відображення спільної з європейською історії нашої країни. Адже фонди наших книгозбірень налічують сотні унікальних документних одиниць зберігання, які можуть відкрити нові

сторінки нашої історичної спадщини. Якість вторинної — бібліографічної інформації, що представлена в каталогах, базах даних, бібліографічних покажчиках, зазвичай не такого високого рівня в порівнянні з цінністю та актуальністю самих документних першоджерел. Цьому є низка причин як організаційних, так і кваліфікаційних. Не відходячи від предметної сфери нашого дослідження є очевидним те, що саме індексне представлення змістовності ресурсу відповідає за релевантність інформаційного обслуговування користувачів.

Долаючи мовні бар'єри, нівелюючи історичні розбіжності та унеможливлюючи хибність інформаційної видачі, саме правильність результату систематизування інформаційних ресурсів дозволяє закордонному користувачу українських бібліотечних фондів визначитись у різноманітності тонкощів та особливостей тематичного представлення того чи іншого документного ресурсу.

Штучність ІПМ дає можливість представити змістовність інформації у вигляді універсального індексу, значення якого розумітимуть на різних континентах та в різних країнах. Тому застосування соціокультурного методу сприяє більш ширшому висвітленню та розумінню значення та важливості систематизації інформаційних ресурсів засобами різних ІПМ. Нами було проаналізовано низку класифікаційних систем у контексті їх інтероперабельності, універсальності та міжнародності. Було встановлено, що якість результату систематизування безпосередньо залежить від наявності вищевказаних функцій у будь-якому представникові ІПМ. Лідируючими позиціями тут вирізняються саме класифікаційні, адже їх нотаційний склад набагато універсальніший, ніж, наприклад, у дескрипторної пошукової мови. Щоправда і в родині класифікаційних ІПМ є виключення, такі як ББК. Аналіз цієї класифікаційної системи показав, що наявність літерних нотацій кириличної мови робить її не такою універсально, інтероперабельною та міжнародною, на відміну від тієї ж УДК. Більше того, зміст рубрик ББК не є універсальним і має низку недоліків, що спричинено заангажованістю,

викривленням історичних фактів та полярністю політико-правової доктрини країни-розробника сьогочасної версії ББК. Природно, що з нашими твердженнями можуть не погодитись автори цієї класифікаційної системи, про що свідчать відповідні праці [590, 594, 600, 602, 606, 609], але еволюція самого питання проаналізована нами саме з позиції соціокультурного підходу і дала такий результат, що є відмінним від результатів подібного аналізу, але десятирічної давності.

З іншого ж боку, такі класифікаційні системи, як ДКД або УДК вирізняються вагомішим потенціалом у контексті забезпечення налагодження соціокультурного діалогу між країнами-закордонними партнерами та Україною. Ми сьогодні можемо констатувати вже реальні кроки на шляху до євроінтеграції, оскільки Книжкова палата України є повноправним членом консорціуму УДК і постійний діалог, у контексті пропозицій щодо змісту УДК від нашої сторони, вже активно ведеться [619, 660].

Використовуючи соціокультурний підхід, ми не обмежувались аналізом тільки міжнародного аспекту обміну інформаційними даними. Систематизація нами позиціонувалась як інструмент, можливість, реальність здійснення користувачами цілісного пошуку, що базується на компетентності розміщення того чи іншого ресурсу в межах бібліографічно-інформаційного зібрання. Усвідомлення того, що соціогуманітаристика переживає не кращі часи, зумовило вивчення значення та ролі систематизації інформації саме в контексті отримання реципієнтом нових знань, можливостей та способів у контексті вивчення історії, культури, освіти. На сьогодні привчати читача-користувача до переваг автоматизовано інформаційного пошуку вже немає потреби. А ось забезпеченням можливості отримати релевантний, а часто й пертинентний результат – це вже завдання систематизатора, що покликаний грамотно, правильно і висококваліфіковано здійснити процеси систематизування інформації. А це на сьогодні є великою проблемою, адже механізми здійснення цих процесів (різні ІПМ) не є досконалими. Так, якщо

ми зазначали про універсальність та міжнародність УДК, то можна зазначити про її недолік у контексті недорозробленості гуманітарного блоку. А це, в свою чергу, дає підстави стверджувати, що використання соціокультурного методу дослідження дало об’єктивні результати і вказало на шляхи вирішення цього питання, що вже є компетенцією іншого, аналітико-прогностичного методу.

Доступна інформація має бути знаннєвою, актуальною, вірогідною, релевантною. Саме ці завдання ставляться перед систематизацією як рушійною силою забезпечення ефективного соціокомунікативного середовища між інформаційним ресурсом та користувачем, що дає змогу останньому володіти знаннями задля втілення в життя перелічених вище факторів у контексті соціокультурного діалогу з бібліотекою.

Вище висловлена сентенція ґрунтується на дослідженні в даній дисертації динаміки соціокомунікативних можливостей ІПМ, зокрема класифікацій, протягом усього еволюційного розвитку наукової думки. З кожним періодом свого існування, можливість і необхідність систематизаційного представлення знань змінювалась вдосконалюючись, але не регресуючи. Це пов’язано з тим, що соціокомунікативна функція не може бути сталою, бо сама по своїй суті є передумовою динаміки знань. Саме так, як у відповідності до динаміки знань, змінюється змістовність механізмів систематизації: класифікацій, тезаурусів, рубрикаторів тощо.

Тому комунікативний потенціал існуючих ІПМ повною мірою залежить від універсальності та доступності їх змістовності в межах усталеного, існуючого змісту структури цих штучних мов та від прогресивності форми їх представлення. У першому випадку наявність основних системних властивостей, що були перелічені нами вище, дозволяють на базі будь-яких платформ забезпечити комунікацію в контексті «джерело інформації – вторинна інформація – користувач». У другому випадку можливість бути опосередкованим ядром певної АБІС дозволяє ІПМ забезпечити всі свої систематизаційні функції та, маючи в розпорядженні сучасні, прогресивні

технологічні можливості, реалізовувати процеси з наукового опрацювання інформації швидше, якісніше, доступніше, ніж це можна було робити, приміром, у минулому столітті. Таким чином, саме евристичний потенціал соціокомунікативного підходу дозволив проаналізувати і виявити основні, унікальні особливості та властивості систематизації інформації в контексті еволюції класифікацій наук щодо здійснення та розвитку комунікативного діалогу між джерелом інформації та її реципієнтом.

Використання термінологічного аналізу дало змогу дослідити виникнення та формування понятійного апарату досліджуваної предметної сфери, визначити розбіжності у визначенні базових понять, установити співвідношення їх обсягу і змісту, запропонувати напрями вдосконалення систематизаційної та каталогізаційної термінології, збагатити її такими новими лексичними одиницями, як «змістовність змісту», «фолькіндексація», «згортання/розгортання» тощо. Крім того, запропоновано тлумачення і вказано на різницю термінів «систематизація» і «систематизування», «каталогізація» і «каталогізування», «індексація» і «індексування», «систематизаційність» і «систематичність». Науково обґрунтовано зміст основних процесів аналітико-синтетичного опрацювання інформації в форматі: «класифікування – індексування – систематизування».

Висновки до розділу

1. Аналіз історіографії та джерельної бази дисертаційного дослідження засвідчив, що питання розвитку бібліотечних класифікацій розглядалися вченими-попередниками в аспекті організації каталогів загалом, тому особливості та сутність систематизаційної механіки позиціонувались як вторинні аспекти формування класифікаційних систем. Разом з тим, малодослідженими є питання розвитку систематизації не тільки як процесу, а і як явища, способу розподілу знань за змістовністю (смислом). Це саме стосується і класифікації, й індексації. У цьому контексті потрібно дослідити

розвиток та вдосконалення процесів систематизації наукової інформації засобами бібліотечних класифікаційних систем у рамках загальної еволюції класифікацій наук. Для цього необхідним є вивчення та аналіз основних класифікацій наук, що стали методологічною базою розвитку класифікаційної думки загалом та фактично фундаментальною базою для виникнення та розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікацій, які, в свою чергу, є інструментарієм здійснення процесів систематизування та результатом втілення способів систематизації наукової інформації.

2. Проведення такого дослідження передбачає кілька етапів:

- необхідно здійснити змістовний аналіз основних класифікацій наук періоду від стародавніх часів до Нового часу. Проведення такого аналізу дасть змогу визначити особливості систематизаційної організації класифікацій, а результати його дозволять змоделювати взаємодію основних рис розвитку елементів класифікацій не у структурному аспекті, а з позиції смислової основи еволюції класифікацій наук. По суті, необхідним є вивчення та простеження інтеграції змістовного наповнення елементів класифікації в її структурну організацію та подальшу зміну останньої внаслідок розвитку способів систематизування наукової інформації;

- враховуючи отримані дані з першого етапу проведення нашого дослідження, потрібно здійснити аналітичний огляд структур бібліотечних класифікацій з метою порівняння впливу способів систематизування інформації в цих класифікаціях з класифікаціями наук, що є базовими для таких бібліотечних класифікацій. Це дозволить встановити та сформулювати систему взаємозв’язків між структурними особливостями бібліотечних класифікацій та їх змістовністю і навпаки. Таким чином, буде відслідковано і визначено особливості систематизаційної організації наукової інформації в рамках здійснення прикладних процесів систематизування в умовах проведення бібліотечного опрацювання літератури;

- визначити значення та суть бібліотечної систематизації як змістозумовлюючої основи створення, використання, розвитку бібліотечно-

бібліографічних класифікаційних систем та вплив цього розвитку на вдосконалення процесів систематизування наукової інформації в межах еволюції класифікацій наук. Для цього потрібно, спираючись на результати проведення попередніх етапів нашого дослідження, встановити основні передумови та прикладні втілення розвитку систематизаційної думки сьогодні з проекцією на тенденційність такого сьогодення в майбутньому.

Виконання завдань, окреслених у всіх етапах, забезпечить здійснення комплексного дослідження щодо визначення суті і ролі бібліотечної систематизації як способу організації наукової інформації та, відповідно, змістовно-функціональної трансформації бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем у контексті розвитку класифікацій наук.

3. Застосування загальнонаукових підходів і спеціальних методів дослідження сприяло об’єктивному пізнанню сутності та властивостей процесу систематизації наукової інформації як комунікаційного феномену, створенню комплексу поглядів та ідей, спрямованих на інтерпретацію її розвитку та трансформації в умовах суспільно-політичних змін та інформатизації суспільства, зумовило достовірність отриманих наукових результатів дисертації та її висновків.

Зокрема, системні зв’язки між класифікаціями можна розділити на наочні та приховані. Про наявність наочних системних зв’язків варто говорити в контексті аналізу, наприклад, десяткових класифікацій. У такому випадку принцип формування основного ряду класифікації вказує основоположність та ідеологію класифікаційної системи, коли всі складові системи підпорядковані загальному принципу організації інформації в ній. У результаті проведення даного дисертаційного дослідження було встановлено, що можливі випадки порушення процесів систематизування інформації, з огляду на алогічність децимальності основного ряду, що були виявлені нами внаслідок попередніх досліджень. Ці випадки були наочно продемонстровані в четвертому розділі дисертації.

Зовсім інша ситуація з прихованими системними зв’язками. В даному випадку системний підхід дозволив виявити окремі випадки прихованої взаємодії різних систем і глобальний принцип організації класифікацій. Так, нами встановлено, що можливість фасетного представлення елементів була наявна ще в стародавні часи. А саме, варто ще раз наголосити на структурній особливості всього вчення старогрецького мислителя Платона. Ці особливості лежать у площині його тверджень про «ідеї», що в свою чергу демонструє нам застосування особливих на той час методів класифікування в окремих розділах його класифікації. В результаті аналітичного огляду його вчення було отримано систематизаційну схему, в якій містяться приклади фасетизованих розділів та розділів обопільного співвідношення. Тобто принцип фасетного представлення інформації мав місце і до формулювання його видатним індійським вченим Шиалі Рамамріта Ранганатаном.

4. У межах реалізації історико-генетичного підходу було здійснено відповідну періодизацію еволюції класифікаційних систем. Фактично розвиток об’єкта дослідження було представлено в контексті еволюції наукового знання за п’ятьма основними періодами: Стародавній час, Середньовіччя, Новий час, Новітній час, сьогодення. У кожному періоді встановлено конкретні зв’язки взаємовпливів та трансформації між ідеологією класифікацій знань та підходів до систематизування. До того ж у періоді Середньовіччя фактично представлено класифікаційні системи як раннього Середньовіччя, так і пізнього, значний аналіз приділено реаліям стану систематизації в часи Відродження.

5. Евристичний потенціал інформаційного підходу дозволив проаналізувати як інформаційні ресурси та інформацію про них, так і визначити, в чому ж значення змістовності інформації по відношенню до її змісту. Це дало можливість розкрити сутність та значення систематизаційної основи в загальній системі впорядкування й організації наукової інформації. Ця обставина якісно вирізняє особливість систематизації як наукової

категорії перед прикладним характером каталогізації як філософії організації каталогів бібліотечно-інформаційних установ.

Окреслено важливість і необхідність у застосуванні соціокомунікативного підходу, коли основні дієві елементи системи впорядкування та організації інформації розглядаються в контексті їх комунікативних функцій. Комплексне застосування соціокомунікативного та інформаційного підходів дозволило охарактеризувати інформацію у вигляді об’єктивної категорії та базової умови комунікаційної взаємодії в системі «вхідний неструктурований потік інформації» – «систематизатор» – «інформаційний ресурс» – «користувач», розкрити сутність та значення систематизаційної основи в загальній системі впорядкування та організації наукової інформації, проаналізувати основні види ІПМ у межах еволюції наукового знання і довести, що саме ці штучні мови виступають тим діалоговим мотивуванням, рушійним підґрунтям можливості отримання ззовні, опрацювання, приведення у відповідний вигляд та форму, передавання інформаційних даних від джерела інформації до кінцевого користувача. Крім того, ІПМ забезпечують сталість комунікативних зв’язків між комунікантом та реципієнтом, адже реципієнт здатен отримувати інформацію в будь-який час та з будь-якої відстані, з огляду на те, що ця інформація систематизована, тобто має універсальний пошуковий вигляд.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях автора [477, 478, 481, 484, 486, 488, 489, 490, 493, 498, 499, 500, 503, 506, 508, 509, 510, 514, 520, 521, 523, 524, 526, 528, 529, 530, 531, 533, 534, 536,537].

РОЗДІЛ 2
СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ НАУК У СТАРОДАВНЬОМУ СВІТІ

2.1 Класифікаційна система наук Демокрита в аналітичному представленні моделі систематизації знань

Достовірно відомо, що у всього і всьому є першопричини. Фактично кожна подія – це не що інше, як наслідок. Наслідок, зокрема, відтворюється в результаті того, що зумовлено причиною, тобто є причинним обумовленням того чи іншого процесу. Процес, на нашу думку, – це сукупність дій та подій, що здійснюються внаслідок причинної необхідності. Тому, ще від початку творіння людини відбувалися процеси, вмотивовані причинами, а причини в свою чергу були наслідком як знання, так і незнання. Уже в давні часи люди почали звертати увагу на роль та суть знання в їхньому житті. Знання накопичувалися, кумулювалися, вдосконалювалися та передавалися нащадкам. І чим більше людина опановувала галузей життя, тим більше відкорінних та супутніх знань отримувала вона в результаті практичних дій та теоретичних припущень і переконань. Закономірно, що з часом сформувалася потреба впорядкувати певний загал знань та пояснити багато незрозумілих на той час явищ. Над вищезазначеними питаннями працювали мислителі ще Стародавнього світу, такі як Демокрит, Платон, Аристотель. З появою відповідних творів виникала закономірна необхідність у збереженні їх та систематизації, що передувало та зумовило появу перших книгозбірень.

Одним із перших, хто проводив роботу з виокремлення певних наук із загалу знань, був філософ-матеріаліст Демокрит (старогр. Δημόκριτος; наближені рр. життя: 460 до н. е. – 370 до н. е.). Від народження жив у місті Абдери, що у Фракії. Відомо, що отримавши в спадок значні кошти, він багато подорожував по світу – відвідав Вавілон, Персію, Індію, Єгипет [27, С. 136].

Як зазначалося вище, Демокрит Абдерський – автор теорії атомізму. Суть теорії в тому, що, на думку Демокрита, все складається з маленьких неподільних часток, а найменші частки – атоми – рухаються у порожнечі. Таким чином, він визначав дві складові усього існуючого – це атоми та порожнеча. З одного боку, наявність порожнечі Демокрит пояснював необхідністю атомів рухатися [109]. З іншого боку, він стверджував, що атоми – неподільні частки і тому вступати у взаємозв'язок один з одним вони не можуть. Вони тільки наближені один до одного на дуже малій відстані, так що людське око не може бачити цю відстань, як власне і сам атом.

Теорія детермінізму Демокрита є ще одним підтвердженням атомізму філософа-матеріаліста, який не визнавав жодного божого розуму або розумного начала [634]. Це, скоріше за все, було аргументовано відсутністю певного начала у безмежному та відповідністю начала його причині. Цей наслідок його матеріалістичного детермінізму вказує на тогочасну новизну в представленні світотворення та дає нам можливість скомпонувати класифікаційну картину знань Демокрита, що, з іншого боку, є дуже непростим завданням, враховуючи те, що до нас не дійшли роботи філософа, а його основні сентенції відомі з переказів та часткових перекладів інших вчених. Тому тут варто відзначити, що у своїй книзі «De Vitis Dogmatis et Apophthegmatis Eorum Qui in Philosophia Claruerunt» Діоген Лаертський [176], давньогрецький історик філософії, автор найбільшого історико-філософського дослідження, що містить біографічні і доксографічні відомості про античні філософські школи та їх представників, розповідаючи про Фрасилла[3], вказує на те, як останній розмістив твори Демокрита за тетралогіями, а саме:

- з етики: «Піфагор», «Про душевні уподобання мудреця», «Про те, що в аїді», «Тритогенія» (це означає, що від богині народяться три речі, в яких все людське життя), «Про гідність чоловіка, або Про чесноти», «Ріг Амалфеї»,

[3] Фрасилл – старогрецький філософ, вчений, що займався класифікуванням творів Демокрита та Платона..

«Про душевний добробут», «Етичні записки»; твір «Добросердя» не виявлено.

- з фізики: «Великий Світосклад», «Малий Світосклад», «Світописання», «Про планети», «Про природу» перша книга, «Про людську природу» (або «Про плоть») друга книга, «Про Розум», «Про відчуття» (два останні твори об'єднуються під заголовком «Про душу»), «Про смаки», «Про квіти», «Про різницю форм», «Про зміну форм», «Підтвердження» (тобто додаткові думки до сказаного), «Про образи, або Про передбачення», «Про логіку, або Мірило» три книги, «Спірні питання».
- з математики: «Про пізнання різниці, або Про дотикання кола та кулі», «Про геометрію», «Геометрія», «Числа», «Про ірраціональні лінії та тіла» дві книги, «Проекції», «Великий рік, або Астрономія» (розклад), «Змагання годин з небом», «Описання неба», «Описання землі», «Описання полюсів», «Описання променів».
- з мистецтв: «Про ритми і гармонію», «Про поезію», «Про красу віршів», «Про благозвучні і немилозвучні букви», «Про Гомера, або Про правильну вимову і незрозумілі слова», «Про спів», «Про речення».
- з прикладних наук: «Передбачування», «Про спосіб життя, або Про дієту», «Лікарська наука», «Причини того, що буває в строк і не в строк», «Про землеробство, або Землемірство», «Про живопис», «Про військовий лад», «Про озброєний бій».
- поза збірками з окремих наук: «Причини небесних явищ», «Причини повітряних явищ», «Причини наземних явищ», «Причини вогню і вогненних явищ», «Причини звуків», «Причини насіння, рослин і плодів», «Причини про тварин» – три книги, «Змішані причини», «Про камінь».

Із вищенаведеного можна зробити висновок, що Демокрит особливу увагу у своїх роздумах та працях надавав насамперед питанням Космології та Людини, а аналітичний огляд атомістичного вчення Демокрита та його праць [299] дає можливість концептуально поглянути на фактичну наявність і подання наук у загальній класифікації старогрецького вченого. Можна

зрозуміти певне ядро його світобачення в представленні знань низкою наук. Суть атомістичного вчення розкриває основні класифікаційні принципи, покладені в основу формування класифікації наук Демокрита. Тому аналіз основних текстів Демокрита, що дійшли до нас у переписах та коментарях стародавніх авторів [154; 309], дозволяє побудувати схему класифікаційної системи мислителя, яку можна представити у такому вигляді як показано на рис. 1.

Як видно з вищенаведеної схеми, в класифікації Демокрита знання розбиті за тетралогіями. Космос, Мислення, Методологія та Людина – усі ці елементні складові розглядаються з позиції наявності чотирьох компонентів: Етика, Фізика, Математика, Мистецтва. Таке змістовне формування знань (радше наук), дає можливість говорити про явище «тетралогії в тетралогії». Така чотирикомпонентність і як наслідок чотирикратність системи вирізняє її з-поміж інших систем, відомих сьогодні.

Наявність Космосу в системі Демокрита пояснюється насамперед першопричинністю усього в атомічній філософії старогрецького матеріаліста. Взагалі його космологія посідає чільне місце в систематизованому переліку наук як складова астрономії, котра в свою чергу є похідною від математики в аспекті розгляду Людини. Тут можна спостерігати цікавий факт двобічного погляду на пояснення причин – необхідність та випадковість [137], адже, як і у випадку з геометрією, Демокрит астрономію розглядав із позиції як розумового, так і чуттєвого бачення. Вірогідно, що саме за розумове пізнання космосу відповідає астрономія засобами математики в тетралогії представлення знань про людину. А за чуттєве пізнання – та частина аксіоматичних припущень, що становила фундаментальну основу його космології. Розумове пізнання Астрології забезпечує наявність в складі останньої Механіки Землі, адже

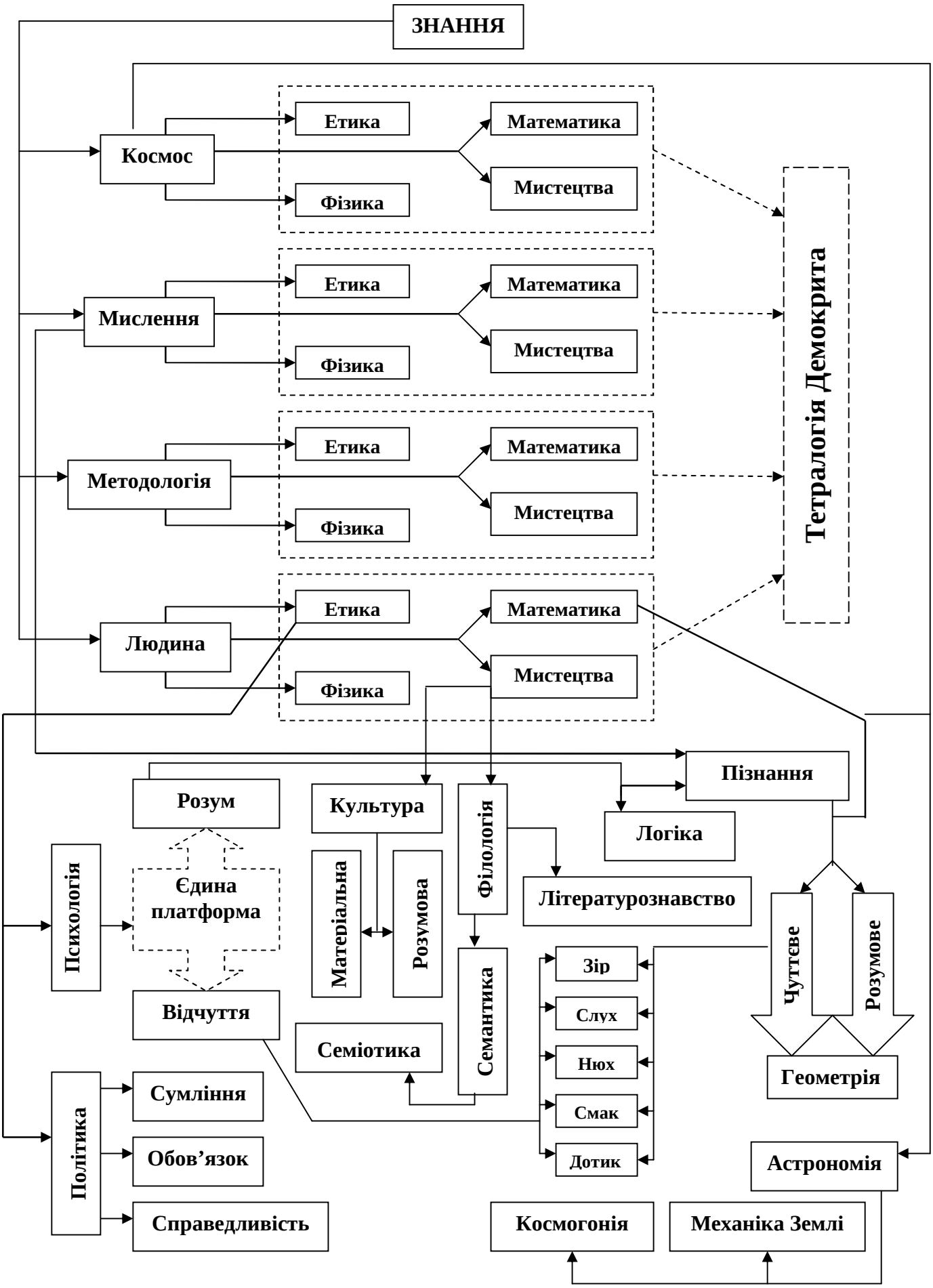

Рис. 1 Схема класифікаційної системи Демокрита Абдерського

відомо, що Демокрит здійснював астрологічні підрахунки та дослідження [28] шляхом використання математичних, а почасти й геометричних формул, теорем та аксіом.

Пізнання, за Демокритом, взагалі є процесом дотичним до ряду наук. По-перше, пізнання є результатом мислення, тобто генерованим наслідком логічної роботи розуму людини в аспекті мислення. Чуттєвість та розумовість пізнання вирізняється та буквально пронизує як з'єднувальні компоненти весь класифікаційний ряд системи Демокрита. Причому розум поєднаний з пізнанням шляхом логічних висновків, тобто засобами логіки, яка в свою чергу є інструментом роботи розуму.

Що ж до елементу, що забезпечує чуттєвість – Відчуття, то цей елемент можна систематизовано представити певними властивостями: зір, слух, нюх, смак, дотик. Такі властивості також характерні і для вищезгаданої геометрії в аспекті розгляду чуттєвості пізнання.

З іншого боку, і розум, і відчуття, не зважаючи на роздільність їх представлення у класифікації наук Демокрита, умовно поєднанні та мають загальну, спільну платформу, виражену засобами науки психології [630]. Психологія є складовою етики з тетралогії Людини, виходячи саме з вищенаведеної Схеми (рис. 1).

Другою складовою етики за Демокритом була політика. Їй філософ відводив особливу роль, вважав, судячи з усього, мірилом основних людських якостей та характеристик людяності [154]. Наявність таких змістоутворючих компонентів політики, як сумління, обов'язок та справедливість, говорять про основні характеристики людини-політика. Тільки людина, котра має такі якості характеру, заслуговує бути обраною або принаймні мати право обиратися народом. Розглядаючи таким чином політику, цікавим видається факт відсутності ораторської майстерності як компоненту політики. Звичайно, не в складі та не з позицій етики, скоріше ораторське мистецтво мало б свою нішу у складі Мистецтва тієї ж тетралогії.

«Евтюмія» або «хороший настрій» – це основний результат, результат щастя – підсумок етичного вчення Демокрита [687]. За Демокритом, усі знання та вміння людини, що дала їй природа або власна старанність, повинні мати спрямування задля досягнення стану евтюмії. Саме в знаннях він вбачав рушійну силу для здобування будь-якої благородної мети. Однак відштовхуючись від бачення Демокритом етичних начал та процесів етичного віросповідання життя будь-якої людини в аспекті життєво необхідних, можна припустити, що етична поведінка та стиль життя і на той час були мистецтвом. Нами свідомо в схемі не було проведено дотичність етики до мистецтв, з огляду на фактичність представлення їх у тетралогії та відведення ролі мистецтвам автономного представлення наук і знань.

Розглядаючи мистецтва в класифікації наук Демокрита, насамперед звертаємо увагу на виокремлення філології в загальній структурі. Свої сентенції філософ висловлював у чудовій літературній формі. До сьогодні, наприклад, відомі його афоризми. Він велику увагу приділяв поезії та віршам, про що свідчать його твори, перелічені нами вище. Окремо варто відзначити виділене нами літературознавство. Це тим більше цікаво з огляду на загальні матеріалістичні бачення старогрецького філософа, який тим не менше висловлювався і про красу віршів, і аналізував гармонійність речень та замислювався над значенням та роллю літер [315]. Цю позицію Демокрита спробуємо пояснити з тієї ж матеріалістичної точки світобачення філософа. Певно, за Демокритом, і кожна літера несла в собі змістовне навантаження, спрямоване на матеріальне вираження та предметну змістовність з позиції представлення слова або й цілого речення, маючи на увазі сукупність таких «значущих» літер. Атомістичність теорії філософа дає нам змогу зробити висновок, що літерне вираження кожного слова відображало зміст образів предмета, котрі формувалися з атомів. Таким чином, можна говорити про першу демонстрацію слова як певного коду з певних знаків, формуючи індекси – морфологічне індексування – або ж дескриптори[4], з огляду на

[4] Детальніше про морфологічне індексування та дескриптори йтиметься далі, зокрема в 5 розділі.

індивідуалізаційність морфем. Що ж до структури, граматичного змісту, то тут на нашу думку варто говорити про семантику та семіотику у структурній картині класифікації Демокрита. Представлення кожної літери в аспекті образу утвореного атомами та пізнавально сприйнятими говорить про аналіз філософом значення літер та їх властивості.

Не дивлячись на представлення культури у складі мистецтв Схеми (рис. 1), треба зазначити, що це жодним чином не зменшує значущості такого комплексу наук, навпаки його можна розглядати як окрему субстанцію, що підпорядкована тетралогічному принципу розміщення в класифікації Демокрита [300]. Розуміння культури несе в собі величезний пласт знань. Саме тому, напевно, старогрецький філософ виокремлює матеріальну та розумову культури. Варто наголосити на широкоаспектності культури зокрема та мистецтв загалом у світобаченні Демокрита. Це не тільки духовні надбання або результати розумових творінь людини, а й бачення культури в мистецтві прикладного характеру, себто ремісництві, виробництві тощо.

2.2 Класифікаційна система наук Платона у парадигмі систематизації інформації

Компетентне впорядкування вимагає ідейного наповнення майбутнього механізму організації, ідеї, відповідно до якої здійснюється процес класифікації. Говорячи про змістовне навантаження останнього, потрібно передусім розуміти ідеологію, що несе в собі морфологічний склад безпосередньо слова або радше коду. Розкриваючи вищеозначену ідеологію, варто наголосити на системності поглядів, а не на лобіюванні певного напрямку сформульованих принципів. Ідею можна розуміти як вид, різновид або й рід.

Процес класифікування окреслює порядок та принципи формування видів знань у систему. Отже, класифікаційна система ідейно наповнена не тільки ідеологічною базою, а й компонентно. З іншого боку, можна

спостерігати певний перелік знань певної галузі відповідно до причини того, що саме робить систему системою та вносить інтелектуальний акцент класифікаційності. Але оскільки ідея є елементною одиницею узагальнюючого характеру, то причина такої ідеї, певно, є в тому, щоб, виразивши багатокомпонентність окремого виду, сформувати таким чином класифікаційну систему.

Саме поєднанням ідейності і причинності у класифікаційному виконанні можна завдячувати вченням та сентенціям старогрецького мислителя Платона (428/427-348/347 до н.е.), автора та основоположника ідеалізму. Він народився в заможній родині Арістона, нащадка останнього афінського царя Кодра. Тому Арістокл[5] з дитинства був інтелігентною та освіченою особистістю. Його входження в філософію пов'язують із зустріччю з Сократом[6]. Відповідно до античної легенди, в ніч напередодні зустрічі з Платоном Сократ бачив уві сні лебедя у себе на грудях, який високо злетів з дзвінким співом, і після знайомства з Платоном Сократ нібито вигукнув: «Ось мій лебідь!» [231]. Сучасники Платона порівнювали його з богом гармонії Аполлоном, а в міфологічній системі античності птахом Аполлона був лебідь. Відтоді саме Сократ став основною дійовою особою в діалогах Платона. Саме Сократа Платон вважав взірцем мудрості та «рупором» своєї філософії, своїх висновків [392]. Фактично від того моменту і починається історія Платонівських творів, точкою відліку якої було життя філософа.

У Сократа в його вченні про знання Платон відкорінно пізнає гносеологічний аспект терміна «ідея». Сократ у свою чергу визначив знання як думку, що спрямована на видові риси предмета [565]. Тому, на наше переконання, саме з цієї точки аспектного представлення терміна варто розглядати всю архітектуру Платонівського вчення та, як наслідок, класифікаційної схеми наук, що наведена нижче в цьому розділі. Аналізуючи

---

[5] Таке справжнє ім'я філософа. Платоном його називав вчитель з гімнастики за широкість його плечей. Існує також гіпотеза, що так його називали за великий, глибокий розум, що символічно виражався широколобістю, адже з грецької platos – широта, глибина.

[6] Сократ (старогр. Σωκράτης, бл. 469 до н. е., Афіни – 399 до н. е.) – старогрецький філософ, вчення якого знаменує поворот у філософії – від розгляду світу до розгляду людини [652].

ж загалом етимологію терміна «ідея», варто ще раз наголосити на особливості Платонівського розуміння семантичного навантаження. У перекладі зі старогрецької εἶδος, εοςτό – вид [228, С. 66], образ; έυεϊδειυα εῖυt – такий, що є певним видом чи різновидом [183, С. 460]. На відміну від Демокрита, Платон саме в аспекті неплотських елементів розглядає ідеї. Платонівські ідеї-види не мають плотської характеристики, оскільки їх природа зовсім не така, як у речей матеріального світу. Саме тому, на нашу думку, видом або ідеєю Платон називає ознаку вмотивованості наявності змістовного компонентного ядра будь-якого предмета, що є узагальнюючим осередком для семантично підпорядкованих йому елементних одиниць, тобто причину, відповідно до якої річ матеріального світу предметно окреслена саме в тому сенсі, що дає їй можливість буди річчю саме цього, а не будь-якого іншого виду, предмета. Такого класифікаційного принципу підпорядкування стосуються й інші категорії або радше види ідей. Отже, можна говорити про всеохоплюючу, різнолінійну структуру загального розуміння Платоном «ідеї», яка підпорядковано сформована у відповідності до певної ієрархії.

З іншого боку, певну систематизацію його поглядів можна провести, дослідивши періодизацію та змістовність творів. Так, у своїй «Історії філософії» відомий російський філософ, поет, публіцист, літературний критик кінця XIX – початку XX століть Володимир Соловйов наводить цитовані у Зохера періоди життя Платона і відповідні цим рокам твори [568, С. 459-460]:

- період юності (до 31-го р.) – «Лахет», «Іппій II», «Алківіад I», «Менон», «Кратил», «Євтифрон»,«Апологія», «Критон» та «Федон»;
- період змужнілості (до 42-х років) – «Іон», «Евтидем», «Іппій I», «Протагор», «Феєтет», «Горгій», «Філеб»;
- період повної зрілості (до 65-ти років) – «Федр», «Менексен», «Банкет», «Держава», «Тимей»;
- період старості – твір про «Закони».

Таким чином, протягом усього життя Платон працював тематично, радше твори його були вузько вмотивовані розкриттям певних предметів. Цей факт

цілком можливо прослідкувати, вивчивши змістовність його творів, діалогів, дискусій. Як зазначалося вище, велику увагу він приділяв розкриттю питання чеснот. Зокрема, у творах «Протаґор» [396], «Гипій Менший» [386], «Лахет» [390], «Алкивіад I» [387] він звертався до питань чеснот: розкривав їх суть та значення. У творах «Федон» [398] та «Євтидем» [388] він розглядав питання філософії та смерті, мудрості та риторики. «Держава/Політея» [467], «Політик» [384], «Номоі» [386], висвітлюють бачення Платоном державного устрою та законів. Так, відомий вислів філософа: «Політика – це мистецтво жити разом» [380].

До сьогодні достовірно відомо, що Платон не залишив по собі єдиного впорядкованого переліку наук – предметних виражень, але, аналізуючи твори старогрецького мислителя, можна зробити певні систематизаційні висновки щодо архітектоніки Платонівського вчення. Тим більше, що певні спроби вибудувати єдину систему вже відомі історичній науковій думці, щоправда, деталізаційна вираженість результатів означених спроб, на нашу думку, низько відсоткова щодо загалу змістовної бази сентенцій Платона. Варто нагадати, що Б. Гущин у своїй роботі «Обзор главнейших систем классификации наук» [146, С. 13.] наводить наступну схему (рис. 2):

Таким чином, видно, що Гущин наголошує на двоскладності Діалектики Платона, вказуючи на формування останньої засобами Фізики та Етики.

З іншого ж боку, відомий вчений Б. Ейдельман наводить такий самий

Діалектика

_____*(Розум)*_____

Фізика **Етика**

(Відчуттєве сприйняття) *(Воля та бажання)*

Рис. 2. Схематичне представлення Платонівського вчення за Б. Гущиним

склад класифікаційної схеми [685, С. 16], щоправда, в дещо іншому порядку (рис. 3):

Рис. 3. Схематичне представлення Платонівського вчення за Б. Ейдельманом

Таким чином, схему класифікації Платона Б. Ейдельман подає як предметний ланцюг такого вигляду: «ідея – природа – людина», вказуючи на ієрархію класифікації. На нашу думку, це свідчить насамперед про те, що людина сприймає навколишнє шляхом чуттєвого сприйняття цього навколишнього, природного на шляху до пізнання божественного розуму – «ідеї» блага.

У будь-якому разі наведені вище схеми однаково компонентні і повністю, з огляду на фундаментальність, висвітлюють структуру та зміст Платонівського вчення. Це, так би мовити, «фундамент зверху», в основі якого лежить діалектика (мистецтво розмірковувати), підкріплена силою волі та бажаннями сприймати засобами відчуттів. Такий ідеалізм і характеризує усю ієрархію схеми класифікацій наук Платона (рис. 4).

Таким чином, можна бачити усю багатокомпонентність Платонівського вчення, викладену в такий схематичний спосіб. На чолі усієї системи закономірно розміщено «ідею», як символ усієї ідеалістичної ідеології давньогрецького філософа. Безпосередньо до її складу одночасно та двобічно входять «фізика» та «етика». Щоправда, варто зазначити та наголосити, що чуттєве сприйняття за Платоном опосередковано душею, яка в свою чергу теж

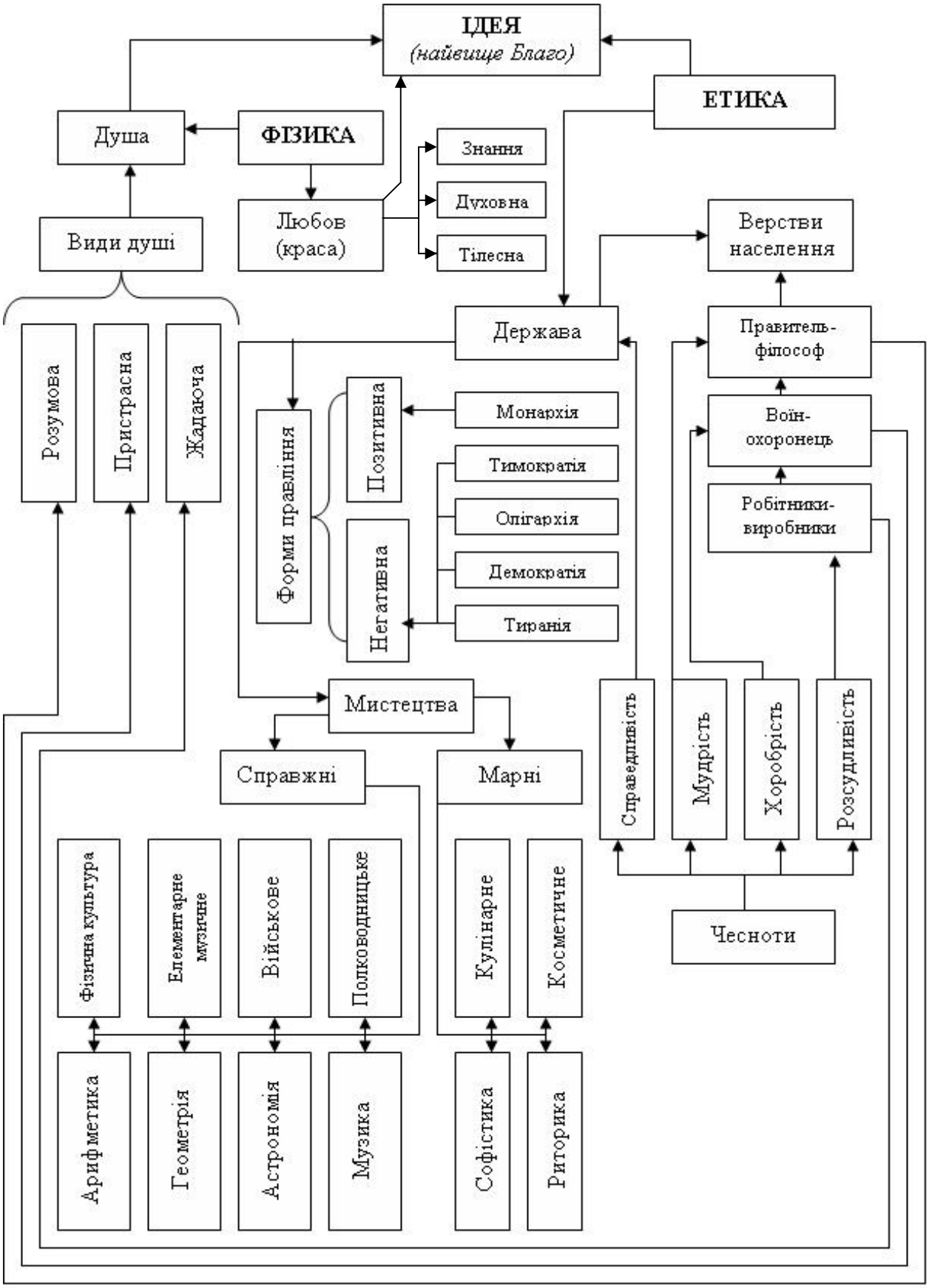

Рис. 4 Схема класифікацій наук Платона

буває неоднозначною [426], залежно від життєвих позицій людини та її призначення у світі. Цей факт ще й цікавий тим, що таким чином можна спостерігати певну тотожність різних предметних елементів класифікації, відносно їх змістовної неналежності один одному. Так, класифікування верств населення представлено трьома основними характеризуючими елементами, що, в свою чергу, є відповідниками видам душі та чеснотам. Також в аспекті розгляду чуттєвого сприйняття можна розглядати і значення та ієрархію Любові (до прекрасного) за Платоном [394]. На найнижчому рівні, таким чином, спостерігається любов до тілесного, радше тіла.

Даний факт, на наше переконання, варто розглядати з позиції бачення філософом тіла, котре перекриває душу. Духовна ж любов стоїть на шабель вище ніж тілесна, плотська. Однак духовна в свою чергу нижче в загальній ієрархії, ніж любов до знання [91], до пізнання навколишнього, найвищого. А вже любов до самої ідеї найвищого, любов до самого себе в пізнанні самого себе – є найвищою сходинкою в ієрархії класифікації любові.

Структуризації та формуванню ідеальної моделі держави Платон присвячував багато часу та сил. Як результат, він розкриває ідею держави двома формами правління [384]. Тут, на наше переконання, не йдеться про «державу двох держав», в якій є держава бідних та держава заможних. Філософ вказує на *негативну* та *позитивну* форми правління. Тому такий поділ «Державних форм правління» вельми цікавий та актуальний і сьогодні. Зокрема, як позитивну Платон розглядає тільки одну форму правління – монархію. Насамперед, це вмотивовано баченням філософа в ідеалі держави, в якій керували б філософи. Поясненням цього є не що інше, як бажання Платона до принципового розподілу праці – щоб кожен займався своєю справою. Саме принцип розподілення трудових ресурсів, орієнтований не на виробника безпосередньо, а на цільове призначення трудового процесу, є класифікаційним орієнтиром у визначенні елементів-характеристик верств населення держави. У чому ж суть такого принципу? Передусім, на нашу думку, треба акцентувати увагу на тому, що в такому поділі, радше

систематизуванні верств населення, Платон використовує невідомий на той час класифікаційний прийом: він визначає основні розділи населення за принципом розподілу праці в чистому вигляді, а вже потім, у кожному окремому відділі представлення елементів відбувається відповідно до кінцевого результату означених у системі процесів. І тому тут можна говорити не про що інше, як про таку класифікацію відділів, що певною мірою нагадує фасетизацію – принцип класифікування, який озвучив та представив людському загалу Шиалі Ранганатан у XX столітті нашої ери (про що йтиметься нижче) з позицій формування бібліотечно-бібліографічної класифікаційної системи.

Що ж до самих форм правління, то тут старогрецьким мислителем представлено карту відомих ідеологічних осередків державних устроїв [252]. Так, тимократія ним характеризується, певно, як влада військових (враховуючи тогочасні політичні реалії), що була одним з етапів на шляху до олігархії. Сама олігархія є вищим ступенем тимократії, що стверджується в результаті ще більшого збагачення правлячої меншості. Згадувані вище політичні та державотворчі реалії пояснюють бачення Платоном негативу в демократії. Основними «владотримачами», тобто представниками народу, на той час могли бути тільки раби, враховуючи кількісну їх характеристику. Владу в руках таких людей філософ вважав ганебною у своїй нереальності, зважуючи на ту саму потребу у професіоналах своєї справи. «…Надмірна свобода, мабуть, і для окремої людини, і для держави обертається не чим іншим, як надзвичайним рабством... Так от, тиранія виникає, звичайно, не з якого іншого ладу, як з демократії; інакше кажучи, з крайньої свободи виникає найбільше і жорстоке рабство» [383], – так Платон характеризує тиранію – найгіршу форму правління, зосереджену в руках однієї людини, – необмежена влада одного над багатьма.

Так само і мистецтва Платон розглядав з позиції державотворення. Він виокремлює їх роль у формуванні держави, розділяючи на «справжні» (тобто *потрібні*) та «марні». Характерно, що філософ виокремлює низку класичних

наук. Серед них і арифметика, і астрономія, і геометрія [257]. Він подає ці науки поруч (в одному розділі) з притаманними тоді апріорно військовим та полководницьким мистецтвом. У вираженні елементів марних мистецтв Платон демонструє своє ставлення до філософії нечестивого розмірковування засобами та інструментарієм риторики [144]. Тому, враховуючи ідеалістичне бачення такої ідеальної форми правління, як монархія, можна провести таку лінію (рис. 5):

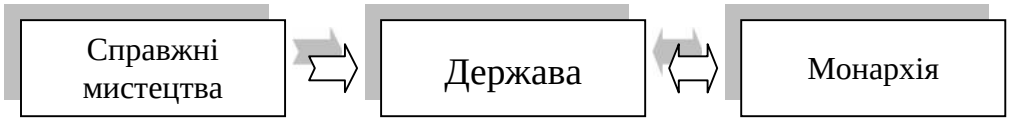

Рис. 5. Ідеалістичне представлення монархії за Платоном

2.3 Класифікаційна система наук Аристотеля як втілення конгломерації різнорідної інформації

У будь-якій класифікації наук самовизначальною є суть. Саме вона в найширших аспектах видового вираження структури класифікації зумовлює приналежність класифікаційної системи до загального механізму впорядкування (та впорядкованих) знань. Бачення класифікації як апарату представлення суті дає нам змогу говорити про суть сутності знань у даному класифікаційному переліку заіндексованих понять. Можна цілком об’єктивно, з урахуванням суб’єктивного професіоналізму, спостерігати наявність цілого з позиції кількох менших, враховуючи різноаспектність, зумовлену широтою представлення позиції та форм знань класифікації. Багато говорячи про складність чи простоту системи, правильність чи неправильність форм вираження понять мовою індексів, всеохопленність чи вузькогалузевість – найголовнішими залишаються причина та сутність тієї чи іншої класифікаційної системи. І якщо причина, як категорія світотворення була врахована і визначена старогрецькими мислителями, зокрема Демокритом [27, С. 133], то про сутність як визначальний елемент формування знань та їх класифікації фундаментально сказав у своїй «Метафізиці» Аристотель (грец. Αριστοτέλης; 384 до н.е. – 322 до н.е.).

Говорячи про сутність та причину, не варто порівнювати вищеозначені поняття з чотирма принципами існування будь-якої речі як організму: матерією, формою, метою та причиною. Вони визначені та окреслені Аристотелем з позиції бачення речі як окремого організму, а не в онтологічному розумінні світотворення. Акцентування ж уваги на сутності зумовлює оригінальність та унікальність класифікації наук Аристотеля [4, С. 24-25]. Ми можемо спостерігати виокремлення розділів Фізика та Метафізика. Якщо ж врахувати той факт, що ця Метафізика є не що інше, як Перша філософія, тобто, іншими словами, поняття сутності дозволяє перенаправити акценти наукових досліджень, себто розмежувати знання «у відповідності з...». Так, Фізика вивчає тілесну самостійну сутність, що змінюється; Математика вивчає нерухому, вічну, але несамостійно-існуючу сутність; Перша філософія вивчає нерухому і самостійну сутність. Теоретична філософія Аристотеля, що націлена на визначення найвищого блага – ідеального буття, саме своєю складовою, вираженою Метафізикою, розрізняє сутність у чистому вигляді, тобто сутність ідейну, сутність пізнання [24, С. 63-78]. Таке представлення наук в одному розділі ще раз свідчить про певну дуалістичність міркувань старогрецького філософа, що в деяких його виразах носять характер вагань. І така неоднозначність позицій Аристотеля дає нам право висловити припущення щодо унікальності класифікації зі структурою «три в двох». Тобто, трилогічність загальної структури класифікації підпорядкована певній дуалістичності ідейного наповнення змістовираження системи.

Як зазначалося в попередніх розділах, у Платона в класифікації головує ідейність як результат діалектики, у Демокрита – взагалі «ідеї-атоми», у Аристотеля ж сутність буття – як результат діалектики засобами логіки. Дійсно, логіка в руках Аристотеля є певним інструментарієм досягнення буття блага. На наше глибоке переконання, саме логіка та логічність мислення – є певною ланкою у верхівці класифікації філософа, що відкриває початок загальної мапи знань. Принагідно варто зазначити, що знаннями, на нашу думку, тут неоднозначно може бути наука чи науки. Знання – це насамперед, асоціація з філософією, філософію загального. Таким чином,

якщо в Аристотеля знання розділено на три групи: знання заради самого пізнання, знання про діяльність та знання про творчість, то цілком закономірно, що основа наук філософія теж має три підрозділи (радше види) [227, С. 153-157]. Це – Теоретична філософія, Практична філософія та Творча філософія. Зрештою, ґрунтовніше розібратись у класифікації наук Аристотеля та означеному питанні можна, побудувавши безпосередньо класифікаційну схему наук старогрецького філософа (рис. 6).

Із побудованої схеми представлених елементів можна бачити, як саме філософія сприймалася старогрецьким мислителем. Справді, він подає знання в абсолютній асоціації з філософією, яка і є первинною відносно усього загалу знань та аспектів їх систематизації. Таким чином, ми маємо три групи знань, що розділені відповідно до їх призначення, як головуючих у своєму спеціальному підрозділі. Практика, теорія та творчість – ось ті три кити, на котрих тримається вся структурна навантаженість класифікації як за змістом, так і організаційно.

Враховуючи означену вище проблематику, важливо одразу зосередити увагу на розділі Метафізики. Чотири основні складові-підрозділи розділу вимальовують значущість цього сегмента класифікації та знань загалом. У схемі Загальне, Рід, Субстрат та Суть буття представлені у певній ієрархії. Це жодним чином не пов’язано з особливістю будови самої схеми, а передусім вмотивовано змістовною необхідністю. Говорячи про метафізику Аристотеля, потрібно усвідомлювати той факт, що у своєму світобаченні він не був однозначним.

І тому риторичне питання про відношення мислення та буття в його класифікації має своєрідну відповідь. Адже задля пізнання буття засобами усіх методів та наук необхідною є наявність головної рушійної сили, що на перший погляд виконує посередницьку роль, логічного мислення, тобто, як за Аристотелем, – мислення заради мислення [14, С. 75-78]. З огляду на це можна говорити, що аналізуючи шлях до буття, очевидним є роль логіки як певного дороговказу, того, що надає суттєвості буття. А щоб розкрити

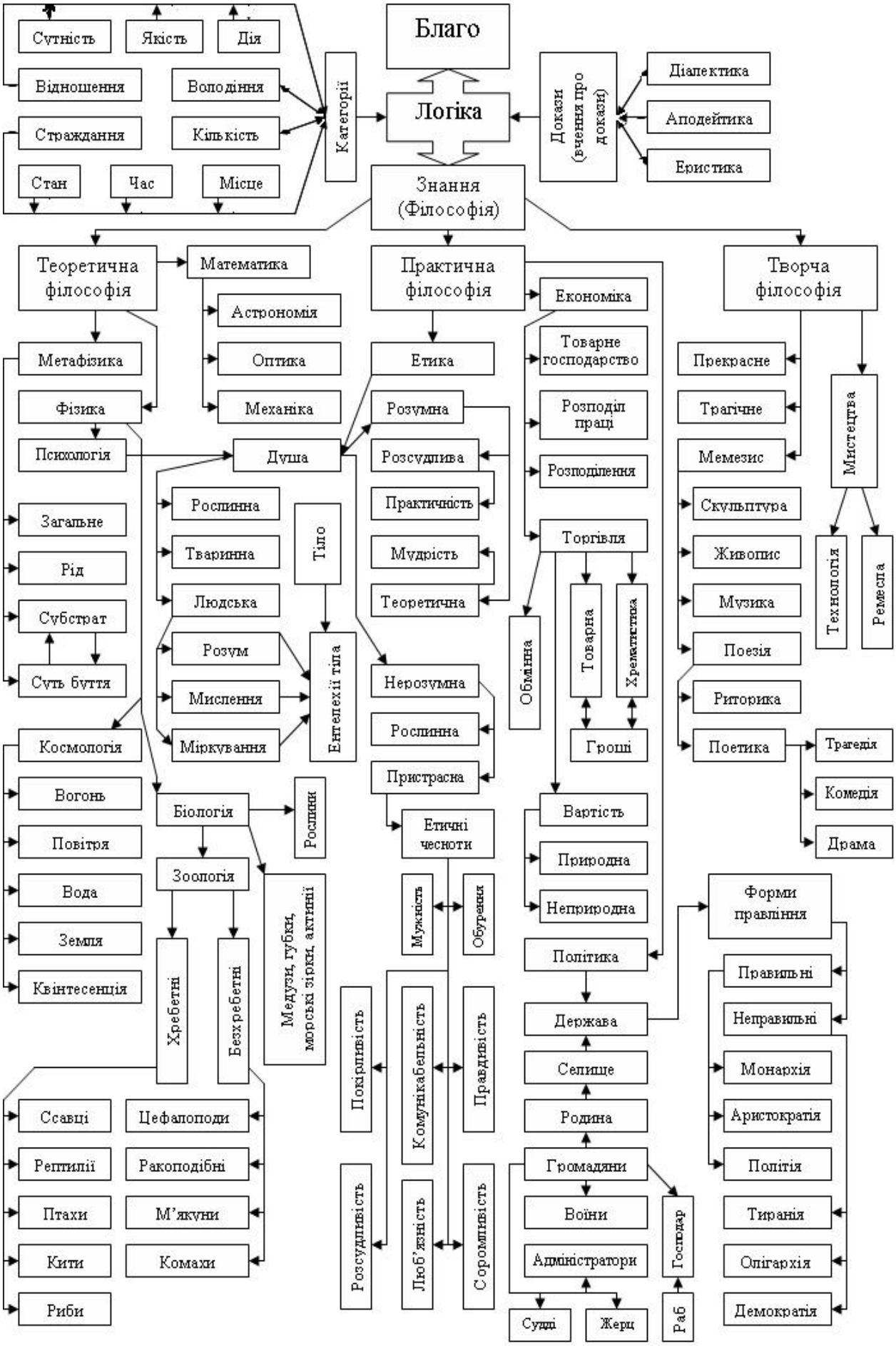

Рис. 6 Класифікаційна схема наук Аристотеля

сутність, потрібно всі складові метафізичного вчення показати у їх рольовій інтерпретації (звідси, зокрема, мабуть і бачення багатьма дослідниками метафізичного вчення першопричинної філософської думки старогрецького мислителя [103], про що йшлося вище).

Сутність, таким чином, можна розуміти як найвище родове поняття. Таке, що має функцію всеохопленості, певного узагальнення. Як і в усій своїй філософії, Аристотель у розумінні Загального вагається від притаманності сутності до повного її заперечення: «…Рід є сутність, більшою мірою ніж види…. та загальне – більшою мірою ніж одиничне» [23; Т. 1; С. 223], та «видається неможливим, щоб бодай щось, що позиціонується як загальне було б сутністю… загальне – це те, що стосується багато чого, бо загальним називається саме те, що за своєю природою притаманне більше ніж одному» [23; Т. 1; С. 213]. У цих сентенціях старогрецького філософа можна прочитати вказівку на наявність Роду з позиції передумови Загального, де предикатом передусім є саме Одиничне. Іншими словами, вимальовуючи у схемі ланцюг з елементів-ототожнень сутності, ми розуміємо наявність одиничного.

Крім Метафізики в розділі Теоретична філософія, також представлено Математику та Фізику. У свою чергу Математика в цій схемі показана як така, що містить в собі Астрономію, Оптику та Механіку. Що ж до самої математики, то тут варто наголосити на особливості математичного вчення загалом, що було концентровано як правило навколо чисел. Аристотель, абстрагуючись від попередніх піфагорійських вчень та враховуючи досвід послідовників Платона, вважав, що числа не є прямою тотожністю речам. Вони є певними якісними характеристиками останніх і тільки завдяки логічним міркуванням та процесам мислення вони формуються як числа [155].

Враховуючи те, що старогрецький мислитель проводив велику систематизаційну роботу відносно творів та викладених у них результатів досліджень та міркувань [665, С. 23-25], можна обумовити присутність

вищезазначених елементів класифікації розділу Математика. Однак, тут варто звернути увагу на астрономію, що відкорінно пов’язана з космологією, котра (про це йтиметься нижче) є повноцінним підрозділом Фізики в класифікації Аристотеля. Дійсно, це так. З іншого боку, не варто забувати про комплексність таких наук, як фізика, математика стосовно вивчення та вирішення питань астрономії. Що ж до бачення математики та фізики Аристотелем, то певно розуміти тут треба першопричінність цих наук, себто категорій знань, як складових у Теоретичній філософії.

Елементними складовими Фізики Аристотеля у класифікації є Психологія, Біологія та Космологія. У витоків Космології старогрецького філософа стоїть розуміння того, що Земля кулеподібна, але нерухома. Рух відбувається в самій Землі – прямолінійно та по колу. Чотири складові: вода, вогонь, повітря та земля причетні до прямолінійності руху [25, С. 166]. Квінтесенція, тобто Ефір – певна, невизначена субстанція – рухається по колу. Сам філософ говорить про неї: «…Відмінна від тутешніх (земних. – *О. С.*), більш божественна, ніж вони всі (вода, вогонь, повітря та земля. – *О. С.*), та первинна по відношенню до них усіх» [23; Т. 3; С. 268]. Такий рух є забезпеченням взаємодії та перетворень, тобто «....вогонь, повітря, вода та земля перетворюються одне в одне... кожен елемент міститься в кожному з них...» [16, С. 22].

Психологія Аристотеля представлена насамперед вченням про Душу і, як наслідок, її компонентами. Забігаючи наперед, зазначимо, що Душа в баченні Аристотеля має ще й вагомі етичні сторони [19, С. 5-7], це видно з аналізу елементів Практичної філософії. Що ж до Душі в Фізиці, то тут вона розділяється на три окремі види: Рослинну, Тваринну та Людську. За Аристотелем, найскладніша та найважливіша серед інших саме людська душа, адже вона є тією частиною людини, без якої неможливо й тілесне людське вираження [19, С. 37]. Так, Тіло людини представлено також душевною складовою засобами складових: Розум, Мислення, Міркування.

Оскільки питання флори загалом були зібрані та систематизовані, то питання фауни (зоології) філософ особисто розв’язував, створюючи класифікацію тваринного світу [20, С. 213-216]. Ним було названо та проаналізовано понад п’ятсот представників фауни. Як результат, у класифікації наук Аристотеля Біологія фундаментально представлена засобами елементів Зоології. Тварин мислитель розділяв на дві основні категорії: Хребетні та Безхребетні [20, С. 145-149]. А вже безпосередньо в однойменних розділах своєї класифікації поділяв, з одного боку, на Ссавців, Рептилій, Птахів, Китів, Риб та на Цефалоподів, Ракоподібних, М’якунів, Комах – з іншого. Ще один вид так званих Зоофітів, Аристотель представив, як щось середнє поміж Рослинами та Тваринами. Таке класифікування тварин цілком закономірне з огляду на те, що старогрецький мислитель ретельно та ґрунтовно розглянув питання появи тварин у своїй роботі «ΠΕΡΙ ΖΩΙΩΝ ΓΕΝΕΣΕΩΣ» [18].

Практична Філософія Аристотеля представлена трьома основними підкласами: Етика, Економіка та Політика. Як видно з вищенаведеної схеми, всі ці підкласи мають розгалужено представлену систему знань.

Етична сторона душі в Аристотеля представлена низкою чеснот. Визначаючи чесноти та їх суть, філософ, на нашу думку, волів показати тим самим шляхи до формування цілісного етичного наповнення особистості. Вказуючи на склад душі з етичної точки зору – Розумна та Нерозумна, він тим самим вказував на властивість мати щось від народження, а щось набувати в процесі навчання. Проаналізувавши всю деталізацію складу душі у цій схемі, можна констатувати, що старогрецький мислитель один із перших вказав на етичні норми виховання, таким чином окресливши витоки Педагогіки. Вводячи поняття Етичних чеснот, він вказує на певну дефініцію етичного. Так, наприклад, середнім між легковажністю та обережністю є розсудливість.

Економічні категорії (підрозділи Економіки) являють собою складну систему взаємовідносин як в контексті держаного устрою, так і в стосунках

між людьми. Центральним у цій підсистемі є Торгівля. Вона, на думку старогрецького мислителя, мала три форми вираження: Обмінна, Товарна та Хрематистична [15, С. 92-95]. У цій послідовності, на нашу думку, викладено еволюцію розвитку форм торгівлі – спочатку простий обмін речами, продуктами за відсутності єдиної монетарної одиниці. Пізніше, з появою ціни та цінності речі як товару, виникає Товарна форма торгівлі. Вершиною розвитку торгівлі є виникнення мистецтва хрематистики – мистецтва «робити гроші», іншими словами гроші стали знаряддям для отримання ще більших грошей. Що ж до Вартості в Торгівлі, то тут філософ виокремлює Природну та Неприродну вартість [180, С. 204-206]. Точніше сказати, він напевно говорить про цільове призначення товару, що продається-купується, і вже відповідно до результату сформованої вартості можна говорити про її природність чи неприродність. Іншими словами, ми можемо спостерігати демонстрацію елементарного процесу «запит – видача». Справді, намагаючись охарактеризувати вартість відносно природності чи неприродності, ми здійснюємо певний інформаційний запит. Таким чином, враховуючи коефіцієнт точності видачі, можемо говорити про релевантність інформації до запиту. Враховуючи ж міжособистісну особливість ланцюжку «продавець-покупець» – про пертинентність інформації щодо запиту.

Що ж до інших складових Економіки Аристотеля, можна акцентувати, що Розподілення не є тотожністю чи дублюванням Розподілу праці. Під Розподіленням зібрані ті процеси, які характеризують положення людини не тільки в трудовій діяльності, чи то трудовій рентабельності, а безпосередню приналежність до відповідного класу, положення в суспільстві.

Політична складова Практичної філософії є дотичною та спорідненою до Економічної, адже висвітлює складові державотворення та державоустрою. Думка Аристотеля схожа з думкою Платона відносно ролі та значення політики та політиків [395, С. 12]. Він також напевно віддає політиці одну з головних ролей у процесі виховання громадян, наголошуючи при цьому на обов’язковості етичної основи в характері політика. Людей у державі

старогрецький філософ поділяє на Громадян та Рабів [26; С. 184-187]. Громадяни – це ті, хто може і здатен керувати та думати. Рабів же він розглядає як складову Господаря, що продемонстровано у вищенаведеній схемі. Громадяни складають певну Родину. Деяка ж кількість Родин формує Селище. І вже ряд таких Селищ формують Державу. Навряд чи Аристотель має на увазі формування селищ відповідно до одного якось принципу чи то шаблону. Адже згідно з Етичним Розподіленням усі люди виконують свою місію, кожен має займатися своєю справою. Що ж до Державотворення засобами гуртування Селищ, то тут визначальними є Форми правління. Два основні види форм правління Правильні та Неправильні зосереджують у собі відповідно Монархію, Аристократію, Республіку та Тиранію, Олігархію, Демократію [15, С. 98-102]. Враховуючи походження і статус старогрецького філософа, закономірно констатувати, що найкращою формою правління є Монархія, а найгіршою – Демократія, – влада народу, себто Рабів, яким Аристотель не відводив жодної рушійної сили в державотворенні.

Нарешті Творча філософія має у своєму складі три складові – Естетичні категорії – Прекрасне, Трагічне, Мемезис [115, С. 5] – та Мистецтва. На нашу думку, варто виділити мистецтва в класифікаційній схемі окремо, адже вони насамперед характеризуються виробничими процесами, що уособлені Технологіями та Ремеслами. Таким чином, філософ демонструє значення мистецтв як певного поштовху в здійсненні людиною продуктивної діяльності. Іншими словами, Мистецтвами Аристотель називає те, що безпосередньо зроблено людиною від початку до кінця, від ідеї до результату, – є, по суті, здійсненим людиною. З іншого боку, Мемезис – це певне протиставлення чистому Мистецтву, з огляду на те, що Мимезисом називаються процеси наслідування, себто певного копіювання [329, С. 5-8]. Так, наприклад, створення картини художником є певним копіюванням з оригіналу, створеного природою, а оскільки, як зазначалося вище, мистецтво – це те, що створила або здійснила безпосередньо людина, то Живопис – це не складова Мистецтва, а складова Мемезису – наслідування природи

людиною. Це саме стосується і Поезії, коли поет, описуючи створене природою, наслідує у своїх рядках те, що створила природа [21, С. 5]. Наукою, що вивчає поезію, є Поетика. Що ж до Риторики, то тут можна сперечатися про її належність чи то до Мимезису, чи то до Мистецтв. Справді, риторика – це мистецтво вміло та правильно висловлюватись. Але ж і Поезія – це насамперед мистецтво слова загалом. Якщо ж згадати, що Риторика – ще й певна теорія прози як наука, яка вивчає також слово в певному його прояві, то можна говорити про відповідність Риторики до Поезії як структурної одиниці. Більше того, напевно Аристотель так вказував на предтечу риторики, тобто на те, внаслідок чого вона виникає чи виникає те, що досліджує риторика, як наука, а саме – спостереження за природою та навколишнім, задля наслідування, себто копіювання, у формі слова. Загалом же Творча Філософія Аристотеля є особливим естетичним вченням античної історії [296] і тому не дивно, що її структурна складова має такий непростий елементний характер.

Як зазначалося вище, Логіка є певним обумовленням взаємозв'язку наук усієї класифікації Аристотеля. Засобами Логіки відбувається пізнання Блага на верхівці усього загалу знань. Цими засобами, на нашу думку, є Логічні категорії та Докази. За допомогою Логічних категорій відбувається пізнання, описування та виявлення суті предмета. Як видно зі схеми, основних категорій десять: Місце, Час, Стан, Кількість, Страждання, Володіння, Відношення, Сутність, Якість, Дія. Ці категорії є нічим іншим, як предикатами між питанням та сутністю відповіді. І таке розуміння предиката цінне та символічне, адже ми можемо сьогодні говорити про відповідність цій схемі (перше – предикат – третє) схеми інформаційного пошуку даних. Адже перше – інформаційний запит. Третє – це результат інформаційного пошуку. А предикатом у цьому випадку є пошукове розпорядження – текст, що включає пошуковий образ запиту і вказівки про логічні операції, що підлягають виконанню в процесі інформаційного пошуку [225, С. 20]. Що ж до доказової складової Логіки, то тут слід говорити про три основні складові,

три види доказів. Мистецтвом сперечатися у нечесний спосіб характеризується Еристика. Беззаперечним та переконливим доказом є Аподейтика. На відміну від вищевказаних видів доказу, Діалектика являє собою вміння ведення діалогу, радше вміння сперечатися засобами питань та відповідей [165, С. 9]. Наявність доказової складової ще раз підтверджує аналітичність роботи мислення, тому й не дивно, що старогрецький філософ називав логіку не логікою, а Аналітикою [147, С. 39]. Використання доказів сформувало так звану силогістичну логіку, логіку доказів-силогізмів – коли з двох суджень (посилань) випливає третє (висновок). Так, приміром, відомо, що класифікаційна система зі своїм структурно-змістовим наповненням є механізмом для відтворення процесів індексації засобами класифікаційної інформаційно-пошукової мови (ІПМ). Класифікаційна ІПМ у свою чергу є різновидом загалу ІПМ. Тож, можна провести тотожність між Класифікаційною системою та ІПМ. Цей приклад ще раз доводить актуальність ідей Аристотеля і сьогодні.

2.4 Концептуальне представлення предметності тріади з позиції класифікації наук стоїків

Головним пріоритетом будь-якої терміносистеми є впорядковане представлення її елементних компонентів – термінів. Кожен термін несе в собі певне формулювання судження, радше окреслення результату пізнання чогось суб’єктивного. Розуміючи термін як елемент силогізму, варто було сконцентрувати увагу на його ролі в формуванні змістовного наповнення вислову. Тоді ми можемо стверджувати, що в будь-якому силогічному ряді певний термін виступає певною ланкою зв’язку, певним предикатним елементом у загальній логіці побудови судження. Така системність організації термінів є цікавою з огляду на сьогоденні питання організації дескрипторних координат та формування пошукових образів документів. Звертаючись до історії та результатів відомих на сьогодні досліджень [584],

можна констатувати, що перші згадки про дослідницьку постановку означених вище питань філософії слова як змістовного елементу певного формулювання зустрічаються в роботах старогрецьких та давньоримських мислителів – стоїків[7].

Теорія світотворення стоїків вирізняється оригінальністю і водночас є симбіозною по відношенню до попередніх теорій та власних міркувань. Деякі із стоїків навіть почасти вагалися між канонічними стоїчними положеннями і новаторством власних міркувань. Так, Сенека у своїх Моральних листах до Луцілія писав «...все ж зроблю, як бажаєш, – викладу, що про це думають наші (стоїки. – *О. С.*). Але зізнаюся щиро, сам я дотримуюсь іншого погляду...» [472, С. 497]. Такі коливання думок у результаті (кожна по-своєму) зробили певний внесок у формування класифікаційної системи стоїків. Це, звісно, аж ніяк не стосується компонентності основної античної тріади, але певна невизначеність у структурній цілісності системи спостерігається, враховуючи бачення стоїками основного класифікаційного ряду своєї системи у різному схематичному представленні. Так, достовірно відомо, що першим окреслив вищезазначену тріаду старогрецький філософ Зенон з Китіону, що на Кіпрі (Зенон Китайський – бл. 366 – 264 до н.е.). До того ж він, на відміну від деяких своїх послідовників, вибудовував таку ієрархію Логіка; Фізика; Етика [438, С. 7]. Фактично Зенон на перше місце ставив саме Логіку, цим самим вказуючи на те, що саме вона є тим ядром, навколо якого вибудовується вся стоїчна філософська думка.

Римський послідовник Зенона Сенека виокремлював теж ці три складові загальної Філософії [438, С. 64-68], але дещо в іншому, звичному і дотепер, порядку: Етика; Фізика; Логіка. Таким чином, Етика тут позиціонується як основна наука, що спрямована на вивчення та пізнання людини.

Вище описані факти пояснюються насамперед тим, що протягом певного часу від початку постаристотелівської доби мислителі вибудовували основний ряд класифікацій наук по-різному. «...Були такі, що ділили філософію і на менше, і на

[7] Стоїки – представники філософського вчення стоїцизму, що виникло в кінці IV ст. до н.е. на базі культури еллінізму. У межах стоїцизму встановлюється розрізнення трьох основних галузей філософського знання: фізика, етика, логіка [652, С. 609].

більше частин. Дехто... додавав ще четверту частину – про державу: тут, мовляв, потрібен особливий спосіб дослідження... А дехто приточував ще й таку частину, що у греків має назву oikonomike, тобто вміння радити домашнім майном. А були й такі, що окремо розглядали науку про різні способи життя» [472, С. 357]. Таким чином, видно як трактувалась класифікаційна суть тодішньої наукової думки. І справа навіть не в тому, що певні мислителі не бачили чи не розуміли значення Логіки, а в тому, що Логіка як наука певним чином підмінялася і виступала в ролі компонентної одиниці науки про природу загалом [581, С. 24], себто філософію природи – фізики. З іншого боку предметність питань про людський розум, здатність мислити та окреслювати судження зумовлювала потребу у виокремленні таких знань у окремий розділ, що й було зроблено стоїками, які, власне, і ввели першими термін «логіка» в розумінні науки про людський розум, себто філософії людського розуму. Детальніше вивчити структурну сутність стоїчної класифікації наук можна, побудувавши схеми означеної класифікації (рис. 7):

Таким чином, аналізуючи розроблену і вищенаведену класифікаційну схему, можна цілком впевнено говорити про тріадність стоїчного бачення розмежування наук, під загальним знаменником Філософією. Говорити про ієрархічність побудови такої тріади, на нашу думку, недоцільно з огляду на те, що в будь-якому разі наявність чи то відсутність ієрархічної складової дає характеристику передусім ідеологічній складовій такої класифікації. Нас же, відштовхуючись від окресленої проблематики дослідження, цікавить насамперед структурна складова такої класифікації і вже потім структурна відображеність в ідеологічному цілому стоїчного вчення. На наше глибоке переконання, важливішою тут є послідовність наук у класифікаційному ряді. Доцільно також зауважити, що в рамках дослідження, потрібно говорити про позиційне розміщення наук відносно основної категоріальної Філософії. Тому: Логіка – Фізика – Етика. Що ж стосується порядку, радше правильності спрямування прочитання переліку наук, то тут варто пам’ятати про те, «...що ядро їх (стоїків. – *О. С.*) філософії – людина і до того ж людина, що пізнає природу за допомогою природи своєї душі» [582, С. 178]. Ось тому потрібно спочатку говорити про основний зміст

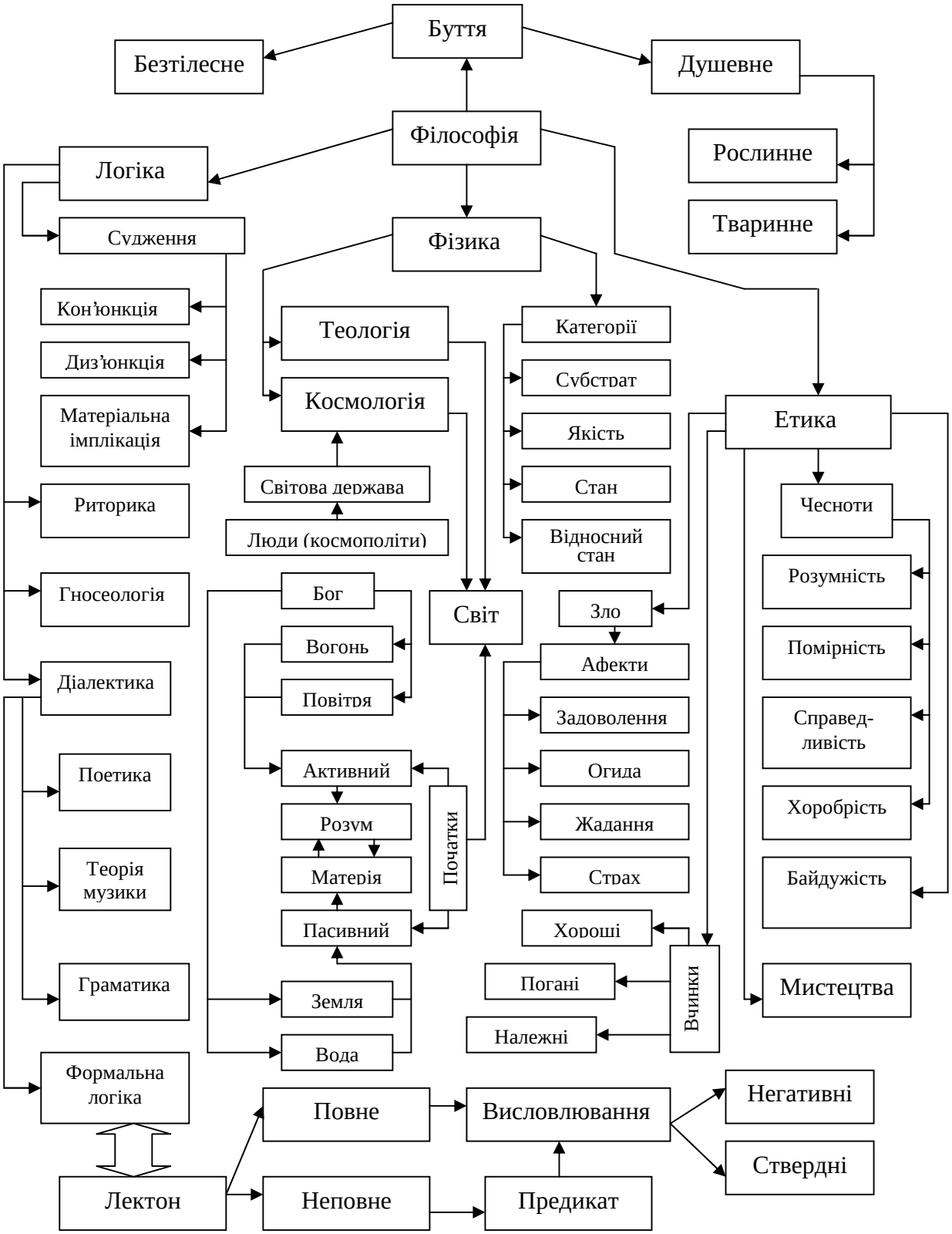

Рис. 7 Класифікаційна схема стоїків

класифікаційної системи стоїків, її структурну особливість, а вже потім (за нагальної потреби) міркувати стосовно основоелементності тієї чи іншої науки.

Етика, як ми бачимо з класифікаційної схеми, має трилогічну розгалуженість речей на доброчинні речі, погані та байдужі. Акцентуючи увагу на складових «доброго» та «злого», зауважимо, що наявність та відповідна відсутність антагоністичних елементів зумовлює повноту та чистоту представлення вищеозначених категорій. Тільки минаючи Страх, Огиду, Жадання та Задоволення як результат пристрасного бажання, можна розраховувати на характеризацію засобами чеснот: Розумності, Помірності, Справедливості та Хоробрості. Що ж до Байдужості, то тут, скоріше за все, можна говорити про певну невизначеність, яка набуває окреслених змін тільки тоді, коли тенденційно набуває понад половину рис тієї чи іншої з вищезазначених видів речей.

Фізика стоїків представлена двома основними компонентами: Теологією та Космологією. Вчення про космос відштовхується від традиції гераклітівської космології та енергетизму Аристотеля [557, С. 548]. Першопричиною (і про це йшлося вище) є певний першовогонь – божественне тепло (у Схемі – умовно Бог). Своїм теплом він пронизує Матерію. Така взаємодія певним чином розподіляється щодо причинності категорій – активні та неактивні (пасивні) [581, С. 75-77]. Вогонь та Повітря – активні, а Вода та Земля – відповідно пасивні.

Цікавим також є бачення стоїками питань державності. Зокрема, у схемі вказується на те, що існує певна космічна держава, громадянами якої є всі люди. Це, вірогідно, зумовлено тим фактом, що стоїки за модель держави, де на всіх рівнях люди були б рівноправними суб’єктами в одному загальному цілому [582, С. 158-164]. Такий стоїчний космополітизм насамперед слід характеризувати як спробу показати зумовленість і масштабність питання рівності людей. Тому, шляхом виокремлення поняття Держави з загального в безмежності ще більшого першопричинного, стоїки доводять важливість їхніх сентенцій стосовно означеного питання. Саме це і продемонстровано у вищенаведеній класифікаційній схемі.

2.5 «Таблиці…» Каллімаха: бібліотечна систематизація в контексті класифікації наук

«Таблиці…» Каллімаха створювалися на основі багатотисячного фонду Олександрійської бібліотеки, що входила до складу Мусейона, заснованого Птолемеєм I[8] як осередок святилища Муз (тому деякі дослідники говорять про «Музейон», «Музей», тобто «храм Муз» [638, С. 192]), який Теофраст[9] реалізував в Афінах при школі Аристотеля [671, С. 298]. Власне, сама ідея полягала в тому, щоб сконцентрувати якомога більше інтелектуальних сил в одному місці. Тому Мусейон зі своїми «залами для лекцій і роботи, кімнатами для мешканців пансіону… колекціями рослин та тварин» [81, С. 244] був ідеальним місцем для наукової роботи. Багато вчених мріяли стати пансіонерами Мусейону, щоб мати змогу жити там і вільно займатися науковою діяльністю.

Бібліотека Мусейону мала багатотисячне зібрання книжок. Її фонди формувалися високими темпами, адже відомі факти використання спеціальних послів, котрі їздили світом і купували колекції книг. З кораблів, які прибували з Афін, вивантажували на Олександрійський берег купи книг [129, С. 63]. Книги на той час були на вагу золота. Їх намагалися отримати будь-яким шляхом і за будь-яку ціну. Часто текстами заволодівали шляхом обману або взагалі викрадали [281, С. 159]. Послідовники Птолемея Філадельфа[10] також брали активну участь у розбудові та накопиченні фондів Олександрійської бібліотеки. Зокрема, його син Птолемей III Евергет не шкодував коштів на придбання книжок. Відомий факт, коли він узяв під заставу великої суми золотом примірник творів трагіків (Есхіла, Еврипіда, Софокла) і, коли мав повертати книгу, він відмовився від застави і залишив книгу собі [81, С. 28]. Високі темпи формування бібліотечного фонду дуже

[8] Птолемей I (грец. Πτολεμαίος Σωτήρ – «Птолемей Рятівник») (367-283 рр. до н. е.) – правитель і цар Єгипту, родоначальник Птолемеїв [125125; С. 59].

[9] Теофраст (370-288 рр. до н. е.) – старогрецький філософ. Його, як й Аристотеля, вважають основоположником ботаніки та географії [649, С. 452].

[10] Птолемей Філадельф (грец. Πτολεμαίος Φιλάδελφος) – цар Єгипту в 285-246 рр. до н.е., син Птолемея I [125; С. 59].

скоро дали про себе знати. Уже при Птолемеї Філадельфі книгозбірня нараховувала майже п’ятсот тисяч примірників, а двісті п’ятдесят років потому їх кількість зросла на сім тисяч [304, С. 175]. Звичайно, що такий масив інформації потребував відповідного впорядкування. Тут, напевно, варто нагадати слова відомого вченого Л. Владімірова, який зазначає: «Обробку літератури, що надійшла до бібліотеки здійснювали так: чергову партію сувоїв відвантажували не в самій бібліотеці, а в одному з підсобних приміщень, де надходження реєстрували, сортували і записували їх походження… Далі сувої або залишали в запасниках, або переправляли до основного фонду. На наступному етапі їх розподіляли за предметними групами і каталогізували» [110, С. 32]. З іншого боку, відомо, що «…інвентаризація здійснювалась у спеціальному для цієї роботи приміщенні. Книжки розділялись на основний та запасний фонди. Дублікати зберігалися не в центрі міста, а в іншому приміщенні на південному заході Олександрії, в кварталі Серапіум» [110, С. 30]. Таким чином, ми можемо спостерігати певне розподілення літератури на два окремі каталоги. На нашу думку, це робилося з кількох причин. З одного боку – це висококваліфікований підхід до збереження цілісності змістовності фонду, адже дублікати фактично були недоторканими. З іншого боку – це свідчить про непублічність такої бібліотеки, яка була кумулятором літератури для вузького кола поетів, науковців, ораторів – пансіонерів Мусейону. Що ж до можливості відсіювання літератури «за походженням», а саме гіпотези відносно наповнення фонду Олександрійської бібліотеки суто грецькою літературою, то це дуже сумнівні твердження. З огляду на загальний підхід формування основного фонду бібліотеки, такі гіпотези залишаються припущеннями, адже пансіонери-перекладачі працювали саме над створенням перекладів іноземних творів, текстів, написаних іноземною мовою. У будь-якому разі, навіть після проходження такої інвентаризації, книжки потрібно було систематизувати відповідно до певних принципів, законів, порядку. Саме зараз і варто акцентувати увагу на «Таблицях…» Каллімаха (300-240 рр.

до н. е.). Про самого Каллімаха відомо, що він ще молодим прийшов служити у Мусейон. Працював у бібліотеці і з часом став головним бібліотекарем. Він був дуже освіченою людиною. Це підтверджують понад восьмисот написаних ним книжок. Серед них шість гімнів на честь богів і сімдесят вісім епіграм [304, С. 177]. Та найвизначнішим з усіх творів можна вважати саме «Таблиці визначних діячів у різних галузях знань та того, що вони написали у ста двадцяти книгах» (πίναχζ τών έν παση παιδεία διαλαμφάντων χαί ών συνέγραψαν, έν βιβλίοιζ χ χαί ρ). «Таблиці…» Каллімаха – це своєрідний покажчик, в якому було зібрано інформацію про авторів і твори цих авторів. Усі дані впорядковано відповідно до певної структури розташування [781, P. 13-15]. Спробуємо візуалізувати таку структурну основу, побудувавши класифікаційну схему (рис. 8). Отже, ми бачимо, що уся література умовно розділена на три основні групи: «Художня», «Наукова» та «Різне». З цих трьох розділів найбільше запитань саме до третього «Різне», в аспекті з'ясування відповідно принципу і взагалі

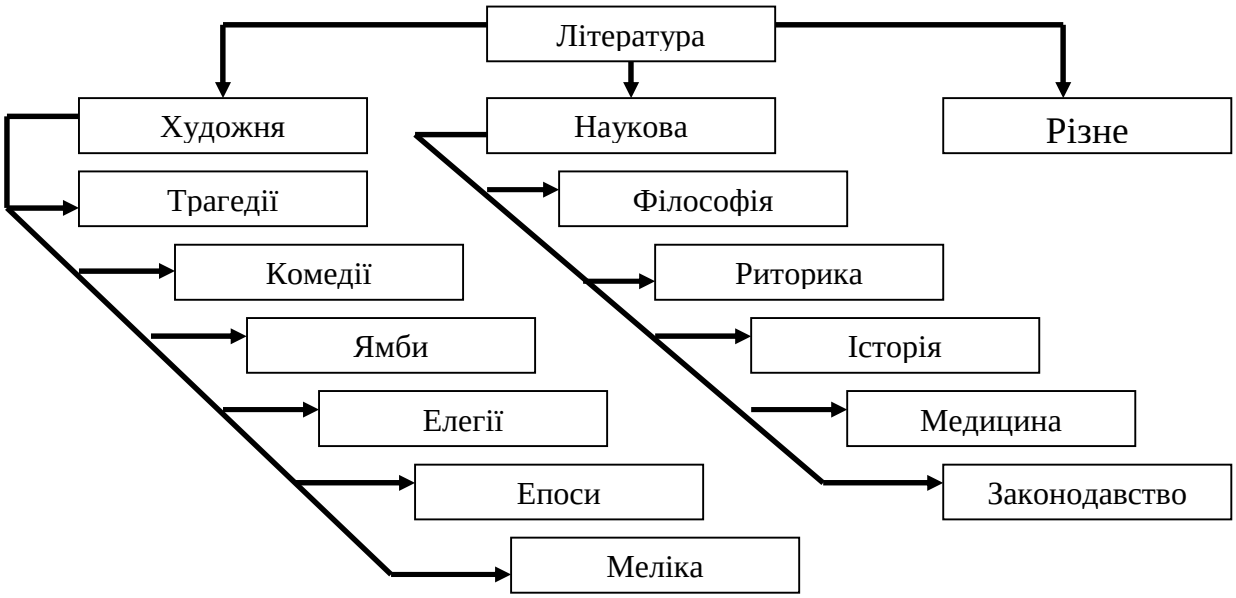

Рис. 8. Класифікаційна схема Каллімаха

критеріям відбору літератури до цього розділу. Безумовно, в розділ «Різне» входила література, яка не стосувалася предметно ні першого розділу, ні другого. Відповідно, підпорядкованість у цьому розділі базувалась не на змістовній компоненті, а на інших показниках.

Дещо зрозумілішою є представлення першого і другого розділів класифікації Каллімаха. З одного боку, зрозуміле розділення літератури на Художню та Наукову, з іншого – очевидним є змістовираження цих розділів засобами представлення відповідних підрозділів. Однак, непереконливим, на нашу думку, є подання у розділі Наукова література тільки тих компонентів, що наведені в схемі. Адже висвітлення елементності науки могло би бути набагато детальнішим. Тим більше, що в Мусійоні напевно були відомі твори попередників в галузі класифікації наук – Демокрита, Платона, Аристотеля. Більше того, відомо, що значну частину книгозбірні Мусейону, тобто Олександрійської бібліотеки, становила бібліотека Аристотеля. Ще Птоломей Філадельф викупив у нащадків Теофраста бібліотеку Аристотеля [81, С. 246;130, С. 26]. Що ж до розмірів цієї книгозбірні, то «…в четвертому столітті Аристотель володів такою великою бібліотекою, що географ Страбон[11] говорить, наче б то «він перший збирав книжки і вчив єгипетських царів створенню бібліотек» [304, С. 174]. На підтвердження можливості відповідності відображення вчення Аристотеля в організації документів Олександрійської бібліотеки свідчить і те, що цілком можливо Аристотель разом зі своїм послідовником Теофрастом і були тими ідейними ініціаторами створення Мусейону як центру колективної науки, тому що такі твори, як, наприклад, «περι ζωιων γενεσεωσ» («Про виникнення тварин» [18]) – становлять у першу чергу результат сумісної праці. Саме в своєму Лікеї старогрецький мислитель намагався реалізувати можливість зосередження наукових потенцій задля отримання чистоти результату наукового дослідження і проведення їх в умовах перипетичності. Що ж до Мусейону, то ідея «…Аристотеля і Теофраста полягала в тому, щоб згрупувати вчених та їх вихованців навколо бібліотеки і наукових колекцій задля співпраці, яка б сприяла науковому прогресу…» [81, С. 244].

[11] Страбон (грец. Στράβων) (бл. 64/63 до н. е. – бл. 23/24 н. е.) – грецький історик та географ [125 С. 652].

Повертаючись до класифікаційної схеми грецького бібліотекаря бачимо, що її структура представлена трьома основними розділами та шістьма й п’ятьма підрозділами відповідно. Більше того, перші два розділи предметизаційно зрозуміло виражені, третій же залишився «вільним» від дефініції будь-якої структури. У Аристотеля навпаки, таких загадок немає. Точніше, наявні в його класифікаційній схемі підрозділи цілком логічно структуровані відповідно до основного змісту кожного з них. Тому для наявного відстеження еволюційності поглядів Аристотеля щодо роботи Каллімаха, зробимо вибірку розділів та підрозділів з класифікації старогрецького мислителя [512, С. 41], екстраполюючи їх змістовність на розділи та підрозділи класифікації Каллімаха (рис. 9).

Таким чином, схема демонструє наявність трьох основних підрозділів одного загального. Ці три підрозділи відповідно складаються з менших, більш галузевих. Що ж до змістовності цих підрозділів, то можна порівняти Теоретичну філософію, Практичну філософію та Творчу філософію відповідно з розділами в класифікації Каллімаха Художня література, Наукова література та Різне.

Тим не менше, спостерігається невідповідність спрямованості змісту підрозділів наведених класифікаційних схем. Так, Художня література

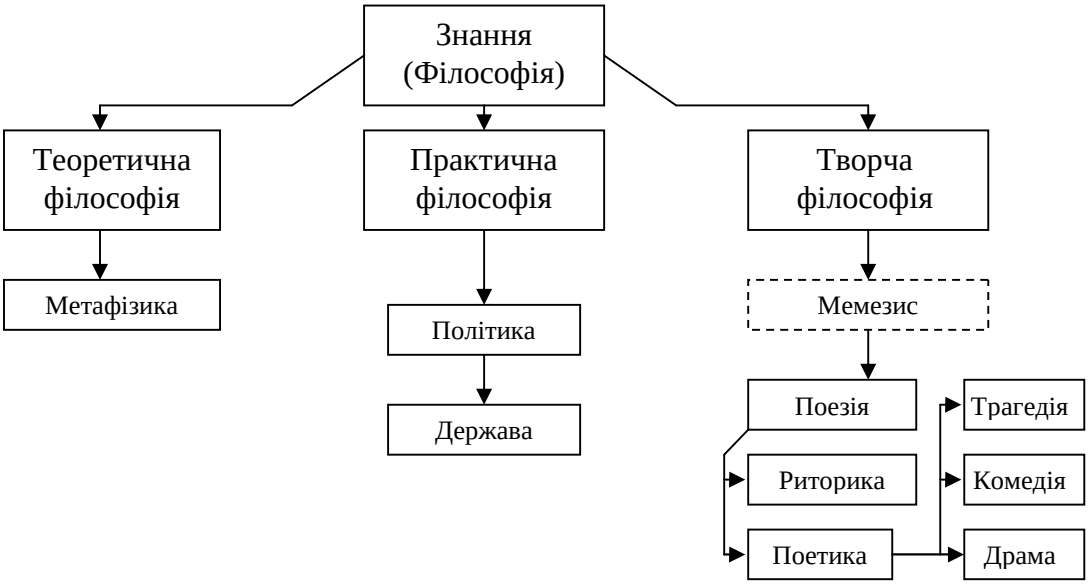

Рис. 9. Вибірка з класифікаційної схеми Аристотеля

компонентно відповідає Творчій філософії Аристотеля. Але Трагедія та

Комедія подані як елементи Мемезису, що свідчить про наслідувальність цих мистецтв щодо природи. Каллімах же не виокремлює мистецтва, створені природою, мистецтва, створені людиною, та мистецтва, що є результатом наслідування природи людиною. Більше того, у Каллімаха Риторика взагалі є структурним елементом Наукової літератури. Це свідчить про еволюційність поняття і про окреслення його як наукового предмета. Схожа ситуація і з елементами розділів Теоретична філософія та Практична філософія. Так, Метафізика Аристотеля, – Філософія (первинна філософія) та Політика, що представляє елементність законотворення та його виконання, – це, за Каллімахом, елементи одного розділу – Наукова література. Таким чином, можна засвідчити, що Каллімахом було забезпечено еволюційність аристотелівських сентенцій відносно структури організації знань. Що ж до ідеології Аристотеля, то напевно Каллімах сконцентрував свою увагу насамперед на предметності організації знань, радше на організації документів конкретного каталогу, конкретної бібліотеки. Ось чому його класифікаційна схема має такий «виробничий» або прикладний характер, як і будь-яка документна класифікаційна система сьогодні.

Висновки до розділу

1. Таким чином, класифікація наук Демокрита представлена елементними одиницями, що виражали його атомістичну теорію. Вона має оригінальну структуру побудови, яка враховує тетралогічний принцип організації знань у цій системі. Нагадуючи вищезазначене, зауважимо про наявність, на нашу думку, «тетралогії в тетралогії». Ці факти мають незаперечне значення в загальній історії класифікаційної думки з точки зору принципів формування та створення власне систем класифікацій.

З іншого боку, відзначене нами представлення бачення Демокритом значення та ролі літер та утворених ними слів й речень, свідчить не про що інше, як про перші спроби індексаційного мислення в систематизаційних

цілях лінгвістичного ряду – представлення перших предметних рубрик та дескрипторів.

У загальному ж розумінні та баченні варто ще раз наголосити на значущості ідей та вчень Демокрита як фундатора матеріалістичної школи вивчення та розвитку класифікаційної думки не тільки в загальнонауковому сенсі, а і в сенсі систематизації знань, тобто і систематизації матеріальних основ, себто фундаментальних елементів закріплення даних у подальшій їх каталогізації.

2. З іншого боку, варто ще раз наголосити на структурній особливості всього Платонівського вчення, що продиктовано відкорінним положенням його сентенцій про «ідеї». Цей факт диктує і використання особливих, як на нашу думку, прийомів та принципів класифікування окремих розділів його вчення. Представляючи таким чином загальну систематизовану схему класифікації наук старогрецького мислителя, можна констатувати використання ним фасетизованих розділів та розділів обопільного співвідношення.

Принагідно варто зазначити, що класифікація наук Платона – це багатоелементний механізм впорядкування знань і є продуктом використання насамперед принципів системності. З іншого боку, схема знань філософа виконана предметно-компонентно, і тому зрозуміло, чому загальна класифікація наук Платона стала фундаментом для розбудови пізніших класифікацій, джерельним витоком у загальній бурхливості та динамічності розвитку класифікаційної думки загалом і бібліотекознавчого спрямування зокрема.

3. Окрім цього, варто констатувати оригінальну логічність класифікації Аристотеля. Це насамперед те, що внаслідок структурного аналізу ми можемо говорити про особливості ідеології структури класифікації, як системи «три в двох». Тобто трилогічність загальної структури класифікації підпорядкована певній дуалістичності ідейного наповнення змістовираження системи.

З іншого боку, теорія предикатів Аристотеля дозволяє говорити про первинність в особі філософа щодо організації і систематизації процесів мислення. Тому ще раз наголосимо, що нині можна свідчити про відповідність схемі інформаційного пошуку даних, теорії наявності предикатного середнього між питанням та відповіддю, коли перше – це інформаційний запит, останнє – це результат інформаційного пошуку, а предикатом у цьому випадку є пошукове розпорядження – текст, що включає пошуковий образ запиту і вказівки про логічні операції, які підлягають виконанню в процесі інформаційного пошуку.

Також варто зазначити, що з-поміж усього загалу структурних особливостей побудови класифікації Аристотеля, найцікавішою є ідея визначення вартості. Сам процес визначення природності чи то неприродності вартості, цікавий з огляду на його онтологічність стосовно сьогочасних процесів інформаційного пошуку. Тобто, враховуючи вищенаведені сентенції, ще раз варто наголосити, що таким чином ми можемо спостерігати демонстрацію елементарного процесу «запит – видача». Даючи характеристику вартості стосовно природності чи неприродності, ми здійснюємо певний інформаційний запит і, враховуючи коефіцієнт точності видачі, можемо говорити про релевантність інформації до запиту.

Отже, проаналізувавши структурні особливості класифікації наук Аристотеля та побудувавши класифікаційну схему, ми бачимо роль та значення систематизаційності характеру всієї ідеології мислителя. Ідеї і системність архітектури знань старогрецького філософа певною мірою є онтологічними щодо подальших процесів та принципів формування класифікаційних систем як послідовників, так і противників його генезису.

4. Слід ще раз підкреслити, що класифікаційна система стоїків, увібравши в себе еволюційні звершення від початку Ранньої (Стародавньої) до закінчення Пізньої Стої, була актуальною і зрозумілою в межах усього загалу стоїчного вчення. Сьогодні можна відмічати її значущість в тому, що окреслення Логіки як окремої науки про людський розум дало не тільки

поштовх у розвитку інших дотичних та похідних наук, а й стало рушієм, щодо формування нових (радше новітніх) форм визначення та супідрядності, у відповідності до того самого логічного порядку систематизаційної організації знань. Зрештою, класифікаційна схема, приведена в роботі, ще раз символізує концептуальну розгалуженість змісту та систематизаційну підпорядкованість елементів відповідно до стоїчного вчення, що підтверджує класичність та фундаментальність основ еволюції класифікаційної думки.

5. «Таблиці…» Каллімаха – це систематизаційне відображення усього загалу операцій щодо забезпечення каталогізації в Олександрійській бібліотеці. Вони були створені відповідно до вимог часу та суб’єктивних технологічних вимог конкретного фонду. Формування цих таблиць здійснювалось відповідно до змісту тієї літератури, яка надходила до книгозбірні Мусейону. Таким чином, забезпечувалось впорядкування документів для зберігання та подальшого цільового та компетентного їх використання в процесі науково-дослідної роботи вчених-пансіонерів. Структура «Таблиць…» Каллімаха є еволюційним надбанням і фактично пролонгацією підходів щодо формування класифікації знань Аристотеля. Адже бібліотека Аристотеля та його твори становили значну частину бібліотеки Мусейону. Його «Дидаскалії» були фактично першим бібліографічних твором, сформованим на базі архівних даних, та являли собою систематизаційну працю, яка лягла в основу одного з підрозділів «Таблиць…» Каллімаха. З іншого боку, принагідно варто зазначити про абсолютну предметність «Таблиць…» Каллімаха в аспекті розуміння змісту структури класифікаційної схеми, згідно з якою і побудовані таблиці. Цей факт дає змогу констатувати, що «Таблиці…» Каллімаха були першою бібліотечно-бібліографічною класифікацією, побудованою у відповідності та для роботи з конкретним фондом. Більше того, такий систематизаційний механізм структурно був організований аналогічно до підходів організації знань, що характеризує його не як штучну класифікацію, а як класифікацію, в

основу якої було закладено здатність динамічно розвиватися відповідно до розвитку та еволюції класифікацій наук.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях автора [479, 481, 482, 489, 497, 498, 512, 515, 516, 519, 530, 539].

РОЗДІЛ 3
СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ НАУК У ПЕРІОД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

3.1 Схоластична класифікаційна система як основа систематизаційних процесів в умовах інституалізації освіти

Можливість вираження ідеології[12] – це фактично пролонгація безформних (але змістовних) сентенцій у межах певного структурного формування. Йдеться про можливість систематизування та впорядкування таких даних, що мають теоретичний характер і, таким чином, можливість їх верифікації. Коли ми говоримо, що бачимо суть ідеології, ми насамперед повинні розуміти – яким чином ми розуміємо таке явище? Адже розуміння набуває окресленості тільки у випадку застосування певних засобів, адекватних до фактичності результату. Вочевидь своєрідне «бачення» здійснюється засобами сприйняття у спосіб логічних операцій мислення. Іншими словами, цілком наочним є те, що вираження теоретичного потребує обґрунтування за допомогою певних наукових сентенцій. Тому, на нашу думку, на фундаментальність будь-яких теорій треба дивитися з проекції можливості їх інтероперабельності у певну структуру, але структуру по суті, а не тільки за характером представлення і суб’єктивного сприйняття певним реципієнтом. Тому й систематичне представлення і обґрунтування від початку трансцендентального потребує передусім компетентної уяви про сутність і здатність вираження останнього механізмами класифікаційних форм подання інформації, що притаманно і характерно для підходів систематизації і класифікацій наук періоду Середньовіччя.

[12] Ідеологія – сукупність взаємопов’язаних *ідей*, уявлень та переконань, призначених об’єднувати людей заради спільного життя та спільних дій. Слово і*деологія* наприкінці XVIII ст. увів у мову філософії французький філософ Дестют де Трасі (1754-1836), який позначив ним «науку про ідеї», що мала досліджувати виникнення ідей, щоб відділити різного роду упередження та забобони від науково обґрунтованих уявлень [652, С. 235].

Існує ціла низка передумов виникнення схоластики – релігійно-філософського вчення, що, на противагу містиці, вирізняло шлях осягнення Бога в логіці та дискурсі [649, С. 625]. Адже період раннього Середньовіччя характеризується насамперед намаганням тогочасних філософів та мислителів осягнути та екстраполювати ті напрацювання, що були здійснені античними, старогрецькими мислителями. З іншого боку, окреслились тенденції боротьби язичництва та християнства.

Загалом богословське вчення несло в собі атотожний принцип формування будь-якої класифікаційної системи. Оскільки відповідно до такого вчення основна мета будь-якої людини полягала в прагненні і намаганні наблизитися до найвищого Блага – Божественного начала. Виходячи з тематичної дефініції нашого дослідження (актуальність класифікаційної складової означеного питання), передусім слід звернути увагу на відкорінність ієрархічного підпорядкування та шляху від меншого до більшого. У цьому унікальність систематизації богословської думки. Більше того, вагомішим стає оригінальність такого порядку в аспекті розуміння того, що теологічні сентенції та компонентність проекціювались як об’єкти діалектичного оформлення засобами схоластики. Парадоксальність полягає в тому, що хід еволюції зумовлено необхідністю доказу еманаційних обов’язкових у процесі і по факту викладення теологічного вчення. На нашу думку – це певна структура оберненої ієрархії в ієрархічному антонімізмі. Тобто, достовірно відомо, що класифікаційна система як система класифікації наук – таксономічна. Відповідно відбувається вибудовування структури від більшого до меншого: коли загальний розділ ділиться на відділи уточнюючого, вузькогалузевого характеру. Конкретизуючи поняття ширше і глибинніше, стає зрозумілим його суть. Спробувати осягнути Божественну суть – диктує нам богослов’я. Зрештою, супідрядність залишається, але зміст та смисл структурного існування по суті обернено спрямовані до канонів формування

класифікаційних систем. Саме це, на нашу думку, є фундаментальною ознакою схоластичної класифікації.

Таким чином, коротко окресливши фундаментальну ідеологічну основу схоластичної класифікації, можна проаналізувати компонентність безпосередньо «Семи вільних мистецтв» – низки предметів навчання в Стародавньому Римі і середньовічній Західній Європі – сукупність наук, що складала основу світської освіти, враховуючи граматику, діалектику, риторику, геометрію, арифметику, астрономію та музику [271, С. 183-184].

Фактично, елементне вираження схоластичної класифікації характеризується сімома науками, радше предметами, що викладались у навчальних закладах. Виокремлення тільки сімох наук було зумовлено адаптаційними процесами щодо теологічного мислення та розуміння механізмів створення світу [673, С. 36-37]. Тому залишилися тільки сім, так би мовити, «потрібних» наук, які й складали перелік дисциплін схоластичної класифікації. Враховуючи відносну простоту такої класифікації, очевидним є той факт, що зв’язки в такій системі доволі спрощені. У свою чергу, спробуємо окреслити загальну картину бачення схоластичної класифікації з позиції її ідеологічного навантаження (рис. 10):

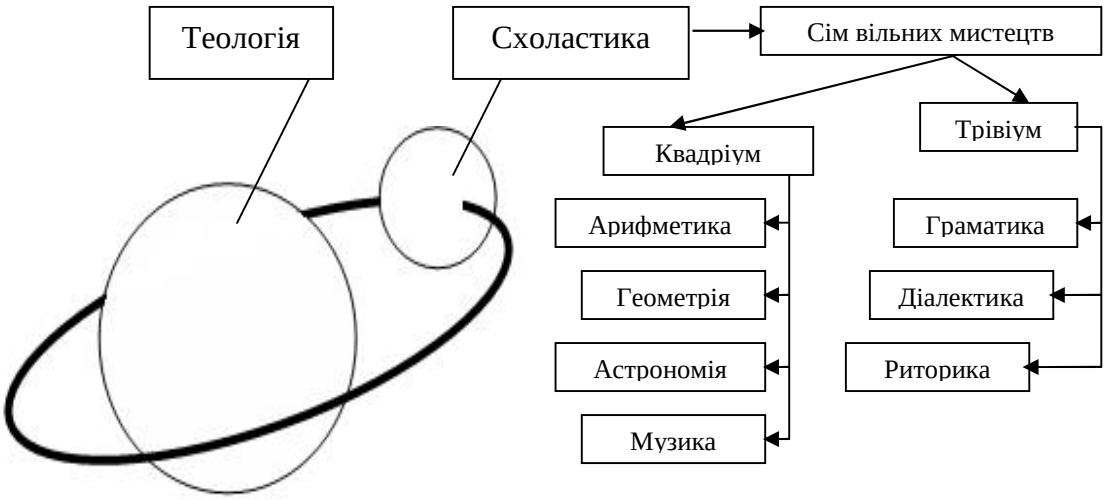

Рис. 10. Схоластична класифікація наук

Вищеприведене схематичне окреслення схоластичної класифікаційної системи насамперед дозволяє наочно зрозуміти співвідношення схоластики та теології. На нашу думку, теологія не могла поглинути схоластику навіть з

позиції своєї першочерговості та важливості. Адже формування схоластики гармонійно пов'язане з виокремленням теології з рамок Богослов'я. Схоластика була тим супутнім компонентним елементом, який забезпечував теологічність суті порядку та тогочасного стану наук. Це в свою чергу екстраполюється на систематизаційні характеристики класифікаційної складової схоластики. Тому в переліку ми можемо спостерігати два основні модуси, що увібрали в себе першорядні та другорядні науки. Послідовність цих наук у межах кожного з модусів – тривіуму та квадріуму[13] – визначається актуальністю та вагомістю щодо виконання завдань просвітництва засобами освітнього виховання. Відомі факти різнопослідовності представлення переліку наук[14], але, на наше глибоке переконання, тут передусім слід зосередити увагу на сутності створених переліків у рамках кожного з модусів. Так, напевно, з позиції богослов'я, граматика використовувалась і вивчалась для роботи з церковними книгами; риторика – як посібник для створення церковних творів і, як наслідок, церковних книг; астрономія слугувала інструментом для вираховування церковних свят, відповідно до завдань діалектики вона використовувалась для проведення грамотних та кваліфікаційних суперечок з єретиками; числа розглядалися з позиції містицизму, тому арифметика була наукою, яка певною мірою пояснювала природу чисел.

3.2 Квадрозначність організації знань в класифікаційній системі Йоана Еріугени

Як зазначалося вище, раннє середньовіччя в аспекті систематизації знань характерне передусім першими спробами щодо використання наукового доробку для підтвердження та пояснення християнських положень. Тут насамперед варто говорити про потребу довести те, що було висловлено в

[13] Тривіум (trivium – трипуття) та Квадріум (guadrivium – чотирипуття) – два комплеки Семи вільних мистецтв [673, С. 38].
[14] Так, Є. Шамурін подає Музику перед Астрономією [673, С. 38], а Б. Гущін – Астрономію перед Музикою [146, С. 14].

результаті релігійних міркувань та припущень, коли філософія як наука мала ствердне положення в загальному універсумі знань, а релігія була першочерговою щодо спроб пояснення світотворення. Певним чином абстрагуючись від матеріалістичних або ідеалістичних у чистому вигляді класифікаційних зібрань наук, ранньосередньовічні мислителі трактували доконані для них факти крізь призму наукоглядних положень, що фактографічно окреслювались у процесі логічних операцій – процесів логічного мислення. Адже саме такі процеси на той час були основними в галузі світопізнання з наукового боку і були пріоритетними порівняно з дослідними процесами прикладного характеру. Особливо це стосувалося питань організації життя та самого життя як суми подій у відповідній організації останніх.

Йоан Скотт Еріугена (бл. 810-877) – один із найвизначніших мислителів середньовіччя – був серед перших з тих, хто, відштовхнувшись від античної тріади та врахувавши неоплатонівські положення того часу, розширив межі уяви про світотворення за допомогою систематизації знань, додавши в основний ряд своєї класифікаційної системи четвертий розділ, своєрідний етап відтворення циклу життя [84, С. 51-54]. У своїй роботі Еріугена схиляється до принципу раціонального пізнання, що вирізняє його філософію серед сучасників. Він фактично втілює спробу поєднання таким чином монізму[15] та теїзму.

Передусім варто акцентувати увагу на класифікації Еріугеною Природи. Відштовхуючись від того, що, за Еріугеною, Бог – найголовніша життєва сила [210, С. 294-298], яка є причиною самого Бога. У той самий час Бог не творить самого себе, бо Він був завжди і позиціонується як найвище благо, що транслює першопричини, відповідно до яких формується все інше. Тому Бог, на думку Еріугени, і є Перша Природа.

[15] Монізм (від грець. monos – один, єдиний) – філософський концепт, який визначає першість «одного», «єдиного» стосовно множинного (плюрального), різноманітного [652, С. 395].

Щодо означених вище першопричин і їх певної трансляції, то тут йдеться про відтворення логічних операцій – створення ідей у божественному Логосі. Це друга складова у загальній класифікаційній основі представлення наук і знань Еріугени – Друга Природа, природа речей, що творяться в Логосі. Вона, по суті, є основою і в той самий час складовою частиною тих процесів, які є дотичними до формування матеріального, тобто набуття конкретними речами характеру реальності і фактичності.

Оскільки річ реалізується внаслідок становлення в матеріальному плані і набуття певної форми, то механізм здійснення вищеозначеного процесу полягає у «баченні» думкою певної ідеї шляхом умоглядних операцій. Тобто, саме «бачення» і є відповідальним за форму того матеріального, що позиціонується як річ, яка не є чимось натхненним, а є формним вираженням і втіленням ідеї, що творить [293, С. 18-21]. Це є Третя Природа, за Еріугеною.

Зрештою, сповідуваний тодішніми теологами принцип еманації, наштовхує Еріугену на виокремлення Четвертої Природи. Адже еманація диктує повернення до одиничного, до першопричинного [683, С. 101] у спосіб відокремлення духовного наповнення від матеріальної оболонки. Тож Еріугена виокремлює четверту складову [293, С. 22-23] своєї класифікації, чим вносить характер новизни в обґрунтування процесу світотворення від початку до кінця, з одного боку, та з кінця в початок, з іншого.

Отже, можна констатувати запропоновану Еріугеною модель класифікації знань та наук на базі, так би мовити, квадріуму природи, що є основою для загальної його класифікаційної схеми (рис. 11).

Таким чином, ми можемо спостерігати представлення природи чотирма її видами, радше різновидами. Характеристика в плані різновидності продиктована насамперед тим, що внаслідок аналізу класифікаційної схеми, очевидною є тотожність першої і четвертої природи. Адже за тогочасними теологічними міркуваннями [683, С. 215-218], все починається з Бога, все в нього і повертається. Однак, тут варто зауважити про відмінність щодо процесу здійснення відтворення Божественного начала. Так, коли в першому

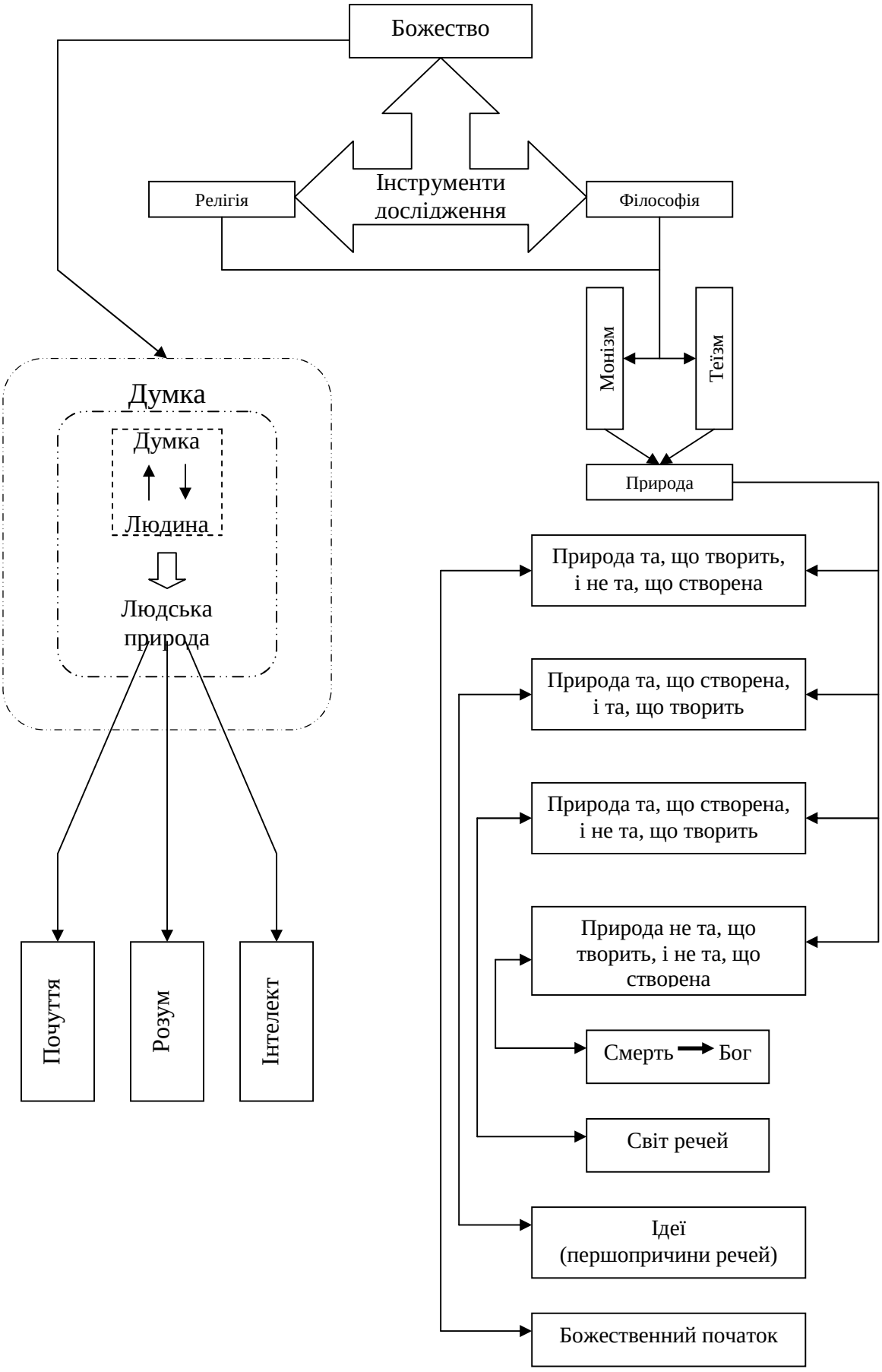

Рис. 11. Класифікаційна схема Йоана Еріугени

випадку (Перша Природа) – першопричинність Бога для створення наслідків,

то у випадку з поверненням у Божественне начало – здійснення процесу засобами смерті. Іншими словами, виходячи і повертаючись в Єдине, відбуваються різні за механікою процеси. Значимість ситуації в тому, що Еріугена вказує на цю різність процесів і у своїй класифікації виокремлює ще один, четвертий розділ світоіснування, а це, в свою чергу, демонструє розвиток систематизаційних підходів у контексті розвитку класифікаційних систем.

Адже на сьогодні відомо розуміння його попередниками троїчності світотворення та фактичного констатування значення і ролі Трійці у вищеозначених питаннях [646, С. 257-258]. Еріугена ж іде далі і в результаті діалектичного аналізу виокремлює четвертий вид. Таким чином, ми доходимо до діалектичної складової, себто діалектичного навантаження класифікації мислителя. Виходить, «що і чотири види природи є логічною артикуляцією відношень творить/творитись» [646, С. 192]. У вищенаведеній схемі представлена відповідність кожного виду природи відносно сутнісної змістовності. Зі змісту цих, так званих підвідділів природи видно артикуляцію коренів морфологічного вираження процесів в аспекті творення. Таким чином, відбувається процес відповідно до закону еманації. Більше того, глибше поглянувши в сутність запропонованого Еріугеною класифікаційного ряду, можна зробити висновок про парадоксальну еволюційність еманації і навпаки. Тобто від одиничного в одиничне, але через проходження етапів розчленування, розділення, з подальшим з’єднанням компонентів.

Кожен елементний компонент Природи характеризує ті процеси, які дають можливість говорити про порядкове місце конкретного виду природи у основному ряді класифікації Еріугени. З іншого боку, варто було б виокремити таке поняття як людська природа із загального переліку з метою акцентування значення людини в теїстично-моністичному вченні мислителя. Це стосується процесу формування та складу людської природи. Зі схеми, наведеної вище, видно, що формування означеної природи відбувається в

певному порядку: від одиничного до множинного. Відповідно, є Божественне начало – Бог, який у спосіб логічного оперування (Божественний Логос) відтворює Думку. Така Думка є певною мірою двигуном чи то рушійною силою Ідеї, що втілює у собі першопричинність процесу, ентелехією якого є сам Бог. Зрештою, умоглядне бачення духовного осередку думки фактично формно окреслює думку, себто вимальовується матеріалістична характеристика, що в свою чергу є фундаментальною для чуттєвих речей.

У схемі на рис. 11 наведено модель взаємодії Думки і Людини (в тілесному розумінні), яка фактично є тотожною до людської природи, що компонентно виражає останню такими елементами як Почуття, Розум та Інтелект. Тут навмисно виокремлено ці складові, з огляду на значущість кожної. З іншого боку, якщо з чуттєвою складовою природи практично зрозуміло, що її наявність зумовлена потребою у пролонгації предикатності Думки, то стосовно ж Інтелекту та Розуму виникає закономірне здивування і порушення питання щодо випадковості Інтелекту чи Розуму. Із позиції тематичної дефініції нашого дослідження наявність Розуму характеризується його здатністю осягнути те, що несе в собі і чим характерний Інтелект, його змістовна та кількісна характеристика. Повертаючись до питання про Почуття, тут можна спостерігати перекриття сфери дії Розуму сферою внутрішнього почуття, але Еріугена протиріччя в цьому не вбачав [293, С. 19]. Таким чином, «розумність» Розуму залежить від компетентного представлення в ньому інтелектуальної складової і у його здатності правильно та логічно оперувати отриманими даними.

3.3 Систематизація читання в класифікаційній системі Гуго Сен-Вікторського

Сприйняття інформації завжди передбачає процес пізнання. Саме здійснення процесу пізнання зумовлює результативність операцій щодо отримання даних. Дедалі глибше проникаючи у змістовну суть поданої

інформації, ми конкретизуємо аспект розгляду останньої, що, в свою чергу, виводить нас на якісно новий рівень сприйняття інформації. Як один із процесів сприйняття інформації можна розглядати і читання. На нашу думку, читання – це процес пізнання змістовності даних, що виражені у знаковій формі шляхом поєднання певних семіотичних елементів. З іншого боку, процес читання має бути підпорядкований означеному попередньо порядку, тобто «відповідно до». Відповідно до систематизованого подання складових читання, складових змісту та пріоритетності цільових орієнтирів у читанні.

Систематизація в читанні – це фактичне подання інформації так, щоб кінцевий результат був результативним з огляду на обсяг сприйнятої і обробленої інформації. Тобто, представлення повноти знань у відповідному до актуальності порядку зумовлює класифікування знань – відтворення класифікації наук в аспекті потреб повноти сприйняття інформації засобами читання. Не дивно, що означена потреба з'явилась майже одночасно з виникненням процесів фіксування інформації. Але в ході розвитку технік та технологій фіксування інформації відповідно зростала кількість носіїв інформації, що в свою чергу потребувало адекватного представлення змістовності такої інформації задля сприйняття її реципієнтами. З цієї позиції важливим є досвід середньовічного мислителя Гуго Сен-Вікторського, котрий одним із перших спробував систематизувати науки в порядку змістовної пріоритетності, дотримуючись якої, можна було б раціонально відтворювати процес читання, з огляду на потребу отримання знань.

Гуго Сен-Вікторський (бл. 1096-1141) – середньовічний мислитель, голова Сен-Вікторської школи (з 1138 р.) [666, С. 502]. У своєму баченні пізнання він вказує на його троїчність щодо людської природи. За свідченням попередніх дослідників[16], Гуго Сен-Вікторський чітко розмежовує тілесне, розумове та споглядальне пізнання. Отже мислитель акцентував увагу саме на цих трьох видах пізнання, які є по суті складовими одного великого

[16] Маються на увазі дані, які наводять Дж. Реале та Д. Антисері у своїй праці «Западная философия от истоков до наших дней» [430, С. 68-69].

уявлення, тобто розуміння того комплексного Пізнання, правильно систематизувавши яке, можна раціонально використати кожну з його складових для отримання інформації та практичного її застосування.

Oculus carnis, oculus rationis, oculus contemplativus – це так звані «три ока» [431, С. 107], засобами яких і відбувається відповідне пізнання. Іншими словами, можна констатувати здійснення процесів, направлених на пізнавальну діяльність у її різних аспектах. Така діяльність відповідно до розділення пізнання, зазначеного вище, теж троїчна. Три складові частини такої діяльності – це cogitatio (відношення до уяви), meditation (відношення до розуму), conteplatio (відношення до знання в чистому вигляді). Перша складова діяльності відповідає за чуттєве відтворення процесу. Друга – характеризується дискурсивним мисленням, мотивом для якого є пізнання речей в аспекті «що?», «як?», «чому?» [683, С. 156-157]. Третя – пізнання в ідеальній формі, тобто ідеальних об’єктів без допомоги будь-якого дискурсу. Так, мислитель у своїй праці «Дидаскалікон» характеризує процеси пізнання для подальшого виокремлення вужчих складових, які б характеризували набуття людиною знань з огляду на практичність таких процесів. Аналіз цього твору та вчення Гуго Сен-Вікторського дозволяє детальніше розглянути систематизаційне подання знань, запропоноване вченим, побудувавши відповідну класифікаційну схему наук (рис. 12).

Мислитель подає філософію як епіцентр чотирьох видів пізнання: Теорії, Практики, Механіки та Логіки. Філософія, за словами Гуго Сен-Вікторського, є любов’ю до мудрості, а мудрість – є життєдайним самодостатнім розумом, що являє собою єдину першопричину всіх речей [471, С. 59-62]. Цим пояснюється місце філософії в даній класифікаційній схемі.

Фактично констатуючи чотири основні складові формування філософії інструментарієм процесів пізнання, ми можемо говорити про квадрозначність основного ряду класифікації наук Гуго Сен-Вікторського. Однак тут не слід плутати кількісну характеристику представлених наук з сутнісною їх

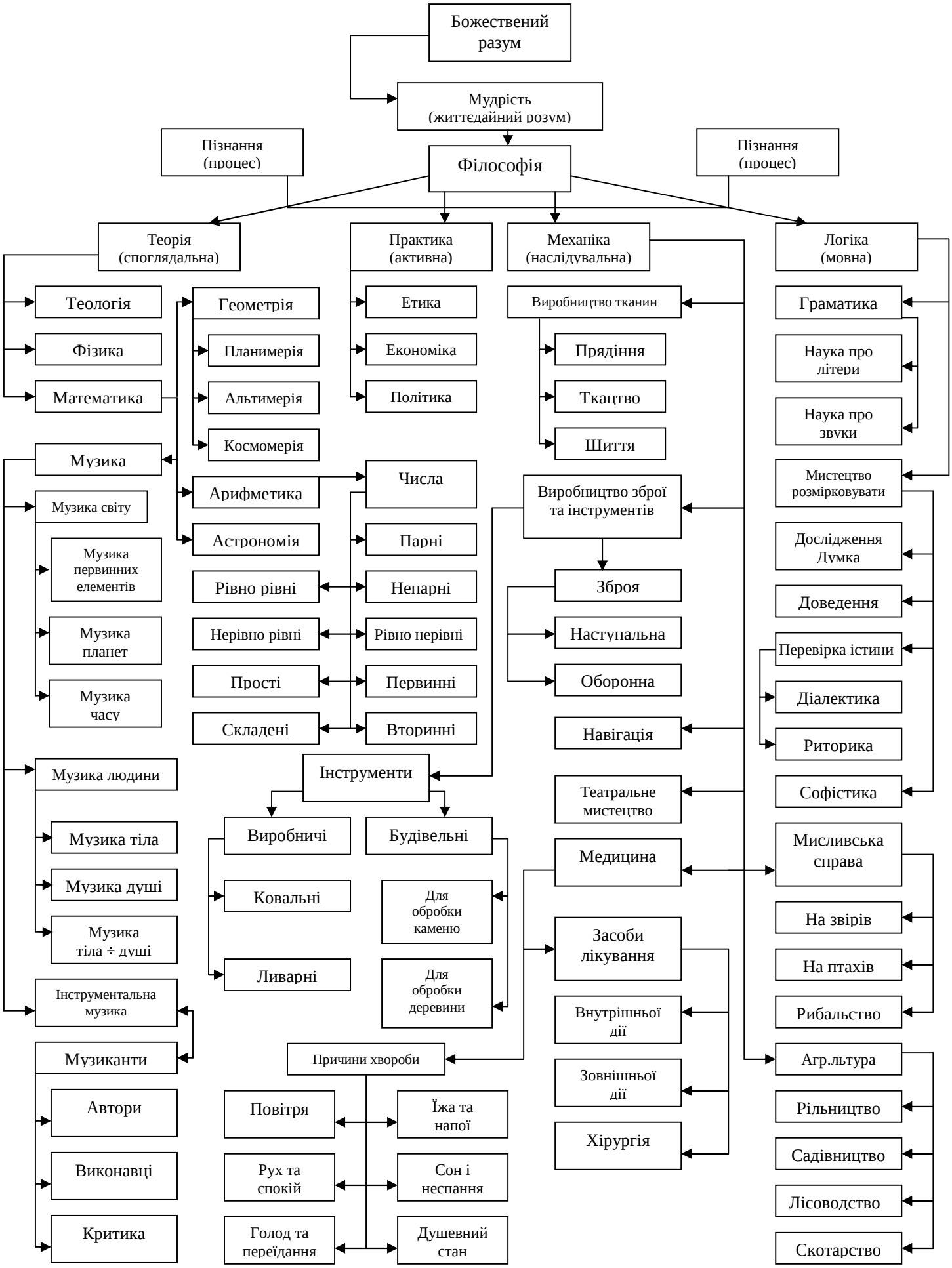

Рис.12 Класифікаційна схема Гуго Сен-Вікторського

складовою. Йдеться про відмінність між запропонованим нами термінологічним вираженням (квадрозначний основний ряд) і квадріумом наук в аспекті класифікації, що аналізується.

Саме в аспекті квадріуму наук мислителем продемонстровано дотримування класичного схоластичного квадріуму, що у схоластів є одним із модусів Семи вільних наук. У Гуго Сен-Вікторського теж представлені Астрономія, Арифметика, Геометрія та Музика, але всі ці науки включено до складу Математики, яка в свою чергу є складовою споглядальної частини філософії, і саме Математиці мислитель приділяє багато уваги, викладаючи результати аналізу в своїй роботі[17]. Так, зі схеми можна бачити, яку розгалуженість представлення має розділ Арифметика. У ньому подано детальний перелік видів чисел, що свідчить про акцентовану увагу Гуго Сен-Вікторського щодо останніх.

Детального розгляду заслуговує розділ Механіка, що складається з наступних: Виробництво тканин, Виробництво зброї та інструментів, Навігація, Мисливська справа, Театральне мистецтво, Медицина, Агрокультура. Усі ці тематичні підрозділи розділяються на два модуси: Тривіум мистецтв механіки (Виробництво тканин, Виробництво зброї та інструментів, Навігація) та Квадріум мистецтв механіки (Мисливська справа, Театральне мистецтво, Медицина, Агр.льтура). З огляду на це, можна констатувати використання мислителем досвіду схоластів щодо принципу формування наук під одним узагальнюючим орієнтиром. Справді, порівнявши дві групи означених модусів (рис. 13), можна зробити висновок, що як і у випадку зі схоластичним зібранням Семи вільних мистецтв, так і у випадку з Гуго Сен-Вікторським зібранням Семи мистецтв механіки, прослідковується одна узагальнююча риса щодо принципу формування зазначених переліків предметних рубрик. Таким чином, наочно видно, що елементи Тривіуму і в першому, і в другому випадку певним чином це складові зовнішнього характеру, тоді як елементи Квадріуму характерні

[17] Мається на увазі «Дідаскалікон».

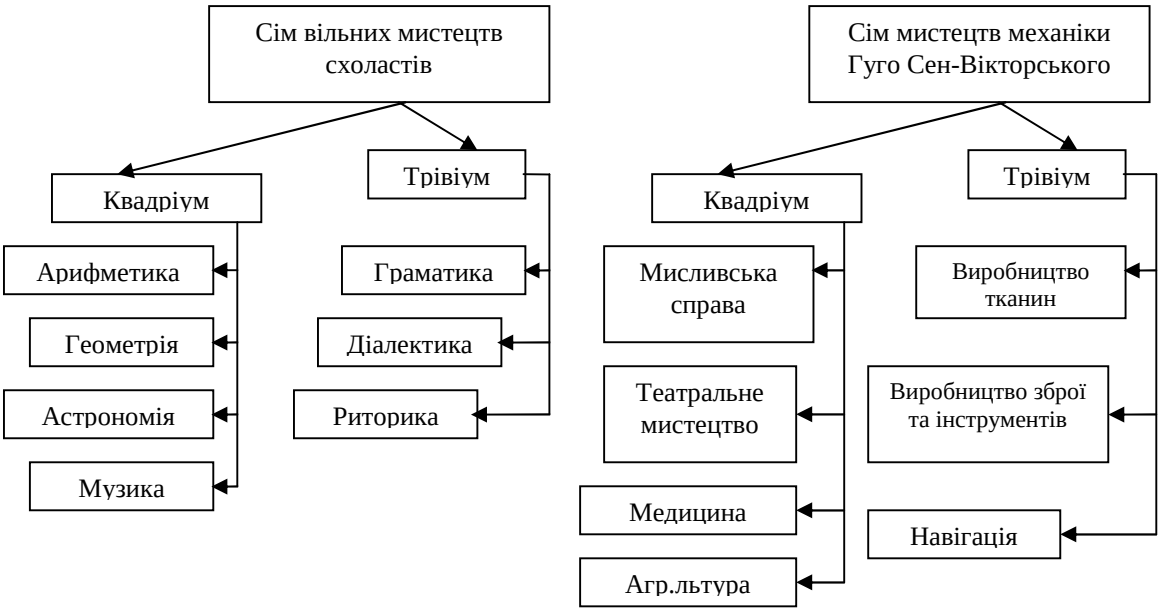

Рис.13 Сім вільних мистецтв схоластів та Сім мистецтв механіки Гуго Сен-Вікторського

відповідністю внутрішній природі людини (речам), що є основною рисою відповідно до якої побудована структура розділу Механіка в класифікації наук Гуго Сен-Вікторського.

Інші розділи класифікації (і як результат саму класифікаційну систему) варто було представити відповідно до загальних канонів формування ієрархічної класифікації. Це надасть можливість побачити усю повноту картини процесу читання як в аспекті розставлення пріоритетів, так і в плані розуміння змістовного наповнення певної предметної рубрики. Слід зауважити, що мислителем не було розставлено жодних індексних позначень, але, на нашу думку, варто було б представити весь класифікаційний перелік з умовними відповідними індексами задля адекватного подання ієрархії класифікації. У цьому випадку ми використаємо принцип десятковості індексів, з огляду на універсальність та простоту такого підходу і, відповідно, позначимо кожну рубрику окремим десятковим індексом, цим самим акцентувавши увагу на квадрозначності основного ряду:

Класифікація Гуго Сен-Вікторського

0 Філософія
1 Теорія (споглядальна)
1.1 Теологія
1.2 Фізика
1.3 Математика
1.3.1 Астрономія

1.3.2 Музика
1.3.2.1 Музика світу
1.3.2.1.1 Музика первинних елементів
1.3.2.1.2 Музика планет
1.3.2.1.3 Музика часу
1.3.2.2. Музика людини
1.3.2.2.1 Музика тіла
1.3.2.2.2 Музика душі
1.3.2.2.3 Музика тіла ÷ душі[18]
1.3.2.3 Інструментальна музика
1.3.2.3.1 Автори
1.3.2.3.2 Виконавці
1.3.2.3.3 Критика
1.3.3 Арифметика
1.3.3.1 Числа
1.3.3.1.1 Парні
1.3.3.1.2 Непарні
1.3.3.1.3 Нерівно рівні
1.3.3.1.4 Рівно нерівні
1.3.3.1.5 Прості
1.3.3.1.6 Складені
1.3.3.1.7 Первинні
1.3.3.1.8 Вторинні
1.3.4 Геометрія
1.3.4.1 Планимерія
1.3.4.2 Альтимерія
1.3.4.3 Космомерія
2 Практика (активна)
2.1 Етика
2.2 Економіка
2.3 Політика
3 Механіка (наслідувальна)
3.1 Виробництво тканин
3.1.1 Прядіння
3.1.2 Ткацтво
3.1.3 Шиття
3.2 Виробництво зброї та інструментів
3.2.1 Зброя
3.2.1.1 Наступальна
3.2.1.2 Оборонна
3.2.2 Інструменти
3.2.2.1 Виробничі
3.2.2.1.1 Ковальні
3.2.2.1.2 Ливарні
3.2.2.2 Будівельні
3.2.2.2.1 Для обробки каміння
3.2.2.2.2 Для обробки дерева
3.3 Мисливська справа
3.3.1 На звірів
3.3.2 На птахів
3.3.3 Рибальство
3.4 Медицина
3.4.1 Причини хвороби
3.4.1.1 Повітря
3.4.1.2 Рух та спокій
3.4.1.3 Голод та переїдання
3.4.1.4 Їжа та напої
3.4.1.5 Сон і неспання
3.4.1.6 Душевний стан
3.4.2 Засоби лікування
3.4.2.1 Внутрішньої дії
3.4.2.2 Зовнішньої дії
3.4.2.3 Хірургія
3.5 Навігація
3.6 Агр.льтура
3.6.1 Рільництво
3.6.2 Садівництво
3.6.3 Лісоводство
3.6.4 Скотарство
4 Логіка (мовна)
4.1 Граматика
4.1.1 Наука про літери
4.1.2 Наука про звуки
4.2 Мистецтво розмірковувати
4.2.1 Дослідження/Думка
4.2.2 Доведення
4.2.3 Перевірка істини
4.2.4 Софістика

[18] Знак ÷ виражає співвідношення Душі та Тіла.

Продовжуючи аналіз структурних особливостей класифікації наук мислителя, доречно звернути увагу на представлення Логіки в схемі наук Гуго Сен-Вікторського. Сам мислитель так характеризує Логіку: «Логікою вона названа по грецькому слову «логос», яке має двояке тлумачення. Логосом називається або слово, або розум, і тому логіка буває мовною і раціональною. Логіка раціональна містить у собі діалектику і риторику, а логіка мовна пов'язана з граматикою, діалектикою і риторикою. І цю мовну логіку ми вважаємо винайденою після теорії, практики і механіки» [471, С. 57-61]. Таким чином, пояснюється наявність у класифікаційній системі саме Логіки мовної. Що ж до Логіки раціональної, то тут, на нашу думку, слід говорити не про елементне її вираження, а насамперед про її сутнісне вираження. Констатовано вище, що раціональна логіка змістовно виражена тільки діалектикою та риторикою. Відповідно і коло інтересів її спрямоване до тих категорій, що не потребують граматичного втручання, тобто розглядаються не в аспекті слова, як відповідного набору літер, а слова, що несе в собі початковий зміст.

3.4 Систематизація науки і теології в класифікації Томи Аквінського

Систематизація інформаційних даних можлива у разі правильної їх організації, перш ніж розпочнеться сам процес систематизації, тобто тільки за умови окреслення основної ідеї впорядкування інформації, що буде змістовною по відношенню до загального принципу або цілого. Як бачимо, така екстраполяція елементного бачення системи щодо узагальнюючого ядра дозволяє від початку (зрозумівши ідеологічну суть структури) будувати таку структуру, тим самим заздалегідь розуміючи і передбачаючи її міцність та наповненість. Це, напевно, один із підходів формування системи інформаційного середовища, тенденціальність утворення якого можна прослідкувати ще від часів середньовічної схоластики, а саме

дослідивши систематизаційні підходи організації наук та теології, як основної по суті, але суміжної з формування та визначення змістовності. Саме в цьому аспекті насамперед слід говорити про роботу Томи Аквінського, який під теологічним кутом бачення дійсності опрацював роботи Аристотеля та, доповнивши власними сентенціями, створив принципово нову класифікацію наук, що, з одного боку, характеризувалася структурною цілісністю, а з іншого – поелементно представляла ціле, як першопричину такої організації.

Тома Аквінський (лат. Thomas Aquinas – Фома Аквінат або Томас Аквінат) – «апостол разума» [306, С. 221], видатний середньовічний письменник-схоласт, який провів цілу низку робіт у галузі богослов'я та наукознавства. Його основною ідейною рушійною силою було переконання у фактичній рівноправності теології та науки в аспекті їх взаємодоповнення в процесі доведення істин божих. Тома Аквінский був тією людиною, котра спробувала здійснити формування такої системи знань, яка б мала водночас і чітке розмежування елементів і відображала реальний стан речей у плані першочерговості і другорядності наук, він фактично «…розрізняв, щоб об'єднати» [307, С. 44]. Таким чином, Тома Аквінський робив спробу співставити співдії божественного (надприроднього) та природного розуму. Більше того, у випадках, коли могли виникнути конфлікти стосовно переваги певної точки зору, перевагу завжди мав божественний розум [563, С. 348] як першопричина. Сам мислитель у своїй праці «Сума теології» [770] ось що говорить з цього приводу: «…Варто сказати, що священне вчення… розповсюджується на те, що стосується різних філософських наук за формальною підставою, а саме тому, що в різних речах вони беруть до уваги й те, що пізнається завдяки божественному розуму. Тому хоча й серед філософських наук одна теоретична, а інша практична – священне писання охоплює і ту і іншу» [653, С. 149]. Саме в цьому аспекті і розглядав Тома Аквінський усю низку наук: не тільки «Сім вільних мистецтв», які вивчав в Неапольскому

університеті [10, С. 141], а й той ряд наук, підґрунтя яких досліджував у працях Аристотеля.

Тома Аквінтський демонструє наявність певної основної філософії, але не філософію-мудрість, як у Аристотеля, а філософію – найвищу мудрість. Таким чином, ми можемо спостерігати в класифікації Томи Аквінського наявність двох основних складових-елементів – природна та надприродна філософія. Ці дві філософії не рівноправні як Теоретична, Практична та Творча у Аристотеля, а розміщені відповідно до заданої їм суті в класифікаційній схемі наук Томи Аквінського (рис. 14).

Як бачимо, мислитель, теологізуючи науки, робив спроби гармонізувати відношення останніх до віри. Ця гармонізація забезпечувалася представленням не дуалістичності істини, а передусім дуалістичністю самої класифікаційної системи, основними елементами якої були вищезазначені філософії. Це ще одна особливість систематизаційних новаторств мислителя, що, напевно, не були продиктовані бажанням внести новизну представлення певної ідеології за рахунок якихось систематизаційних прийомів, а насамперед були адекватним відображенням бачення Томою Аквін основних постулатів віри і ролі інтелекту як такого. Тобто істинність інтелекту цілком допустима, але у випадку, коли йдеться про матеріальність того чи іншого, коли вказується на допоміжну роль істини, або ж можливість природного розуму осягнути таку істину.

«Revelabilia» та «Revelata» називає Тома Аквінський дві категорії істин. Перша – це ті істини, знання яких людині не так важливі, але й осягнути їх людина може, спираючись на власний розум, знання. Друга категорія – це істини, суть яких можна зрозуміти лише через божественне світло. Це так звані істини теології та істини науки [82, С. 39]. Саме в такий спосіб мислитель розділяє теологію надприродну і теологію природну, внаслідок чого утворюється двокомпонентне ядро його класифікаційної схеми (рис. 14). Варто одразу визначити значимість або сутнісну

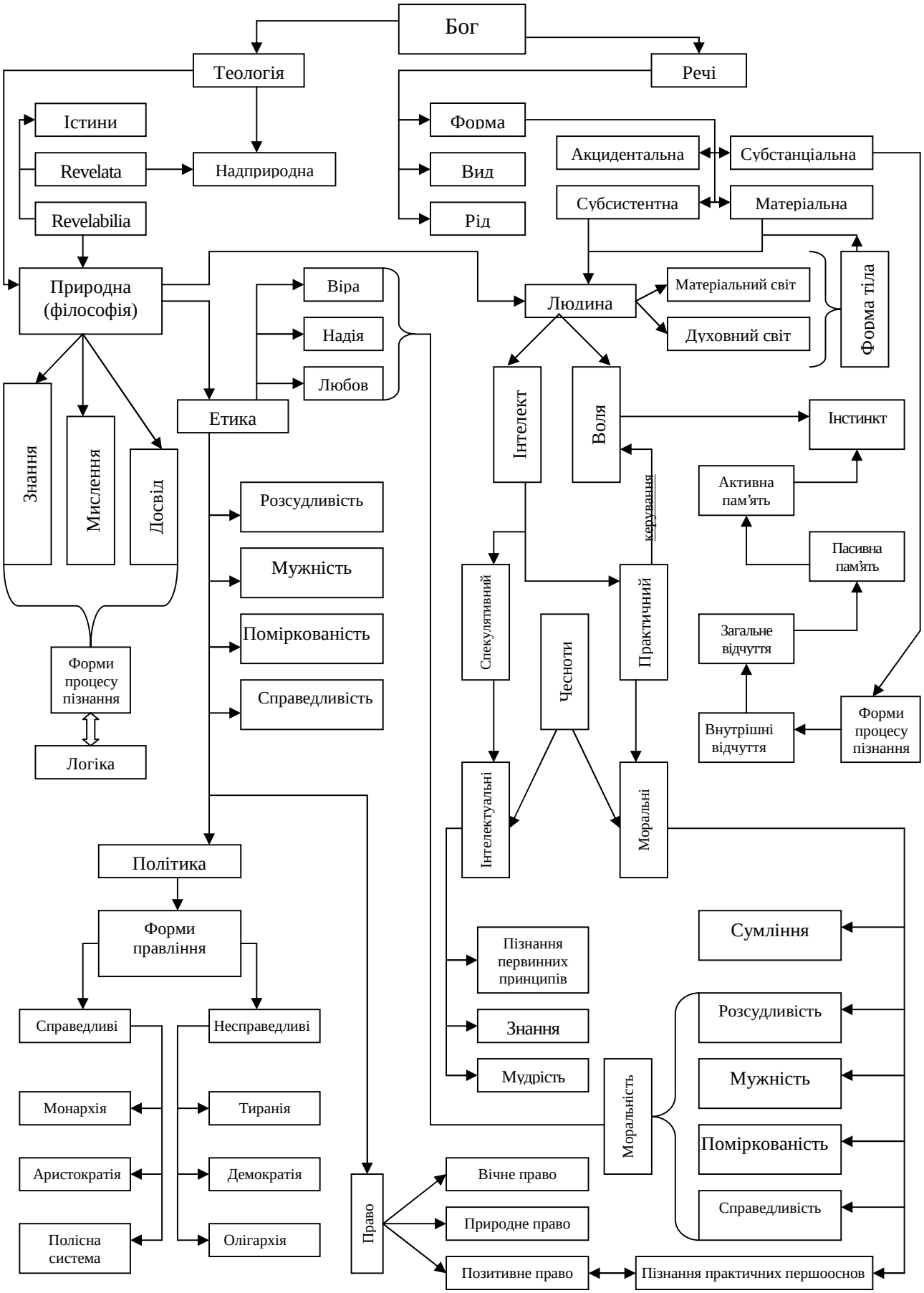

Рис. 14. Класифікаційна схема наук Томи Аквінського

навантаженність цих двох наук. Як зазначалося вище, Тома Аквінський зробив спробу гармонійно представити науку в образі віри, для розкриття віри в гносеологічності науки. Тобто, на нашу думку, мислитель певним чином детермінував процес окреслення пізнання у дефініцію наукових аксіом та християнських переконань. Зрештою, «Надприродна теологія» є тією частиною «Теології загальної», в якій зосереджена та ентелехія віри, на підтвердження якої і працює так звана «Природна теологія» (Філософія). З огляду на проблематику нашого дослідження, сконцентруємо увагу саме на другій філософії, що певною мірою виражає наукоряд або окреслює тенденції щодо осмислення предметних категорій світоіснування відповідно до ідеології Томи Аквінського.

Логіка в класифікації наук мислителя виражена насамперед формами пізнання в аспекті змоги осягнути людиною або набути людиною – бути мудрою. Мудрістю називається та сума складових, яка проеціює здатність наблизитись до Блага. Використовуючи саме інструментарій Знання, Вміння та Досвіду, формується та здатність наближення до розв’язання основного питання. Найімовірніше Тома Аквінський таким чином вказує на ієрархію форм процесів пізнання саме в аспекті здатності людського мозку. Тому Знання символізують результат Вміння людини, яка спирається на власний Досвід. Як бачимо з вищенаведеної схеми, Етика як окремий розділ представлена досить неоднозначно в плані елементного виконання. Так, з одного боку, спостерігається наявність Політики та Права, а з іншого – моральних категорій: Віра, Надія, Любов. Це пояснюється тим, що окрім фундаментальних чеснот Тома Аквінський відповідно до своїх ідеологічних переконань наводить і означені теологічні чесноти. Ці чесноти є тією пов’язуючою ланкою, що вказує на перетин певною мірою теологічної першооснови та гносеологічної етичної складової, про яку йтиметься нижче. Фактично тут ми спостерігаємо певне вимальовування етичності і з боку теологічного вчення, хоча, звісно, відповідно до схоластично спрямованого вчення наявність етичного у

божественному є апріорним. З іншого боку, саме у такий спосіб стало можливим наочне демонстрування пріоритетності теології надприродної над науками. У наведеній вище класифікаційній схемі навмисно жодним чином не відображено наочний зв'язок «Надприродної теології» та «Етики», що є відділом розділу «Природна теологія». Цьому є низка причин. По-перше, це специфіка питання стосовно висловленого раніше ставлення Томи Аквінського до Теології, як науки наук [193, С. 399]. І тому буквально вказати на таку супідрядність було б неправильно в контексті формулювання тлумачення такої схеми. По-друге, розуміння того, що основним положенням етики Томи Аквінського є призначення людини розуміти й адекватно діяти [431, С. 144], дає нам право зробити висновок про гносеологічність Етики Томи Аквінського. Ця гносеологічність, на нашу думку, пояснюється природним бажанням людини досягнути поставленої мети і, якщо першопричиною створення людини (як власне і всього іншого) є саме Бог, то і завдання людини на цьому світі насамперед полягає у тому, щоб спробувати якомога ближче наблизитись до Бога, тобто повернутися знову в первинну точку відліку, але вже з певним багажем розуміння умоглядних істин.

Зі схеми чітко видно, що Етика, окрім інших підрозділів, представлена також і підрозділами чеснот: Розсудливість, Справедливість, Мужність, Поміркованість. Ці чесноти вказані саме в розділі Етика з тією метою, щоб акцентувати увагу саме на повній моральності в разі поєднання теологічних і гносеологічних чеснот. Саме тому в класифікаційній схемі Томи Аквінського представлено подання чеснот (Розсудливість, Справедливість, Мужність, Поміркованість) і в аспекті розгляду розділу Етика, і в аспекті розгляду розділу Моральні чесноти, про що йтиметься далі. Більше того, у разі розгляду чеснот в аспекті інтелектуальних якостей Людини матиме місце подання чотирьох різновидів Справедливості, що ще раз вказує на різність повноти змісту результату визначення залежно від компоновки подання інформації.

Політика та Право – це також певним чином підрозділи етичні, але не підрозділи Етики як такої. Справа в тому, що в Аристотеля, з працями якого працював Тома Аквінський, Політика також є підрозділом-сусідом Етики. Щоправда, етичні чесноти в Аристотеля подано опосередковано через види душі [512, С. 41], а сама душа певним чином є квінтесенцію метафізичної Психології та Етики. Функціями душі, за Томою Аквінським, є мислення та воля [563, С. 365]. Опосередковано Душа та Етика не пов'язані. Тому й у випадку з Політикою і Правом не можна однозначно та категорично подавати Етику як той осередок, що формалізує і політику, і право. Адже зрозуміло, що саме етичні характеристики представляють титульність цих понять, так як і у випадку з душею абсолютно зрозуміла роль етичного навантаження, не дивлячись на тільки дві означені Томою Аквінським функції душі.

Говорячи докладніше про структуру підрозділу Політика, слід акцентувати увагу на поданні Томою Аквінським Справедливих та Несправедливих форм правління. Виходячи з того, що все створено Богом відповідно до ідеології мислителя, держава теж є творінням божим. Таким чином, найкраща держава – це та організація політичних принципів, коли все направлено до єдиного або ж зосереджено в єдине. Справді, повертаючись до вищенаведених сентенцій про ціле і спрямування єдності в ціле, можна з підтвердженням сказаного зазначити про бачення Томою Аквінським найкращої форми правління – монархію. На нашу думку, це не стільки пов'язано із власним соціальним станом мислителя або ж належності його до певної правлячої касти, насамперед це бачення зосередженості множинного у певному єдиному. Взагалі Монархія в цій класифікаційній схемі – це такий узагальнюючий відділ, в якому моделюється ідеальна картина форми правління, але тільки з позиції розуміння значимості Аристократії та Полісної системи влади.

Абсолютно ж інша ситуація з представленими в схемі Тиранією, Олігархією та Демократією. Саме Тиранія подана як найвища з

Несправедливих форм правління, тому що абсолютно не відповідала божественному закону. Така форма правління, що зосереджена в руках однієї деспотичної людини; така влада, що була досягнута засобами злих вчинків й атеїстичних настроїв, на наше переконання, займала останнє місце у класифікаційній системі богослова Томи Аквінського в розділі Політика.

Демократія подана другою після Тиранії, з огляду на те, що слугує благу багатьох, а не одного – тирана. Виходячи з того, що Олігархія – це форма правління, коли влада зосереджена в руках вузького кола осіб (олігархів) і відповідає їх особистим інтересам, а не загальному благу [276, С. 294], очевидна і зрозуміла її наявність у підвідділі Несправедливі форми правління.

Тома Аквінський побудував систему права, концептуальне представлення якої відображено у класифікаційній системі (рис. 14). Взагалі, саме поняття закону мислитель розуміє як будь-яке повеління розуму, що проголошено заради суспільного блага тим, хто піклується про громадськість [746]. Звідси і три основні категорії (або підрозділи) права. Перше в ієрархії права Томи Аквінський – Вічне право, як символ сукупності божественних принципів управління світом [747]. Тобто, це зосередженість божественних законів, спрямованих на гармонійне і правильне з християнської точки зору керування суспільством. На відміну від першого підрозділу загального розділу Права, Природне право символізувало вже сукупність правил вічного права, що були відображені у свідомості людини [748]. Це до певної міри право гносеологічного змісту, що звичайно займало другорядне місце по відношенню до Вічного. А ось Позитивне право – це вже механізми застосування принципів Природного права у суспільному житті [770]. Іншими словами, тут йдеться про безпосереднє виконання або ж здійснення тих законів, що продиктовані розумом, з огляду на формування морального обличчя людини. Ось чому в представленій класифікаційній схемі подано обопільно підрозділ

Позитивне право загального Розділу Право з підрозділом Пізнання практичних першооснов загального розділу Моральні чесноти. Адже з бачення середньовічним теологом Природного права як механізму виконання законів випливає розуміння ним значення Пізнання практичних першооснов як елементної складової Моральних чеснот. Пізнання ж практичних першооснов є підрозділом-сусідом таких моральних чеснот як Сумління, Розсудливість, Мужність, Поміркованість та Справедливість, де останні чотири наведені у своїй сумі формують таку чесноту як безпосередньо Моральність, яка в свою чергу виступає результатом суми трьох категорій Етики – Віра, Надія, Любов, – про що йшлося раніше в аспекті представлення етичних теологічних чеснот як зв'язуючої ланки, яка вказує на перетин певною мірою теологічної першооснови та гносеологічної етичної складової. Саме Моральність як сума чотирьох фундаментальних чеснот є гносеологічною складовою етики, а Моральність як сума трьох теологічних чеснот є надприродною складовою етики.

Фактично, ми логічно підійшли до формування в класифікації Томи Аквінського відділу Чесноти, до складу якого входять згадані вище Моральні чесноти та чесноти Інтелектуальні. Розподілення Чеснот саме на такі два підвідділи пояснюється, напевно, тим, що Тома Аквінський активно працював над тлумаченням у світлі теології праць Аристотеля. Так само, як і старогрецький філософ, Тома Аквінський не заперечує, а навпаки, наголошує на важливості наявності як Моральних, так і Інтелектуальних чеснот [86, С. 496], мотивуючи це беззаперечністю сентенцій Аристотеля в питаннях щодо людських етичних категорій.

Моральні та Інтелектуальні чесноти представлені Практичним та Спекулятивним інтелектом. Перший – керує людською волею: «…духовна спонукальна здатність, відмінна від плотських спонукальних сил, якій властиве зосередження в благі, даному їй розумом» [124, С. 91]. Другий – пізнає буття. Звісно, тут може виникнути зауваження щодо ієрархічності

чи рівноправності представлення розділів Інтелект та Воля у складі загального Людина. Адже, таким чином, здійснення певного процесу керування волею з боку практичного інтелекту позиціонує Інтелект як первинний елемент розділу Людина щодо Волі. З іншого боку, відштовхуючись від теологічного дуалістичного аристотелізму Томи Аквінського (щодо гносеологічних питань зокрема), можна припустити бачення ним Інтелекту та Волі в ракурсі рівноправності відносно представлення у відділі Людина. Зрештою, ця обставина жодним чином не впливає на змістовність класифікаційної системи і тому не несе в собі жодного семантичного навантаження.

Розділ Людина представлено підрозділами Матеріальний світ та Духовний світ, що зосереджені як результат суми у розділі Форма тіла. Можна констатувати бачення мислителем Людини як прояв спільної дії двох форм існування – Субсистентної та Матеріальної.

Поруч з вищевказаними формами в класифікаційній схемі Томи Аквінського представлено також і форму, в якій субстанція укорінюється сама в собі, тобто затверджує буття у собі – субстанціальна форма. І ось тут варто зосередити увагу на тому, чим саме виражається субстанціальна форма. Йдеться про форми процесу пізнання. На початку нашого дослідження ми вже зустрічали розділ Форми процесу пізнання, але в аспекті подання елементів логічного мислення. В аспекті ж розгляду Форм процесу пізнання з позиції субстанціальності форми варто говорити про сенсибільність такого пізнання. Ось чим пояснюється наявність однакових на перший погляд розділів у класифікаційній схемі (рис. 14). Таке внутрішнє пізнання характеризується внутрішніми відчуттями [583, С. 5]. Відповідальним за зосередження в ціле всіх відчуттів – є єдине відчуття, загальне. Своєрідним сховищем вражень та образів виступає Пасивна пам’ять, з якої Активна пам’ять виокремлює певні враження та образи. Воля, скерована Практичним інтелектом, причетна до формування Інстинкту, що є верхівкою ієрархії сенсибільності форм процесу пізнання.

Тому в результаті ми спостерігаємо повну відповідність розставлених у класифікаційній системі акцентів, які вказують на гармонізацію побудови монотеїстичної систематизованої ідеології Томи Аквінського.

3.5 Принципи ієрархії та згортання/розгортання інформації – систематизаційна основа вчення Ніколаса Кузанського

Зміст інформації не завжди залежить від складу інформаційного повідомлення. Саме змістовна складова відповідає за інформативність того чи іншого документа, враховуючи можливість аспектної передачі даних. Цілком справедливо можна припустити, що представлення інформації у вигляді подання множини певних складових не обов’язково виражає або тільки зміст, або тільки склад. Наявність у структурі певного переліку свідчить насамперед про своєрідну характеристику складу інформації. Що ж до змісту, то тут слід акцентувати увагу на тому, що структурно він може бути поданий у вигляді переліку, але потрібно усвідомлювати чи хоча б намагатися зрозуміти – для чого? Саме мета подання інформації, цільова аудиторія формує метаінформаційну складову такої інформації. Йдеться про «інформацію інформації». І ось тут дуже важливо бачити значення змісту інформаційного повідомлення, не акцентуючи першочергово увагу на складі останнього.

У такому разі зміст характеризується не складом кінцевого вигляду інформаційного повідомлення, а зосереджений у метаінформаційній складовій загального його складу. Зрештою, зміст – це своєрідна ідея інформації, передумова кінцевого результату. Все питання в тому, як через склад показати зміст і змістовним поштовхом сформувати певний склад. Адже, говорячи про одну і ту саму річ, ми можемо у різний спосіб передати зміст засобами різнокількісності складу повідомлення, про яке йдеться. Так, термін класифікація можна виразити визначенням цього терміну, а можна представити у вигляді індексу, будь-якої зручної нам

інформаційно-пошукової мови. Таким чином, можна говорити про певну уніфікацію подання інформації. Одразу слід зауважити, що у випадку, коли ми згадуємо про представлення уніфікації складу, варто, на нашу думку, говорити про ущільнення або стискання інформації. Означені операції зумовлюють у свою чергу спрощення знання, спрощення інформаційного повідомлення. З іншого боку, коли за мету стоїть уніфікація інформації, але не за рахунок складу, а за рахунок зменшення його змістовної складової без втрати інформаційної повноти, тобто змістовності, потрібно говорити саме про згортання/розгортання інформації. Спираючись на сучасні визначення цього явища, можна стверджувати, що це зміна фізичного обсягу документа в результаті його аналітико-синтетичної обробки, що супроводжується зменшенням або збільшенням його (документа) інформативності [67, С. 211]. Таким чином, ми можемо говорити про операцію згортання/розгортання інформації, першочерговим у якій є початковий процес мислення, тобто ми знову повертаємося до зазначеної вище «ідеї інформації», або «інформації інформації». Більше того, розглядаючи уніфікацію змістовності, ми розглядаємо не просто технологічний чи суто інформативний процес, а науковий підхід представлення уніфікації змісту, адже якість згортання в основному визначається тим, наскільки воно потенційно багате можливостями подальшого розгортання [69, С. 24]. Така наукова уніфікація почалася ще в той час, коли виникла потреба кумулювати перші масиви знань. Підходи уніфікації розвивалися відповідно до розвитку наук як еволюція класифікаційних підходів формування знань. Тому не дивно, що одні з перших адекватних спроб теоретично і методологічно окреслити процеси уніфікації інформації були зроблені ще в середні віки, а саме у XV столітті, німецьким мислителем епохи Ренесансу Ніколасом (Ніколаєм) Кузанським[19], який своїми сентенціями ознаменував фактично перехід від суто Середньовічного періоду розвитку знань до періоду Нового часу.

[19] Ніколай Кузанський (Кузанець) (нім. Nikolaus von Kues, лат. Nicolaus Cusanus, 1401 – 11 серпня 1461) –

Звичайно, що німецький мислитель формулював принцип згортання/розгортання інформації в інших умовах і за інших вимог. Але основна ідея, яку він висловив, є класичною стосовно використання її у різних сферах життя та щодо різнорідних галузей науки та техніки. Сам Ніколай Кузанець, формулюючи цей принцип, передусім ставив за мету виявити причини та способи утворення світу, в одвічному намаганні спроб наблизитися до істини, осягнути божественне начало [330, С. 8]. Саме тому ним була подана гіпотеза згортання/розгортання Бога. За таким принципом Бог зосереджує в собі всі речі всесвіту і тому міститься в кожній з них, не будучи при цьому жодною окремою річчю. Фактично, таким чином, мислитель намагається відійти від суто ієрархічної складової змістовності складу світу, який був притаманний його попередникам, зокрема, стоїкам.

Звичайно Ніколай Кузанський не міг повністю відмовитися від бачення ієрархії як такої, що є певним порядком супідрядності одних елементів відносно інших, але він розумів проблему ієрархії, яка назріла [558, С. 66]. У своїх сентенціях філософ говорить зовсім інші речі, що характеризують ієрархію дещо з іншого боку, при цьому зберігаючи загальну уяву про останню [344, С. 193]. З позиції сьогодення стає очевидним, що сентенції Ніколаса Кузанца мали прогностичний характер з огляду на те, як сьогодні можна трактувати згортання/розгортання інформації. Цікавим є те, що відбувається демонстрація залежності згортання/розгортання від ієрархічного принципу і навпаки. Ієрархія фактично міститься у підходах відтворення згортання/розгортання не як результативна частина, а як потенційна складова, така, що символізує потенцію – ідею інформації. Що ж до елементної складової, то вона вже, на нашу думку, є похідною від змістовної складової, оскільки тільки утворивши, констатувавши змістовність, можна формувати склад. Саме тому ієрархія в розумінні Ніколая Кузанца, в чому ми пересвідчилися

німецький кардинал, філософ, юрист, математик, основоположник італійської натурфілософії. Його філософська думка сприяла переходу від філософії Середньовіччя до філософії Відродження: останній схоласт та перший гуманіст, раціоналіст та містик, богослов та теоретик математичного природознавства [652, С. 311].

вище, орієнтована на зміст, а не на склад елементів. Елементну ж складову вчення мислителя спробуємо представити в класифікаційній схемі (далі Схема) (рис. 15).

Аналізуючи приведену Схему (яка фактично є схематичним відображенням класифікаційних підходів мислителя) та відповідні його твори[20], сентенції, можна констатувати бачення Ніколасом Кузанським Світу як трискладної системи. Саме системи тому, що це не просто схема з кількох елементів, а це представлення системності відображення думок німецького філософа. Так, Бог-Всесвіт-Людина, представлені у певній дефініції взаємного наповнення та співвідношення. Варто принагідно зазначити, що мислитель розуміє Всесвіт як дещо проміжне, що по суті є ланкою, яка пов'язує «одне» та «інше»: «… як найвища ступінь найнижчих і найнижча ступінь найвищих порядків вона звернуто містить у собі всі природи, і якщо у всьому, що притаманно їй, вона наблизиться до злиття з максимальністю, то в ній усі природи і весь Всесвіт усіма можливими в них способами обов'язково досягнуть найвищої повноти» [344, С. 150]. Таким чином, повнота, представлена у всесвіті, є тією проміжною ланкою, яка систематично поєднана між максимумом і мінімумом.

Особливість же думок Ніколаса Кузанського в тому, що, говорячи про Бога як про абсолютний максимум, він, тим не менше, доволі гуманістично бачить Людину не просто як творіння Боже, чим характерні його попередники, а характеризує Людину як мікрокосм, як Бого-Людину. У такий спосіб він намагається вказати на недосконалість принципу еманації, враховуючи звичайно те, що Ніколас Кузанець своєрідно розуміє ієрархію, про що йшлося вище. Саме тому, за словами мислителя, Людина є Бог, але не абсолютно, тому що вона насамперед людина. Вона Людський Бог (humanus deus) [341, С. 259]. Як бачимо, простежується логічний зв'язок

[20]«Апологія вченого незнання» [330], «Про бачення Бога» [337], «Про можливість-буття» [338], «Про неінше» [340], «Гра в кулю» [332], «Компендій» [334], «Полювання за мудрістю» [345], «Про вершину споглядання» [336], «Про вчене незнання» [344], «Про припущення» [341], «Про прихованого Бога [343], «Про шукання Бога [342], «Про богосинівство» [335], «Про дар Отця світла» [339], «Плебей про мудрість» [346], «Плебей про досліди з вагами» [347], «Діалог про становлення» [331].

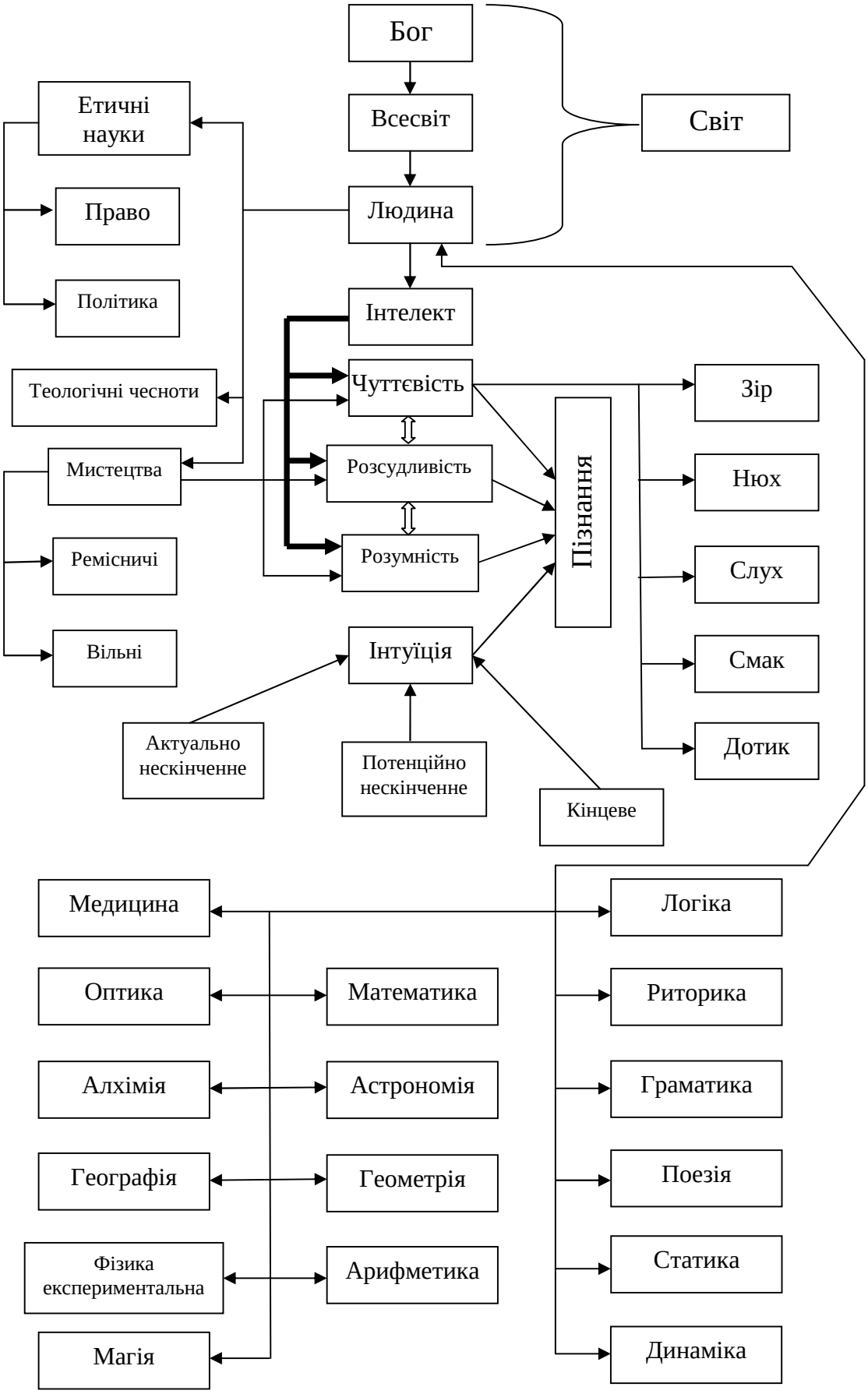

Рис. 15. Класифікаційна схема Ніколая Кузанського

між тріадною верхівкою класифікаційної схеми філософа – коли перше відтворює останнє, а останнє не виключає в собі наявність першого, враховуючи при цьому значення середнього.

Подальший аналіз нас приводить до, так би мовити, інтелектуального блоку Схеми. Виходячи з розуміння інтелекту як загальної здібності до пізнання, розуміння і вирішення проблем, що об'єднує всі пізнавальні здібності індивіда: відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, уяву – зрозумілим стає наявність представлених у Схемі основних здатностей розуму: Чуттєвість, Розсудливість, Розумність. Але відповідно до якого механізму здійснюється реалізація цих здатностей, який елемент у класифікаційній схемі мислителя має бути представлений як результат такої реалізації? Звичайно, що розум можна уявити як сутність [558, С. 163]. Але тоді виникає протилежність у розумінні такої сутності, адже якщо сутність належить звертанню, то тоді вона просто відповідна божественному розуму і тільки йому, з огляду на здатність тільки божественного розуму згортати. З іншого боку, якщо сутність належить розгортанню, то тоді незрозумілим є факт наявності і відмінності такої сутності від інших. У такому разі слід говорити про розум як про здатність осягнути те, що розуміється Божественним розумом. Але апріорі зрозуміло, що це неможливо і абсурдно. Тоді і стає в нагоді твердження філософа про здатність згортати/розгортати. Це не просто здатність, а здатність уподібнитися згортанню, таким чином наблизившись до першопричини. «Те, що уподібнене Божественному розуму як нескінченній істині, нашому розуму уподібнене як його близькому образу. І якщо все існує в Божественному розумі, як у своїй точній і справжній істині, то в нашому розумі все існує як в образі або уподібненні справжньої істини, тобто у вигляді понять; адже пізнання відбувається шляхом уподобання», – говорив Ніколас Кузанський у своєму тракті «Плебей про розум» [348, С. 393-394]. Цим мислитель прямо вказує на підтвердження попередніх припущень про уподібнення до здатності згортання і, таким

чином, стає абсолютно зрозуміло, що саме пізнання є тим, здатностями чого представлені Чуттєвість, Розсудливість, Розумність. Саме Пізнання є ще одним елементом Схеми.

Виходячи з того, що філософська концепція Ніколаса Кузанця, з огляду на усвідомлення сфери його інтересів, може бути представлена зокрема і як така, що резюмує розвиток середньовічної філософської традиції як схоластичного, так і містичного її напрямків, можна зробити висновок і про можливість належності містичного пізнання (інтуїції) до складу Пізнання у Схемі. Саме за допомогою цієї містичної складової – інтуїції – можливе пізнання людиною головної якості світу – збігу протилежностей і таке «…пізнання називається спогляданням (intuitio), тому що між таким притаманним інтелектуальному світу пізнанням і пізнанням, властивим чуттєвому світу, існує така ж різниця, як між знанням, що почуте, та знанням, що побачене» [335, С. 320]. Із зазначених вище причин і наведено окремою позицією Інтуїцію у Схемі, акцентувавши увагу на її складі, виокремивши також і її види: Актуально нескінченне інтуїтивне пізнання, Потенційно-нескінченне інтуїтивне пізнання та Кінцеве інтуїтивне пізнання. На нашу думку, вище перелічені складові Інтуїції повністю відображають закономірність троїчності, про що йшлося вище, і відповідають принципу згортання/розгортання.

Варто також акцентувати увагу на ще одній властивості інтелекту. Це – Чуттєвість. «Ти бачиш, брате, істину всього того, як і багатьох подібних речей. Від зору в подібному співвідношенні перейди до слуху, смаку, нюху, дотику, потім до загального відчуття…» [342, С. 291], окреслює мислитель дороговказ в аспекті чуттєвого пізнання, адже як і те, що чуттєвість є властивістю інтелекту, так і дійсним є те, що чуттєвість є одним із рівнів цього ж таки пізнання. А отже, напевно, потрібно розуміти Чуттєвість, концентруючу в собі Зір, Нюх, Слух, Смак, Дотик, з тією різницею, що і ці всі перелічені здатності Чуттєвості і сама Чуттєвість є

схематично різними елементами, але, по суті, радше за змістом (в аспекті здатності згортати/розгортати) спільні.

Трьом властивостям інтелекту Ніколас Кузанець приписує здатність здійснювати творення, творити мистецтва. Ми не будемо заглиблюватись у структурну суть цього питання, адже апріорі зрозуміло, що мислитель не ставив собі за мету розглянути творення під кутом якоїсь особливої значимості, тим більше з посиланням на гносеологічний аспект цього питання. Однак, філософ пояснює, що «…це зрозуміло тому, хто розгляне, що винайдено людиною в ремісничих і вільних мистецтвах, а також в етичних науках» [334, С. 327]. Очевидним є представлення відповідних розділів у Схемі, адже і Мистецтва, й Етичні науки, і Теологічні чесноти абсолютно характеризують людину часів життя німецького філософа. Віра, Надія, Любов в аспекті Теологічних чеснот, і Право та Політика в аспекті Етичних наук – є зрозумілими і закономірними компонентами в загальній Схемі, як такі, що характеризують утворенням ці елементи.

Продовжуючи аналіз інтелектуальних здібностей людини та роль у них мистецтв (логічне судження – природжена здатність людини, але не повз мистецтва[21]), потрібно сказати про Розсудливість, адже саме вона є тією властивістю розуму, яка характеризується раціональним, логічним мисленням на основі чуттєвого. Враховуючи те, що «…розуму теж дана від природи логіка (logica), щоб з її посередництвом він міг дискурсивно рухатися, здійснюючи так своє полювання (мається на увазі полювання за мудрістю. – *О. С.*)» [345, С. 347]. Таким чином, ми маємо в складі розуму і логіку, засобами якої відбувається процес мислення. Фактично логіка в цьому сенсі є представником розсудливості, радше *силою розсудливості*, виступаючи також і як окрема наука.

Логічні операції мислення, що притаманні нашому розуму, характеризуються як певний процес, спрямований на визначення суті. Цей

[21] Так про логічне судження говорить Ніколай Кузанський у своєму трактаті «Про припущення» [341, С. 253].

процес мислитель уявляє не тільки як такий, що вивчає наука логіка, а й такий, за який певною мірою відповідальна наука математика [341, С. 192-193]. Навіть якщо висловлюватися точніше, то математика сприяє визначенню істинності результату. Взагалі мислитель велику увагу приділяє математиці як науці, адже саме за її допомогою він здійснює всі свої докази, оперуючи цифрами, лініями, геометричними фігурами. Перефразовуючи висловлення Ніколаса Кузанца, можна сказати, що логічність математики забезпечується принципом згортання/розгортання [341, С. 224]. Адже саме цей принцип він використовує для представлення точки, як осередку згортання, для представлення лінії, як результату розвертання, і для представлення досліджуваних категорій у вигляді геометричних фігур та арифметичних комбінацій.

Що ж до інших представлених у Схемі наук, то на нашу думку розглядати їх окремо немає потреби, з огляду на предмет нашого дослідження. Можна констатувати цей перелік наук із розумінням того, що філософ своїми сентенціями тільки підсилив і поглибив знання щодо них. Що ж до якихось підходів їх формування чи упорядкування, то тут варто говорити насамперед про описуваний вище принцип ієрархії і тому представлення наук відповідно до певної структури апріорі не несе в собі жодного змісту. Проте, варто зауважити, що сам мислитель говорить наступне: «… бог, при створенні світу, використав арифметику, геометрію і музику разом з астрономією – мистецтва, якими ми користуємося» [344, С. 140]. Тобто арифметика знадобилася для створення світу єдинороздільно цілим; геометрія надала речам форми; музика забезпечила гармонію сфер; астрономія забезпечила незмінність та стабільність системи руху небесних тіл [298, С. 303]. Принагідно варто також зазначити, що в Схемі можна виділити наявність певного модусу наук: Математики, Астрономії, Геометрії, Арифметики, Логіки, Риторики та Граматики. Особливість у тому, що саме ці науки можуть бути представлені у двох модусах Квадріум та Тривіум, які в свою чергу є

складовими Семи вільних мистецтв[22] схоластичного вчення. Говорити ж про наслідування німецьким філософом структурних звершень схоластичного вчення (мається на увазі представлення мистецтв у модусах Квадріуму і Тривіуму), наразі невдячна справа, з огляду на його своєрідне бачення Бога як першооснови та людини, як Бого-Людини.

Схема, що представлена в нашому дослідженні, передусім є відображенням думок мислителя в аспекті бачення ним представлення знань. Можна сперечатися з приводу безапеляційної її компонентності, але головним результатом є те, що в ній подано змістоорієнтуючу картину сентенцій Ніколаса Кузанського. Адже, не прив'язуючись до певної конкретики в плані структурного виконання, можна стверджувати змістовність і актуалізаційне навантаження, яке несе в собі ця Схема. Усі представлені в ній елементи, чітко виражають суть свого значення і в узагальнюючому результаті подано, як вони співвідносяться по суті, а не структурно.

Висновки до розділу 3

1. Таким чином, підсумовуючи все вищесказане, насамперед варто зазначити про ідеологічну компонацію схоластичної класифікації. Сутність елементного представлення межує з елементами суті, що утворюють єдине ціле. Оригінальність такої класифікації вирізняється у здатності подання кількісного більшого у вигляді кількісного меншого – і все це засобами сутнісних характеристик кожного елемента, що складає це кількісне. З іншого боку, структурна особливість схоластичної класифікації зумовлена також поданням переліку кількості інструментарієм змістовного. Як зазначалося вище, це певна структура оберненої ієрархії в ієрархічному антонімізмі, що продиктовано наявністю еманаційності богословського

[22] Відомо, що Ніколай Кузанський вчився в «школі братів спільного життя», в навчальну програму якої входили сім вільних мистецтва, і тому не дивно, що він у своїх думках відштовхувався від розуміння і знання предмета цих наук [562, С. 41-43].

вчення. І така структурна організація є оригінальною, навіть з огляду сьогодення. Парадоксальність, що зумовлена необхідністю, стала по суті початковою в аспекті бачення результату структурної побудови класифікаційної системи Середньовіччя, що системно представила гносеологічну проблему співвідношення віри та розуму, коли динамічність знання вміщувалась у рамки еманації теологічного вчення.

Усі розділи схоластичної класифікації є складовими двох наукових модусів Квадріуму та Тривіуму, що в свою чергу виражають зміст Семи вільних наук. Аналіз системності схеми та розуміння присутності вищеописаної еманації класифікаційної суті вказує на першочерговість ідеології, а вже потім – логічних законів формування ієрархічності системи. Дещо подібне ми можемо зустріти й у класифікаційних системах радянського періоду, коли в основу закладалась не класифікація наук, а набуті систематизаційні звершення, адаптувалась і здійснювалась ротація основних розділів відповідно до вимог тогочасної ідеології.

Загалом же, характеризуючи схоластичну класифікацію наук, слід відзначити її накопичувальну здатність та водночас стабільність основного ряду системи, що формувалися протягом кількох століть періоду Середньовіччя. Схоластична класифікація була відправною точкою, більше того – втіленням новизни на вимогу реалій того часу, що дала поштовх для багатьох класифікаційних варіантів як того часу, так і наступних часів усього систематизаційного життя класифікаційної думки.

2. Класифікаційна система Еріугени являє собою оригінальну структуру як в елементному вираженні, так і в компетентному представленні логічності операцій мислення. Бачення Еріугеною процесу світотворення з позиції чотирикомпонентності основного ряду класифікації, дозволяє говорити про діалектичність аналізу мислителя та загальну відповідність видів природи до поділу діалектики. Більше того, спроба взаємоіснування теїзму з монізмом дала неочікуваний результат цілісності його системи з позиції християнської ідеології та філософських

бачень щодо цієї ідеології. Він бачить релігію та філософію у тісній співпраці, як інструментарій, що дозволяє втілювати спроби дослідження Божественного начала, шляхом осягнення основних рис буття.

З іншого боку, використання у своїй класифікації фактично предикатних елементів у співвідношенні творить/творитись дозволило мислителю здійснити процеси формування змістового окреслення узагальнюючих рубрик, що вказує на унікальність процесів систематизації, які актуальні і сьогодні в контексті пошукового образу документа та процесу запит/видача.

Своєю появою класифікація Йоана Скотта Еріугени продемонструвала і підтвердила динамічність класифікацій і внесла певну тенденційність та систему орієнтирів відносно подальшої роботи інших мислителів, що була спрямовання на розвиток і вдосконалення систематизаційних форм та механізмів, як життєдайних елементів у загальному становленні класифікаційної думки.

3. Підсумовуючи все вищесказане, можна виділити чотири основні складові формування розділу Філософії інструментарієм процесів пізнання та говорити про квадрозначність основного ряду класифікації наук Гуго Сен-Вікторського. Також у нашому дослідженні в результаті аналізу всієї структури класифікації мислителя встановлено, що елементи Тривіуму та Квадріуму в Семи вільних мистецтвах схоластів та в Семи мистецтвах механіки Гуго Сен-Вікторського – це певним чином складові зовнішнього та внутрішнього характеру природи людини (речей), що свідчить про основну рису, відповідно до якої побудована структура розділу Механіка в класифікаційній системі.

У результаті аналізу і представлення класифікаційної системи Гуго Сен-Вікторського можна зробити висновок щодо методологічної суті процесу читання. Адже і створення класифікаційної схеми було зумовлено потребою визначення компетентності процесу читання, коли структура класифікації прямо залежить від потреби читати і від необхідності

визначення раціональності пізнання засобами читання. Так, запропоноване мислителем впорядкування наук, дозволяє компетентно (з огляду на значимість і першочерговість розділів класифікації) визначитися з пріоритетністю предмету читання та власне механізму здійснення означеного процесу, базуючись на структурі класифікації. Тобто, ставлячи перед собою мету «читати», ми тим самим окреслюємо передумову відповіді, але тільки за допомогою впорядкованого за пріоритетністю списку предметних рубрик, ми отримуємо релевантну відповідь у вигляді рубрик самої класифікації, компетентність якої є основною до змістовності отриманого в кінцевому результаті «читаю».

4. Класифікація наук Томи Аквінського за своєю структурою була новаторською саме в плані вираження ідеологічного наповнення. Адже справді, поставивши перед собою непросте завдання систематизаційно подати науки в аспекті віросповідання на благо вивчення та доведення постулатів християнства, Тома Аквінський тим самим сформував таку модель класифікаційної системи, коли умовно розподілення направлено на два окремих крила, але фактично продемонстровано привілей одного (структурно ідентичного) розділу над іншим. Тому й класифікаційна схема, наведена нами в цьому випадку є результатом аналізу вищеозначеної структурної суті вчення мислителя. У цій схемі цілком об’єктивно висвітлені основні принципи формування певних елементів у певні групи і тим самим вказано на складність такого процесу систематизації.

Найголовнішим висновком, що концентрує в собі всі попередні, є, безперечно, розуміння значення класифікації Томи Аквінського у розвитку систематизації наук та систематизації інформації. І структура класифікації, і ідеологічне її наповнення внесли координуючу роль у розвиток подальших варіантів систематизаційних проявів наукової думки. Більше того, не тільки за часів життя Томи Аквінського, а й після його смерті, твори, що залишилися по ньому, несли той конструктив, який він у них вклав, систематизуючи науки. Зрештою, в жодному разі не ідеологізуючи

богословські сентенції мислителя, варто все ж таки наголосити, що, відштовхуючись від завдань класичної науки, ми можемо констатувати забезпечення динамічності еволюції класифікаційної думки в межах класифікаційної системи середньовічного схоласта Томи Аквінського.

5. Що ж до звершень Ніколаса Кузанського, тут важливим є саме представлення візуалізовано класифікаційної розгалуженості вчення мислителя через схематичність подачі кожного з елементів, як певних класів та підкласів. Адже, відповідно до вчення Ніколаса Кузанського, принципу ієрархії дотримано у вигляді передачі змістовної належності та залежності одних елементів від інших. Зрештою, в результаті аналізу творів філософа і сам принцип ієрархії «по-Кузанському» відкривається для нас як підпорядкування змістовності в змісті, а не як підпорядкування відповідно до кількісного чи формного значення. Більше того, змістовність змісту вказує на фактичність реальності «інформації інформації», символізуючи насамперед ідею інформації про інформацію. У такий спосіб закладається те сутнісне зерно, яке проростаючи, відкриває інші горизонти сприйняття і розуміння значення інформації, а значить і її змісту.

Принцип згортання/розгортання формує ті підвалини, спираючись на які, можна здійснювати процеси уніфікації інформації шляхом представлення змісту, без загрози зменшення інформативності документа або групи документів. Тому що Ніколас Кузанський у своїх дослідницьких підходах окреслив теоретичну платформу для обґрунтування і затвердження гіпотез стосовно можливості згортання/розгортання інформації.

Ніколас Кузанський, не порушуючи канонів, показав глибинність суті через розуміння змісту. Він подав поняття згортання/розгортання як процес виявлення рис істинності, тим самим сформулювавши абсолютно новий підхід до розуміння еволюції, що дає підстави говорити про еволюційність самого знання, еволюцію наук. І принцип ієрархії, і принцип згортання/розгортання, і відповідно з цими принципами

представлення його класифікаційного бачення організації наук, стали, з одного боку, певною пролонгацією наукових звершень попередників Ніколаса Кузанського, а з іншого – відкрили абсолютно нове розуміння принципів організації знань, еволюціонізуючи підходи послідовників в організації систематизаційних звершень.

6. Основні наукові результати розділу опубліковано в працях автора [481, 482, 489, 495, 496, 497, 498, 504, 505, 517, 530, 532, 534, 538].

РОЗДІЛ 4
СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ НАУК У ПЕРІОД НОВОГО ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ

4.1 Загальна система знань людини в «Енциклопедії» Дідро та Д'Аламбера як модель систематизаційної організації в епоху Просвітництва

Підходи щодо організації знань завжди були систематизаційним відображенням тих можливостей і ідеології, які панували у соціумі. Так, на сьогодні відомі класифікаційні системи, що формувалися відповідно до розуміння світотворення, та формальні класифікаційні системи, які своєю появою ознаменували абсолютно нові підходи та способи в аспекті організації наук.

Розвиток підходів систематизації був виражений акцентами богословських вчень, богословських з елементами матеріалізму та виключно матеріалістичних способів організації знань. У попередніх розділах нашого дослідження зазначалося, що ще з часів Демокрита і до часів Ніколаса Кузанца можна розгледіти найрізноманітніші риси щодо різних вчень в організації наук. Більше того, така різноаспектність мала як позитивні сторони, так і негативні. Часто бувало, що ті негативні риси, які були притаманні теологічним класифікаціям нівелювалися або взаємовиключалися позитивом рис, властивих суто науковим організаціям наук. Адже і розуміти негативність можна крізь призму того, що вважається правильним з однієї точки зору, водночас забуваючи (або не розуміючи), що і ця власна точка зору може бути помилковою вже з позиції того, що вважається помилковим. У будь-якому разі дуалістичні класифікаційні підходи були спрямовані на виявлення негативних та позитивних особливостей для певної їх гармонізації.

З іншого боку, проводячи наукове дослідження прикладного характеру, пріоритетним є розгляд тих класифікаційних систем, що несли в собі науковість поза богослов'ям. Водночас таке дослідження класифікаційних підходів матеріалістичного характеру було б неповноцінним без розуміння і уявлень про всі богословські та богословсько-наукознавчі пошуки в єдиному бажанні – створити такий систематизаційний механізм, який би давав відповідь на всі класифікаційні питання. Такий механізм може бути представлено засобами кількох класифікаційних систем.

Систематизаційний механізм, який би виражав основну суть більшості класифікаційних формулювань характеризується множиною якісних можливостей різних класифікаційних систем. Але, на нашу думку, справді об'єктивним він може бути тільки за умови представлення не просто класифікаційного ряду певних понять та знань, а подання систематизованого енциклопедичного універсуму наук. Адже саме в такій, енциклопедичній формі вибудовується та модель, яка символізує систематизаційне представлення наук із паралельним розкриттям їх змісту. Більше того, тільки подання наук відповідно до змісту забезпечить адекватно-класифікаційне відображення реалій у динаміці наукових звершень. Спробою втілити таку систематизаційну організацію знань у життя була «Енциклопедія, або Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел»[23] (далі «Енциклопедія»).

У часи, коли все актуальнішим ставало розуміння того, що громадянин, який здатен незалежно діяти, повинен мати можливість брати участь у соціальних процесах, керуючись знаннями, а не вірою, «Енциклопедія» була символом епохи Просвітництва. Адже авторитет віри був підірваний судовими процесами проти єретиків, а також інквізицією і взаємною ненавистю представників різних конфесій. Тому наукові дані,

[23] «Encyclopédie, oil Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers», французька енциклопедія, найбільший пам'ятник французької освітньої науки і культури XVIII ст. (т. 1-35, 1751-80) [711].

накопичені вченими в XVII-XVIII ст., поступово почали спростовувати існуючі тоді уявлення про природні і соціальні явища. У цей період у широкі верстви французького населення проникають нові радикальні ідеї. З'являються твори Фонтенеля, Монтеск'є, Ламерті, Руссо, Дідро, Вольтера. У працях цих вчених все частіше зустрічаються волелюбні ідеї, що різко критикують існуючий лад і його ідеологію. У них все глибше вивчалися можливості використання енергії пари, будова сонячної системи, досліджувалися нові континенти. У цей час починає стверджуватися думка, що не віра, а знання здатні дати відповіді на численні питання. Одними з тих, хто поставив перед собою за мету всі накопичені знання зібрати, систематизувати та зробити їх доступними для усіх, були французькі мислителі – Дені Дідро (1713-1784) і Жан-Батист Лерон Д'Аламбер (1717-1783). В Енциклопедії, написання якої тривало 30 років, вони виклали усі знання, накопичені на той час в галузі природних і гуманітарних наук.

Це незвичайний твір: його текст сформовано в значні за обсягом (по 950 сторінок) томи in folio та в окремих томах подано таблиці, креслення, малюнки з поясненнями [711]. У цих фоліантах найвидатніші учені того часу докладно виклали усе, що вдалося до моменту видання «Енциклопедії» досягти у філософії, математиці, фізиці, астрономії, хімії, мінералогії, біології, історії, соціології, політичній економії, мовознавстві, в розробці теорії літератури, театру, музики, архітектури, живопису, а також у всіх галузях техніки. У статтях «Енциклопедії» викривалися недоліки традиційного світогляду, що панував у суспільстві, і обґрунтовувалися антидогматичні, раціоналістичні, більшою мірою матеріалістичні трактування найважливіших проблем онтології, гносеології, етики, естетики, що суттєво впливало на сприйняття нових соціально-політичних принципів і ідей. Особливо велике значення мали ті енциклопедичні статті, в яких висловлювалися і обговорювалися злободенні для країни соціально-політичні проблеми – доводилася

необхідність встановлення суспільного устрою, що задовольняв би вимогам розуму і природи. Так, автори «Енциклопедії» розглядають розвиток суспільства і розвиток держави як явища абсолютно природні, втручання небес у ці процеси вони характеризують як допоміжні: «оскільки доведено необхідність релігії як опори громадянського суспільства, немає потреби доводити, що її допомогою треба користуватися найповніше… якщо об'єднати і зв'язати разом політику та релігію, державу і церкву, громадянське суспільство і релігійну общину, вони взаємно прикрасяться і зміцніють, але така єдність можлива тільки після дослідження їх природи» [354, С. 72]. Таким чином, ми бачимо наскільки на часі було це видання з огляду на суспільний, політичний та релігійний стан речей. Тому «Енциклопедія» несла в собі не тільки знання, а й таку систематизаційну основу, яка б дозволяла розкривати суть процесів і явищ в контексті один одного.

Статті з різних наук готувалися відповідними спеціалістами, вченими. Перелік авторів та інформація про них наводилася на початку тому у вступній частині [711, Т.1. p. XLIIJ, Т.3. p. XJV, Т.5. p. J-JI, Т.6. p. VJ-VIIJ]. Серед них: Анн Робер Жак Тюрго (економіка, етимологія, філософія, фізика), Бюффон або Жорж-Луї Леклерк (біологія), Вольтер (історія, література, філософія), Даубентон (природна історія), Дені Дідро (головний редактор, економіка, механіка, філософія, політика, релігія), Жан ле Рон Д'Аламбер (редактор, математика, наукознавство, філософія, релігія), Жан-Жак Руссо (музика, політична теорія), Жан Франсуа Мармонтель (історія), Клод Адріан Гельвецій (література і філософія), Этьєн Бонно де Кандильяк (філософія), Поль Анрі Гольбах (хімія і мінералогія, політика і релігія), Франсуа Кене (статті «селяни» і «злакові» (тонконогові)); Шарль-Луї де Монтеск'є (частина статті «про смак»), Шевальє Луї де Жокур (економіка, література, медицина, політика).

Зміст «Енциклопедії» цікавий тим, що, намагаючись висвітлити весь універсум знань, автори під керівництвом Дідро і Д'Аламбера значну увагу

приділяли наукам та мистецтвам прикладного характеру. В буквальному розумінні слова, вони особисто досліджували та вивчали ремесла безпосередньо в майстернях та на виробництвах. Тут варто акцентувати увагу на тому, що Дідро настільки був переконаний у величі людини, що віддавав перевагу насамперед тим засобам, механізмам та верстатам, у яких частково використовувалася праця робітника, мотивуючи це, напевно, тим, що якою б чудовою не була машина, все одно рушійною силою прогресу є людина. В усякому разі, завдяки «Енциклопедії» вперше енциклопедисти представили в зрозумілій для широкого загалу формі детальний опис мистецтв і ремесел. Завдяки енциклопедистам обізнаність про культурне значення техніки фактично стала надбанням суспільства і набула абсолютно нового масштабу [432, С. 621]. Зрештою, в «Енциклопедії» представлено таке розмаїття елементів автоматизації виробничого процесу, що тим самим нівелюється будь-яка відсутність інформації, яка може бути виявлена в результаті детальнішого аналізу та з позиції наукового максималізму. Ось які слова Дідро в підтвердження вищевисловлених нами сентенцій наводять інші дослідники: «Ми звернулися до найуміліших ремісників Парижа і королівства. Ми ходили до них в майстерні, розпитували, записуючи під диктування, з’ясовували їх думку, намагалися підшукати слова і терміни, що відповідають їх ремеслам, робили креслення і малюнки; деякі передавали нам письмово свої описи, і нам доводилося в тривалих бесідах уточнювати в одних те, що інші пояснювали плутано, недостатньо ясно, іноді неправильно» [432, С. 620].

Помітним явищем стали також статті з питань математики, математичної фізики і механіки під редакцією Д’Аламбера, який активно проводив дослідження з цих наук [179, С. 10]. Цікаво те, що до Д’Аламбера механіка розвивалася в умовах антагонізму між декартівським і ньютонівським напрямками. Аналіз праць Д’Аламбера [229; 645; 148] дає розуміння глибинності його сентенцій, що свідчить про філософські та

математичні звершення мислителя. Саме говорячи про можливість руху тіла вздовж одразу двох сторін паралелограма, Д'Аламбер наштовхує нас на думку представлення руху не тільки тіла, а й іншого певного елементу, що належить до конкретного процесу. Так, враховуючи систематизаційний контекст даного дослідження, можна сказати, що, формуючи модель руху думки, як рушійної сили отримання знань, ми неодмінно зіткнемося з потребою вказати на ті побічні явища, які притаманні будь-якому процесу. У випадку передачі та систематизації даних ми говоримо про інформаційних шум. Таким чином, за допомогою математичної моделі подання руху констатується цілісність думки та наявність інформаційного шуму, вилучити який вдається тільки оптимізувавши процес отримання та систематизації інформації. Це неоціненний досвід, який можна використати, уважно проаналізувавши статті з «Енциклопедії». Тому що сама «Енциклопедія» це не просто довідник, а систематизаційне представлення знань з поданням інформації про те, як саме ці знання розвивалися і як вони змістовно представлені в контексті загального бачення потреби в цих знаннях. «Метою будь-якої енциклопедії є об'єднання знань, розкиданих по лику землі; виклад їх у систематизованому вигляді для передачі тим, хто прийде у світ після нас, для того, щоб праці минулих віків не виявилися даремними для віків прийдешніх, для того, щоб наші онуки, ставши освіченішими, змогли стати і більш доброчесними і щасливими і, нарешті, для того, щоб ми не зникли з роду людського, не залишивши про себе пам'яті…» [432, С. 621-622], – в одній із статей «Енциклопедії» говорить Д'Аламбер.

Концепція науки, що панувала серед енциклопедистів, була спрямована проти системи природжених ідей, яка все ще мала певних прибічників. Д'Аламбер, наслідуючи теорію Ф. Бекона [650, С. 361-363] про поділ людських здібностей на пам'ять, розум і уяву, а також концепції Дж. Локка [294, С. 24-26] про походження людських знань, про зв'язок теорії і практики, що дає плідні для людства результати, – говорить про три

різні способи дії душі на об’єкти думок, що відносяться, відповідно, до пам’яті, до розуму і до уяви. Він говорить, що ці три здатності утворюють три загальні відмінності нашої системи, три загальні об’єкти людського пізнання: до пам’яті відноситься історія, до розуму – філософія, а до мистецтв – уява [429, С. 622]. Таким чином, ми бачимо, як енциклопедисти враховуючи досвід попередників у питаннях організації знань, класифікації наук, формулюють свою модель систематизаційної організації мистецтв та ремесел, тим самим символізуючи еволюційність розвитку класифікаційної думки. Щоб детальніше проаналізувати елементну складову «Енциклопедії», спробуємо окремими розділами-схемами, використавши першоджерело «Загальну систему людських знань» [771, P. XLVIIJ] та досвід попередників [711], представити усю систематизаційність цього видання. Схематичне представлення всіх елементів-складових буде подано почергово: Пам’ять (рис. 16), Розум (рис. 17) та Уява (рис.18).

Насамперед, розкриваючи суть представлення пам’яті в «Енциклопедії», варто нагадати, що вона прямо асоціювалася в енциклопедистів з історією. Історія позиціонувалася як наука, що має масштаб всеохопленності та багатогранності [711, Т.1. P XLJV-XLV]. Під кутом історичних фактів в «Енциклопедії» розглядалися різні галузі виробництва. Фактично історія багато в чому перетинається з філософією і тому саме в розділі «Розум (Філософія)», як ми побачимо нижче, представлено такі поняття, як «Мистецтво запам’ятовувати», «Пам’ять штучна» та «Пам’ять природна».

Енциклопедисти віддавали історії одну з провідних ролей у формуванні громадянської позиції, за яку виступали автори видання, про що йшлося вище. На підтвердження цього, в статті «Критика» «Енциклопедії» читаємо: «В науці існують три завдання: доведення попередніх істин, встановлення порядку в їх викладенні, відкриття нових істин. Попередні істини стосуються або фактів, або є роздумами. Факти бувають моральними та фізичними. Моральні факти

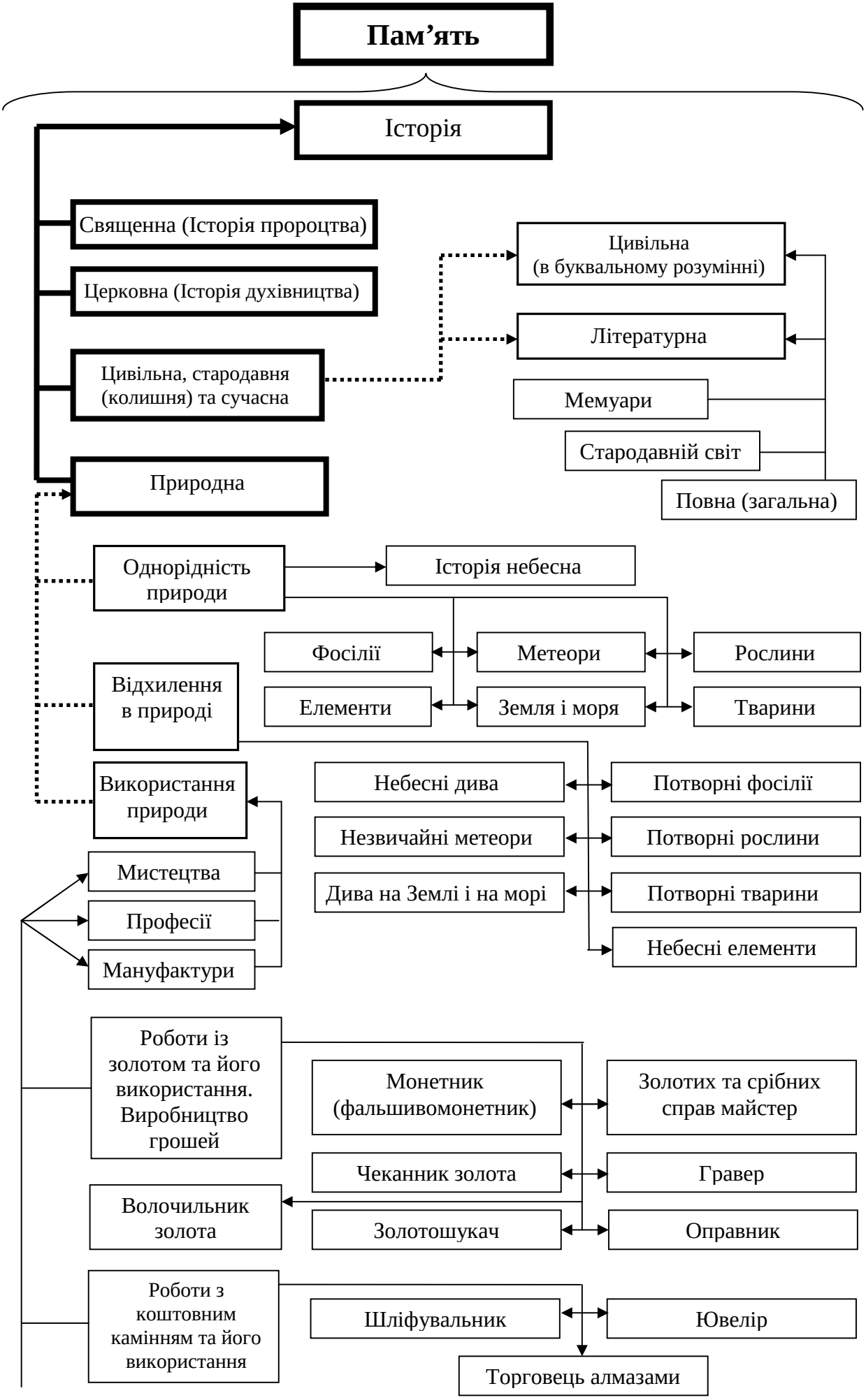
Пам’ять
Історія
Священна (Історія пророцтва)
Церковна (Історія духівництва)
Цивільна, стародавня (колишня) та сучасна
Природна
Цивільна (в буквальному розумінні)
Літературна
Мемуари
Стародавній світ
Повна (загальна)
Однорідність природи
Історія небесна
Фосілії
Метеори
Рослини
Елементи
Земля і моря
Тварини
Відхилення в природі
Небесні дива
Потворні фосілії
Незвичайні метеори
Потворні рослини
Дива на Землі і на морі
Потворні тварини
Небесні елементи
Використання природи
Мистецтва
Професії
Мануфактури
Роботи із золотом та його використання. Виробництво грошей
Монетник (фальшивомонетник)
Золотих та срібних справ майстер
Чеканник золота
Гравер
Волочильник золота
Золотошукач
Оправник
Роботи з коштовним камінням та його використання
Шліфувальник
Ювелір
Торговець алмазами

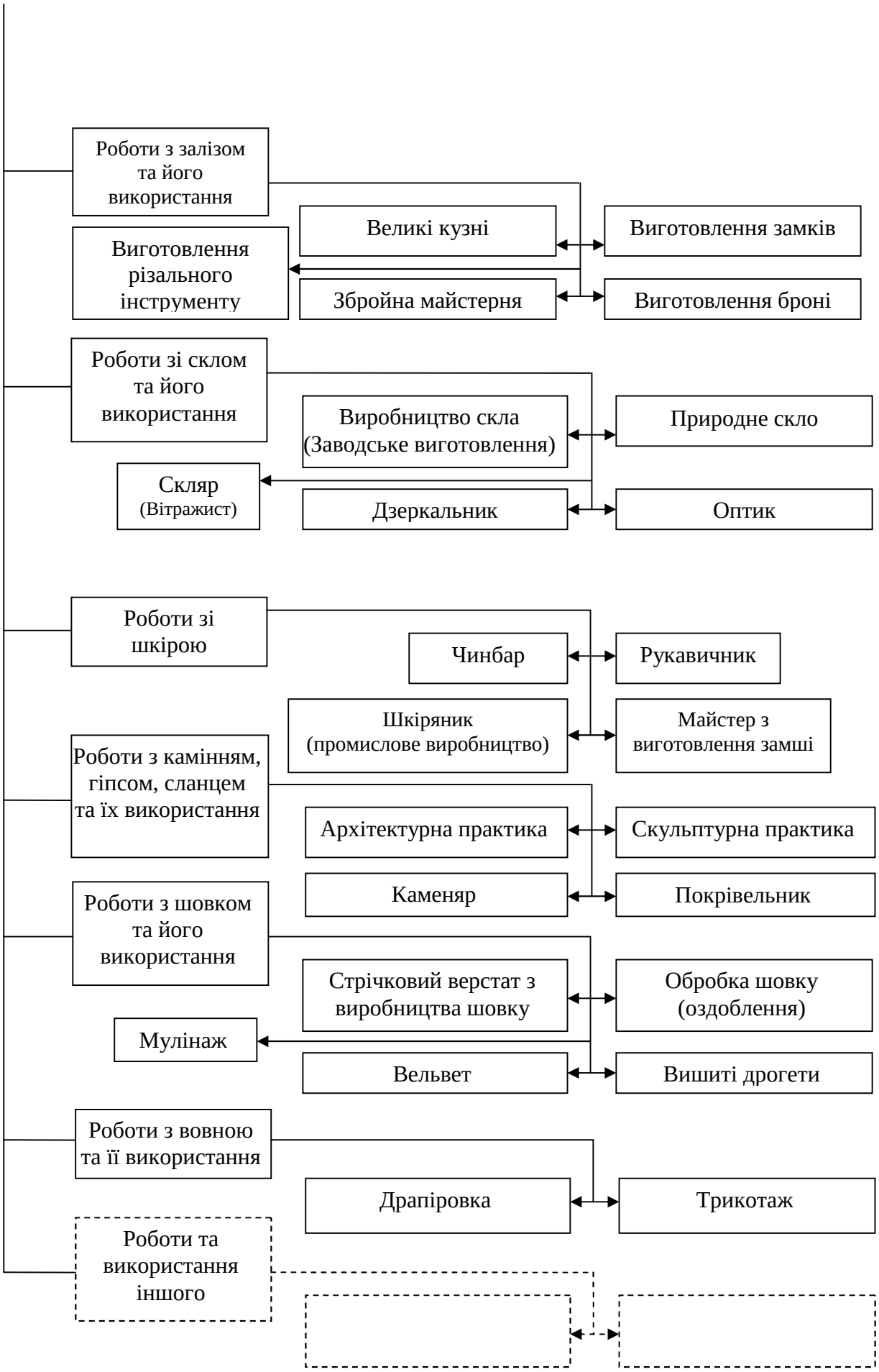

Рис. 16. Класифікаційна схема розділу Пам’ять в Енциклопедії

складають історію людей, до якої часто додають фізичні факти, що не завжди відносяться до моралі» [278, С. 58]. Таким чином, видно які завдання ставилися перед історією для подання читачу цілісної картини історичного знання.

У схемі на рис. 16 детально представлено ті елементи, які відповідали завданням висвітлення як моральних, так і фізичних фактів. Показовим є виокремлення основних підрозділів: «Історія пророцтва», «Історія Духівництва», «Цивільна, стародавня та сучасна історія» та «Природна». Серед всіх підрозділів, на нашу думку, варто акцентувати увагу на цивільній та природній історії.

Цивільна історія – це своєрідний барометр відповідності фактографічної інформації реаліям того часу. Автори «Енциклопедії» поширюють тезу про рівноправну громадянську позицію усіх людей, не лише між підданими, а й між монархом та підданими: «Хіба по своєму природному стану він більше людина, ніж вони? Чи володіє він більш піднесеною душею і розумом? А якби і володів, то хіба у нього більше, ніж у них, спраги і потреби в задоволені життя? Чи не дивно, щоб усі існували заради одного, і чи не вірніше, щоб один існував для усіх?» [354, С. 66]. Тому і цивільна історія визначається як окрема наука поруч з такими фундаментальними стародавньою та сучасною історіями.

Враховуючи головним чином матеріалістичні настрої та антидогматичні переконання авторів «Енциклопедії», абсолютно логічним є бажання останніх змістовністю статей навчити читачів розуміти історію не тільки з позиції дня вчорашнього, а й з позиції сьогодення, як передумови і фундаменту для майбутнього. Для цього інформація подавалася в такому вигляді, щоб читач «розглядав історію відповідно до плану, в який входить все те, що в моральному та фізичному відношенні сприяло формуванню, підтримці, зміні, руйнуванню і відновленню порядку справ людини: устої… народів, притаманні їм інтереси, їх багатства та внутрішні сили, їх зовнішні ресурси, їх вихованість, закони… їх спосіб

працювати, харчуватись, озброюватись…» [229, С. 58-59], – говорить один з авторів «Енциклопедії» Жан Франсуа Мармонтель.

Враховуючи вищенаведену цитату, можна пояснити наявну розгалуженість природної історії в класифікаційній схемі «Енциклопедії», коли під історичним кутом зору розглядаються абсолютно прикладні, зокрема наукові та виробничі, галузі загального знання. Пояснюючи в статті значення того чи іншого терміна або процесу, автор розповідає про інші можливості, переваги та недоліки, недолугість чи важливість останнього. Окремі підрозділи розшифровуються з першого погляду абсолютно різними за напрямками змістовними елементами класифікаційної схеми, але такими, що справді притаманні цій галузі виробництва чи певному процесу. Так, можемо спостерігати представлення підрозділу «Роботи з камінням, гіпсом, сланцем та їх використання» засобами «Архітектурна практика», «Скульптурна практика», з одного боку, та «Каменяр», «Покрівельник» – з іншого. Як бачимо, відбувається поєднання двох напрямків у рамках одного підрозділу. Першу пару елементів класифікаційної схеми можна віднести до мистецької складової підрозділу, а другу пару – до суто виробничої складової. Це свідчить про своєрідний підхід авторів «Енциклопедії» до представлення інформації в цьому виданні. Основне завдання, напевно, було – дотримуватися порядку в межах основного розділу. Тобто всі елементи були підпорядковані одному загальному розділу «Пам’ять» і єдиному правилу – представити статті в «Енциклопедії» таким чином, щоб засвідчити не тільки їх сутнісний характер, а й окреслити значення і місце процесів чи предметів в історії. Так, наприклад, в статті «Мануфактура» містяться не тільки визначення мануфактури, а представлено інформацію, яка з різних ракурсів висвітлює цей термін. Власне така «палітра» розкриття інформації про мануфактуру і представлена в класифікаційній схемі на рис. 16, де наочно видно зв’язок між розділом «Пам’ять (Історія)» та підрозділами «Природна історія», «Використання природи», «Мануфактури», «Робота із залізом та

його використання» тощо. Розкриваючи суть терміну мануфактура, автор статті називає й економічні, і законодавчі складові забезпечення продуктивної роботи таких організацій: «…щоб мануфактури… були вигідними підприємцям потрібно наступне: 1. Щоб предмети їх виробництва не були залежними від примх моди… 2. Прибуток має бути достатньо значним, щоб адекватно реагувати на труднощі, з якими підприємець обов'язково зіткнеться… 3. …вони (мануфактури. – *О. С.*) повинні облаштовуватись там, де видобувається сировина, де легко можна знайти потрібних працівників і де ввезення цієї сировини і вивіз виробів здійснювалися б легко з незначними витратами» [305, С. 161]. Таким чином, ми бачимо, як, розкриваючи зміст поняття засобами представлення видів робіт і професій на виробництві (що наочно видно в запропонованій нами класифікаційній схемі на рис. 16), автори розкривають і багатоаспектність змістовності щодо конкретного терміну. А це свідчить про певну інтелектуалізацію інформації, що надається і, в такий спосіб, здійснюється систематизація знань не просто відповідно до змісту, певної структури, а таким чином, що структура несе в собі змістовність інформаційного наповнення з позиції розгляду під історичним кутом бачення.

Ще одна особливість, на яку хотілося б звернути увагу, це висвітлення в розділі «Пам'ять» тієї інформації, яка з першого погляду предметно належить до другого розділу. Вище ми наводили приклади того, як крізь призму історизму висвітлюються питання суто виробничого, технологічного характеру. Але подальший аналіз статей «Енциклопедії» дозволяє відкривати нові особливості в поданні інформаційних даних. Так, все що стосується «Історії священної» абсолютно логічно вміщується в підрозділ «Наука про Бога» розділу «Розум (Філософія)». І це тим більше зрозуміло, враховуючи атеїстичні настрої більшості з авторів [169, С. 11], зокрема, авторів статей на релігійну тематику. Але в таких статтях ми знаходимо інформацію не тільки, так би мовити, теоретичного значення, а

й історичні дані, які по тексту переплітаються з теорією. Автори статей буквально поринають у вихор історичних фактів та постатей. Зокрема, у статті «Християнство» знаходимо рядки, які доповнюють інформативність статті в процесі розкриття змісту терміну «християнство»: «…законодавці, щоб викликати у людей повагу до законів, намагалися виступити в ролі посланців божих… В історії Перу сказано, що засновники імперії інків Манко-Капак та його сестра і дружина Крйя-Мама видавали себе один за сина, а інша за доньку сонця, яких батько відправив врятувати людей і встановити в них порядок і просвітництво» [661, С. 112]. Фактично, автор навмисно вводить історичні дані в текст статті, з метою повнішого розкриття значення терміну. Історичні дані мають місце навіть у тих статтях, які насамперед покликані представити теоретичну основу того чи іншого терміну, тому розділ «Пам’ять (Історія)» можна вважати загальним для усього інформаційного масиву «Енциклопедії» та, як наслідок, класифікаційної схеми (рис. 16).

Таким чином, зрозуміло, що зміст статей в «Енциклопедії» багатогранний не тільки в плані кількості різних статей за тематикою, а в тому сенсі, що кожна окрема стаття своєю змістовністю, розкриваючи суть проблеми, вказує і на інші, не менш значні аспекти виникнення, розвитку чи застосування того чи іншого предмету, процесу, явища. Це, в свою чергу, пояснює таку розгалуженість класифікаційної схеми, яка візуалізує склад енциклопедичного наповнення, ще раз доводячи взаємозв’язок між більшістю підрозділів з метою систематизаційного представлення знання читачу, який міг би без перешкод, вивчаючи інформацію в розділі «Пам’ять», ознайомитися зі спорідненими даними в іншому розділі, наприклад «Розум» (рис. 17).

Передусім головним під час аналізу схематичного подання розділу «Розум», слід акцентувати увагу на змістовному наповненні підрозділів «Загальна метафізика, або онтологія, або наука Буття, Можливості, Існування, Час, в чистому вигляді», «Наука про бога», «Наука про

Людину», «Наука про природу». Тільки кількісне вираження змісту кожного з підрозділів нам вказує на ступінь акцентування уваги авторами на розкритті тем, які були їм особливо близькі, тобто за допомогою представлення яких, вони виражали своє бачення організації та ролі кожної з наук в загальному науковому ряді систематизаційного представлення [711, Т.1. P. XLV-XLVIJ] змісту «Енциклопедії». Так, підрозділ «Загальна метафізика, або онтологія, або наука Буття, Можливості, Існування, Час, в чистому вигляді» є першим з вищеперерахованих і певним чином символізує свою значущість у спосіб широкого представлення складових щодо тематичного навантаження цього підрозділу. З іншого боку, ми не бачимо розкриття змісту і тим більше змістовності цього підрозділу засобами менших підрозділів-складових, що свідчить про символічну увагу авторів до цієї тематики. Більше того, перше місце серед інших означених підрозділів, на нашу думку, – це просто данина вимогам часу, коли матеріалістичні переконання Дідро [320, С. 158-159] мали негативні наслідки для процесу видання «Енциклопедії». З іншого боку, автори віддавали належне місце тим явищам, які окреслені в тематиці підрозділу «Загальна метафізика, або онтологія, або наука Буття, Можливості, Існування, Час, в чистому вигляді» і розуміли узагальнюючий характер змістовності цього підрозділу, чим і продиктовано представлення інших підрозділів нижче означеного в класифікаційній схемі на рис. 17.

Підрозділ «Наука про бога» взагалі представлено абсолютно новими елементами в порівнянні з баченням цієї науки попередниками енциклопедистів. Такими є підрозділи «Наука про дійсно злих духів» та «Теологія природна». Зокрема, «Теологія природна» розглядається як наука буття та божество, але вже з позиції природного їх значення. Тобто сувора теологія з акцентом природності того, що певною мірою вносить

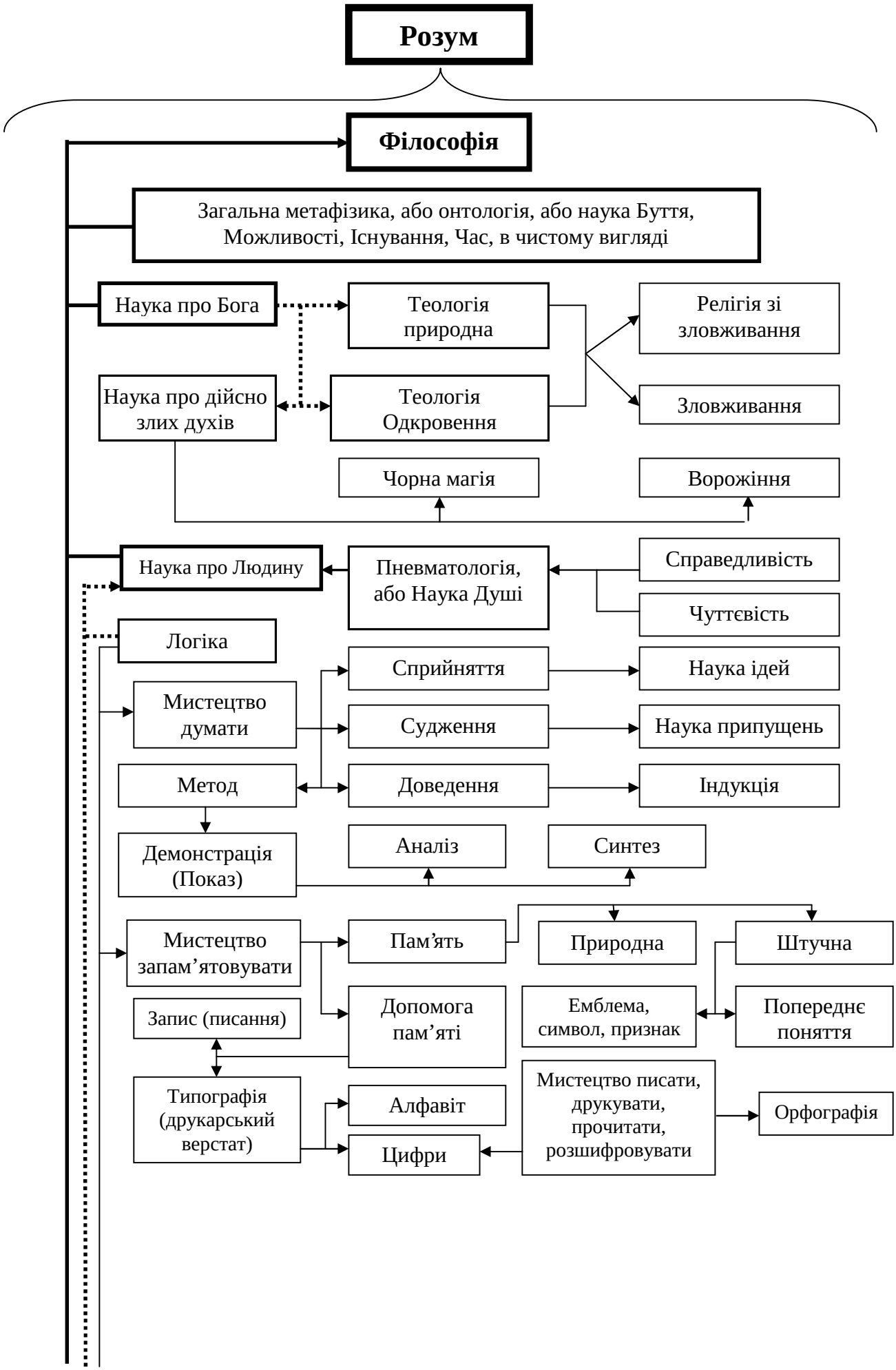
Розум
Філософія
Загальна метафізика, або онтологія, або наука Буття, Можливості, Існування, Час, в чистому вигляді
Наука про Бога
Теологія природна
Релігія зі зловживання
Наука про дійсно злих духів
Теологія Одкровення
Зловживання
Чорна магія
Ворожіння
Наука про Людину
Пневматологія, або Наука Душі
Справедливість
Чуттєвість
Логіка
Сприйняття
Наука ідей
Мистецтво думати
Судження
Наука припущень
Метод
Доведення
Індукція
Демонстрація (Показ)
Аналіз
Синтез
Мистецтво запам'ятовувати
Пам'ять
Природна
Штучна
Запис (писання)
Допомога пам'яті
Емблема, символ, признак
Попереднє поняття
Типографія (друкарський верстат)
Алфавіт
Цифри
Мистецтво писати, друкувати, прочитати, розшифровувати
Орфографія

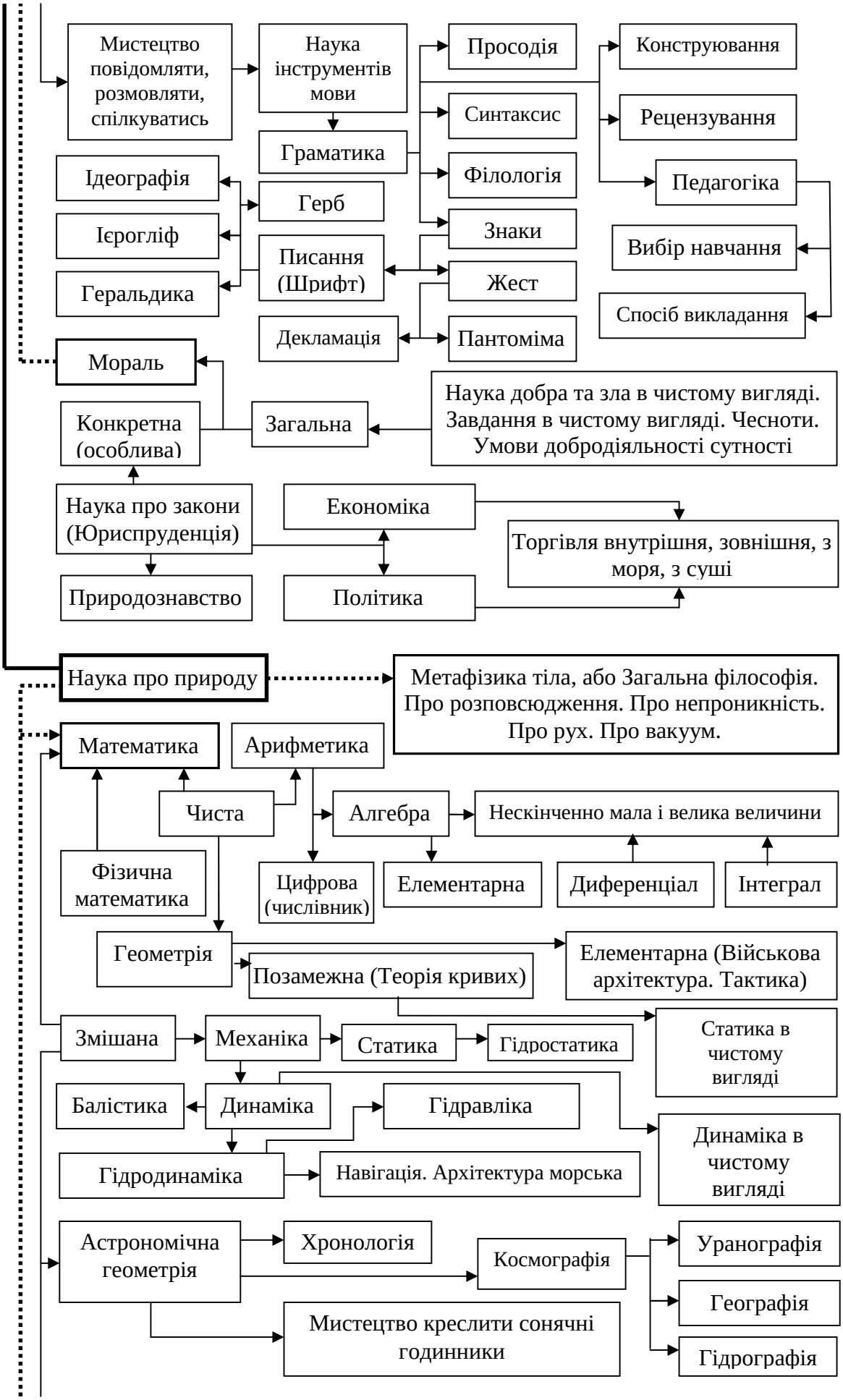
Мистецтво повідомляти, розмовляти, спілкуватись
Наука інструментів мови
Просодія
Конструювання
Синтаксис
Рецензування
Граматика
Ідеографія
Герб
Філологія
Педагогіка
Ієрогліф
Знаки
Вибір навчання
Писання (Шрифт)
Геральдика
Жест
Спосіб викладання
Декламація
Пантоміма
Мораль
Наука добра та зла в чистому вигляді. Завдання в чистому вигляді. Чесноти. Умови добродіяльності сутності
Конкретна (особлива)
Загальна
Наука про закони (Юриспруденція)
Економіка
Торгівля внутрішня, зовнішня, з моря, з суші
Природознавство
Політика
Наука про природу
Метафізика тіла, або Загальна філософія. Про розповсюдження. Про непроникність. Про рух. Про вакуум.
Математика
Арифметика
Чиста
Алгебра
Нескінченно мала і велика величини
Фізична математика
Цифрова (числівник)
Елементарна
Диференціал
Інтеграл
Геометрія
Елементарна (Військова архітектура. Тактика)
Позамежна (Теорія кривих)
Змішана
Механіка
Статика
Гідростатика
Статика в чистому вигляді
Балістика
Динаміка
Гідравліка
Динаміка в чистому вигляді
Гідродинаміка
Навігація. Архітектура морська
Астрономічна геометрія
Хронологія
Космографія
Уранографія
Географія
Мистецтво креслити сонячні годинники
Гідрографія

Рис. 17. Класифікаційна схема розділу Розум в Енциклопедії

дисбаланс в ідеалістичне розуміння богослов’я, як науки про божественне буття. Так, у статті «Релігія» читаємо, що природна релігія – це поклоніння, яке розум, представлений сам собі і власному просвітництву, звертає до творця, якого слід любити та берегти [436, С. 110]. Таким чином видно, як формується ще одна точка зору про значення та роль Бога, дещо відмінна від точки зору середньовічних теологів. У межах нашого дослідження така точка зору є характеристикою нового елементу у систематизаційному представленні знань.

Інші підрозділи, що входять до складу «Наук про Бога», характеризуються ще більшою антирелігійністю. Зокрема, в схемі на рис. 17 розміщені такі елементи, як «Чорна магія» та «Ворожіння». Зрозуміло, що ці явища абсолютно недогматичні і тому в богословській класифікаційній схемі такі елементи були б просто відсутні або переведені в підрозділ «Невірні науки» чи «Лженауки».

Зовсім по-іншому виглядають підрозділи «Наука про природу» та «Наука про людину». Одразу варто зазначити, що в систематизаційному плані між цими підрозділами існує певний зв’язок або, якщо точніше, взаємозв’язок. Як ми зазначали при розгляді першої класифікаційної схеми (рис. 16), змістовність «Енциклопедії» має своєрідний характер, що виражається взаємозв’язком змістовності окремих підрозділів засобами певних посилань, що зустрічаються по тексту, на конкретні терміни. Так, читаючи інформацію про релігію, ми спостерігаємо як автор тексту, в процесі викладення змісту вказує на конкретні терміни та статті, в яких можна про них прочитати: «Розум», «Мораль», «Етика» [711, T.1. P. XLV-XLVIJ]. Тому і в «Енциклопедії» розуміння терміну «природа» подано так, що при всіх помилках розуму, при всіх спотвореннях почуттях та волі, в людині можна виділити її природну сутність з нормальними потребами і прагненнями. «Природна людина, – каже Дідро, – не є витівкою людського розуму, в ньому відображується точний розум, що керує

всесвітом» [111, С. 91]. Саме тому треба розуміти, що людина – це природа, а природа – це людина. Такою «природністю» пронизано фактично весь розділ «Розум», у рамках якого і розміщено підрозділ «Наука про Людину». Адже це природне в людині, ця його істинна природа поєднана в громадянській людині з рисами історичного походження, з рисами, набутими людиною в результаті соціальних відносин та розвитку. Загальне, природне в людині є першочерговим по відношенню до створення написаних законів, але воно залишається актуальним і в наступні періоди розвитку суспільства, бо природа людська залишається незмінною [111, С. 91]. Тобто природа людська в «Енциклопедії» позиціонується як константа, але така, що дає поштовх до розвитку всього навколо, розвиваючись і вже з позиції нового щаблю розвитку продовжує свою місію, забезпечуючи здійснення процесу еволюції суспільства, наук та знань. Таким чином, людина в «Енциклопедії» виступає не просто основною, а насамперед всеоб'єднуючим осередком у систематизаційному представленні знань та явищ.

Розглядаючи питання «природності», ми акцентуємо увагу передусім на тих підвідділах, що є характерними у формуванні «моральної» сторони класифікаційного зібрання. І це не дивно, адже і попередні спроби систематизаційних організацій знань[24] теж були орієнтовані на висвітлення питань моральності, політики права. Враховуючи це, продовжуючи правничу тематику, акцентуємо свою увагу вже на праві політичному.

Питання політичні або ж питання політики дуже гостро і змістовно представлені в «Енциклопедії». У тексті кожної з тематичних статей прослідковується намагання представити інформацію щодо цієї тематики, під вигідним для авторів кутом бачення. Тому політичне право в

[24] Наприклад, Аристотель велику увагу приділяв питанням права, моральності та політики у свої працях, що мало відображення в класифікаційній схемі організації знань мислителя [512, С. 41-43].

«Енциклопедії» трактується як таке, що є головним законом державного устрою. Тобто, це не тільки постанови, за якими вся нація визначає, якою має бути форма правління, а це і договори між народом і тим або тими, кому він (народ) передає цю владу. У таких договорах фіксується встановлення належного способу правління і окреслюються межі верховної влади [366, С. 88]. Посилаючись на природність речей, творці видання акцентують увагу на тому, що «від природи ніхто не отримав права керувати іншими людьми… якщо природа і встановила якусь владу, то тільки батьківську… Будь-яка інша влада починається не природно… в ній завжди виявляється одне з двох начал: або насилля і жорстокість того, хто її собі присвоїв, або ж згода тих, хто їй (владі. – *О. С.*) підкорився внаслідок договору між ними і тим, кому вони передали владу» [229, С. 88-89]. Фактично окреслюється дві форми правління: тиранія і демократія, які мають місце в «Енциклопедії» і, таким чином, доповнюють змістовність підрозділу «Політика», який є складовою загального підрозділу «Наука про Людину» поруч з такими як «Мораль», «Торгівля внутрішня, зовнішня, з моря, з суші», «Економіка».

На цьому етапі дослідження варто було б подивитися на елемент «Економіка» класифікаційної схеми на рис. 17, не просто як на складову одного підрозділу, а як на приклад систематизаційного представлення поняття, розкриття змісту якого можливе з позиції аналізу одразу двох підрозділів – «Наука про Людину» та «Наука про природу».

Взагалі поняття економіки в «Енциклопедії» має характер багатогранності і широкої змістовності. Автори статей, зокрема Дідро, намагався об’єктивно висвітлювати тогочасні економічні реалії, враховуючи як позитивні, так і негативні риси. Завдяки цьому Дідро вдалося об’єднати представників різних ідейних таборів у роботі над економічним блоком «Енциклопедії»: Тюрбо, Кене, Морелле, Бодо –

фізіократи[25], та Руссо, Галіані, Сен-Ламбер, Вольтер, Гольбах, Гельвецій, Рейналь, Маблі, Бюффон – соціал-економісти [242, С. 41]. Такий авторський склад дозволив представити питання економіки під грифом професіоналізму кожного з авторів, але в межах загальної систематизаційності та енциклопедичної єдності.

Аналіз статей «Енциклопедії» вказує на те, що автори свідомо розуміли значення землеробства в розвитку економіки. Кожен землероб працює насамперед на себе і те, що не використовує сам, може абсолютно вільно реалізовувати на ринку, стимулюючи таким чином розвиток торгівлі. З іншого боку, вже тоді було зрозуміло, що окрім простого землероба можуть існувати люди, які використовують результат важкої праці землероба, заробивши гроші на грошах, зароблених землеробом з реалізації товару. Зокрема, відоме таке висловлювання Дідро: «Якою повинна бути думка народу про життя людини, яка продає повністю всі предмети, що виробляються, я поки що не знаю…» [242, С. 51]. З цього прикладу видно, що засновник «Енциклопедії», критично ставився до прошарку людей, які фактично підпадали під визначення аристотелівської хрематистики. Як зазначалося вище, за Аристотелем верхівкою розвитку торгівлі є виникнення мистецтва хрематистики – мистецтва «робити гроші», іншими словами – гроші стали знаряддям для отримання ще більших грошей [512, С. 42-43]. Таким чином, окреслюється особливість змісту «Енциклопедії»: з одного боку увага авторів видання до економічного блоку, як до такого, що формує і відображує розвиток фінансової сторони існування суспільства, з іншого ж боку – акцентування уваги на внутрішній силі трудового ресурсу як запоруки розвитку економіки в загалом. Надлишковість грошей або ж маніакальне прагнення отримання надприбутків не є запорукою розвитку економіки. У той час, як попередники авторів «Енциклопедії» окреслювали у своїх

[25] Фізіократи — течія серед французьких економістів другої половини XVIII ст., головною заслугою яких є те, що джерелом багатства вони вважали не торгівлю, а виробництво. [657, С. 223-228]

класифікаційних зібраннях знань економічні науки або ж галузі, що по суті відповідають економічному спрямуванню розвитку суспільства, і прямо асоціювали їх з фінансовою вигодою, то для енциклопедистів первинним був трудовий, природний і навіть моральний потенціал людини в природі і природи в людині. Ось чому в статті «Торгівля» [636, С. 139] автор визначає цей термін як обмін продуктами землеробства і виробами промисловості, який люди здійснюють між собою. У межах торгівлі виокремлюються сім її галузей: «землеробство, мануфактура, вільні мистецтва, риболовля, мореплавство, колонії та вексельна справа» [636, С. 140]. Тільки останню з галузей автор прямо асоціює з отриманням грошей. Торгівля грошима (або вексельна справа) виникла внаслідок того, що люди домовилися вважати золото та срібло знаками товарів, тому гроші стали просто товаром. І в цьому випадку спостерігається провідна роль людини у формуванні процесу торгівлі грошима, що свідчить про важливість розуміння людської природи не тільки в соціальних аспектах формування громадянського суспільства, а й у питаннях суто прикладного характеру.

Третій розділ «Уява» найменший в аспекті представлених в ньому елементів, що виражають його змістовність, але не менш важливий ніж попередні з огляду на висвітлення в ньому усього загалу естетичних питань існування суспільства, так би мовити мистецької сторони цього питання (рис.18). Мистецтво, за переконанням Дідро, «…не терпить привнесення в нього готових ідей, воно величне своєю відповідністю життю…» [551, С. 62]. Ті мистецтва, що представлені в цьому розділі, є фактично елементами естетичної складової цілого, в якості чого виступає вся систематизаційна модель організації знань «Енциклопедії».

Так, прикладами пізнавальної діяльності є наявні в класифікаційній схемі елементи: «Картина», «Скульптура», «Громадянська архітектура», «Гравюра» та елементи класифікаційної схеми, що формують підрозділ «Драматургія (передача п’єси)»: «Пастораль», «Опера», «Комедія»,

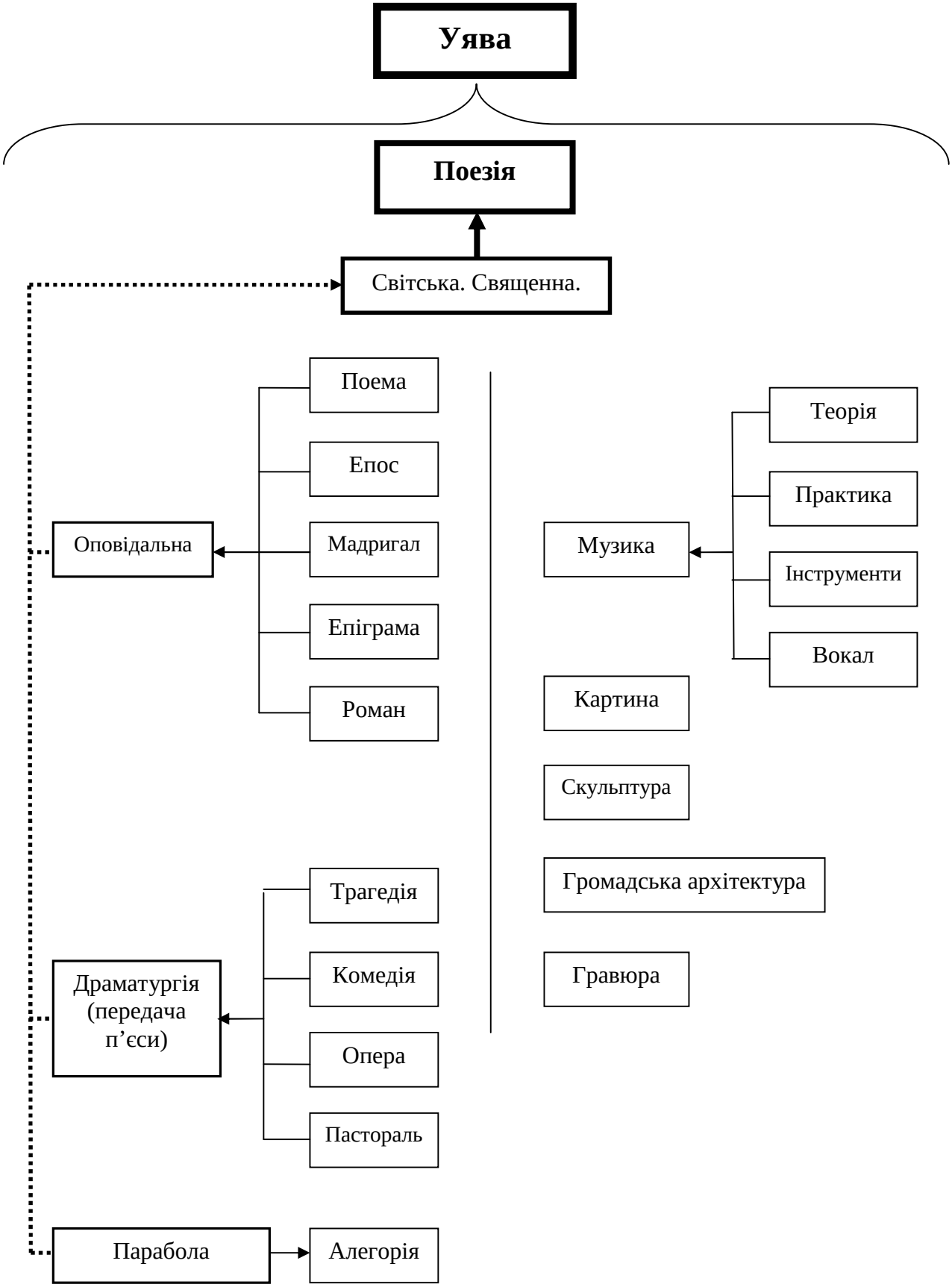

Рис.18. Класифікаційна схема розділу Уява в Енциклопедії

«Трагедія». Варто наголосити, що Дідро у всіх формах драматичного мистецтва завжди шукав елементи, з яких могло б вирости монументальне,

героїчне мистецтво майбутнього [663, С. 127]. Таким чином, ця пізнавальна діяльність є сприйняттям предмета, який безпосередньо, сам по собі здатен викликати особливе почуття – естетичне задоволення або незадоволення.

Особливість естетичного задоволення виражається його загальністю та водночас суб'єктивністю чуттєвого сприйняття. Проблема поєднання загальності естетичного задоволення і суб'єктивності чуттєвого сприйняття – це одна з основних проблем естетики. Цю проблему автори «Енциклопедії» намагалися вирішити, припускаючи існування загальних понять розуму і загальної логіки мислення [711, Т.1. P. XLVIJ]. Справа в тому, що естетичне знання характеризується конкретністю та водночас всеохопленістю, оскільки естетика є деякою системою понять логічних категорій. Загальність естетичного пізнання світу знаходить своє відображення в системності естетичного знання. Для естетики характерний логічний зв'язок, супідрядність, ієрархія понять, категорій, законів. Будь-яка проблема естетики може бути вирішена, тільки якщо вона пов'язана з усіма іншими проблемами і питаннями естетики. В такому разі естетика виступає як система законів і категорій, що описують світ, у його багатстві і цінності для людини, а також як творчість за законами краси, суть мистецтва, особливості процесу його розвитку, специфіка художньої творчості, сприйняття і функціонування художньої культури. У результаті аналізу статей «Енциклопедії» з естетичної тематики [171, С. 376-387] можна окреслити такі ознаки системності естетичного знання: певна його характеристика з позиції пояснення певних явищ з одних і тих самих фундаментальних основ (так, у статті «Прекрасне» все розглядається з позиції прекрасного: «або ми розглядаємо відношення устоїв і тоді маємо моральне прекрасне; або ми їх розглядаємо в літературних творах і тоді маємо літературне прекрасне; або ми їх розглядаємо в музичній п'єсі і тоді ми маємо музичне прекрасне…» [171, С. 378]); мінімальна кількість аксіом або інших початкових положень має сприяти такому розгортанню ідей, щоб у своїй сукупності вони могли охопити максимальну кількість фактів і явищ; готовність сприйняти і

теоретично узагальнити досі невідомі факти і явища. Більше того, Дідро спрямовував свою естетичну думку проти ідеалістичного розуміння мистецтва і його предмета, але не міг оминути характерну для його часу метафізичність і тенденцію до абстрактної узагальненості [551, С. 6]. Зміст естетичної системи Дідро як співавтора «Енциклопедії» – боротьба за новий, реалістичний стиль у мистецтві [122, С. 20]. Тому можна зробити висновок, що естетика в розумінні енциклопедистів – це системне подання закономірностей, категорій, загальних понять, що відображає під кутом зору певної практики істотні естетичні властивості реальності процесу її освоєння за законами краси та функціонування мистецтва сприйняття і розуміння продуктів художньої діяльності.

4.2 Розвиток класифікаційної думки в період з середини Нового – початку Новітнього часу: аналітичний огляд

Період, означений такою тематичною дефініцією, характеризується бурхливим розвитком науки та техніки. Промислова революція зумовила формування абсолютно нових знань та навичок, виявила нові тенденції у розвитку технологічних рішень у промисловому комплексі та принципово нових підходів щодо вирішення економічних потрясінь та викликів, що характеризує період історії кінця Нового – початку Новітнього часу як прикладно-предметний в аспекті питань організації знань, враховуючи їх зміст та складове вираження. Саме в цей період розробляються принципово нові підходи щодо бібліотечної систематизації засобами відповідних класифікаційних систем. Загальний аналіз бібліотечно-бібліографічних класифікацій означеного періоду вже проводився в межах низки бібліотекознавчих досліджень [673-675, 685], тому ми, виходячи з предмета нашого дослідження, зосередимо увагу саме на висвітленні аспектів виникнення та еволюційного розвитку нижче представлених бібліотечних

класифікацій у контексті їх впливу на розвиток процесів систематизації та відповідних класифікацій другої половини Новітнього часу та відмінності від попередніх, що виникли до Нового часу. Адже саме починаючи з XVIII ст., наукова думка захоплює свідомість суспільства, відвойовуючи у релігії право на основоположність. Широкого поширення набувають звершення науковців, які по-новому, своєрідно та особливо дивилися на питання класифікації та систематизації інформації. Яскравим представником науковців нового мислення був французький фізик Анрі Клод Сен-Симон (1760-1825).

Сен-Симон висловив ідею, що зводилася до представлення основ класифікаційних поділів наук не здібностями людини (розумом, пам’яттю, уявою), а об’єктами вивчення. У своїй класифікаційній системі Анрі Клод Сен-Симон, бачив насамперед послідовність дисциплін, вважаючи кожну науку значущою для визначення наступної. Формування основного ряду в Сен-Симона малопредметизаційний акцент. Тобто систематизація в класифікаційний ряд відбувалася у послідовній складності предметів. Такий безперервно прогресуючий ряд, так званий «принцип сходів» або «енциклопедичний ряд» [270, С. 53], він переносить на вже відомі йому тоді класифікації наук інших вчених-мислителів (Бекона, Декарта, Дідро, Д’Аламбера). Класифікаційний підхід Сен-Симона вніс змістовну складову розвитку класифікації понять, які спрямовані на вирішення проблеми систематизації інформації. Але представлення одного тільки універсуму знань засобами різних наук є недостатнім. Важливим є також спосіб подання певного переліку наук і їх систематизації. Тому цілком логічно, що принцип предметизаційної ієрархії був прийнятий на озброєння послідовниками Анрі Клода. Зокрема, ідею безперервного наукового ряду застосував у класифікації наук, учень і секретар Сен-Симона, Огюст Конт (1798-1857).

Сутність ідейних звершень Огюста Конта щодо концепції співвідношення філософії і науки виражена у його фразі: «Наука – сама собі

філософія» [146, С. 32]. Тому не дивно, що в теорії дослідника зовсім не знайшла відображення ідея про єднання науки з виробництвом, а у своїй класифікаційній системі він прийшов до відриву теорії від практики.

Не дивлячись на вищеназвані розбіжності з Сен-Симоном, все ж таки в роботі Конта основний класифікаційний принцип був збережений, і тому система знань, побудована за цією логікою, називається класифікацією наук Сен-Симона – Конта. У ній Конт виокремлював два підрозділи наук, вважаючи перші основними порівняно з наступними. Він поділяв науки на: загальні – науки про закони явищ; і конкретні – про застосування законів. Поєднання наук різних родів в основному ряді він вважав нелогічним, ґрунтуючись на складності вибору єдиної основи розділу [720]. Тому теоретичні науки у його системі були основним об’єктом розгляду, як такі, що складають основні концепції.

Як зазначав радянський дослідник Б. Ейдельман: «...Конт наполягав на необхідності природної класифікації, один із принципів якої він визначає як обов’язковість точної відповідності систематики порядку відношення між явищами, між досліджуваними об’єктами... Але, вказуючи на таку необхідність, Конт не враховував переходів одних явищ в інші. Тому зв’язки між науками виявилися в нього механічними» [685, С. 38]. У своїй «Синоптичній таблиці» [270, С. 53] Конт сформулював класифікацію наук наступним чином: Математика – Астрономія – Фізика – Хімія – Фізіологія (сучасна біологія, що включала Психологію) – Соціологія. Проаналізувавши детальніше основний ряд, отримаємо наступну схему (рис. 19).

Як бачимо з наведеної схеми, не всі дисципліни охоплював вищенаведений енциклопедичний ряд, а тільки основні науки, що вивчають самі явища, незалежно від їхнього використання. Така послідовність наук була зумовлена принципами, виявити які можна, проаналізувавши цю побудову. Конт вважав математику наукою з наук, цим і обумовлено її місце в основному ряді класифікації. Математика – як наука про кількісні співвідношення і просторові форми дійсного світу, виділялася як основна,

посівши перше місце. За математикою ідуть науки загальні: фізика – наука, що вивчає світ, який нас оточує; хімія – наука про необоротні процеси, про саморозвиток, про історію вдосконалення хімічної організації речовини; біологія – наука про живу природу; психологія – наука про закономірності розвитку і функціонування психіки як особливої форми життєдіяльності; соціологія – наука про суспільство, наука про людину в соціумі.

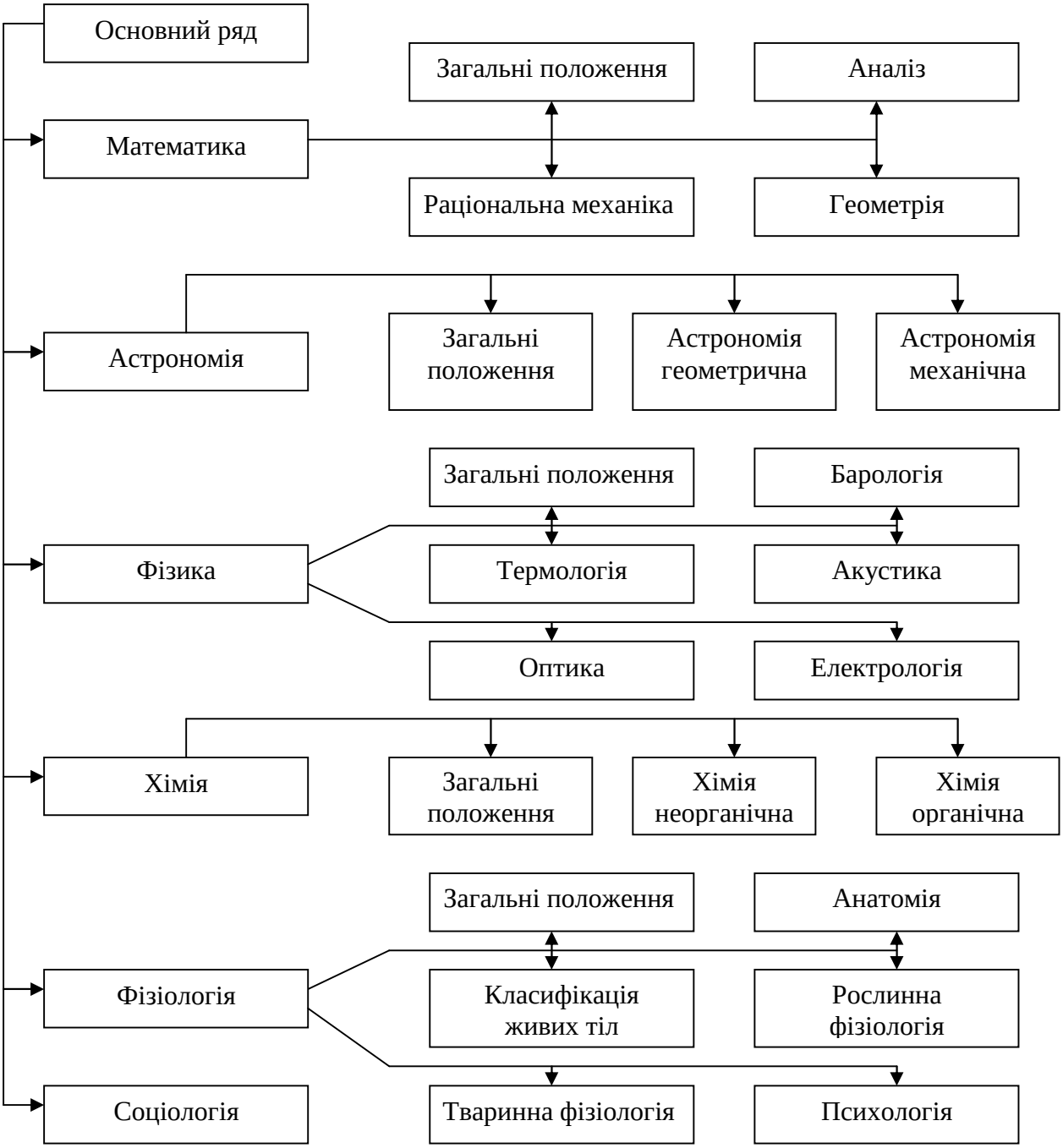

Рис. 19. Основний ряд, запропонований О. Контом

З іншого боку, не тільки наявністю певних елементів характеризувалася класифікація наук, важливим було те, що Конт позиціонує саму ієрархію, яку подає як логічну послідовність [146, С. 36-37], як певний «загальний регулятор» – «класифікаційний закон», що включає в себе такі принципи класифікування: послідовно від загальних законів науки до більш конкретних та відповідно до зростаючого ступеню складності предмету наук. Та найголовнішим «…вихідним принципом класифікації наук Конт вважав начебто винайдений ним фундаментальний закон про проходження кожною галуззю людських знань трьох стадій або «станів»: теологічного – коли людський розум шукає внутрішню сутність буття, первинні і кінцеві причини усіх дій і допускає вплив надприродних сил» [674, С. 50]; абстрактного – коли людський розум, намагаючись сформулювати сутність буття, вважає за можливе досягнення результату власними силами або внаслідок власних можливостей; позитивного – коли людський розум, зрозумівши неможливість досягнути абсолютного знання, відмовляється від пошуків внутрішніх причин – явищ і звужує пояснення фактів до своїх реальних меж.

Таким чином, стає зрозумілим, що Огюст Конт вважав за потрібне насамперед вивчити попередню в ієрархічному ряді науку, щоб компетентно і повномірно можна було вивчати наступну за нею, базуючись на тому, що попередня наука ґрунтовніша і закони її є базовими для наступної після неї в ієрархічному ряді. Цей факт окреслює певну негативність ідей вченого, власне як і те, що в його класифікації ігнорується принцип розвитку об’єктів, тобто лише порядок виникнення знань, а не певна послідовність виникнення самих об’єктів розглядаються з позицій принципу історизму. З іншого боку, слід зазначити, що позитивним і важливим в цій ієрархії є те, що в ній представлені всі науки, які відповідають ступеням існування матерії.

Отже, ієрархію Конта можна розглядати в аспекті логічної та історичної передумови класифікації наук, побудовану на принципі

субординації – коли відношення між одиницями ієрархії виражені у прямій підпорядкованості одна одній. Така класифікація є чисто логічною класифікацією, класифікацією зі своєрідним оригінальним ядром – поєднанням досвіду попередників і визнаної популярності ідей самого Конта у XIX столітті. Більше того, вона мала своєрідну місію інтегрування навичок та знань у галузі класифікування інформації, про що свідчать систематизаційні звершення спеціалістів окремих галузей, зокрема і бібліотекознавства.

Так, на сьогодні історії відомий видатний теоретик і практик бібліотекознавства XIX століття Чарльз Емі Кеттер (1837-1903), який є автором «Розтяжної класифікації» та багатьох цінних робіт, головним чином з питань класифікування інформації, зокрема вузькогалузевих і спеціальних схем (з бібліотекознавства, мистецтва тощо).

Кеттер саме з тих систематизаторів, хто розумів значення принципів класифікації наук у формуванні бібліотечної класифікаційної системи. Його бібліотечні ідеї прогресивного характеру обумовлювали впровадження в бібліотеку нових видів роботи з книгами – масової, довідкової й іншої літератури. Він прагнув створити єдину класифікацію для американських публічних бібліотек із різним обсягом фондів. «Система Кеттера складалася із семи таблиць зростаючого наповнення, призначених для бібліотек різного обсягу й інтенсивності росту. Перша таблиця розрахована на 100 томів; кожна наступна таблиця «розтягується», зі збереженням тих самих позначень, але зі збільшенням числа розподілів. Остання, сьома таблиця, досить детальна, розрахована на велику бібліотеку. Від цієї здатності росту та розширення виникла назва «розтяжна класифікація» [685, С. 113]. Кеттер вважав, що класифікація має базуватися на науковій основі і зручна саме та класифікаційна система, що розроблена на принципах класифікації наук, на принципах ієрархічного представлення еволюції розвитку природи. Таким чином, його класифікація будувалася від меншого до більшого, від простого до складнішого.

Особливістю класифікаційної системи Кеттера є підхід до виділення типових поділів. Цей прийом отримав назву «системи визначників», або «типових рубрик». Деталізуючи та вдосконалюючи механізм своєї класифікації, Кеттер вводить також стандартні поділи форми, що виражалися цифрою і приєднувалися до основного індексу за допомогою крапки; стандартні географічні поділи у вигляді цифр, що приєднувалися до основного тексту без будь-яких знаків з'єднання чи розділення; авторські знаки, таблиці, які відомі у всьому світі як «Авторські таблиці» [675, С. 195], призначені для механізації розстановки книг на полицях.

Для того, щоб глибше зрозуміти змістовну повноту цієї класифікаційної системи [698], слід розглянути основні розділи «Розтяжної класифікації» Ч. Кеттера:

A Загальні твори, що охоплюють декілька класів
B Філософія
Br Релігія
C Християнство і іудаїзм
D Церковна історія
E Біографії
F Історія
G Географія і подорожі
H Соціальні науки
Hc Економіка. Політична економія
I Демотика. Соціологія
Ip Освіта
J Державне управління. Суспільні науки. Політичні науки
K Законодавство та ін.
L Науки та мистецтва разом
La Науки (природничі)
Lb Математика
Lh Фізика та Природнича філософія
Lo Хімія
Lr Астрономія
M Природнича історія
Mb Мікроскопія
Mc Геологія
Md Мінералогія та Литологія
Me Кристалографія
Mg Фізіографія. Фізична географія
Mp Палеонтологія
Mu Біологія
N Ботаніка
O Зоологія
Pw Антропологія й етнологія
Py Етнографія (раси людей)
Q Медицина
R Корисні мистецтва. Технологія
Rd Гірнича справа
Re Металургія
Rf Агр.льтура
Rg Зоокультура
Rj Хімічна технологія
Rt Електротехніка
Ry Домашнє господарство
Rz Їжа і кулінарія
S Конструктивні мистецтва. (Інженерія і будівництво)
Sg Будівельна справа
Sj Санітарна інженерія
Sl Гідравлічна інженерія
St Транспорт і зв'язок
Su Дороги, шосе, вулиці

Sv Залізничні дороги
T Мануфактури та ремесла
U Військове мистецтво
Un Морська справа
Uu Судна, суднобудування та ін.
V Розваги. Спорт. Ігри. Святкування
Vs Гімнастика. Фізичне виховання
Vt Театр
Vv Музика
W Мистецтво
We Ландшафтне садівництво
Wf Архітектура
Wj Скульптура
Wk Гравірування і виточування
Wl Малювання. Графічні мистецтва
Wp Живопис
Wq Гравюра
Wr Фотографія
Ws Декоративне мистецтво. Орнамент
Wt Мозаїка
Wu Рукоділля і текстильні прикраси
Wv Костюми та їх приналежності
Ww Меблі
Wx Ювелірне мистецтво
Wy Робота по металу
X Філологія
Y Англійська й американська література
Yi Юнацька література
Z Мистецтво книги
Za Авторство. Риторика
Zd Письмо
Zh Друкування
Zk Палітурна справа
Zl Видавництво та книготоргівля
Zn Приватні бібліотеки
Zp Публічні бібліотеки
Zu Бібліографія
Zw Предметна бібліографія
Zx Вибір та методи читання
Zy Літературна історія
Zz Національна бібліографія

З наведеного вище класифікаційного переліку видно, яким чином представлені знання у «Розтяжній класифікації». Усі рубрики основного ряду означені індексами з літерною нотацією. Однак варто зазначити, що повною мірою при формуванні координатної одиниці використовувались і цифри. Розділи основної таблиці були позначені літерами латинського алфавіту в той час, як країни позначалися цифрами. В результаті індекс, що означав історію Англії, виглядав так – F45, де F – це історія, а 45 – Англія. Більше того, використання цифрових індексів несло в собі не тільки практичний, а й новаторський характер. Так, географічна таблиця з цифровими індексами – «Список місцевостей» – була структурним новаторством у класифікаційній системі Ч. Кеттера. Завдяки такій особливій географічній сітці було встановлено зв’язки між різними розділами: географічним, політичним та етнографічним. Фактично Кеттер став основоположником типізації – процесу надання типових форм,

використання типових, загальних для багатьох об’єктів і процесів прийомів, методів, рішень. Тобто у цій класифікації можна спостерігати сприйняття форми об’єкта, як окремої характеризуючої категорії. Застосування ж різних позначень важливо практично, тому що однакові символи в позначеннях створювали би плутанину. Кеттер наполягав на такому правилі: «При побудові двох таблиць різного призначення треба користатися для них двома різнорідними типами позначень. Причому між цими різними позначеннями зберігався інтервал, що дозволяло одразу відмежовувати одне поняття від іншого, і таким чином не відбувалося нагромадження індексового змісту» [699, P. 42]. Також цікавим є той факт, що Кеттер рубрику «Національна бібліографія» розміщував у кінці усього основного ряду і взагалі такі рубрики, як «Приватні бібліотеки» та «Публічні бібліотеки», він відносив до відділу «Мистецтво книги», що виглядає не дуже логічно з огляду на прикладний характер відділу «Z». Та, напевно, розробник класифікації в такий спосіб вказував на значення об’єкта книги у всіх дотичних процесах, які так чи інакше стосувалося одного головного об’єкта.

З іншого боку, не тільки формальність побудови є показником оригінальності цієї класифікації. Особливою рисою «Розтяжної класифікації» Чарльза Кеттера була її науковість, принципи побудови і методика позначення різних груп понять літерами і цифрами. Більше того, поєднання філософського змісту ідей та практичного використання вказує на значення і значимість класифікації Кеттера для розвитку класифікаційної думки і бібліотечної систематизації. Адже саме втілення принципів організації класифікацій наук у практичну площину – одне з основних завдань бібліотечної систематизації.

Так, прикладом практичного втілення класифікаційної думки і застосування «Розтяжної класифікації» Чарльза Кеттера може бути досвід систематизаційних звершень Бібліотеки Конгресу США, яку після пожежі вдалося реанімувати шляхом формування фондів із книг (близько 7000

екземплярів) приватної бібліотеки третього президента США Томаса Джефферсона. Цікаво те, що сам Джефферсон систематизував весь фонд за власною класифікацією, яка була близькою до систем Дідро та Д'Аламбера. Тобто була розроблена класифікація, що базувалася на класифікації наук, і така бібліотечна класифікація використовувалась і надалі з внесенням деяких поточних змін та доповнень, допоки наприкінці XIX століття не почалася розробка нової класифікаційної системи для Бібліотеки Конгресу США. А вже нова класифікаційна система базувалася на сьомому незавершеному виданні «Розтяжної класифікації» Ч. Кеттера, про яку йшлося вище, її палким прихильником був керівник бібліотеки Г. Путнем [742, P. 5-7]. Саме до досвіду Кеттера звертались укладачі вашингтонської класифікації – базуючись на принципі класифікації наук, орієнтувались при цьому безпосередньо на фонд Бібліотеки Конгресу.

Щоб зрозуміти змістовну навантаженість цієї класифікації, слід розглянути основні розділи «Класифікації Бібліотеки Конгресу» [736]:

A Загальні роботи. Поліграфії
AZ Загальна історія науки та знань
B Філософія. Релігія
C Історія – Допоміжні дисципліни
CT Біографії (загальні)
D Історія і Топографія (крім Америки)
E Америка і США
G Географія – Антропологія
G Географія, подорожі. – GF Антропогеографія. – GN Антропологія, Соматологія, Етнологія, Етнографія. – GR Фольклор. Культура і цивілізація. Звичаї та переконання. – GV Спорт та розваги. Ігри.
H Суспільні науки
HA Статистика

Економіка

HB Економічна теорія. – HC Економічна історія (Національне виробництво). – HE Транспорт та зв'язок. – HF Торгівля. – HG Фінанси

Соціологія

HM Соціологія, загальна. – HX Соціалізм. Комунізм. Анархізм
J Політичні науки
JC Теорія держави

Конституційна історія та управління

JE Загальне. – JK США. – JS Місцеве управління. – JV Колонії та колонізація. Еміграція та іміграція. – JX Міжнародне право

K Право

L Виховання

M Музика

N Витончені мистецтва

NA Архітектура. – NB Скульптура та спорідненні мистецтва.

NC Графічні мистецтва взагалі. – ND Живопис. – NE Гравюри. – NF Фотографія (як мистецтво). Див. T R. – NK Мистецтва прикладні у промисловості

P Мова і література

P Філологія, Лінгвістика. – PN – PV Історія літератури. Література. – PZ Белетристика

Q Науки

QA Математика. – QB Астрономія. – QC Фізика. – QD Хімія. – QE Геологія. – QH Природнича історія. – QK Ботаніка. – QL Зоологія. – QR Бактеріологія

R Медицина

S Агр.льтура. Рослинництво та тваринництво

SF Тваринництво, Ветеринарна медицина. – SH Рибництво та рибальство, Вудництво. – Мисливство. Хутрова справа. Охорона дичини

T Технологія

T Технологія взагалі

Інженерна та будівельна група

TA Загальна інженерія, Цивільна інженерія. – TC Гідравлічна інженерія. – TD Санітарна та муніципальна інженерія. – TE Шляхи та бруківки. – TF Залізничні шляхи. – TG Мости і покриття. – TH Будівництво споруд

Механічна група

TJ Механічна інженерія. – TK Електро-інженерія та промисловість. – TL Засоби руху, Велосипеди, Аеронавтика

Хімічна група

TN Гірнича справа. – TP Хімічна технологія. – TR Фотографія

Змішана група

TS Мануфактури. – TT Ремесла. – TX Домашні знання

U Військові науки

V Морські науки

Z Бібліографія та бібліотекознавство

Таке представлення класифікації дає змогу зробити висновок щодо її особливості структури, яка полягає в тому, що географічні, а також формальні поділи не відокремлювались у самостійні схеми, а вносилися безпосередньо у таблиці. Але відмова від самостійних таблиць типових

рубрик порушує єдність – у різних класах вони позначені різними індексами. Це обумовлювало також їхню повторюваність і збільшення обсягу таблиць. Напевно, розробники класифікаційної системи відмовились від логічно вираженого індексу, щоб досягнути його кратності. Тому, для позначення класів використовувалась літерна нотація змішаного порядку з застосуванням методу ініціалізму. Для інших рубрик застосовувалась цифрова нотація. Характерним для Класифікації Бібліотеки Конгресу є також застосування алфавітного розміщення та хронологічної організації матеріалу [674, С. 252-253]. Такий підхід до організації інформації вирізняє цю класифікацію серед інших, особливо з позиції того, що основна ідея – це побудова основного ряду відповідно до принципу класифікації наук, адже принцип науковості побудови класифікації символізує насамперед еволюційність підходів щодо класифікації наук загалом.

Подальший розвиток класифікаційної думки, напевно, був би зосереджений у рамках можливості науковості організації інформації. Але в такий прогресивний час, окреслений тематичною дефініцією цього розділу, процес еволюційної ходи класифікаційних звершень міг би планомірно здійснюватися відповідно до розвитку наук. Рівноплинність та своєрідну прогностичність розвитку механізмів систематизації інформації порушила «Десяткова класифікація» М. Дьюї (ДКД), яка своєю появою внесла не тільки новизну, а і стала точкою відліку існування абсолютно нової течії, напрямку класифікування інформації, що базувався на принципі десятковості (децимальності).

Автор ДКД М. Дьюї (1851-1931) – видатний бібліотечний діяч США. Пропагандист механізації і стандартизації, Дьюї був ініціатором ряду спрощень у бібліотечній справі. Дьюї в історії вищої бібліотечної освіти відомий як засновник і професор першої бібліотечної школи, в яку вперше допустили жінок. Ним було розроблено типове каталожне устаткування, стандартна каталожна картка, стандартизований бібліотечний почерк і багато чого іншого.

Спочатку студент Амхерського коледжу, бібліотекар бібліотеки Колумбійського університету, потім керівник Нью-йоркської публічної бібліотеки, президент американської бібліотечної асоціації і редактор бібліотечного журналу «Library journal» [734] – весь цей професійний шлях свідчить про високу компетенцію М. Дьюї. Але ще в студентські роки він розпочав створення десяткової класифікації. Перші нариси ДКД були представлені ним на розгляд у 1873 р. у Бібліотеці Амхерського коледжу і як результат схвалені. А вже у 1876 р. вийшло зброшуроване видання «Класифікація та предметний покажчик для каталогізації, розташування книжок і брошур бібліотеки».

Оригінальність ДКД полягала в тому, що він зміст книг позначав десятковим методом. Дьюї був переконаний у зручності користування десятковими індексами, підрозділяючи при цьому знання на десять основних груп. Дисципліни, що входили до цих груп, у свою чергу, класифікувались за десятковим принципом. Від грецького «дека» – десять, цей метод називають ще й децимальним. Використання його в бібліотечній практиці забезпечило легкість запам’ятовування (мнемонічність) індексів.

Основні розділи ДКД [703; 706, P. 12-16], мають такий вигляд:

0 0 0	З а г а л ь н і т в о р и
010	Бібліографія
020	Бібліотечна справа
030	Загальні енциклопедії
040	Загальні збірники нарисів
050	Загальні періодичні видання
060	Загальні громади
070	Журналістика. Газети
080	Спеціальні бібліотеки (серії). Поліграфії
090	Книжкові видання рідкісні
1 0 0	Ф і л о с о ф і я
110	Метафізика
120	Інші метафізичні предмети
130	Дух і тіло
140	Філософські системи
150	Можливості духу
160	Логіка. Діалектика
170	Етика
180	Стародавні філософи
190	Сучасні філософи
2 0 0	Р е л і г і я
210	Природниче богослов’я
220	Біблія
230	Доктрини. Догматика. Богослов’я
240	Практичне богослов’я
250	Гомілетика. Пастирське богослов’я. Приходське богослов’я
260	Церква. Заклади. Робота
270	Історія релігії

280	Християнські церкви і секти
290	Етнічні релігії. Нехристиянські релігії
3 0 0	С о ц і о л о г і я
310	Статистика
320	Політичні науки
330	Політична економія
340	Право
350	Управління
360	Асоціації і заклади
370	Виховання
380	Торгівля. Зв’язок
390	Звичаї. Костюми. Фольклор
4 0 0	Ф і л о л о г і я
410	Порівняльна
420	Англійська
430	Німецька
440	Французька
450	Італійська
460	Іспанська
470	Латинська
480	Грецька
490	Незначні мови
5 0 0	П р и р о д н и ч і н а у к и
510	Математика
520	Астрономія
530	Фізика
540	Хімія
550	Геологія
560	Палеонтологія
570	Біологія
580	Ботаніка
590	Зоологія
6 0 0	К о р и с н і м и с т е ц т в а
610	Медицина
620	Інженерія
630	Фізика
640	Хімія
650	Зв’язок. Торгівля
660	Хімічна технологія
670	Мануфактури
680	Механічні виробництва
690	Будівельна справа
7 0 0	О б р а з о т в о р ч і м и с т е ц т в а і м у з и к а
710	Ландшафтне садівництво
720	Архітектура
730	Скульптура
740	Малювання. Декорування. Малюнок
750	Живопис
760	Гравірування
770	Фотографія
780	Музика
790	Розваги
8 0 0	Л і т е р а т у р а
810	Американська
820	Англійська
830	Німецька
840	Французька
850	Італійська
860	Іспанська
870	Латинська
880	Грецька
890	Незначні мови
9 0 0	І с т о р і я
910	Географія і подорожі
920	Біографії
930	Стародавня історія
940	Європа
950	Азія
960	Африка
970	Північна Америка
980	Південна Америка
990	Океанія

Заперечуючи зв’язок бібліотечної класифікації і класифікації наук, Дьюї розміщував відділи не в логічно обґрунтованому ряді, а поза їхнім науковим угрупованням [685, С. 111]. Застосування децимального методу призводило до нерівномірного завантаження класів щодо змісту.

Взагалі, підсилюючи структуру ДКД, автор намагався оптимізувати її складові задля різноаспектного представлення інформаційних даних засобами індексів та процесу індексування цієї класифікаційної системи. Тому до складу ДКД входили: три короткі таблиці (початкова (10 класів), друга (100 відділів), третя – конспективний огляд сфери кожного класу (1000 розділів)); повна таблиця з використанням чотирьох графічних способів подачі рубрик (розмір шрифту друку, інтенсивність набору (світлий, напівжирний і жирний), число знаків перед рубриками); алфавітно-предметний покажчик [706, P. 56]. Саме алфавітно-предметному покажчику Дьюї приділяв особливу увагу і з кожним новим виданням ДКД доповнював і розширював його, вказуючи на простоту знаходження у ньому будь-якого поняття або предмета і, відповідно, потрібного за змістом індексу.

Не зважаючи на позитивний бік новизни такого способу зручного та легкого класифікування понять, негативним є те, що в результаті непершочерговості наукового підходу в ДКД і небажання автора виходити за межі десяти класів, у класифікації відсутні як основні великі галузі знання, що не одержали самостійного місця серед десяти класів. Використовуючи принцип децимальності, не дотримуючись при цьому класифікації наук як основоположної щодо змістоутворення класифікаційного ряду загалом, автор обрав зручність у користуванні, легкість пошуку і роботи, а не змістовне підґрунтя класифікації. Принцип десятковості став основоположним для виникнення та створення нових класифікаційних систем – послідовниць ДКД.

Саме такою послідовницею ДКД стала Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація (далі МДБК) – перша класифікація міжнародного типу, що була перекладена українською мовою і вийшла друком ще 1919 р. З огляду на це, актуальним є аналіз цієї класифікації як

такої, що є втіленням еволюції класифікаційної думки в контексті вітчизняного бібліотекознавства. Адже це україномовний, скорочений варіант тогочасної «Міжнародної децимальної бібліографічної класифікації» або «Керівництва до міжнародного бібліографічного репертуару» (Manuel du réportoir bibliographique universel – 1907), що була розроблена на базі ДКД Міжнародним бібліографічний інститутом. Таким чином, МДБК – це класифікаційна система десяткового типу, зміст якої викладено українською мовою і яка є скороченим варіантом класифікації Міжнародного бібліографічного інституту [502, С. 39].

Основний ряд МДБК, так само як і в ДКД, складається з десяти основних розділів: 0. Загальні твори; 1. Філософія; 2. Релігія; 3. Соціальні знання; 4. Філологія. Лінгвістика; 5. Чисті науки; 6. Прикладні знання; 7. Мистецтво; 8. Література. Красне письменство; 9. Історія.

Ананлізуючи МДБК насамперед висвітлимо деякі аспекти змістовно-структурної схеми цієї класифікаційної системи. Висловлюючись про «десятковість» структури МДБК, у порівнянні з ДКД, можна зазначити про більшу деталізацію та вузькогалузевість інформації. Навіть у скороченому варіанті україномовної МДБК можна бачити індекси з трьохзначної таблиці: 6 Прикладні знання; 62 Інженерна майстерність; 628 Санітарна гігієна. Така деталізація викликана насамперед тим фактом, що ця класифікаційна система є міжнародною, французькомовний першотвір якої створювався великим колективом спеціалістів (які, до речі, заради збереження статусу повної міжнародності, не зазначили свої прізвища у вихідних даних видання Міжнародного бібліографічного інституту [261, С. 104]). І тому, щоб висвітлити весь тогочасний міжнародний репертуар видань, потрібно було створювати працездатні індекси для кожної з існуючих наук та галузей. Тому навіть «Коротка двозначна таблиця» МДБК має таку структурну деталізацію:

0	Загальні твори.	03	Загальні енциклопедії.
00	Пролегомен.	04	Збірки статей.
01	Бібліографія.	05	Періодичні видання. Журнали.
02	Бібліотекознавство.		

06 Наукові товариства. Академії.
07 Газети. Преса.
08 Поліграфія.
09 Раритети.
0 Філософія.
11 Метафізика.
13 Дух і тіло.
14 Філософські системи.
15 Психологія.
16 Логіка.
17 Етика.
2 Релігія.
22 Біблія.
23 Догматична теологія.
24 Практична теологія.
25 Пастирська теологія.
26 Християнська церква.
27 Історія Християнства.
28 Церкви і секти.
29 Нехристиянські релігії.
3 Соціальні знання.
31 Статистика.
32 Політика.
33 Політична економія.
34 Право.
35 Адміністрація.
36 Соціальні асоціації.
37 Освіта.
38 Торгівля і транспорт.
39 Звичаї. Фольклор.
4 Філологія. Лінгвістика.
5 Чисті науки.
51 Математика.
52 Астрономія.
53 Фізика.
54 Хімія.
55 Геологія.
56 Палеонтологія.
57 Біологія.
58 Ботаніка.
59 Зоологія.
6 Прикладні знання.
61 Медицина.
62 Інженерне майстерство.
63 Агрономія.
64 Домашнє господарство.
65 Засоби.
66 Хімічна промисловість.
67 Мануфактурна промисловість.
68 Ремесло.
69 Будівництво.
7 Мистецтво.
71 Красне садівництво.
72 Будівництво.
73 Різьбярство.
74 Рисування (малювання) і декорування.
75 Малярство.
76 Гравюра.
77 Фотографія.
78 Музика.
79 Розвага. Гра. Спорт.
8 Література. Красне письменство.
82 Англійська література.
83 Німецька література.
84 Французька література.
85 Італійська література.
86 Іспанська література.
87 Латинська література.
88 Грецька література.
89 Інші літератури.
9 Історія.
91 Географія.
92 Біографії.

Уточнення і деталізація індексування здійснювалась також і за допомогою детермінант. Детермінанти нами розуміються як допоміжні, уточнюючі графічні елементи акцентуального характеру. Вони виконані або

окремо, або у вигляді комбінації елементів графічного вираження кодування понять. Зазвичай, це цифра або кілька цифр, що представляють те чи інше індексне позначення поняття, але відокремлені від основного індексу допоміжними позначками: дужки «( )», лапки «“”», знак рівняння «=», знак нескінченності «∞», знак відношення «:», знак плюс «+», риска «–», чотири крапки «....» [502, С. 43]. Окрім просто позначень у класифікації представлено детермінанти форми, місця, часу, мови, відношення, аналізу, імені, знак риски. Нижче подамо аналітичний огляд цих видів детермінант детальніше.

Форму видання виражають детермінанти форми. Йдеться про характеристику форми виконання видання, тобто словник, монографія, зібрання праць тощо. Наприклад 01(058), де 01 – це загальний індекс, що вказує на Бібліографію, а (058) – детермінанта форми, утворена за допомогою самостійного індексу 058 – Щорічники, адресові довідники. Таким чином, отримуємо рубрику Бібліографічні щорічники, з індексом 01(058).

Знак риска використовується для уточнення форми, але головним чином у відділах розділів «Філологія. Лінгвістика» та «Література. Красне письменство». Так: 491.79 – 3 Лексикологія. Словники. або Словники з лексикології та 891.79 – 1 Українська поезія або поезія українська.

Часові детермінанти, призначені для визначення періоду, століття, року, місяця та ін. виражаються комбінаціями цифр, що в свою чергу символізують роки, століття тощо. Ці цифрові комбінації беруться у лапки (напр. “1674” – 1674 рік). Якщо ж йдеться про певний період, що чітко обмежений конкретними датами, тоді використовується знак двокрапка (напр. “1875:1900” – період з 1875 по 1900). Коли ж одну дату періоду, тобто початок або кінець визначено, використовуються знаки чотирьох крапок та двокрапки (напр. “.... :1563” – до 1563 р.).

Функцію уточнення місцевості, географічної одиниці виконують детермінанти місця, які поділяються на підгрупи [502, С. 43-44]:

– «Геологічні місця і періоди (11)» – напр. 596(116.2) Хребетні тварини Юрського періоду, де (116.2) – це детермінанта місця «Юрська система»;

– «Всесвіт. Всі країни (∞)» – напр. 613.95(∞) Дитяча гігієна в різних країнах, де (∞) – це детермінанта нескінченності, у цьому контексті використовується як наголос на невизначену множину країн;

– «Палеонтологічні місця чи епохи (12)» – напр. 672(12.34) Вироби залізні і кручеві, залізний вік, де (12.34) – це детермінанта місця «Залізний вік»;

– «Фізико-географічні детермінанти (2)» – напр. 624(281) Мости над річками, де (281) – це детермінанта місця «Річки»;

– «Розділ поверхні (–)» – напр. 641(–11) Кулінарія Сходу, де (–11) – це детермінанта місця «Схід».

У рамках тематичної дефініції дисертаційного дослідження, варто зазначити, що детермінанти місця в МДБК мали своєрідний характер, непритаманний жодній із відомих класифікацій з огляду на те, що на той час Україна поділялась на губернії і тому кожна з губерній відображалась певним індексом у класифікаційній системі. «Власне кажучи, міг би бути і дрібніший поділ на повіти, округи, відділи тощо, але десяткова класифікація, складаючи детермінанти місцевості, так далеко не йде... Проте це питання в десятковій класифікації вирішується... повітові міста, села, тощо, зазначаються тими ж індексами, що і губернії, тільки з додатками власних імен» [232, С. 7-8], – зазначав упорядник МДБК.

Для визначення мови твору або видання загалом використовуються детермінанти мови. Позначаються вони тими самими цифрами що і мови в основних таблицях цієї класифікації, але з використанням знаку дорівнює. Так: 682(03)=3 – Енциклопедія з ковальства німецькою мовою, де =3 – детермінанта мови. Фактично детермінанти мов, тобто цифри, що їх виражають, не що інше, як змістовно-утворюючі числа індексів, котрі символізують ту чи іншу рубрику підрозділу «42/49 Спеціальна філологія»,

розділу «4 Філологія» класифікаційної системи, що розглядається: 42 Англійська мова ⟶ = 2 – Детермінанта англійської мови

Із наведеного прикладу видно, чому детермінанти мови не використовуються в профільних розділах, таких як «Філологія. Лінгвістика.» та «Література. Красне письменство.», враховуючи вже існуючі у структурах даних розділів індекси, що акцентують увагу на мові: «Філологія московської мови», «Грецька література». Цікаво й те, що в основних таблицях МДБК окремо виділяється Московська мова, а в «Допоміжних таблицях загальних покажчиків (детермінантів)» в пункті III. Детермінанти мови виокремлюється Руська мова з детермінантним позначенням = 91.7.

Детермінанти відношення – знаки двокрапки або плюс – використовуються, коли потрібно вказати на відношення між значеннями будь-яких індексів МДБК. Знак двокрапки використовується майже у всіх випадках, коли потрібно розкрити відношення однієї рубрики до іншої: 8-23:8.09(∞) Драми в історії світової літератури. Знак плюс використовується рідше, коли йдеться про відношення зовсім полярних понять: 513+2(498) Геометрія та релігія Румунії.

Детермінанти аналізу створені для аналітичного погляду на те чи інше питання, з тієї чи іншої точки зору. Вони являють собою певні комбінації цифр – це, обов’язково, два нулі та змістовиражаюча цифра; детермінанта відокремлюється від основного індексу крапкою. Так: 332.1.006 Банківські сейфи, де 332.1 – це банки, а .006 – детермінанта аналізу «Точка погляду помешкання, внутрішнє обладнання».

Детермінанти імені, або іменні детермінанти, вказують на ініціали певної персоналії чи автора видання. Ці детермінанти виражаються не цифрами, а літерами (що наводяться у дужках), символізуючи ті чи інші ініціали, наприклад, 92 (X) – Біографія Богдана.

Усі детермінанти винесено і поділено у групи, в окремі Допоміжні таблиці загальних покажчиків. Це ще раз підтверджує прикладний характер детермінант, тобто основні індекси цілком можливо і за потребою слід

використовувати автономно, якщо видання, що опрацьовується, відповідає змісту рубрики з індексом основних таблиць класифікаційної системи. Детермінанти призначені для уточнення та концептуального акцентування понять.

Окрім такого важливого елементу як детермінанти, у класифікаційній системі, яку ми розглядаємо, на особливу увагу заслуговує й «Абетковий покажчик до децимальних таблиць» (далі АП) – пошуковий апарат, що складається з близько 1600 термінів та словосполучень, котрі виступають у ролі пошукових одиниць. Навпроти кожної такої пошукової одиниці розміщено відповідний індекс, який дозволяє просто і легко віднайти цей індекс у термінологічній множині основних таблиць та здійснювати процес індексації видань. Цей покажчик побудовано відповідно до тогочасного українського алфавіту і має у своєму переліку терміни, словосполучення та поняття українською мовою [502, С. 46]. Що характерно саме для цього АП, то це наявність у його списку різних детермінант, типу: Аравія (394); Ісландська мова = 9.6 і т.ін. Принагідно варто зазначити й те, що в цьому переліку знайшлося місце як і для «Завіту древнього 221», так і для «Марксизму 335.5». Досить детально розглянуто певні поняття, такі як: «Бібліографія», «Бібліотеки», «Власність», «Право», «Філософія», «Церкви» тощо. Отже, АП МДБК – це пошуковий апарат, побудований за абетковим принципом, що складається з близько 1600 точок пошуку, що операціоналізують у межах процесу «предмет – термін – індекс», символізуючи в такий спосіб поглиблення пошукової функції цього АП.

З усього видно, що МДБК була на той час не тільки системою, що гармонійно об’єднувала в собі риси міжнародності, енциклопедичності, концентраційності, мнемонічності, розтяжності, універсальності та системності, але своєю появою перегорнула ще одну сторінку в історії бібліотечної систематизації, продовживши, таким чином, розмову щодо специфічних прийомів складання бібліотечної класифікації, раціональних

методів її оформлення та впровадження нових принципів та прийомів щодо класифікування інформації.

Ще однією яскравою представницею використання нових прийомів класифікування інформації на початку періоду Новітнього часу, була «Класифікація двокрапкою» (КД) Ш. Р. Ранганатана. Одразу слід зауважити, що не йдеться про наслідування принципу десятковості в аспекті організації інформації. У цьому конкретному випадку зауважимо про новизну і новаторство Ш. Р. Ранганатана, автора КД, який розробив і впровадив принцип використання фасетів у формуванні рубрик класифікації. Тому індійський бібліотекознавець, професор, доктор літератури й математики посідає провідне місце в галузі систематизації книг. Почавши свій професійний шлях з посади викладача математики в Мадрасському університеті, вже з 1924 р. він працював бібліотекарем у цьому університеті. Директор низки університетських бібліотек, Ранганатан одночасно керував створеними ним бібліотечним журналом і вищою бібліотечною школою. Основні його роботи: «Філософія бібліотечної класифікації» [758], «П’ять законів бібліотечної науки» [759], «Бібліотечна класифікація» [757], «Теорія каталогізації» [756] позиціонуються своєю оригінальністю викладення матеріалу, професійного висвітлення й вирішення проблем, розглянутих у них. В аспекті визначених «П’яти законів бібліотечної науки» Ш. Р. Ранганатан описував організацію бібліотеки зокрема і всі галузі її роботи загалом [759, P. 3-8]: 1. Книги – для користувача; 2. Кожному читачу його книгу; 3. Кожній книзі її читача; 4. Бережи час читача; 5. Бібліотека – організм, що зростає.

КД Ш. Р. Ранганатана по суті є аналітико-синтетичною класифікацією. Її теоретичні основи і найважливіший принцип – багатоаспектність, що дозволяє відбивати зв’язки і характеристики документа. Головним об’єктом систематики є зміст книги, а далі йдуть уточнюючі її ознаки. Найважливішим зі способів, що вказує на відношення і зв’язок між поняттями і предметами, є двокрапка «:» – основний символ позначення, що дав найменування системі.

Також, для комбінування індексів Ш. Р. Ранганатан використовував знак відносності «0» [428, С. 28], що застосовувався, коли потрібно було вказати на те, що предмет у книзі розглядався в аспекті тієї чи іншої науки.

Основні ж поділи «Класифікації двокрапкою» Ш. Р. Ранганатана [757], мають такий вигляд:

A	Наука (взагалі)	O	Література
B	Математика	P	Мовознавство
C	Фізика	Q	Релігія
D	Інженерія	R	Філософія
E	Хімія	S	Психологія
G	Природничі науки (взагалі) і біологія	T	Виховання
		U	Географія
H	Геологія	V	Історія
I	Ботаніка	W	Політика
J	Агр.льтура	X	Економіка
K	Зоологія	Y	Інше з суспільних наук
L	Медицина	Z	Право
M	Корисні мистецтва		
N	Образотворчі мистецтва та музика		

У представленому основному ряді ми можемо спостерігати перелік тих галузей знань, що, на думку автора, відображали весь універсум наук. Цікавим було інше – на відміну від лінійних схем з єдиною таблицею рубрик і характерною для них твердістю, у яких для більшості зрозумілих даних готові індекси, Ранганатан створив кілька самостійних таблиць, що мають велику гнучкість. Класифікація складається з ряду стандартних, не пов’язаних між собою окремих переліків, табличок. Кожна з них створена за різними аспектами, ознаками, «фасетами». Фасет (від «face» – обличчя) – термін, що виражає спрямування розгляду того чи іншого поняття, у певному змісторозкриваючому аспекті [428, С. 373]. Тобто одне і те саме поняття ми можемо розглядати під змістовним наголосом різних рубрик. Адже цінність структури – у комбінаційності індексації. Враховуючи аспектність змісту і форм, застосовуючи двокрапку, можна отримати одне поняття з іншого. Шляхом комбінування і синтезування окремих індексів, враховуючи їх

змістовну наявність у конкретному документі, створюється індекс, що загалом характеризує цей документ.

Для полегшення процесів систематизації, паралельно з основними розділами, Ранганатаном було розроблено більш конкретизовані допоміжні таблиці: географічні розділи, хронологічні розділи, мовні розділи, розділи, для визначення класичної літератури – тому можна засвідчити, що КД також призначена для вузькоспеціалізованого розкриття, детальної чи глибокої класифікації статей та інших матеріалів (мікродокументів).

Застосування двокрапки та фасетів дозволило створити новий класифікаційний прецедент розвитку можливостей систематизації інформації. КД Ранганатана справді є оригінальною, що свідчить про еволюційність класифікаційної думки не тільки за змістом, а й за формою.

4.3 Методико-структурний розвиток та систематизаційна еволюція впровадження десяткових класифікацій

Основна мета класифікування інформації полягає в уніфікації інформації таким чином, щоб потім можливим було здійснення процесів систематизації інформації та тих процесів, які є дотичними або вихідними щодо останньої. Способи та методи класифікування інформації закладені в сутність класифікаційної системи, засобами якої і відбувається процес класифікування. Не дивно, що методи і способи класифікування постійно вдосконалювались, окреслюючи тенденцію, коли вдосконалення механізму класифікування відбувалося незалежно від апарату класифікування. Тобто в процесі еволюції класифікаційних систем, а особливо в Новітній час, головними були зручність і простота здійснення процесу класифікування, без прямопропорційної орієнтації на суть змісту класифікації. Фактично штучно створювались умови для полегшення класифікування інформації. І тому на

початковому етапі цього періоду на перший план виходять штучні класифікаційні системи.

У штучній класифікації за основу береться одна або кілька легко помітних ознак. Вона створюється і застосовується для вирішення практичних завдань, коли головною є зручність використання і простота. Як ми встановили вище, саме простота або ж мнемонічність – є характерною рисою десяткових класифікаційних систем. Їхня історія починається ще з середини Нового часу і в процесі розвитку відбувався не тільки змістовний прогрес, а й еволюція акцентів мнемонічних властивостей такого типу класифікаційних систем. Більше того, опрацьовані, вдосконалені перевидання десяткових систем на теренах різних (за менталітетом, державним устроєм, історією) країн містили оригінальні та своєрідні риси, що було продиктовано вищевказаною різницею між країнами в принципі. Не є винятком і український аспект розвитку та використання класифікацій із десятковим принципом побудови, дослідити який означає заповнити дотепер вільні лакуни в історії становлення децимальної класифікаційної думки загалом. Саме погляд на український аспект розвитку десяткових класифікацій, з позиції розуміння та бачення усієї історичної палітри виникнення та використання класифікаційних систем у світі дасть нам явну картину систематизаційних звершень Новітнього часу, адже після того, як 1918 р. світ побачила перша МДБК, а перед тим безпосередній переклад з французької Б. Бондарського «Сокращенные таблицы десятичной библиографической классификации» – розпочався новий етап децималізації українських бібліотечних фондів. Після виходу вищезазначених класифікаційних систем, багатьма українськими і російськими вченими-бібліографами було остаточно взято курс на глобалізацію процесів індексації і систематизації за десятковим принципом, що продиктований наявністю десяткового принципу в матеріалізованій формі – десятковій класифікаційній системі.

Конкретним кроком, що передував становленню етапу децималізації бібліотечних фондів, було рішення Головполітосвіти РРФСР про обов'язкове використання в бібліотеках різних рівнів «Международной десятичной классификации» від 12.01.1921 р. [322]. Як наслідок, у підтвердження цьому рішенню, подібне рішення було затверджено Головполітосвітою та Управлінням у справах друку Української республіки, а вже в 1921 р. Головполітосвітою РРФСР видано варіант децимальної класифікації для використання у роботі бібліотек країни.

Принагідно варто зазначити, що серед спеціалістів не було однозначності щодо децимальності шляху класифікування інформації, тому пошуки інших класифікаційних шляхів продовжувались і надалі. У 1924 р. на Всеросійському бібліографічному з'їзді висловлювалися думки про скасування Головполітосвітою РРФСР свого рішення від 12.01.21, але почуті вони не були. Тому робота над децимальними варіантами класифікаційних систем для бібліотек усіх рівнів продовжувалась і надалі вченими як РРФСР, так і УРСР. Так, Ю. Меженко (директор тогочасної Головної книжкової палати) планував видати повний варіант таблиць МДБК українською мовою, робота над яким почалась одразу після виходу скорочених таблиць цієї класифікації. Але через брак коштів та відповідного фахового колективу роботу над виданням повних таблиць було призупинено. Однак, слід зауважити, що в Харкові в 1924 р. Держвидавництвом УРСР було видано «Десятичную классификацию», упорядником якої був Л. Коган [263]. Це практично прямий переклад ДК Міжнародного бібліографічного інституту (МБІ) російською мовою, без значних адаптаційних змін щодо тогочасних реалій соціалістичної дійсності.

Видання десяткової класифікаційної системи 1924 р. варто позиціонувати як саме документну класифікаційну систему (la classification documentaire), що передусім орієнтована на використання її у каталогах реєстратур та державних адміністративних установ. Цей факт можна пояснити тим, що класифікаційні системи бібліотечного використання тоді

вже існували (і продовжували свій еволюційний шлях) і вже час було надавати ДК МБІ нові можливості для застосування, ще раз наголошуючи на її унікальності. Таким чином, пояснюється наявність певних адаптаційних змін щодо структури такого варіанту класифікаційної системи. Зокрема, більш ширше і змістовно-конкретизуюче представлення певних рубрик та їх наповнення, з метою розкриття якомога ширше усіх питань науки і техніки тогочасного СРСР; групування рубрик (крім відділів 34 та 35), за практичними проблемами, за циклами питань, за предметами адміністративної діяльності, а не за галузями знань; вибіркове і нерівномірне використання основних розділів і рубрик ДК МБІ, у процесі формування основного масиву цього варіанту класифікаційної системи.

Популярність варіантів ДК МБІ підтверджує і те, що саме видання «Десятичная классификация документов, руководство и краткие таблицы» – це наглядний посібник і зібрання методичних матеріалів, щодо пояснення суті і процесів, способів використання ДК взагалі і «Десятичной классификации документов, руководство и краткие таблицы» зокрема. У цьому виданні широко представлено методичний матеріал зі схемами і прикладами, висвітлено основні переваги ДК МБІ.

Важливість, потрібність та довгоочікуваність видання таблиць, засвідчує те, що в ньому не представлено Алфавітно-предметного покажчика (АПП), мова про користь якого на той час велася давно і наявність якого була зафіксована у попередніх працях (зокрема МДБК за редакцією Ю. Меженка [232]). Тобто виходу чекали довго і з нетерпінням, тому і пошкодували часу на доопрацювання усього видання АПП для повноти цього варіанту таблиць задля оптимізації процесів індексування. Такий поспіх зумовлював і інші негативні наслідки. Так, певні недоліки мали наступні (повторні і доповнені) видання класифікацій того ж Є. Добржинського і М. Русінова, 1930 і 1944 рр. відповідно. Але, враховуючи нав’язану обов’язковість і активне відстоювання принципів децималізму, ці класифікаційні системи широко використовувалися в архівах, бібліотеках, реєстратурах та інших установах

республік СРСР, не виключенням з яких була і УРСР. Що ж до перевиданих у 1931 р. Головполітосвітою РРФСР таблиць класифікації для масових бібліотек, то вони були базою для подальших перевидань класифікаційної системи, продиктованих часом та змінами у науці і техніці. Слід зауважити, що в 1936 (1939) р. друком виходить «Схема класифікації, що застосовується у виданнях Книжкової палати УРСР» [620], яка була перевиданням українською мовою російського оригіналу. А в 1938 р. Книжковою палатою УРСР було видане україномовне видання «Десяткова класифікація для масових бібліотек» на базі класифікації Головполітосвіти РРФСР 1931 р., щоправда значно розширене і доповнене. Цікаво те, що в методичних рекомендаціях до цих таблиць М. Фельдштейн (головний редактор таблиць і директор Книжкової палати УРСР) постійно наголошував на марксистсько-ленінській методології. Так, наголос ставився навіть на тому, що «...бібліотекарі і бібліографи повинні бути, насамперед, політично грамотними людьми, мати певну загальну освіту й вміти орієнтуватись в книзі... Це потрібний мінімум, без якого не можлива робота радянського бібліотекаря, як пропагандиста і агітатора більшовицької культури» [163, С. V]. З вищенаведених цитат видно, що на той час класифікаційна система насамперед розглядалася як інструмент для класифікування літератури відповідно до марксистсько-ленінської ідеології. Уже потім йшлося про дійсні класифікаційні потреби. Цей факт наштовхує на розуміння значення змістовної частини в десятковій організації класифікаційної системи. Введення нових рубрик було адекватним відображенням того стану класифікацій наук, який панував тоді на теренах СРСР. Так, якщо порівняти основний ряд першого україномовного видання ДК (1919 р.) та основний ряд другого україномовного видання ДК (1938 р.), то отримаємо дані, що представлені на рис. 20. На ньому видно, що найбільшої переробки і доопрацювання зазнали основні розділи 1, 2, 3, 6 [502, С. 52]. Так, навіть у назву першого розділу було окремо винесено «Діалектичний матеріалізм» – філософське вчення, яке стверджує первинність матерії відносно свідомості,

тобто філософський напрям, який вивчає найзагальніші закономірності і суть буття, відношення людини до світу й історичні зміни цього відношення в процесі предметно-практичної і духовно-теоретичної діяльності [79, С. 277-281].

Діалектичний матеріалізм був створений у XIX ст. Марксом і Енгельсом і розвинений у нових історичних умовах Леніним та іншими філософами-марксистами. Теоретичними джерелами діалектичного матеріалізму стали передусім критично перероблені ідеалістична діалектика Гегеля і філософський матеріалізм Фейєрбаха. На час виходу другого україномовного видання 1938 р. ДК марксистська філософія вважалася прямим продовженням кращих, найпрогресивніших вчень минулого. Діалектичний матеріалізм позиціонувався як такий, що вбирає в себе найбільш значні досягнення тогочасної світової філософської думки в прагненні зв’язати їх із провідною культурою і духовними пошуками цілої епохи. Це пояснює те, що в такому варіанті десяткової класифікації було виокремлено підвідділ 14М для Діалектичного матеріалізму, а такі науки як Психологія, Логіка та Етика мали більші за значенням порядкові числа (індекси). Таким чином, тенденційна новизна класифікації наук була відображена в рамках десяти класів, тобто простота механізму децимальності була використана для представлення реального стану класифікації наук. По суті, штучність підходу класифікування інформації використовувалась для представлення елементів-знань природної класифікації.

У другому розділі назва та зміст взагалі радикально протилежні тим назвам і змісту, що представлені в першому україномовному виданні. За аналогією, у третьому відділі широко представлені аспекти тогочасної політичної агітації, зокрема, мають місце такі відділи, як: «301 Буржуазна наука про суспільство», «322 Держава та церква», «329 Політичні партії, буржуазні та дрібнобуржуазні» [502, С. 53]. Це також пояснюється марксистською філософією буття та науковим атеїзмом, що були основними на теренах СРСР.

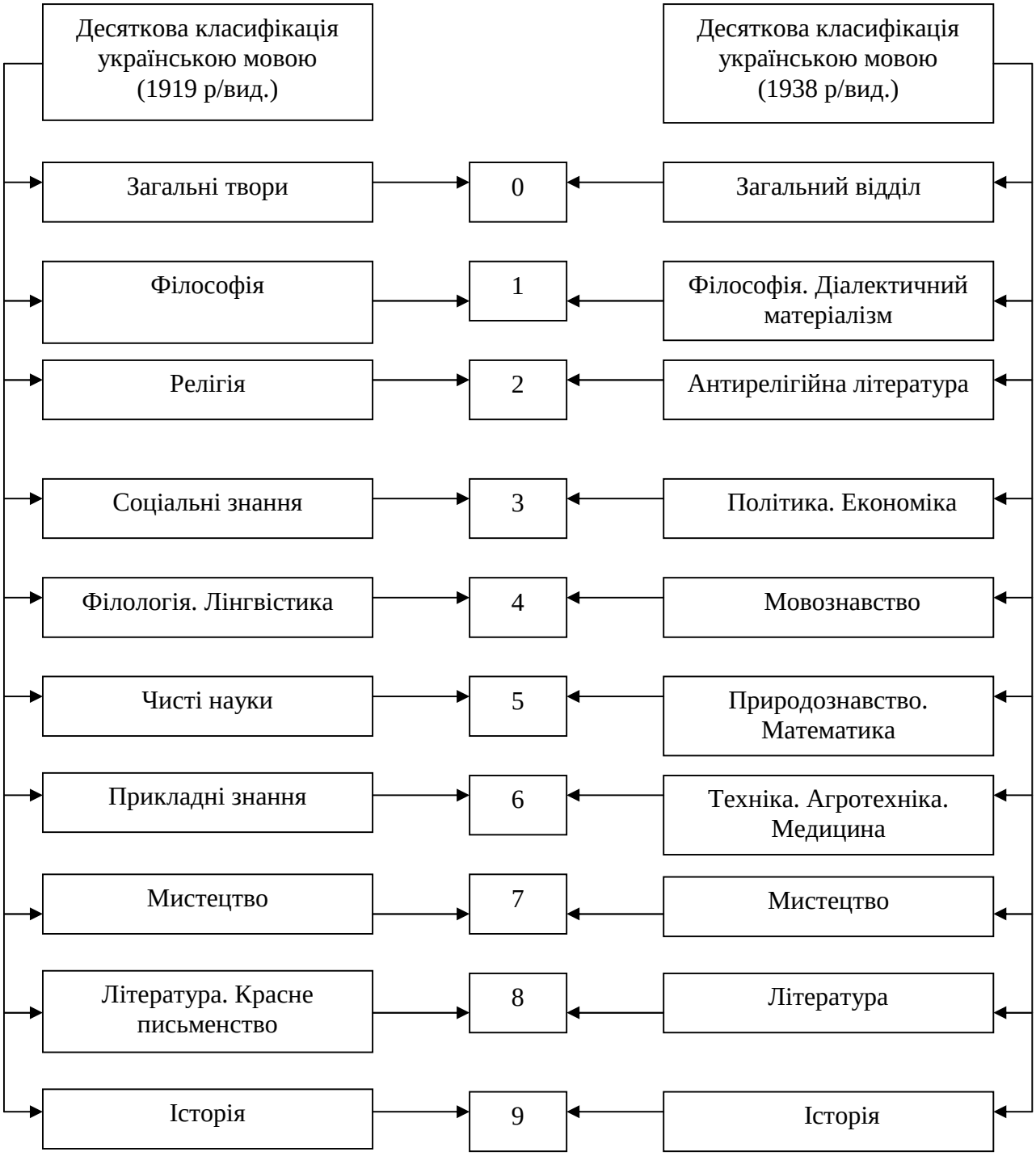

Рис. 20. Класифікаційна схема аналітичного порівняння десяткових класифікацій 1919 р. та 1938 р., виданих українською мовою

Висвітлення еволюції класифікацій наук продовжується в шостому розділі, який розширено по суті. Це мотивовано насамперед дійсним розширенням знань про техніку, новими дослідженнями і їх результатами у медицині і ветеринарії. Так, можна знайти такі рубрики і відповідні до них

індекси: «611-013 Ембріологія. Розвиток людського зародку», «619.5 Хвороби птахів», «621.16 Парові турбіни», «621.79 Зварювання та різання металів», «690.5 Механізація будпроцесів» та ін. [502, С. 53]. Рубрики та індекси до них в межах шостого розділу розташовані алогічно. Так, спочатку викладено підвідділи «6 Техніка. Медицина. Агротехніка.», потім «61 Медицина. Ветеринарія.», а потім, відкинувши логічну порядкову послідовність, «63 Сільське господарство (агротехніка).», далі «6. Техніка.» – у відділ винесено загальні питання. Потім наведено «62 Інженерна справа.» – загальні питання. А вже наступне «64 Техніка матеріально-побутового обслуговування.» зі змісторозкриваючими підрубриками [163, С. 44-45]. Слід відмітити також і неповноту посилань у тому ж таки шостому відділі, де можна бачити рубрику «690.5 Механізація буд-процесів», що в підвідділі «6 Будівельна справа», після якого немає жодного посилання на підвідділ «624 Будівельна техніка» [502, С. 54].

Щоб детально проаналізувати представлені в класифікаційній системі рубрики, розглянемо двозначну таблицю досліджуваного варіанту десяткової класифікації:

0 ЗАГАЛЬНИЙ ВІДДІЛ.
01 БІБЛІОГРАФІЯ.
02 БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО.
03 ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ТА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ СЛОВНИКИ ЗАГАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ.
05 ЖУРНАЛИ. ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ ЗАГАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ.
06 НАУКОВІ УСТАНОВИ, ТОВАРИСТВА, АКАДЕМІЇ.
07 ПРЕСА.
1 ФІЛОСОФІЯ. ДІАЛЕКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛІЗМ.
1 ФІЛОСОФІЯ. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ. ТВОРИ ОКРЕМИХ ФІЛОСОФІВ.
15 Психологія.
16 Логіка.
17. Етика.
2 АНТИРЕЛІГІЙНА ЛІТЕРАТУРА.
3 ПОЛІТИКА. ЕКОНОМІКА.
31 СТАТИСТИКА.
32 ПОЛІТИКА.
33 ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ.
34 ПРАВО.
35 РАДЯНСЬКЕ БУДІВНИЦТВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ.
36 СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

ДЕРЖАВНЕ СТРАХУВАННЯ. СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ.
37 НАРОДНА ОСВІТА.
38 ТОРГІВЛЯ. ЗВ'ЯЗОК. ТРАНСПОРТ.
39 ПОБУТ. ФОЛЬКЛОР.
4. МОВОЗНАВСТВО.
42 Англійська
43 Німецька
44 Французька
45 Італійська
46 Іспанська
47 Латинська
48 Грецька
5. ПРИРОДОЗНАВСТВО. МАТЕМАТИКА.
64 ТЕХНІКА МАТЕРІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ОБСЛУЖУВАННЯ.
65 ТЕХНІКА УПРАВЛЯННЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ УСТАНОВ, ПРОМИСЛОВИХ І ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.
66 ХІМІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ.
67 ТЕКСТИЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО, ВИРОБИ З МЕТАЛІВ І ДЕРЕВА. ВИРОБНИЦТВО ШКІРИ. ПАПЕРОВЕ ВИРОБНИЦТВО.
68 ВИРОБНИЦТВО ТОЧНИХ МЕХАНІЗМІВ. РЕМЕСЛА.
69 БУДІВЕЛЬНА СПРАВА.
7. МИСТЕЦТВО.
72 АРХІТЕКТУРА.
73 СКУЛЬПТУРА. НУМІЗМАТИКА. КЕРАМІКА.
51 МАТЕМАТИКА.
52 АСТРОНОМІЯ.
53 ФІЗИКА.
54 ХІМІЯ.
55 ГЕОЛОГІЯ.
56 ПАЛЕОНТОЛОГІЯ
57 БІОЛОГІЯ.
58 БОТАНІКА.
59 ЗООЛОГІЯ.
6 ТЕХНІКА. МЕДИЦИНА. АГРОТЕХНІКА.
61 МЕДИЦИНА. ВЕТЕРИНАРІЯ.
63 СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО (АГРОТЕХНІКА).
6. ТЕХНІКА
62 ІНЖЕНЕРНА СПРАВА.
74 МАЛЮВАННЯ.
75 ЖИВОПИС.
76 ГРАФІЧНЕ МИСТЕЦТВО. ГРАВЮРА. МИСТЕЦТВО ПЛАКАТА.
77 ФОТОГРАФІЯ.
78 МУЗИКА. СПІВИ.
79 ВИДОВИЩА. ІГРИ. СПОРТ.
8. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО.
82 Англійська. Американська.
83 Німецька.
84 Французька.
85 Італійська.
86 Іспанська.
87 Латинська.
88 Грецька.
9. ІСТОРІЯ.
9 ІСТОРІЯ.
91. ГЕОГРАФІЯ. КРАЄЗНАВСТВО.
92 БІОГРАФІЇ.

Із вищенаведеної двозначної таблиці видно, що не тільки досить широко представлено зміст відділів 3 та 6, але й наявні однакові індексні позначення рубрик першого розділу: «1 Філософія. Діалектичний матеріалізм» та «1 Філософія. Історія філософії. Твори окремих філософів», де назви, що різняться, позначені однаковим індексом «1»; та рубрик дев'ятого розділу: «9. Історія» та «9 Історія», де назви навіть семантично однаково виражені, мають однакове цифрове вираження індексу [502, С. 56]. Це ще раз вказує на те, що на той час важливіше із завдань систематизації полягало в тому, щоб, скориставшись вже винайденою і зручною класифікаційною системою, створити максимально адаптовану до ідеологічної суті існування класифікацію для подальшого лобіювання та пропаганди тогочасних ідей.

Допоміжні таблиці цієї десяткової класифікації представлені таблицями детермінант – допоміжних визначників. У цих таблицях містяться визначники форми, визначники місця, визначники часу. Так, визначники форми утворюються комбінацією цифр, що взяті у дужки. Наприклад: (02) Посібники, (071) Учбові заклади, (09) Історія предмета. Детермінанти форми використовуються для позначення форми предмету і вживаються додаванням до основного індексу: 531.3(02) Довідники з динаміки, 63(064) Сільськогосподарські виставки, 84(082) Хрестоматії французької літератури. Особливістю використання детермінант форми є те, що при індексуванні художньої літератури за основу рекомендується брати мову оригіналу, а не його переклади [163, С. XXV]. Тобто, якщо, наприклад, автор книги француз за національністю і відомий світові, як представник французької літератури, написав довідник англійською мовою з французької літератури, то це видання потрібно індексувати наступним чином: 82 Англійська література (відповідно до мови оригіналу) та (08) Збірники. Довідники, і тоді: «82(08) Довідник з англійської літератури». Такі методичні вказівки не повинні мати категоричний характер. Набагато простіше було б індексувати так: 84 Французька література – основний індекс; 42 Англійська мова – допоміжний у цьому випадку індекс та (08) Збірки. Довідники –

детермінанта форми, і тоді: «84+42(08) Довідник з французької літератури англійською мовою». Адже використання знаку приєднання «+» передбачено методичними вказівками, як у першому україномовному виданні 1919 р., так і в другому україномовному виданні 1938 р., яке ми й аналізуємо.

Визначники місця (або географічні визначники) – це цифрові та літерні позначення, що комбіновані певним чином і утворені комбінації цифр, індексні позначення, взяті в круглі дужки, наприклад: (45) Італія, (47Р) Росія, (61) Єгипет. При застосуванні географічних визначників використовується знак нескінченності «∞», взятий у дужки. Він застосовується для позначення поняття «Всесвіт», тобто: 9(∞) Всесвітня історія.

Визначники місця використовуються у комбінації з основним індексом для позначення географічної належності предмета: 025.3(54) Каталогізація в Індії, 636.7(94) Собаківництво в Австралії, 91.(3) Географічні карти Стародавнього світу.

Серед інших визначників місця зустрічаються такі: (47Р) Росія; (47) СРСР; (470) РРФСР. Цей факт цікавий тим, що Росія, як держава, розглядається досить багатоаспектно – за індексом бачимо представлення Росії, як центру усього конгломерату СРСР (Союзу радянських соціалістичних республік), і навпаки – для позначення Росії введено тільки літеру «Р», індекс же СРСР додається повністю. Такий же «витвір» індексаційної думки можна спостерігати, порівнюючи і наступний індекс (470) РРФСР. Так РРФСР (Російська радянська федеративна соціалістична республіка) розглядається окремо від Росії, що говорить про навмисне хронологічне розмежування без використання визначників часу. Також, не вказується, що це Царська Росія. Про Україну або Українську Народну Республіку до появи УРСР взагалі не йдеться, а, навпаки, індексно показується певна приналежність України до Росії – (470) РРФСР та (47.70) УРСР.

Визначники часу утворюються за допомогою комбінації цифрових позначень, знаків тире «–» та дві крапки «:» і взяття в лапки «“ ”». Так,

наприклад: “10” XI століття, “ – ” Час до нашої ери. Тобто, якщо маємо індекс 91(47.70)“1918 : 1991” Загальна історія УРСР (тобто історія УРСР за весь період існування республіки), значить – 91 Історія, (47.70) УСС та “1918 : 1991” – детермінанта часу, що вказує на певний історичний період.

Аналізуючи функції детермінант часу зауважимо, що негативним є факт відсутності детермінантних позначень “до” та “після” певного періоду, а наявність детермінанти “ – ” Час до нашої ери. жодним чином не компенсує відсутність вищеозначених хронологічних визначників. Як позитивний, можна відмітити той факт, що мовна приналежність виражається за допомогою приєднання індексу мови з основного ряду. Це насамперед полегшує роботу бібліографа і читача, адже якими б корисними не видавалися нам детермінанти, однак вони несуть, разом із уточненням суті, певний дисбаланс у логічність ланцюговості індексу, бо їх застосування та читабельність потребують допоміжних знань та навичок, що аж ніяк не спрощує процеси індексування та пошуку. З іншого ж боку, як зазначалося вище, використання безпосередньо мовних індексів та рубрик теж повністю методично не врегульовано.

ДК для масових бібліотек 1938 р. українською мовою стала своєрідним роздільником у періодизації історії децимальних класифікацій українською мовою. З її появою можна говорити про абсолютно новий етап – перехідний етап від класично-відтвореної україномовної ДК до класифікації ротаційованого основного ряду, в результаті тогочасно-адекватної інтерпретації дійсності. Перехідний етап, оскільки в 1934 р. відомий російський бібліограф Л. Троповський виступив із проектом кардинальної переробки ДК МБІ. Як наслідок, у 1938 р., 1939 р. та 1942 р. в Московському інституті бібліотекознавства виходять друком таблиці Універсальної десяткової класифікації (УДК) для масових бібліотек (Таблиці Троповського) [322]. Ці таблиці – класифікаційне вираження прагматичних вимог Комуністичної партії, засобами штучного формування змісту системи, що в принципі і передбачено фундаментальними основами побудови ДК – були

точкою опори для послідовників подальшої підготовки і видання таблиць, у повоєнні часи.

Так, у 1955 р. Міжвідомчою класифікаційною комісією Міністерства культури РРФСР, за редакцією З. Амбарцумяна, була видана «Схема библиотечной классификации, применяемая в типовых каталогах и на печатных карточках для массовых библиотек». На основі цієї «Схеми...» і Таблиць Троповського, в 1959 р. (перше видання) та в 1961 р. (друге видання), Міжвідомчою класифікаційною комісією Міністерства культури РРФСР за редакцією З. Амбарцумяна були видані «Таблицы библиотечной классификации для массовых библиотек» [623]. У 1961 р. Книжковою палатою Української РСР, за участю Державної республіканської бібліотеки УРСР імені КПРС, було перекладено та видано третє видання ДК – «Таблиць....» 1961 р. українською мовою. Треті україномовні таблиці класифікації 1961 р. являють собою індексно-ускладнену (порівняно з другим і тим більше з першим україномовними виданнями) систему [502, С. 59]. Це виражається у внесенні до основного десяткового ряду доповнюючих розділів, із відповідними цифровими та літерними позначеннями комбінаційного типу. Наочно це можна побачити, проаналізувавши і порівнявши основний ряд видання 1938 р. та «Таблиць...» 1961 р. на рис. 21.

У результаті аналітичного порівняння зрозуміло, що певні галузі та науки винесено окремими розділами в основний ряд класифікації. Зокрема, в окремому розділі зібрано літературу з марксизму-ленінізму (3К), науки про людину (5А), літературу з фізкультури та спорту (7А). В основному ряді «Таблиць....» 1961 р., можна спостерігати три розділи з індексом «шість». У цьому випадку відбулося певне основорядне узаконення тієї структурної побудови, що викладена у другому україномовному виданні «Таблиць....» 1938 р.. Цей факт, на нашу думку, зумовлений бажанням укладачів згрупувати рубрики за практичними проблемами, а не за галузями знань. Але порушення порядкової логічності схеми – крок доволі не виправданий і не

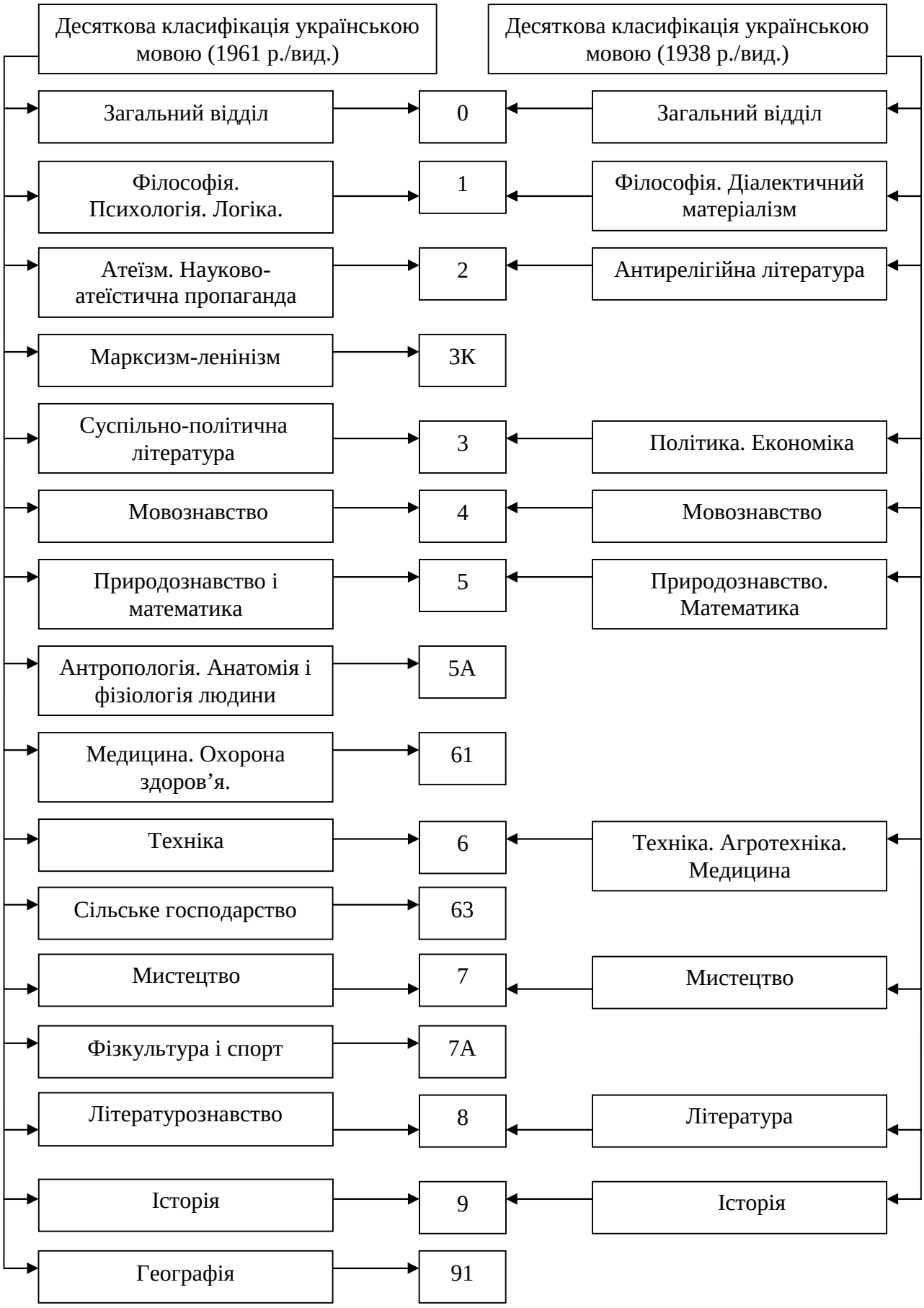

Рис. 21 Класифікаційна схема аналітичного порівняння десяткових класифікацій 1919 р. та 1938 р. виданих українською мовою

вирішує вищеозначену проблему. Тим більше, що візуально десятковість основного ряду порушується навіть наявністю інших знакових позначень і відповідних рубрик, тому винесення двознакових індексів у основний ряд по суті алогічно.

У «Таблицях...» 1961 р., що розглядаються, дуже широко і різноаспектно задіяні детермінанти (визначники). Як можна побачити з рис. 22, у допоміжних таблицях цього видання представлена розгалужена система допоміжних детермінант. У цьому випадку визначники форми розглядаються нами не тільки як інструмент для означення змістовної суті видання за допомогою цифрових індексів, що взяті у дужки, а і як складові готових, повних індексів, що безпосередньо представлені в основних таблицях класифікації: «7(07) Методика викладання образотворчого мистецтва. Самодіяльні гуртки образотворчого мистецтва», де (07) – визначник форми – «Викладання і вивчення предмета»; «61(09) Історія медицини і охорони здоров’я», де (09) – визначник форми – «Історія науки (предмета). Життя і творчість діячів науки».

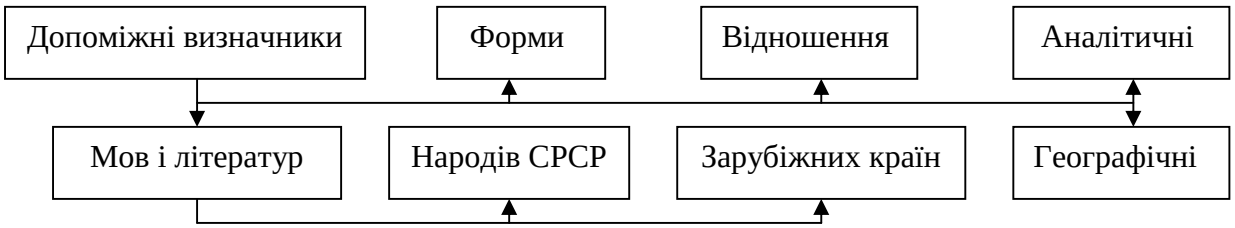

Рис.22. Схема розгалуження системи детермінант у «Таблицях....» 1961 р.

Аналітичні визначники «Таблиць...» 1961 р. використовувались у межах одного відділу, що характеризує певну галузь. На відміну від аналітичних детермінант україномовної МДБК 1919 р. [502, С. 61-62], які були створені для аналітичного погляду на те чи інше питання, певної точки зору в будь-якій галузі, аналітичні визначники «Таблиць...» 1961 р. мають насамперед таксономічний характер, конкретизацію та уточнення понять. Так:

6С6 Провадження будівельних робіт

6С6.03 Організація виробництва у будівництві

6С6.04 Техніка безпеки у виробництві [623, С. 44-45.],

де .03 та .04 – аналітичні визначники «Організація виробництва, організація праці, технічне нормування» та «Техніка безпеки».

Визначники відношення використовуються при формуванні рубрик певного відділу шляхом приєднання до основного індексу (розділу в якому формуються рубрики) індексів других галузей знань – через двокрапку. Так: 333С : 34 Земельне і колгоспне право СРСР, де 333С Економіка соціалістичного сільського господарства Української РСР (загальні роботи) – основний індекс, а 34 – Держава і право – допоміжний індекс (детермінанта відношення).

Як і в попередніх виданнях «Таблиць...», географічні визначники призначені для територіальної та адміністративної ідентифікації понять, але в цьому випуску вони представлені в переліку рубрик класифікації. Окремо в допоміжних таблицях класифікації наведено перелік географічних визначників.

Визначники мов та літератур є оригінальними структурними одиницями «Таблиць...» 1961 р. Вони представлені двома блоками «Визначники мов та літератур народів СРСР» та «Визначники мов та літератур зарубіжних країн». Порівняно з попередниками – детермінантами мов перших двох ДК українською мовою, проаналізовані нами визначники мають оригінальну деталізацію, що забезпечує ідентифікативність мов та літератур. Це забезпечується додаванням літерних скорочень назв народів СРСР та зарубіжних країн. Визначники мов і літератур народів СРСР та країн світу утворюються шляхом комбінації літер і цифр: 4С(Осет) Осетинська мова, де 4 – основний індекс – Мовознавство, С – літератури народів СРСР, (Осет) – визначник осетинської мови; 4И(Нім) Німецька мова, де 4 – основний індекс – Мовознавство, И – зарубіжна література, (Нім) – визначник німецької мови.

Визначники в проаналізованих таблицях 1961 р. подані дещо по-новому: відповідні переліки детермінант містяться в допоміжних таблицях і, що найголовніше, визначники представлені в складі індексів предметних рубрик, які є змістовними складовими основних таблиць. Тобто структуру таблиць

оновлено і доповнено влиттям рубрик і відповідних індексів чистого походження та рубрик і індексів до них, утворених за допомогою використання детермінант. Фактично, можна говорити про новий підхід у формуванні основних таблиць класифікації за рахунок влиття в основні рубрики різних детермінант [502, С. 561-62].

Таким чином, в «Таблицях...» 1961 р. було змінено структуру – основну визначальну рису класифікації – задля виконання потреби висвітлення тогочасних аспектів класифікації наук та забезпечення роботи з книжковими масивами в межах процесів індексації та каталогізації в УРСР. З виходом «Таблиць...» 1961 р. українською мовою можна говорити про початок третього етапу – кульмінаційного етапу в хронологічних межах існування СРСР щодо ідеологізації, заангажованості змісту та остаточної ротації основного ряду класифікації [502, С. 62-63].

Після випуску в 1961 р. «Таблиц библиотечной классификации для массовых библиотек» і україномовного їх відповідника, 11 травня 1962 р. Радою Міністрів СРСР було видано постанову №445 «О мерах по улучшению организации научно-технической информации в стране». У цій постанові, зокрема в статті шостій, говорилося про те, щоб з 1963 р. ввести в редакціях науково-технічних журналів, у науково-технічних видавництвах, в органах науково-технічної інформації, в науково-технічних бібліотеках УДК [460, С. 3] як обов’язкову для класифікації всіх публікацій. 11 серпня 1962 р. постановою №39 Державного комітету Ради Міністрів СРСР з координації науково-дослідних робіт було затверджено положення «Про Міжвідомчу комісію з класифікації при державному комітеті Ради Міністрів СРСР...» [460, С. 4]. Тобто, іншими словами, на державному рівні було створено орган, що координував і здійснював методичне керівництво діяльністю міністерств та відомств із впровадження і подальшого розвитку УДК, перекладу та видання галузевих таблиць цієї класифікації. Внаслідок цього, в 1962 р. вийшли друком «УДК: скорочені таблиці», видані Всесоюзною Книжковою палатою. Ще пізніше, в 1963-1964 роках були видані УДК

повний варіант таблиць російською мовою. Крім того, за професійними потребами обласних, крайових та республіканських бібліотек 1963 р., паралельно з виходом варіантів УДК, Всесоюзною Книжковою палатою були видані «Таблицы библиотечной классификации для областных библиотек», за редакцією З. Амбарцумяна [627]. Це російськомовне видання таблиць було розроблено на базі «Таблиць...» 1961 р. і покликано врівноважити кількість розділів та відділів каталогів усієї країни.

Задовольняючи потребу відображення дійсного стану науки і техніки, було підготовлено третє видання «Таблиц библиотечной классификации для массовых библиотек», які були видані російською мовою в 1968 р. Ці таблиці були призначені для масових бібліотек. Характерна риса новизни структури таблиць – у наявності нового змісту рубрик аналогічних з побудовою відповідних розділів та рубрик у Бібліотечно-бібліографічній класифікації для наукових бібліотек 1960-1968 років. Невеликі науково-технічні бібліотеки користувалися так званими «середніми» таблицями УДК (видання Державної публічної науково-технічної бібліотеки СРСР 1969 р.) [684, С. 152]. Уже 1971 р. Книжковою палатою УРСР було видано «Таблиці бібліотечної класифікації для масових бібліотек», що базувалися на російськомовному оригіналі 1968 р. Основний ряд «Таблиць...» 1971 р. майже ідентичний до основного ряду україномовного варіанту «Таблиць...» 1961 р. Різниця тільки в повноті назви розділу «91». Так, якщо в другому виданні українською мовою «91 Географія», то в третьому виданні українською мовою «91 Географія. Країнознавство. Краєзнавство». Має місце також і більша деталізація рубрик, що принципово не змінює суті і притаманна всім розділам «Таблиць...» 1971 р. [502, С. 64].

Далі проаналізуємо ці таблиці задля виявлення особливих рис та характеристики їх змістовної функції. Так, у першому розділі першим підвідділом винесено «Філософію», де одночасно висвітлюється і історія філософії марксизму-ленінізму, і історія філософії загалом. У другому розділі «2 Атеїзм. Науково-атеїстична пропаганда» в «Таблиці...» 1971 р. зміст

означеного питання розкрито за допомогою нових рубрик. Так, на відміну від другого видання таблиць українською мовою, введено такі рубрики, як: «25 Наука і релігія», «27 Історія атеїзму», «293.5 Християнські секти» [624, С. 16-18]. Це свідчить про наявність літератури такої тематики та збільшення видань релігійного й прорелігійного характеру.

Порівняно з попередніми розділами значною деталізацією і конкретизацією рубрик представлено третій розділ «Таблиць...» 1971 р. Слід почати з того, що назву розділу «ЗК Марксизм-ленінізм» продубльовано з доповненням і винесено як першу, окрему рубрику «ЗК Марксизм-ленінізм. Комуністичні партії. Комуністичні спілки молоді». Змістовна складова розділу – перелік рубрик і індексів – розбита буквально за термінами щодо цієї тематики. Так, значно деталізовано відділ «ЗКП(С2) Комуністична партія України», в якому представлено широке розмаїття індексів та відповідних рубрик із множиною посилань. Цей відділ подано окремою змістовною одиницею, що зумовлено предметною відповідністю його рубрик до тематики усього відділу [502, С. 65].

Довідкова частина «Таблиць...» 1971 р. доповнена визначниками. Так, наприклад, визначники форми доповнено новими позиціями, серед яких «(073) Навчальні плани і програми» та «(077) Методика і практика проведення досліджень і спостережень». А визначники літератур доповнено такими країнами: «Малайська (Мал) або (Індокитай)», «Марокканська (Мар) або (Араб)» та ін. АПП, з огляду на збільшення рубрик та понять у цьому виданні, також представлено ширшою гамою термінів та словосполучень.

Отже, вихід «Таблиці...» 1971 р. символізував закінчення третього етапу загальної історії Радянського періоду основних Децимальних класифікацій українською мовою[26]. Про четвертий етап, початок якого також характеризується виходом «Таблиць...» 1971 р., слід зазначити тільки з огляду на його існування, як завершального етапу в історії основних

[26] У 1975 році було ще одне україномовне видання – доповнене перевидання «Таблиць...» 1971 р., що не несло новизни та структурних змін системи [625]..

децимальних класифікацій українською мовою, що були видані за радянських часів, і як остаточно-перехідного відносно ідеологічної змістовності класифікацій: від класифікацій на основі десяткового принципу до класифікацій на основі класифікації наук – Бібліотечно-бібліографічної класифікаційної системи.

Такий аналітичний огляд методологічної складової розвитку можливостей бібліотечної систематизації можливий тільки в контексті еволюційної складової класифікацій наук. Тільки спираючись на досвід вивчення історичної складової розвитку десяткових класифікацій [477, 478, 481, 487, 488, 494, 502, 525], можливим є здійснення формування повної картини трансформаційних змін в підходах систематизування інформаційних ресурсів засобами десяткових класифікацій. Тільки в такій спосіб можливим є аналіз розвитку методології бібліотечної систематизації на базі таблиць десяткової класифікації, коли за основу беруться напрацювання щодо вивчення історичних аспектів становлення класифікаційних систем.

4.4 Технологія та історія рекласифікації фондів бібліотек як свідчення трансформаційних змін підходів систематизації

Якою б штучною не була система, в будь-якому разі в її основі лежить зміст. Навіть якщо на перше місце за значимістю для зручності класифікування ставиться форма та структура – зміст цієї форми та структури є основоположним щодо усього загалу класифікаційного механізму певної системи. Можна всіляко оптимізувати підходи класифікування (і ми пересвідчилися в цьому, досліджуючи класифікації з десятковим принципом побудови), вносити допоміжні елементи, які б підкреслювали аспект (згадаємо фасети КД Ранганатана), використовувати літерні або цифрові нотації, але в будь-якому разі, говорячи про класифікацію інформації, ми розуміємо таку класифікацію, яка є фундаментальною, класичною, основною. У цьому аспекті основа – це

класифікація наук. І тому закономірно, що класифікаційні системи (зокрема документні та бібліотечно-бібліографічні) будуються відповідно до систематизованого ряду наук. Не є винятком і «Бібліотечно-бібліографічна класифікація» (ББК) – інформаційно-кумулятивна система, відповідно заіндексованих понять та значень базована на класифікації наук в принципі; вона представлена розгалуженою системою таблиць різноманітної деталізації. Основна таблиця класифікації побудована за ієрархічним принципом і визначає сфери знань, до яких можна віднести певні видання. Основні розділи містять загальне і міждисциплінарне знання, природничі, прикладні, суспільні та гуманітарні науки, а також літературу універсального змісту. Методологічна основа класифікації – поділ за видами наук і явищами дійсності на принципі їх субординації і розвитку. Саме розвиток як констатація еволюції наук було покладено в основу ББК. Ця класифікаційна система повністю увібрала в себе всю повноту ідеологічної класифікаційної думки радянського періоду і тому її можна вважати абсолютним «дзеркалом» справжнього, реального стану класифікацій наук. Адже, на відміну від попередниць – класифікацій з десятковим принципом побудови, ББК створювалась «з нуля» і тому розробникам не потрібно було вміщувати в десятковість основного ряду реальний, природний перелік наук. Власне, на нашу думку, ББК і створювалася для того, щоб без перешкод було можливо виразити всю палітру тогочасної ідеології діалектичного матеріалізму – філософської течії, яка ознаменувала розвиток радянської науки. Тому необхідним є дослідження становлення самої ББК, щоб зрозуміти, наскільки прямопропорційним є розвиток цієї бібліотечної системи щодо класифікації наук.

На сьогодні відомо, що ББК створювалась за вимогою часу як потужний ідеологічний інструмент. Так, у своєму листі в Бібліотечне управління Наркомпросу Н. Крупська писала: «…Наука швидко рухається вперед, ростуть видавництва. До бібліотек надходить маса нових книг. Необхідна швидка і правильна орієнтація в книжкових багатствах. Потрібна якась

класифікація книг. Цю класифікацію не можна вигадати з голови, винайти, вона повинна випливати з наукової класифікації явищ. Тільки така класифікація може дати правильне і швидке орієнтування в книжкових багатствах... Ми користуємося, починаючи з 1921 р., класифікацією Міжнародного бібліографічного інституту (брюсельська). Але класифікація МБІ побудована на контівській класифікації наук, яка не орієнтує по суті справи, а дезорієнтує. Крім того, класифікація МБІ не враховує сучасний розвиток науки» [427].

Виникнення та розвиток ББК має непросту історію, кроки з дослідження якої здійснювались і раніше [502, С. 66-70]. Але, в контексті тематичної дефініції даного дисертаційного дослідження, важливо здійснити аналітичний огляд історичних фактів з проекцією на вивчення методико-технологічного розвитку систематизації інформації. Тому, проаналізувавши історію розвитку [502, С. 66-80] та змістовність окреслення періодизації розвитку ББК вченими-попередниками [597, 590, С. 50-64], доходимо висновків про існування чотирьох етапів, базуючись на багатоаспектній схожості першого і другого етапів (1918-1929 рр. та 1930-1944 рр.). Таким чином, можна говорити про один, перший етап 1918-1944 рр., у хронологічних межах якого робота з розробки ББК проводилась із різною інтенсивністю і предметною результативністю. Зокрема, вже з 1918-го р. у широких колах науковців, бібліографів та бібліотекарів виголошувались ідеї щодо створення нової класифікаційної системи, публікувалися певні пропозиції з цієї проблематики, визначалися плани на майбутнє. Найпершою з ґрунтовно означених публікацій відносно створення класифікаційної системи була стаття Л. Троповського «Задачи советской библиографии», (опублікована у 1930 р. у першому номері журналу «Библиотековедение и библиография»), в якій йшлося про необхідність об’єднання зусиль найбільших бібліотек країни, залучення вчених Академії наук, галузевих НДІ, мобілізації усіх наукових ресурсів країни, необхідність вивчення

світової класифікаційної теорії і практики та обов’язковість експериментального етапу.

Етапом з розробки нової класифікації був другий, коли було згуртовано близько ста п’ятдесяти фахівців колективу, котрий очолив Є. Шамурін. У результаті чого вже у 1949 та 1951 рр. було підготовлено два проекти, експериментально застосовано в кількох невеликих бібліотеках і за результатами проведеної роботи в 1955 р. було опубліковано експериментально-перевірений варіант класифікаційної системи [597, С. 55-57]. У цей час також з’явилися і класифікаційні таблиці «Схеми бібліотечної класифікації» під редакцією З. Амбарцумяна, який продовжив роботу Л. Троповського з переробки таблиць десяткової класифікації, розпочату в середині 30-х рр. Факт появи двох різних класифікаційних систем викликав занепокоєння в органах влади, і внаслідок цього в 1955 р. Міністерство культури СРСР прийняло рішення підтримати «Таблиці Троповського-Амбарцумяна» і відмовитися від планів створення «єдиної системи». Колектив розробників ББК було розформовано, дирекції Державної бібліотеки ім. В.І. Леніна (ДБЛ) запропоновано продовжити роботу «для себе, залишивши країну в спокої» [590, С. 35-40].

Надалі робота над вдосконаленням таблиць не припинялась: у 1959-1961 рр. вийшли у світ «Таблиці для масових бібліотек», в 1968 р. – «Таблиці для обласних бібліотек». «Таблиці Троповського-Амбарцумяна» дозволили бібліотекам організувати систематичний каталог і систематичне розміщення фондів у той період, коли розроблялась ББК.

Початок третього етапу (1958-1974 рр.) ознаменувався зверненням О. Тесленко за допомогою до академіка Б. Кедрова, який вивчав проблеми класифікації наук. Президія Академії наук висловилася за продовження роботи над ББК, але за умови зміни програми, наміченої Є. Шамуріним, – надалі підтримувати розробку «класифікації для найбільших бібліотек країни». З пропозицією президії Академії наук СРСР погодилося Міністерство культури СРСР. У лютому 1959 р. була створена Редакційна

колегія з видання ББК на чолі із заступником міністра культури РСФСР В. Стригановим. Головним редактором було призначено О. Тесленко. Знову згуртований колектив у ДБЛ (більше 120 чоловік) і трьох інших організаціях-авторах – ВКП, ДПБ і БАН (усього понад 200 співробітників) почав активну роботу за єдиним планом. Розроблялися і поступово були видані: 1960-1968 рр. – таблиці ББК для наукових бібліотек у 25 випусках, 30 книжках, загальним обсягом більше 500 авторських аркушів; 1970-1972 рр. – скорочені таблиці для наукових бібліотек в 5-ти вип., 6-ти книгах (зведений алфавітно-предметний покажчик – 1975 р.); 1970 р. – проект таблиць для масових бібліотек у 4-х вип.

Останній, четвертий етап характеризується активним впровадженням ББК у практику роботи бібліотек країни перекладом на мови народів СРСР, іноземні мови (німецька, словацька, болгарська, в’єтнамська та ін.). Видання варіантів таблиць: 1977 р. – для масових бібліотек (в одному томі), 2-ге, випр. і доп. вид. (1988 р.); 1978 р. – для дитячих бібліотек; 1980-1983 рр. – для обласних бібліотек (в 4-х томах) [591, С. 70-72.]; 1986 р. – для дитячих і шкільних бібліотек, 2-е, випр. і доп. вид. (1988 р.); 1989 р. – для краєзнавчих каталогів і бібліотек.

Активний процес впровадження ББК був пов’язаний з Україною, яка була однією з перших республік, що підтримала пропозицію впровадження ББК на теренах тодішнього СРСР. До того ж, найбільші бібліотеки України були піонерами у поширенні та використанні ББК (Київ, Харків, Одеса [591, С. 73]). Адже після прийняття в 1966 р. постанови Колегії Міністерства культури СРСР «О внедрении первого издания Советской библиотечно-библиографической классификации» почалося широке впровадження ББК за рахунок виходу друкованих таблиць ББК для бібліотек різних типів: Державна бібліотека УРСР і великі наукові бібліотеки – з 1960 р.; масові бібліотеки, дитячі та бібліотеки для юнацтва – з 1980 р.; обласні універсальні наукові бібліотеки – з 1986 р. Зокрема, першою впроваджувати радянську систему ББК почала Державна республіканська бібліотека УРСР імені КПРС

(нині Національна парламентська бібліотека) з 1960 р. У же в 1964 р. робота з впровадження ББК проводилася в Одеській науковій бібліотеці. У 1966 р. перспективні плани з провадження ББК мали лише п’ять республік, серед яких була УРСР.

В адміністративному порядку, наприкінці 60-х рр., колегією міністерства культури СРСР було дано вказівку міністру культури УРСР ввести в програму державних інститутів культури викладання повного навчального курсу з ББК. Більше того, значна робота з провадження ББК проводилась у мережі вузівських бібліотек. З 1966 р. пройшла серія навчальних семінарів для вузівських бібліотек в УРСР [246, С. 52]. На той час із 46 університетів – 26 використовували ББК. В УРСР це бібліотеки Донецького, Київського, Одеського та Харківського університетів. Крім того, у бібліотеках вищих спеціальних навчальних закладів використовувалася ББК, серед них – бібліотека тодішнього Київського інституту інженерів цивільної авіації і його 9 філій, бібліотека Українського інституту інженерів водного господарства.

Аналіз впровадження ББК у територіальному аспекті дає підстави стверджувати, що найоб’ємніша робота з цього питання велася саме на теренах тодішньої УРСР. Наприкінці 60-х рр. використовувати ББК у своїй роботі у повному обсязі почали наукові бібліотеки Харкова та Одеси, низка Київських та Львівських бібліотек. УРСР була єдиною, в якій наприкінці 1968 р. за ініціативою тодішньої Державної республіканської бібліотеки УРСР ім. КПРС було проведено семінар для українських бібліотечних спеціалістів із вивчення ББК. Українські бібліотекарі перші приступили до роботи з розробки нових поділів класифікації, присвячених національній тематиці – історії України та українській літературі. Першою в Україні впровадження ББК серед обласних бібліотек почала Вінницька обласна бібліотека [274, С. 101-106; 629, С.31]. УРСР була першою республікою у СРСР, яка так і на такому рівні налагодила впровадження ББК.

Насамперед варто нагадати, що ББК, розроблена тоді Державною ордена Леніна бібліотекою СРСР ім. В. І. Леніна за участю Державної публічної

бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедріна, бібліотеки Академії наук СРСР і Всесоюзної книжкової палати, була заснована на марксистсько-ленінській класифікації наук. По суті, за своєю змістовністю ББК відповідала тогочасному рівню розвитку всіх галузей теоретичних і прикладних знань і представляла єдиноможливу основу для побудови систематичного каталогу великої наукової бібліотеки в умовах існуючих тоді ідеологічних реалій.

Закономірно, що з виданням радянської бібліотечної класифікації, тобто ББК, перед тоді Центральної науковою бібліотекою Академії наук УРСР (ЦНБ АН УРСР, далі ЦНБ) як науковою установою постало завдання її впровадження[27].

Впровадження ББК у практику роботи ЦНБ відкривало великі можливості для наукової систематизації творів друку, підвищення політичного та наукового рівня систематичного каталогу, а також забезпечувало можливість класифікації за таблицями єдиної для всієї бібліотеки схеми.

Нагадаємо, що основний поділ ББК був таким:

А. Марксизм-ленінізм
Б. Природничі науки в цілому
В. Фізико-математичні науки
Г. Хімічні науки
Д. Геолого-географічні науки
Е. Біологічні науки
Ж / с. Техніка. Технічні науки
П. Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки
Р. Охорона здоров’я. Медичні науки
С. Суспільні науки в цілому
Т. Історія. Історичні науки
У. Економіка. Економічні науки
Ф. Комуністичні і робітничі партії. Громадсько-політичні організації трудящих.
Х. Держава і право. Юридичні науки
Ц. Військова наука. Військова справа

[27] У нашому дослідженні використовувались робочі таблиці класифікації НБУВ та примірники ББК, які збереглися до сьогодні у вигляді робочих таблиць відділу систематизації НБУВ, що продиктовано потребою у висвітленні практичного досвіду роботи над бібліотечно-бібліографічними класифікаціями та процесів редагування генерального систематичного каталогу.

Ч. Культура. Науки. Просвітництво
Ш. Філологічні науки. Художня література
Щ. Мистецтво. Мистецтвознавство
Э. Релігія. Атеїзм
Ю. Філософські науки. Психологія
Я. Література універсального змісту.

Очевидними перевагами такої схеми були наявність допоміжного апарату, адекватна на той час класифікація наук і розмежування між ними. Ці обставини поставили перед систематизаторами питання про необхідність класифікації поточних надходжень за новою схемою, що, виходячи з аналізу Генерального систематичного карткового каталогу (ГСК)[28], здійснювалося в деяких розділах вже з 1964 р.

Повний переклад ГСК на нову класифікаційну систему можна було зробити двома способами. Перший – передбачав здійснення перегрупування рубрик у послідовності схеми ББК і присвоєння їм нової символіки одночасно у всьому ГСК або в окремих його розділах з подальшим редагуванням карткового репертуару. Однак, одночасне впровадження схеми ББК у всі розділи ГСК було б можливим за наявності достатньої кількості систематизаторів і всіх випусків схеми ББК у їх розпорядженні. Адже, зауважимо, що переклад на нову схему окремих розділів систематичного каталогу може проводиться в певній черговості залежно від реальної можливості здійснення цієї роботи наявним штатом систематизаторів з урахуванням наявних схем.

Другий спосіб впровадження ББК у практику роботи бібліотеки передбачав переклад на нову схему по частинах окремих розділів і підрозділів ГСК з одночасним редагуванням усіх карток.

Переваги першого способу перекладу каталогу на схеми ББК полягали в наступному:

[28] Автором здійснено детальний аналіз ГСК Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, в результаті чого були встановлені нові історичні факти структурного розвитку цього каталогу.

• каталог у найкоротший термін приводився у робочий стан відповідно до нової схеми [108, С. 174-177]. Робоче наповнення каталогу, що відповідало тимчасовій структурі певної наукової дисципліни, не створювало труднощів для читачів у користуванні каталогом, оскільки вони були фахівцями цієї галузі або вивчали її за сучасними програмами і новітніми навчальними посібниками, врахованими при розробці ББК;

• забезпечувалася можливість класифікації літератури за однією схемою;

• індексація нових надходжень літератури з ББК дозволяла віднести книгу відразу у встановлене схемою місце, присвоїти їй детальний індекс і зібрати компактно всі описи (на нову і стару літературу) з певного питання. Це, з практичної точки зору, було б зручно для читачів при користуванні каталогом;

• одночасне перегрупування усіх рубрик кожного з розділів каталогу в послідовності, передбаченій схемою ББК, давало можливість систематизатору вивчити схему загалом і в окремих її частинах, і до певної міри розкривало перед читачем обсяг і структуру досліджуваної ним науки;

• наявність алфавітно-предметного покажчика (АПП) до рубрик розділів каталогу, переведених на нову схему, полегшувало обслуговування читачів та користування каталогом у період до завершення остаточного редагування каталогу та складання покажчика до наповнення каталогу [542 С. 41-44]. Цей спосіб готував каталог для використання індексів Книжкової палати при впровадженні централізованої класифікації за ББК.

Недоліком такого способу було те, що в початковому періоді змінювався хоча й неправильний, але звичний для каталогів порядок розташування матеріалів. Це створювало б певні труднощі, викликані необхідністю постійно відслідковувати зміни, що відбувалися, й активно вивчати нову класифікацію. Однак, ці труднощі цілком переборні і виправдовувалися тим, що в каталозі точно відбився би обсяг і структура кожної наукової дисципліни.

Другий спосіб впровадження схем ББК був можливим у разі відповідності структури діючого каталогу зі схемою ББК, коли немає необхідності перегруповувати рубрики і потрібно було б тільки редагувати картковий репертуар, або якщо окремі підрозділи були б абсолютно незалежними один від одного, що зустрічалося і зустрічається на практиці дуже рідко (наприклад: «02. Бібліотекознавство. Бібліотечна справа», «Д Дитяча література»).

Недоліки другого способу полягають у наступному:

- цей шлях надзвичайно тривалий;
- каталог довгий час мав би різну структурну основу (робоча схема ЦНБ та ББК), а звідси:
    - роками зберігалася б необхідність класифікації літератури за абсолютно різними таблицями;
    - неможливість виробити послідовну методику класифікації літератури;
    - відсутність однакової структури систематичного каталогу ускладнювала б його використання.

Тому, судячи зі структури і змісту ГСК сьогодні, цілком логічно, що фахівці-систематизатори пішли б по першому шляху.

Складність і трудомісткість усього комплексу процесів з переводу каталогу на нову схему класифікації [175, С. 10] обумовлювала необхідність виділити два основних етапи в цій роботі:

• перший етап:

- приведення структури та індексного вираження розділів і підрозділів систематичного каталогу відповідно схем ББК;
- редагування і перебудова розділів систематичного каталогу.

• другий етап – створення АПП понять, відображених у короткостроковому репертуарі каталогу та нових розділів, не передбачених у структурі робочої схеми ЦНБ.

Починаючи перебудову каталогу ЦНБ за схемою ББК необхідно було ретельно вивчити класифікаційну таблицю по кожному із розділів каталогу, порівняти її з робочою схемою ЦНБ, намітити основні поділи, розмістити підрозділи і комплекси рубрик у послідовності, передбаченій схемою ББК. Формулювання рубрик при цьому мали залишатися тими самими або уточнюватись за схемою ББК, якщо це не змінювало їхнього змісту та обсягу понять. Так, зокрема, при перегрупуванні рубрик у послідовності відповідній ББК, систематизаторами вирішувалося питання про перегрупування всього розділу відразу або за окремими його підрозділами, залежно від характеру та обсягу цього розділу [241, С. 101].

Приведення структури каталогу відповідно до схем ББК починалося з розміщення основних поділів кожного з розділів систематичного каталогу з усією наявною в ньому деталізацією у послідовності, передбаченій схемою ББК. Наприклад, основні поділи розділу «Історія. Історичні науки» перегруповувалися так:

Таблиця 1

. Перегрупування основних поділів розділу «Історія. Історичні науки»

За схемою ББК	**За схемою ЦНБ**
Т0 Теоретичні основи та методологія історичної науки	9/01 Теорія і методологія історичної науки
Т1. Історія історичної науки	9/09 Історія історичної науки
Т2. Джерелознавство. Допоміжні історичні науки	9. Історія
Т3. Історія	901. Допоміжні історичні науки
Т4. Археологія	902. Археологія
Т5. Етнографія	903. Етнографія

Як бачимо з таблиці, здійснюючи перегрупування основних поділів у розділі «Історія. Історичні науки», необхідно було підрозділ «901 – Допоміжні науки» (який отримав за ББК визначення Т2 і ширше формулювання «Джерелознавство. Допоміжні історичні науки») розмістити перед поділом «Т3. Історія».

Важливо відзначити, що після розміщення основних поділів розділу в порядку, передбаченому ББК, виникали деякі непередбачувані варіанти [150, С. 41-42], серед них:

• основні розділи робочої схеми ЦНБ відповідали основним розділам ББК. У цьому випадку робота зводилася до присвоєння символіки ББК, уточненню формулювань поділів і перегрупуванню їх відповідно до ББК;

• основний ряд розділів відрізнявся від основного ряду ББК з цього розділу;

• у каталозі були підрозділи, які за ББК віднесені до іншого розділу. Наприклад, за схемою ЦНБ підрозділ «796/9 0 Фізкультура і спорт» знаходиться в розділі «7. Мистецтво». За схемою ББК його місце передбачено в розділі «Ч. Наука. Культура. Просвітництво». У цьому випадку за наявності схеми ББК матеріал передавався в інший розділ і займав місце в його основному ряду, відповідно до ББК.

• у каталозі ЦНБ не був структурно виділений підрозділ, передбачений у ББК. Наприклад, у розділі «Х. Держава і право. Юридичні науки» ББК включає підрозділ «Х7. Держава і право країн, що звільнилися від колоніальної залежності». У цьому випадку, після розташування існуючих рубрик усього розділу відповідно до ББК, проглядалося наповнення певних рубрик і відбиралися описи, які структурно оформлювалися в новий підрозділ. Матеріал для підрозділу «Х7. Держава і право країн, що звільнилися від колоніальної залежності» потрібно було відібрати з розділу «З4 (Б) – Держава і право капіталістичних країн» або ж розділ «Історія. Історичні науки» за схемою ББК відкривався основним поділом ТО «Теоретичні основи і методологія історичної науки». За схемою ЦНБ ці матеріали були віднесені до окремих рубрик, які розкривають суть і значення предмета історії, її завдань, партійності історичної науки та ін. Наявні рубрики необхідно було насамперед перегрупувати у послідовності, передбаченій схемою ББК за цим основним поділом.

Крім того, оскільки потребувалося створити головний підрозділ для ряду поділів із такого важливого питання, необхідно було до проведення редагування каталогу переглянути наповнення наявних рубрик та організувати їх з усією можливою деталізацією за схемою ББК.

У процесі приведення структури каталогу відповідно до схем ББК і створення нових основних поділів, потрібно було прийняти принципово оригінальне рішення щодо питань класифікації та організації окремих матеріалів, що в свою чергу обумовлювало необхідність переглянути та організувати їх у структурній послідовності ББК. Так, наприклад, згідно зі схемою ББК у розділі «Історія. Історичні науки» другим основним поділом є ТІ «Історія історичної науки». Цей розділ призначено для літератури з історії історичної науки, як загалом, так і в окремих країнах, з історії вивчення окремих тем і проблем, з історії окремих шкіл і напрямів в історичній науці. У практиці роботи ЦНБ історіографічні матеріали, за винятком загальних, були віднесені до відповідних періодів загальної історії та історії окремих країн. У процесі редагування ці матеріали були виділені у самостійні рубрики, що стало підставою для організації у подальшому нового самостійного розділу за схемою ББК. Характер структурних перетворень у ряді основних поділів окремих галузей знань можна простежити на прикладах розділів систематичного каталогу «Мистецтво. Мистецтвознавство» і «Техніка. Технічні науки» (табл. 2., табл. 3.).

Таблиця 2

Перегрупування основних поділів розділу «Мистецтво. Мистецтвознавство»

За схемою ББК	**За схемою ЦНБ**
Щ.а/я Загальний розділ	7(01) Теорія мистецтва
Загальна теорія мистецтва див. 108 Естетика	7(09) Історія мистецтва
Щ03 Історія мистецтва	7(065) Художні музеї. Охорона пам’яток мистецтва
Щ10 Образотворче мистецтво	72 Архітектура
Щ100 Теорія образотворчого мистецтва	73 Скульптура
Щ101 Охорона пам’яток мистецтва. Художні музеї Колекції. Збори	74 Декоративне і прикладне мистецтво
	75 Живопис

Щ103 Історія образотворчого мистецтва
Щ11 Архітектура
Щ12 Декоративно-прикладне мистецтво
Щ13 Скульптура
Щ14 Живопис
Щ15 Графіка
Щ16 Художня фотографія
Щ30 Музика і видовищні мистецтва
Щ131 Музика
Щ32 Танець (Хореографія)
Щ33 Театр
Щ 34 Масові заходи і театралізовані свята
Щ35 Цирк
Щ 36 Естрада
Щ 37 Кіномистецтво
Щ 38 Художнє радіомовлення і художнє телебачення
Щ7 Художня самодіяльність (альтернативний індекс)

76 Графіка
77 Фотографія
778 Кінематографія
78 Музика
792 Театр
796/9 Фізкультура і спорт

Як видно із зіставлення рядів основних поділів розділу «Мистецтво. Мистецтвознавство», питання естетики, загальної теорії мистецтва, теорії образотворчого мистецтва структурно були об’єднані в одному підрозділі «7(01) – Теорія мистецтва. Естетика». ББК визначає місце естетики в загальній теорії мистецтва в розділі «Ю – Філософські науки». Теорія образотворчого мистецтва виділяється в розділі «Мистецтво. Мистецтвознавство». Також, у каталозі ЦНБ був підрозділ «7(09) – Історія мистецтва», у свою чергу ББК передбачає два підрозділи «Щ103 Історія образотворчого мистецтва».

Загалом, варто зауважити, що в ББК, зокрема в перших виданнях, образотворчі мистецтва представлені єдиним комплексом, на початку якого розміщено основні питання, деталізовані загальними і спеціальними типовими поділами – історія, теорія, охорона пам’яток, консервація і реставрація художніх творів. Потім розташовується видовий розподіл, що

об’єднує літературу з окремих видів образотворчого мистецтва (починаючи з архітектури, закінчуючи художньою фотографією). Деталізація видів образотворчого мистецтва у схемі ББК була розроблена дуже докладно і відрізнялася від структури цих підрозділів у схемі ЦНБ.

Структурна група «Музика і видовищні мистецтва» в каталозі ЦНБ була представлена трьома підрозділами «778 Кінематографія», «78 Музика», «792 Театр». ББК передбачала розподіл цієї групи на наступні види: «Щ31 Музика», «Щ32 Танець (Хореографія)», «Щ33 Театр», «Щ34 Масові заходи та театралізовані свята», «Щ35 Цирк», «Щ36 Естрада», «Щ37 Кіномистецтво», «Щ38 Художнє радіомовлення і художнє телебачення».

Таким чином, систематизатору необхідно було відібрати з інших розділів і структурно оформити підрозділи Щ32, Щ34, Щ35, Щ36, Щ38, уточнити їх межі, відбити різноманіття зв’язків, що об’єднують ці види мистецтва (музика – музичний театр – танець тощо).

Розділ «Мистецтво» завершувався альтернативним поділом «Щ7 – Самодіяльне мистецтво», який надавав систематизатору можливість вирішувати: об’єднати всі види самодіяльного мистецтва під цим поділом або відобразити його в межах кожного виду під типовою рубрикою – «9». В розділі «Щ – Мистецтво» відбивалися проблеми кіно- і фотомайстерності, їх історія.

Підрозділ «796/9 – Фізкультура і спорт» – повністю переводився у розділ «Ч – Наука. Культура. Просвітництво». У розділ «Техніка. Технічні науки» переходили матеріали про фото- та кінотехніку, фізичні і хімічні основи фотографії, негативний і позитивний процес, наукову фотографію тощо.

Основні поділи підрозділу «31/7» «Енергетика» представляли окремі галузі енергетики. У кожному з них збиралася література з виробництва, перетворення та використання певного виду енергії: електричної, теплової, ядерної, енергії рушійної води, вітру, сонця тощо. Порядок проходження підрозділів енергетики визначався значенням кожної галузі енергетики в народному господарстві, її сучасним станом і перспективами розвитку, а

також існуючими між окремими галузями енергетики зв’язками. Розділ «Енергетика» починався поділом «31 Енергетика в цілому», призначеним для літератури загального характеру. Під індексом «31» був виділений загальний розділ енергетики, а також ряд проблем загального характеру. Індексація поділів підрозділу «31 Енергетика в цілому» узгоджена з позначенням відповідних проблем в окремих галузях енергетики. Таким чином, загальна частина енергетики та її окремі галузі мали єдину структуру.

Таблиця 3

Перегрупування основних поділів розділу «Техніка. Технічні науки»

За схемою ББК	За схемою ЦНБ
31. Енергетика	620.9 Енергетика
32. Електроенергетика. Електротехніка	
33 Теплоенергетика. Теплотехніка	
34. Ядерна енергетика	
35. Гідроенергетика	
36. Інші галузі енергетики Вітроенергетика. Вітротехніка Геліоенергетика. Геліотехніка геоенергетика. Біоенергетика	
37. Техніка стиснутих і розріджених газів. Техніка стиснутих газів. Техніка розріджених газів. Вакуумна техніка	

За схемою ЦНБ розділ «Енергетика» мав індекс 620.9 (загальні питання), а джерела і види енергії, їх вибір та технічне використання розміщені в різних місцях систематичного каталогу:

- Енергія пара – 621.1 (підпорядковувалася загальну машинознавству)
- Енергія рушійної води – 621.2 (у технічній гідромеханіці)
- Електроенергетика – 621.3 (в електроенергетиці)
- Ядерна енергія – 621.384 (в ядерній техніці)
- Теплова енергія – 621.4 (у розд. «Теплові двигуни»)

• Пневматична енергія – 621.5

Таким чином, складові частини підрозділу «Енергетика» були відірвані від загальних питань і при індексації літератури матеріал дублювався.

Також важливим у процесі переходу на ББК було зведення символіки типових поділів (загальних, спеціальних, територіальних), що викликало необхідність перегрупування матеріалів у межах кожного з відділів систематичного каталогу. Наприклад, використання таблиць територіальних типових поділів, призначених для однорідної організації розділів систематичного каталогу, передбачало розташування матеріалів про окремі краї і області РРФСР в окремому алфавітному ряду за алфавітом їх найменувань. Оскільки, в практиці ЦНБ ці матеріали розташовувалися інакше (у двох алфавітних рядах – за найменуванням країв і за найменуванням областей) необхідно було їх перегрупувати відповідно до таблиць ББК [150, С. 49-51]. Це ж стосувалося і рубрик, місце яких за схемою ББК відмінне від їх розташування за схемою ЦНБ. Такі рубрики відразу ж переміщувалися відповідно до схеми ББК.

Так, у схемі ББК у розділі «Історія РСР» матеріали про столицю Радянського Союзу м. Москву розміщувалися після періоду будівництва комунізму і відкривали собою підрозділ «Історія окремих народів і місцевостей РСР». За схемою ЦНБ ця література відображалася в алфавіті найменувань областей РРФСР:

Ленінградська область

м. Ленінград

Московська область

м. Москва

З іншого боку, у схемі ЦНБ матеріали про диригування були віднесені в одну рубрику (781.6) з поняттям «Композиція, інструментування, оркестровка». Згідно з ББК диригування було відображено у підрозділі «Інструментальна музика» із підпорядкуванням його рубриці «Оркестр».

У процесі перегрупування рубрик у порядку, передбаченому схемою ББК, і присвоєння їм символіки ББК, були переміщені окремі підрозділи або цілі масиви карток з однієї галузі наукових і прикладних знань в іншу. У таких випадках ці матеріали отримували позначення розділу, до якого вони належать за ББК. Наприклад:

• матеріали зі спортивної медицини та гігієни спорту, які до цього були відображені у розділі «Медицина», за схемою ББК стали частиною підрозділу «Ч5 Фізична культура і спорт»;

• анатомія і фізіологія віднесені до розділу «Біологія»;

• у розділі «Медицина» збиралися матеріали з патологічної анатомії і фізіології.

За відсутності схеми ББК за розділом, в який передається матеріал, він розміщується умовно під індексом, який можна дати, виходячи з робочої схеми ЦНБ [241, С. 103]. У разі ж відсутності схеми і місця в каталозі ці матеріали тимчасово залишалися під своїм колишнім індексом у кінці розділу, до якого вони відносилися за робочою схемою ЦНБ.

У процесі рекласифікації Генерального систематичного каталогу ЦНБ за ББК потрібно було дотримуватися ряду методологічних рішень:

• усі рубрики розділів систематичного каталогу отримували індекси і за можливістю формулювання за схемою ББК (табл. 4.):

Таблиця 4

Перегрупування основних розділів систематичного каталогу НБУВ

За схемою ББК	**За схемою ЦНБ**
Е 591.2 Водорості. Альгологія	582.6 Водорості
Е 491 Віруси. Вірусологія	578.29 Віруси. Ультравіруси
Т3 / 0) / -08 Всесвітньо-історичне значення Великої Жовтневої соціалістичної революції та будівництва соціалізму і комунізму в СРСР та інших соціалістичних країнах	9 / ~ / 43.01 Всесвітньо-історичне значення Великої Жовтневої соціалістичної революції та будівництва соціалізму і комунізму в СРСР

• при уточненні формулювань рубрик за ББК необхідно було ретельно відслідковувати, щоб нове формулювання відповідало наповненню рубрик;

• у тих випадках, коли наповнення рубрик охоплювало ряд послідовних поділів ББК застосовувався здвоєний індекс і узагальнювальне формулювання:

-34 Методичні посібники та розробка для викладачів

- 35 Методичні вказівки та листи для учнів

} за ББК

За схемою ЦНБ у процесі перегрупування рубрик до перегляду і наповнення застосовувався здвоєний індекс і узагальнювалось формулювання. При перегрупуванні рубрик, що відображають навчально-методичні матеріали, систематизатор мав враховувати наявність посилань до фонду групової обробки.

Таким чином, перший етап роботи з впровадження схем ББК завершувався редагуванням, яке полягало у перегляді всього карткового репертуару з метою деталізації рубрик за схемою ББК, а також уточненням формулювань рубрик та їх наповнення.

Узагалі редагування каталогу передбачає також виявлення допущених при класифікації помилок (перевірка правильності методики класифікації, розстановки описів) [301, С. 44]. Якщо при перегляді карткового репертуару в рубриках каталогу були виявлені картки, невідповідні формулюванням рубрик, за якими вони зібрані, то вони піддавалися рекласифікації відповідно до ББК, систематизувалися за індексами і в межах індексу організовувалися за алфавітом, та включалися у відповідні рубрики каталогу.

Фактично те саме повторювалося при отриманні масивів карток або окремих підрозділів з інших розділів, а саме:

• після уточнення наповнення рубрик останні деталізувалися шляхом виділення супідрядних проблем і понять;

• у процесі редагування необхідно було відкривати нові рубрики, що відображали б актуальні питання громадського, наукового та технічного прогресу незалежно від кількості карткового репертуару;

• у ряді випадків систематизатори, будучи фахівцями не тільки в питаннях бібліотечної справи, а й у певних галузях знання, мали відкривати нові рубрики, розділи та підрозділи, що було обумовлено виникненням нових наук і проблем (наприклад, новітні на той час поняття «космічна біологія», «ботаніка») [301, С. 44-46].

• при деталізації узагальнюючої рубрики всі описи, пов’язані з опущеними видовими рубриками, збиралися в кінці під формулюванням «Інші ...», щоб у каталозі за родовою рубрикою загальні роботи не перемішалися з більш конкретними питаннями (наприклад, «Історія країн Африки», «Історія Алжиру», «Історія Марокко», «Історія ОАР», «Історія Ефіопії», «Історія інших країн Африки»).

Важливо відзначити, що великі масиви карток деталізувалися шляхом застосування загальних і спеціальних типових поділів. Це забезпечувало (і забезпечує сьогодні) однакове розміщення однотипної літератури в систематичному каталозі. Для всіх галузей знань були передбачені і введені в ГСК такі типові поділи (визначники):

а - Класики марксизму-ленінізму,
б - Керівні й законодавчі матеріали,
в - Філософські питання науки. Методологія науки,
г / д - Історія науки. Персоналії
е - Організація науково-дослідницької діяльності і практичної роботи. Досвід виробничої роботи.
п / р - Кадри та їх підготовка
с / т - Методика і техніка науково-дослідної та практичної роботи. Досвід виробничої роботи
у - Винахідництво і раціоналізатори
ф / г - Наукова інформація та документація. Пропаганда науки
я1 – Бібліографія
я2 - Довідкові видання
я3 - Статистичні матеріали
я4 - Серія. Збірники. Зібрання творів
я6 - Ілюстративні видання і матеріали

я7 - Навчальні керівництва та допомоги
я8 - Інструктивні видання
я9 - Популярні видання

Позитивною особливістю результату перекладу ГСК на ББК було те, що крім загальних типових поділів, які застосовуються для класифікації літератури про науку, у схемах ББК передбачалися також спеціальні типові поділи, котрі можна застосовувати тільки в розділах окремих наук (специфічні для даного розділу). Наприклад, спеціальні типові поділи для деталізації матеріалу про окремі групи тварин (підрозділ «Біологія. Біологічні науки») [301, С. 51-54] представлений таким чином:

- 2 Походження і еволюція (Філогенез)
- 3 Індивідуальний розвиток (Онтогенез)
- 4 Генетика
- 5 Цитологія
- 6 Морфологія, анатомія, гістологія
- 7 Фізіологія, біофізика і біохімія
- 71 Біофізика
- 72 Біохімія
- 73 Фізіологія
- 8 Екологія і географія
- 81 Екологія
- 85 Географія
- 88 Практичне значення. Охорона
- 9 Систематика

Або спеціальні типові поділи підрозділу ПО72 – «Трактори, сільськогосподарські машини та знаряддя»:

- 1 Теорія, конструкція, конструювання
- 2 Дослідження. Випробування. Апробація
- 3 Конструкційні елементи
- 5 Зношення. Зносостійкість
- 6 Переобладнання і пристосування

- 7 Автоматизація

- 8 Збирання. Установка

- 9 Експлуатація

- 903 Техніка безпеки

- 91 Агрегатування. Комплектування. Особливості експлуатації машин і систем

- 913 Навішування. Експлуатація навісних машин

- 92 Продуктивність машин

- 921 Швидкість. Норми

- 93 Управління, регулювання, контроль

- 94 Технічне обслуговування

- 95 Паливо. Мастильні матеріали. Води

- 97 Аварії і поломки

- 98 Ремонт і відновлення

- 99 Експлуатація в особливих умовах

Важливо відзначити, що в процесі роботи з типовими поділами систематизатор зобов’язаний був фіксувати методику їх застосування в кожному окремому випадку з метою досягнення однаковості в цьому розділі.

При редагуванні особлива увага приділялася співвідношенню розділів і підрозділів (питання однаковості, розмежування, взаємних посилань і відсилань). Певні труднощі викликало розмежування окремих рубрик всередині таблиці [150, С, 39-42]. Тому прийняття рішень щодо розмежування диктувалося рядом положень:

• при розмежуванні проміжних або перехідних дисциплін, які відображають застосування методів однієї науки у вивченні об’єкта іншої науки, визначальним є об’єкт науки, а не метод. Наприклад, фізична хімія відбивається в хімії, біофізика в біології, а геохімія в геології.

• розташування проблем, що відображають вплив одного явища на інше, визначається місцем предмета, що зазнає впливу. Наприклад, проблема

впливу війни на економіку була представлена в розділі «Економіка», а значення економічного фактора у війні – у розділі «Військова наука».

• при вирішенні питання про розмежування проміжних питань у суміжних розділах необхідно перевірити обидва підрозділи на предмет невиправданого дублювання у відображенні цих матеріалів.

З огляду на те, що бібліотечна класифікація має в основі лінійну систему, значна увага приділялася встановленню зв’язків інструментарієм посилань, бо тільки шляхом посилань можливе відображення різноманітних зв’язків між явищами, предметами і поняттями, що існують в об’єктивній дійсності.

Посилання та відсилання до рубрик перебудованих розділів оформлялися відповідно до загальноприйнятих правил і пов’язували поділи будь-якої деталізації, включаючи типові [150, С. 37-38], з урахуванням того, що формулювання посилань і відсилань мали бути лаконічними і точно відображати зміст поняття. У той самий час занадто віддалені зв’язки у посиланнях і відсиланнях не відбивалися і відсиланнями не зв’язувалися видові поділи і родові рубрики.

Більш того, не давалися відсилання від кожної із супідрядних видових рубрик одного розділу до однієї і тієї самої рубрики іншого розділу. У цьому випадку формувалися загальні посилання або відсилання від видової рубрики. Наприклад:

Щ157 Книжкова графіка. Книжкова мініатюра див. Щ145ю86

Щ157.5 Ілюстрація

Щ157.54 Види ілюстрації

Щ157.542 Ілюстрація до творів фольклору

Щ157.546 Ілюстрації до творів художньої літератури

Щ157.548 Ілюстрації до дитячих книг

Щ157.549 Ілюстрації до наукової і технічної літератури (відсилання зроблено від родової рубрики, не повторюється у видових рубриках).

Складнощі викликало і те, що посилання й відсилання до відділів, ще не перебудованих через відсутність схеми, складалися тільки з літерного позначення основного ряду і найменування відділу (наприклад, Див. також Ю. Філософські науки).

Крім вищеперерахованих процесів, потрібно було визначати й уникати невиправданого дублювання описів у межах одного або кількох розділів, оскільки зайві картки захаращували ГСК і ускладнювали його використання. Це особливо стосувалося проблем і питань, які на певному етапі були актуальними, але на той час не досить повно висвітлені у спеціальній літературі. Наповнення таких рубрик здійснювалося шляхом дублювання популярних видань загального характеру. Наприклад, література загального характеру про країни народної демократії в період їх утворення дублювалася в розділі «Історія», «Економіка», «Держава і право» та ін. Дублювалася і література за новими комплексними проблемами, логічне місце яких не можна було точно визначити у структурі каталогу [370, С. 21]. Тому у всіх цих випадках фахівці-систематизатори керувалися картотекою методичних рішень[29].

Серед іншого слід відзначити, що складання та редагування робочої таблиці класифікації є процесом творчим і вимагає від систематизатора глибокого знання спеціальної дисципліни, методики класифікації і виробничого досвіду в організації систематичного каталогу з цієї галузі знання. Необхідно також врахувати, що в той період часу взята за орієнтир ББК була, по суті, першим варіантом нової радянської методики класифікування і що безперервний розвиток науки і практики вимагав постійного доповнення й уточнення таблиць. Залежно від цього схема могла скорочуватися або деталізуватися тощо. З огляду на це, при перебудові ГСК за схемою ББК допускалися компетентно-обумовлені та практично-обґрунтовані, наведені нижче [241, С. 102-105], відхилення від неї:

[29] Класифікаційні рішення зі складних випадків, а також рішення, що мають типовий характер, відображають у картотеці методичних рішень систематизації [542, С. 48].

• відхилення від схеми ББК, що мали принципове значення для всього ГСК (розміщення навчально-методичних матеріалів, бібліографій тощо), допускалися тільки після всебічного вивчення та обговорення на методичній раді відділу та затвердження на Вченій раді ЦНБ;

• рішення про відхилення від схеми ББК у межах одного розділу обговорювалися в робочому порядку і узгоджувалися з адміністрацією відділу;

• в окремих випадках, коли питання щодо відхилень від схеми ББК викликали сумніви, фахівці ЦНБ зверталися за консультацією до укладачів схеми ББК.

Таким чином, редагування розділів і підрозділів завершувалося складанням робочої схеми, яка повністю відображала всі існуючі рубрики каталогу, і починався другий етап з перекладу ГСК на ББК – складання АПП.

Саме в період приведення структури каталогу у відповідність зі схемою ББК систематизаторами складався АПП до формулювань рубрик з кожної галузі наукових і прикладних знань в тому випадку, якщо до цього розділу відсутній покажчик. У тих розділах, де вже були складені покажчики, зазначені на картках покажчиків, здійснювалося безпосереднє переведення на схему ББК. Відбір понять для АПП відбувався шляхом перегляду найменувань рубрик каталогу й АПП [542, С. 41-44], наявного у випусках ББК.

У процесі редагування словник АПП розширювався за рахунок формулювань знову відкритих рубрик. Після завершення перебудови розділів каталогу за схемою ББК АПП доповнювався поняттями, відображеними в наповненні рубрик. Покажчик складався або після перебудови розділу каталогу, або одночасно з редагуванням. Відбір понять, що містяться в наповненні рубрик, здійснюється шляхом перегляду всього карткового репертуару та проведенням наступних процесів:

• картки з відібраними поняттями передруковувалися на друкарській машинці в 3-х примірниках;

• виготовлені картки для покажчика редагувалися систематизаторами;

• відредаговані картки організовувалися й оформлювались у три частини покажчика (дві алфавітні й одна систематична).

Алфавітна частина покажчика організовувалася в єдиному алфавітному ряду понять із виділенням літер, складів і слів, що відображають найважливіші політичні та наукові терміни з кожної галузі знання. Наприклад: «Боротьба за мир», «Соціалістична система» та ін.

Систематична частина організовувалася за індексами і в їх межах за суворим алфавітом. При оформленні систематичної частини покажчика на роздільниках вказувалися основні поділи галузі знання, на матеріалах якої він складений, а АПП, завершував кожен розділ ГСК і створення самого АПП ознаменовував закінчення процесу перекладу ГСК на ББК.

Загалом, потрібно зробити висновок, що історичні та технологічні особливості переведення бібліотечного фонду відповідно до ББК тісно пов’язані і взаємозалежні. Можна констатувати обов’язковість певної етапізації усього процесу рекласифікації. У відповідності до чітко сформульованих завдань, у межах певного етапу, можливе системне здійснення переводу каталогу з основ однієї класифікаційної системи на іншу.

Не варто також забувати, що значне поширення мали і класифікації з десятковим принципом побудови, тому не дивно, що були певні розбіжності щодо поглядів на використання ББК. Так, індекси УДК проставлялися на друкованих картках книжкових палат, а індекси рекомендованої до використання ББК – ні. Зрозуміло, що впровадження ББК не було на загальнодержавному рівні аж до появи наказу Міністерства культури СРСР від 29.09.78 №735 «О внедрении советской библиотечно-библиографической классификации в практику массовых и детских библиотек» та аналогічного наказу Міністерства культури УРСР від 02.11.78 № 965 «Про впровадження радянської бібліотечно-бібліографічної класифікації в практику роботи державних масових бібліотек республіки», після чого впровадження

активізувалося [322, С. 9-12.]. Ще два накази вийшли у 1985 р.: Міністерства культури СРСР від 28.10.85 №404 «О внедрении библиотечно-библиографической классификаци в практику работы государственных, республиканских (АССР), краевых, областных, универсальных библиотек»; Міністерства культури УРСР від 04.12.85 № 1232 «Про впровадження бібліотечно-бібліографічної класифікації в практику роботи обласних універсальних наукових бібліотек». Паралельно з впровадженням видань ББК різних версій по всій території СРСР здійснювався процес подальшої розробки нових видань ББК.

Висновки до розділу

1. Отже, детальний аналіз змістовності «Енциклопедії», через розкриття структури та суті її змісту, дозволяє зробити висновок, що це видання своєю появою зробило внесок не тільки в розвиток революційності суспільства та збільшило бажання людини змінити життя на краще, а й фактично дало відлік розвитку організації систем знань відмінних від попередніх — богословських. Антропологічність сутнісного вираження класифікаційної схеми, представленої у нашому досліджені, вказує на формування нової систематизаційної моделі організації знань в аспекті окреслення та висвітлення нових наукових знань та звершень.

Усю значимість «Енциклопедії» неможливо розкрити повною мірою в межах одного дослідження, бо в будь-якому разі кожне дослідження має свою специфіку та тематичну дефініцію. Але з позиції вивчення розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем у контексті еволюції класифікацій наук можна зазначити, що «Загальна система» і сама «Енциклопедія» є як узагальненням досвіду попередніх спроб систематизаційної організації знань, відображенням принципово нових підходів систематизації інформації, так і певним дороговказом на шляху

дослідження розвитку, формування та застосування комунікаційних інструментів класифікування та систематизування інформації.

2. З іншого боку, в рамках розділу даного дослідження ми можемо спостерігати, як протягом одного періоду відбувся розвиток прийомів та способів класифікування інформації. Як від винятково наукової класифікації основоположні принципи організації інформації екстраполювались у рамки нових і новітніх форм та прийомів формування рубрик класифікаційних систем. Як у межах вседозволеності створення нових підходів систематизації, ця вседозволеність інтелектуального пошуку була систематизована в межах тих систематизаційних принципів, що виникли на тлі прагнення відокремитись від суто наукового підходу класифікування інформації. Як поєднання революційних підходів та прийомів систематизації з традиційно-організованими класифікаціями наук кінця Нового – початку Новітнього часу дали такі результати, плодами яких ми користуємося і сьогодні й будемо користуватися в майбутньому, розуміючи не тільки зміст, а також форму класифікаційної системи, як живого, динамічного організму.

3. Методологічний розвиток бібліотечної систематизації нерозривно пов’язаний з історичною еволюцією, аспектами становлення класифікаційних систем. Зокрема, десяткові класифікаційні системи зазнали серйозних історичних змін і це вплинуло насамперед на методологію здійснення класифікування та систематизування інформаційних ресурсів. Базуючись на визначеній раніше періодизації та історичних аспектах створення, розвитку та впровадження, в даному дисертаційному дослідженні встановлено, що методологія систематизування інформації засобами таблиць десяткової класифікації нерозривно пов’язана зі структурними та змістовними змінами таких класифікаційних систем, не дивлячись на те, що позиціонувалась завжди як «штучна» – така, що націлена на уніфікацію структури, змісту, а не смислу. Такий висновок стало можливим зробити тільки в результаті дослідження методологічної складової систематизації за таблицями десяткових класифікацій, оскільки дослідження суто історичної складової

розвитку дали інші результати. Чим і підтверджується використання попереднього досвіду в дослідженнях і новизна результатів даної дисертації.

4. Важливим також є те, що вищенаведені результати дають можливість сформулювати та констатувати, що технологія переведення каталогу з однієї класифікаційної системи на іншу залежить від низки якісних обставин. Зокрема, це зумовлено тим, що структура ББК неідеальна. Як довели попередні дослідження, співвідношення типів поділів у ББК у деяких випадках умовне і суперечливе. Звести це до мінімуму або ліквідувати могли б професіонали, покликані боротися за якість перевидань класифікації. Адже тільки спеціалісти високого класу здатні компетентно включити у зміст бібліотечної класифікаційної системи всю динаміку змін та нововведень, чим характерна класифікація наук, розвиток якої продиктований еволюцією людських знань. А оскільки ББК є, по суті, моделлю бібліотечної класифікаційної системи на базі класифікації наук, то зміст її прямопропорційно має відповідати дійсному стану речей щодо сучасного переліку наукових дисциплін, що, на жаль, нині не спостерігається.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях автора [477, 486, 487, 489, 497, 498, 501, 502, 507, 510, 513, 514, 525].

РОЗДІЛ 5
СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: РЕАЛІЇ, НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

5.1 Ототожнення рубрик різних класифікацій у контексті їх гармонізації

В межах історичної еволюції період сучасності є піковою точкою, що характеризується кумулятивним представленням тих знань, які були відомі до цього, і того перспективного, що можна окреслити, базуючись на досвіді та орієнтуючись на теперішній стан речей. Звісно, динаміка знань зумовлює виникнення нових та підсилення вже існуючих класифікацій. Більше того, у такому випадку можна говорити про еволюційну модернізацію як структури, так і змістовності класифікацій. Немає нічого дивного в тому, що акцентами щодо розвитку класифікаційних систем і в сучасному періоді залишаються як зміст, так і наповнення. Адже те, що абсолютно точно можна спрогнозувати – це стовідсотковий розвиток класифікацій наук і, враховуючи масову комп’ютеризацію практично усіх процесів і галузей, вдосконалення форм і методів представлення класифікаційних звершень. Проецюючи це на українське сьогодення, варто наголосити, що адекватне відображення реального стану надбань класифікаційної думки з екстраполяцією в бібліотечно-бібліографічний сегмент – потреба не просто нагальна, а й до кінця не окреслена в аспекті когнітивності. Тому дослідження цього питання актуальне, особливо в сенсі створення україномовних бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем, які б відображали всю повноту змістовного розмаїття інформаційних потоків та класифікацій наук – завдання нагальне, з огляду на безперервність систематизаційних процесів та професійних потреб спеціалістів.

В основі УДК та ББК покладено різні основорядні принципи: принцип десятковості в УДК та принцип побудови основного ряду відповідно до класифікації наук у ББК. Цим пояснюється різність систем та різність інформаційних кодів – індексів. Тобто одне і те саме поняття (термін), заіндексоване відповідно до цих класифікаційних систем, матиме різні цифрові або й літерно-цифрові нотаційні виконання. Нівелювати цю проблему покликані так звані таблиці «відповідності», що являють собою представлення переліку понять із відповідними індексами двох або більше класифікаційних систем. Кожна класифікаційна схема по-своєму неповторна. Серед розмаїття відомих на сьогодні класифікаційних механізмів організації інформації об’єктивно можна виокремити суто галузеві та універсальні, з різною структурою та типологічними ознаками [600, С. 47]. Радше кажучи, належність певної структури організації знань до переліку з грифом «класифікація» не забезпечує її позиціонування як системи класів та індексів. Занурюючись у сутність значення класифікування як процесу, потрібно з адекватною компетентністю сприймати його зміст. Адже класифікація як осередок підходів та методів впорядкування інформації є не просто зібранням індексів відповідних наук, явищ, предметів, а, на наше глибоке переконання, є збірником, кумулятором понять, що відповідно заіндексовані.

На перший погляд тотожні речі зовсім по-іншому передають зміст того, що покладено в їх основу. Називаючи, чи радше шукаючи, певні риси однотипності, можна помилково доводити тотожність, цим самим вказувати на відповідність одного іншому, забуваючи, що тотожність тотожному народжує атотожність. Тому в підходах, щодо пошуку відповідності треба не ототожнювати класи чи розділи, а порівнювати поняття, які вони виражають. Іншими словами, не можна порівнювати форму, треба порівнювати зміст.

Як зазначалося вище, УДК та ББК – класифікаційні системи, що різняться між собою як структурно, так і методологічно, щодо представлення інформації в них. Тому спроби в аспекті винайдення шляхів гармонізації цих

двох класифікаційних систем насамперед мають бути націлені на представлення ототожнення понять із відповідними їм індексами.

«Таблиця відповідності скорочених варіантів УДК і ББК» (далі Таблиця), розроблена Державною науковою установою «Книжкова палата України імені Івана Федорова», своєю появою акцентує увагу спеціалістів на потребі представлення індексів у певній формі відповідності.

Насамперед хотілося б розглянути наявність «відповідності» щодо відповідності поставленій задачі. На нашу думку (зокрема враховуючи викладене вище), говорити про повну відповідність у такому разі неможливо. Зі змісту Таблиці зрозуміло, що її упорядники та автори абсолютно компетентно орієнтуються на змістовність понять, що властиві, себто наявні, УДК та ББК. І це цілком виправдано. Але далі ми маємо проаналізувати дві складові такої відповідності. Перше – відповідність індексів за змістом. Друге – це відповідність індексів за змістовністю.

У першому випадку ми не будемо витрачати час на «лікбез» відносно нотаційного аспекту індексу. На такому рівні аналізу це абсолютно непотрібно, з огляду на розуміння доступності для спеціалістів аксіом щодо понятійного апарату утворення індексу. Поглянемо на це питання під кутом дослідження складу індексу – змістової його характеристики. На перший погляд, усе зрозуміло відносно утворення певного індексу: комбінація знаків нотації виражає значення рубрики. Зовсім по-іншому все виглядає, якщо зосередити увагу на «відповідності» двох різних індексів з «однаковим» понятійним підґрунтям. Справа в тому, що в понятійному плані прямої відповідності немає. Є щось синонимічно-орієнтоване на відповідність, тобто схоже або подібне. Адже говорячи про відповідність, ми розуміємо співвідношення між чим-небудь, що виражає узгодженість, рівність у певному відношенні. У випадку з порівнянням змісту індексу такої узгодженості та рівності немає.

У другому випадку йдеться вже не просто про склад, а про змістовну навантаженість індексу. Саме порівнюючи змістовність, тобто понятійну

складову рубрики, ми можемо спостерігати певну *аналогічність* між структурними одиницями двох різних класифікаційних систем. Більше того, навіть у формулюванні рубрик слід використовувати і формулювання УДК, і формулювання ББК, або формулювати нову семантику рубрик, об’єктивність якої може бути досягнута тільки в разі роботи над подібними таблицями спеціалістами-розробниками тих класифікацій, «відповідність» яких потрібно забезпечити. Оскільки, якщо взяти за основу форму викладення матеріалу таку, як у Таблиці, що розглядається, то маємо три стовпчики, два з яких із відповідними індексами і один спільний для попередніх двох із «Описом» (якщо дотримуватись оригіналу). Брати ж за основу формулювання тільки однієї класифікаційної системи повною мірою не можна виправдати з огляду на кінцеву невідповідність семантики цих формулювань.

Вищенаведене підтверджуються ще тим фактом, що деякі поняття представлені порівнянням одного індексу УДК та кількох ББК. Так, наприклад, у Таблиці наведено [643, С. 6] таку відповідність:

УДК 050 =ББК { 76.02; 94; 95 } Серіальні видання. Періодика

де:

УДК 050 – «Серіальні видання. Періодика»;

76.02 – «Периодическая печать»

ББК 94 – «Серии. Сборники»

95 – «Журналы»

Таким чином, з вищенаведеного прикладу наочно видно наскільки невідповідним є відношення одного індексу УДК до одразу трьох індексів ББК. І суть тут навіть не в кількості, а у визначенні відповідності одне одному. Справа в тому, що вищенаведені індекси ББК – 76.02, 94, 95 – представляють поняття, які є спорідненими, але не відповідними. Якщо б вони були прямо відповідними одне одному, то збиралися б під одним

спільним «знаменником». Тобто поняття, що стоять за цими індексами, можна було б згрупувати під одним спільним, відповідним. Тож логічно, що, якщо ці індекси ББК не є відповідними (а тільки споріднені) один одному, то й індекс УДК 050, що є відповідним, наприклад, індексу ББК 94, не може бути відповідним індексу ББК 76.02, оскільки індекс ББК 94 не є відповідним індексу ББК 76.02. Більше того, відштовхуючись від логіки представлення індексів «відповідності», а саме намагаючись розкрити широкоаспектно індекс УДК, можна було б навести і ще один індекс ББК, як-от «76.029 Распространение периодической печати». Звичайно, що за структурою класифікації індекс 76.029 є підрядним індексу 76.02, отже більший за значенням індекс включає в себе менший. Але у випадку, коли метою є продемонструвати відповідність, варто не забувати, що за основу взято змістовну складову рубрики. Тому індекс 76.029 самодостатній у цьому випадку, незалежно від «старшого» індексу 76.02. Підтвердженням може бути наступний приклад: потрібно визначити «відповідний» індекс ББК для індексу УДК 316.774 «Засоби передавання інформації. Канали. Засоби інформації». Вірогідно-відповідним у цьому випадку може бути індекс ББК 76.0 «Средства массовой информации (СМИ)». З іншого боку, відомо, що підрядним індексу ББК 76.0 є індекс 76.006.5 «Реклама в средствах массовой информации». Але як цей індекс може бути повністю відповідним індексу УДК 316.744, якщо висвітлює тільки невеличкий аспект тематичного навантаження, представленого в індексі УДК і то передусім із комерційним відтінком? А це ще раз підтверджує невідповідність представлення завдань і функцій «відповідності», щодо індексів двох різноструктурних класифікаційних систем, які в сучасних реаліях стану процесів класифікування необхідно використовувати в унісон.

Це питання не раз розглядалося і досліджувалося вченими, про що свідчать теоретичні та технологічні доробки [290, С. 42; 502, С. 123; 612, С. 36–40] вітчизняної та зарубіжної науки. Враховуючи особливості організації класифікаційних механізмів, їх форму, зміст, структуру,

типологічні властивості, можна зазначити суто виробничо-практичну необхідність приведення певних класифікацій до спільного знаменника аналогічності. Саме аналогічності, а не відповідності.

Вище було детально проаналізовано і як результат доведено, що про відповідність у випадку представлення індексів двох різних за структурою класифікацій не йдеться. Але варто наголосити, що така ініціатива спеціалістів Книжкової палати України заслуговує на високо-позитиві оцінки, оскільки продиктована потребами виробничого характеру. Виникнення такої проблеми – це закономірно. Адже в процесі розвитку знань еволюціонує структура та наповнення механізмів організації інформації, класифікаційних систем у цьому випадку. Більше того, досвід зіставлення індексів різних класифікаційних систем вже давно має місце на теренах України. Так, наприклад, ще в 2004 р. вийшли друком Таблиці територіальних типових поділів [455] Рубрикатора НБУВ. У цих таблицях, зокрема в підрозділі Алфавітно-предметний покажчик, представлено в табличній формі перелік територіальних одиниць з відповідними індексами. Наведемо вибірково деякі позиції (табл. 5):

Таблиця 5

Перелік територіальних одиниць з відповідними індексами

	РНБУВ[30]	УДК[31]	ДКД[32]	ББК[33]
Абруцці, обл.	Т.1: (47ІТА7-4) Т.2: (4ІТА7-4)	(450.65)	–45711-45717	Т.1: (47ИТА7-4) Т.2: (4ИТА7-4)
Австрія	Т.1: (44АВС) Т.2: (4АВС)	(436)	–436	Т.1: (44АВС) Т.2: (4АВС)
Україна	Т.1: (45УКР) Т.2: (4УКР)	(477)	–477 1	Т.1: (237УКР) Т.2: (2УКР)

[30] Рубрикатор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.
[31] Universal Decimal Classification: International Medium Edition. English text. FID publication № 571. p. 1. Systematic tables. – [Lnd.]: BSI. – 495 p.
[32] Dewey M. Dewey decimal classification and relative index. V. 1 / Devised by M. Dewey. – 20. ed. – Albany, N.Y.: Forest Press, 1989. – 513 p.
[33] Библиотечно-библиографическая классификация: Табл. для науч. б-к. Вып. 25. Ч. 2. Таблицы территориальных типовых делений. – 3-е изд., испр. и доп. – Москва, 1985. – 272 с.

З прикладу видно, як одне поняття представлено низкою аналогічних індексів різних класифікаційних систем. У такій формі легко і доступно можна зорієнтуватися, яке поняття може бути подано в тій чи іншій із запропонованих класифікації.

Таким чином, ми наблизилися до ще однієї важливої складової Таблиць, а саме – форми подачі матеріалу. Форма представлення матеріалу – це складова, що не тільки відповідає за енергоємність розташування інформації, а насамперед виконує функцію забезпечення її візуального сприйняття. У цьому випадку в Таблиці матеріал викладено доступно, але слід зауважити (і про це ми зазначали вище), що сама форма подачі не забезпечує відповідність як таку. На нашу думку, було б доцільніше зіставити не просто індекси, а й індекси з відповідними предметними рубриками. У такий спосіб користувачу було б набагато легше зорієнтуватись у повному значенні кожного з індексів і адекватно прийняти систематизаційне рішення. Більше того, така подача матеріалу зняла б усі питання та непорозуміння стосовно невідповідності індексів ББК наведеним до них описам. Оскільки, наприклад, 63.2 це аж ніяк не «Нобілітет. Знать. Титул, звання. Дворянство», а за ББК це – «Источниковедение. Вспомогательные (специальные) исторические дисциплины». Тому і в Таблиці доцільно було б подати матеріал інакше (табл. 6):

Таблиця 6

Зіставлення індексів без відповідних предметних рубрик

ІНДЕКС УДК	ІНДЕКС ББК	ОПИС
929.9	63.2	Нобілітет. Знать. Титул, звання. Дворянство

Наступним чином (табл. 7):

Таблиця 7

Зіставлення індексів з відповідними предметними рубриками

ІНДЕКС УДК	ІНДЕКС ББК
929.9 – Нобілітет. Знать. Титул, звання. Дворянство	63.2 – Источниковедение. Вспомогательные (специальные) исторические дисциплины

У такій формі одразу стає зрозуміло, як саме індекси співвідносяться один з одним, наскільки вони подібні та аналогічні. Така форма подачі матеріалу не приховує суть, а навпаки вказує на об’єктивність потреби представлення чи непредставлення індексів як «відповідних» взагалі.

5.2 Оптимізація інформації як передумова систематизації в рамках еволюції класифікаційних систем

Оптимізація інформації передбачає насамперед представлення останньої таким чином, щоб кінцевий результат дійсно відповідав означеному процесу, процесу оптимізації. Причому оптимальність у такому разі не залежить від певних обсягів чи взагалі одиниць кількісного виміру. У цьому випадку головним є те, не яким чином здійснити оптимізацію, а як така оптимізація вплине на інформативність повідомлення, що формується в процесі. Оскільки «спосіб», «засіб» або «яким чином» – це все просто механізми, а значить це ті складові, які несуть у собі вторинність процесуальності. Тобто, ми говоримо про здійснення вже чогось відповідно «до». Таким чином, зрозуміло, що першопричина – це ідейне навантаження того процесу, внаслідок якого він і може бути. А тому й оптимізація потребує насамперед

компетентного означення дефініції свого здійснення задля правильного відтворення процесів-складових безпосередньо.

Одразу потрібно наголосити, що в нашому дослідженні потрібно подати оптимізацію таким чином, щоб відкрити її всі грані та дотичні в аспекті відтворення процесу здійснення оптимального результату, тому всі наступні сентенції будуть подані саме з такого кута бачення. Адже відображення у такий спосіб, відповідно до заданих орієнтирів, дозволить розкрити важливість ідейної змістовності оптимізації як результативного процесу згортання/розгортання та індексування задля систематизації.

Виходячи з того, що оптимізацією може бути пристосування параметрів однієї системи під вимоги, пред’явлені іншою системою, для успішної і плідної взаємодії з метою підвищення продуктивності і корисної віддачі обох систем, а також зменшення часу, що витрачається загалом, ми можемо говорити про взаємодію двох систем задля спільного результату. Враховуючи, що оптимізація (з лат. optimum – якнайкраще) – це, з одного боку, процес знаходження екстремуму (глобального максимуму або мінімуму) певної функції або вибору якнайкращого (оптимального) варіанту з безлічі можливих, з іншого боку, констатуємо певний процес, який спрямовано на виявлення найкращих рис (елементів) певних систем, знов же таки, задля досягнення такого результату, що задовольняв би потребу в ідейному відображенні оптимізації.

У нашому розумінні, оптимізацію треба розглядати не просто як певний процес, а як об’єкт процесу, оскільки саме в окресленості форми ми можемо читати змістовне навантаження процесу загалом. І саме тому, говорячи про згортання/розгортання, як про процеси оптимізації інформації, передусім слід розрізняти, що саме покладено в основу цих процесів. Адже оптимізація інформації не просто спрямована на оптимальне подання інформаційних даних, а покликана вказати на суть оптимального у спосіб подання прогностично-релевантного результату.

Розкриваючи суть процесу згортання/розгортання, варто вказати на помилкове бачення деяких дослідників змістовної складової означеного процесу [68, С. 180]. На нашу думку, тотожність згортання/розгортання визначенню «інформації про інформацію» не зовсім відповідає дійсності. І ось чому. Говорячи про «інформацію про інформацію», ми насамперед пояснюємо й окреслюємо вторинність результату. Тобто, подаючи, наприклад, процес згортання як оптимізацію інформації задля представлення її в оптимальному вигляді, ми не говоримо і не повідомляємо додаткових даних про означену інформацію. Ми просто подаємо цю інформацію структурно в іншому вигляді, оптимізуючи при цьому не змістовність, а зміст. Одразу слід зауважити про відмінність цих двох понять – «зміст» та «змістовність». Коли йдеться про оптимізацію змісту, то мається на увазі здійснення певних кроків щодо оптимального подання структури елементів, які складають конкретне інформативне повідомлення. Це здійснюється за рахунок кількісних характеристик. Коли ж йдеться про оптимізацію змістовності інформації, слід розуміти передусім оптимізацію ідейних потенцій, що впливають на суть та здійснення процесу оптимізації вже змістовного компоненту інформаційного повідомлення. Тобто, щоб оптимізувати за рахунок згортання, потрібно саму ідею згортання представити в оптимальному вигляді. І тому, у такому випадку, слід говорити не про «інформацію про інформацію», а про «інформацію інформації». Саме означення процесу згортання/розгортання через поняття «інформація інформації» *розкриває суть* цього процесу. Так, наприклад, здійснюючи індексаційне згортання, ми ставимо за мету представити певний інформативний блок у вигляді індексу (цифрової, літерної або цифрово-літерної нотації):

- Посередництво. Спроби досягти компромісу – 347.965.42 (УДК[34])
- Посередництво (економічний аспект) – 65.293 (ББК[35])

[34] Універсальна десяткова класифікація [644, С. 238].
[35] Бібліотечно-бібліографічна класифікація [51, С. 281].

Із прикладу видно, що сам індекс і є «інформацією про інформацію», щоправда вираження такої інформації засобами індексної нотації різне, це зумовлено різністю підходів та методик класифікування в УДК та ББК. А «інформацією інформації» в такому разі є та ідейна потреба оптимізувати сам інформаційний блок у спосіб індексаційного згортання. Тобто, ми говоримо про метаінформацію, яка і є першопричиною того, як саме треба оптимізувати інформацію задля отримання кінцевого результату.

З іншого боку, процес розгортання інформації символізує протилежного характеру процес представлення інформаційного блоку. Наприклад:

- 622.34 – Добування металів та руд металів. Металоносні руди (УДК[36])
- 33.2 – Добування твердих корисних копалин (ББК[37])

Із наведеного прикладу також добре видно, як інформація «розкривається» з індексу в зрозумілий інформаційний блок. Таким чином, відбувається певне дешифрування. Результатом такого дешифрування є розгортання інформації. Об’єктом процесу розгортання є оптимізація інформації задля релевантного представлення реалізації потреби у такому процесі. Потребою у такому процесі і є «інформація інформації». Таким чином, об’єктом процесу розгортання інформації є «інформація інформації».

Принагідно варто зазначити, що розгляд процесу згортання/розгортання саме у такому ракурсі, як було описано вище, характеризується найвірогідніше як наукове згортання/розгортання. Саме в науковому згортанні/розгортанні можна спостерігати риси експлікації. Коли ставиться за мету розкриття змісту інформації за рахунок варіацій з його компонентністю, але без зміни змістовності цієї інформації – можна говорити про експлікацію, як складову процесу наукового згортання/розгортання. Що ж до зменшення змістовності інформації [50, С. 14-18], то, на нашу думку, такі процеси недопустимі в рамках згортання/розгортанні (і особливо розгортання) з огляду на втрату інформативності повідомлення. Це призведе

[36] Універсальна десяткова класифікація [644, с. 568].
[37] Бібліотечно-бібліографічна класифікація [51, с. 281].

не до оптимізації інформації, а до її хибної уніфікації, помилкової уніфікації інформативності. Тоді метаінформація не матиме місця, а це значить, що втратиться суть процесу згортання/розгортання, а отже, виникає великий ризик підміни сутнісного і кількісного понять. Така обставина призведе тільки до одного – інформаційного мовчання, або ж хибної інформаційної відповіді. І навіть таке поняття, що використовується певними дослідниками, як «ущільнення знань» [67, С. 19] не відповідатиме результату процесу згортання/розгортання. Адже наукове згортання/розгортання передбачає можливість зміни кількісних характеристик зі збереженням цілісності змістовного. Тобто абсолютно достовірним науковим згортанням/розгортанням буде процес, у результаті якого зміна структури не зменшила змістовність. Так, наприклад, говорячи про науку «Хімію», можна виразити її зміст через наведення складу, тобто:

Хімія
Агрохімія
Аналітична хімія
Біоорганічна хімія
Біохімія
Обчислювальна хімія
Геохімія
Квантова хімія
Колоїдна хімія
Комп’ютерна хімія
Косметична хімія
Космохімія
Математична хімія
Матеріалознавство
Металоорганічна хімія
Неорганічна хімія
Органічна хімія
Нейрохімія
Нафтохімія
Загальна хімія
Препаративна хімія
Радіохімія
Надмолекулярна хімія
Теоретична хімія
Фармацевтика
Фізична хімія
Фотохімія
Хімія високомолекулярних з’єднань
Хімія одновуглецевих молекул
Хімія полімерів
Хімія ґрунтів
Теоретична хімія
Термохімія
Токсикологічна хімія
Електрохімія
Екологічна хімія; хімія навколишнього середовища
Ядерна хімія

Зменшивши склад кількісно, ми все одно будемо розуміти, що хімія це хімія (пригадаємо вищевказану «інформацію про інформацію»). Але, в такий спосіб ми втрачаємо повномірність інформативної складової, що в свою

чергу призведе до втрати змістовності. Таке хибне «ущільнення знань», що становить собою загальну картину інформатизації про «Хімію», призведе тільки до втрати знань про «Хімію». Адже не знаючи про «Нафтохімію» чи «Ядерну хімію», ми не будемо мати наукознавче уявлення про «Хімію» як науку в повному обсязі.

З іншого боку, виникає закономірне питання – як відбувається процес експлікації в загальному згортанні/розгортанні, враховуючи те, що змістовна зміна спричиняє не «ущільнення знання», а втрату його змістовності? Відповідь проста – саме в цьому і є особливість експлікаційності наукового згортання/розгортання. Розгортання відбувається таким чином, що кожен з елементів, відмежовуючись від загального, єдиного елементу, своєю опосередкованістю формує розуміння і про узагальнююче (пригадаємо вищевказану «інформацію інформації»). І так зберігається, а фактично і підсилюється цілісність картини про узагальнюючий елемент. Тому, говорячи про ту саму «Нафтохімію» або «Ядерну хімію» окремо, ми розуміємо, що кожна з цих наук є елементом одного – «Хімії» і, таким чином, втрати знання не відбувається, а здійснюється тільки експлікація в науковому згортанні/розгортанні.

Кожен елемент, таким чином, є фактично опосередкованим інформаційним повідомленням про узагальнююче. З огляду на це, варто звернути увагу на роль опосередкованого елементу в семантичному розкритті змісту. Справді, семантична навантаженість зумовлює розуміння про зміст інформації шляхом семантичного згортання/розгортання. У такому випадку можна говорити про подання інформації через оптимізацію представлення змісту. Розкриваючи значення певного терміна за рахунок введення більшої кількості змістовних компонентів, ми формуємо повідомлення більш інформативне і кількісно виражене кількома, а не одною семантичною одиницею. Тут варто звернути увагу на те, що в цьому випадку, не дивлячись і на розкриття сутнісного, потрібно говорити не про наукове розгортання, а про інформаційне розгортання. Адже інформація, що

розкривається, в результаті є фактично вторинною і символізує «інформацію про інформацію». Отже, можна визначити ще один вид згортання/розгортання – інформаційний. Внаслідок означеного процесу розкривається, знову таки, не змістовність, а зміст, тому що змінюється насамперед кількісна характеристика, збільшується або зменшується кількість семем. Так, наприклад, можна сказати – національна інформаційна інфраструктура, що забезпечує підготовку, розповсюдження і використання бібліографічної інформації. Якщо ж застосувати семантичне згортання інформації можна сказати просто – національна бібліографія. Принагідно варто зазначити, що вище наведено не просто визначення «бібліографії», а представлено набір семем, кожна з яких сукупно формують розгорнуту уяву про «бібліографію». Тому що, якщо ми визначмо «бібліографію» як галузь знання про книгу, газету або інший бібліотечний документ, завданнями якої є: виявлення, облік, опис, систематизація і якісний аналіз творів друку; складання різних бібліографічних посібників, що полегшують і сприяють кращому використанню друкованої продукції з науковою, практичною і виховною метою; розробка принципів і методів бібліографування друкованих творів і організації бібліографічної роботи – ми отримаємо розгорнуту інформацію з безліччю уточнюючих і підсилюючих зміст термінів. Якщо ж сказати, що бібліографія – це галузь знання про бібліотечний документ, завданнями якої є розробка принципів і методів бібліографування друкованих творів і організації бібліографічної роботи, то отримаємо таке саме за семантичною силою визначення, але виражене меншою кількістю одиниць. У такому випадку було здійснено згортання інформації за рахунок лексичних одиниць і тому в цьому прикладі говоримо про *лексичне* згортання інформації.

Насправді лексичне і семантичне згортання/розгортання інформації, як складові інформаційного згортання/розгортання, щільно межують між собою і часом людині, необізнаній у тонкощах інформаціезнавства, доволі важко відмежувати кількісне семантичне і кількісне лексичне. Це і не дивно,

оскільки, на нашу думку, лексичне і семантичне згортання/розгортання здійснюють в однакові способи зменшення/збільшення кількісних показників. У семантичному – за рахунок кількості семантичних одиниць. У лексичному – за рахунок кількості лексичних одиниць. Ці способи можна поділити на дві основні групи відповідно до того, який саме процес вони характеризують, або згортання (перша група), або розгортання (друга група). До першої групи відносимо суміщення, виключення та заміщення. До другої – роз'єднання, включення та доповнення.

Спосіб суміщення передбачає оптимізацію інформаційного блоку за рахунок уніфікації змісту, шляхом злиття певних відповідно схожих елементів, з наступним отриманням кінцевого результату. Наприклад: Кошторис країни на наступний рік характеризується **збільшенням** частки бюджетних коштів у програмах інвестиційної політики в промисловість та **підвищенням** видатків на соціальне забезпечення громадян.

Лексичне суміщення: Кошторис країни на наступний рік характеризується **збільшенням** видатків на соціальне забезпечення громадян та частки бюджетних коштів в програмах інвестиційної політики в промисловість.

Семантичне суміщення: Кошторис країни на наступний рік характеризується збільшенням видатків на соціальні та інвестиційні програми.

Із наведеного прикладу видно, як у разі лексичного суміщення, за рахунок зменшення кількості лексичних одиниць, оптимізується зміст повідомлення, при цьому інформативність його не втрачається. У випадку семантичного суміщення, зменшення семантичних одиниць призводить до оптимізації змісту з частковою втратою інформативності повідомлення.

Другий спосіб – виключення – використовується, коли є необхідність уніфікації змісту за рахунок зняття однієї або кількох лексичних (синонімічних) одиниць, що повторюються. Так: Метою енергетики є

забезпечення виробництва енергії шляхом перетворення первинної енергії палива у вторинну, наприклад, в електричну або теплову енергію.

Лексичне виключення: Метою енергетики є забезпечення виробництва енергії шляхом перетворення первинної у вторинну.

Семантичне виключення: Метою енергетики є забезпечення перетворення первинної енергії в електричну або теплову.

Заміщення здійснюється шляхом заміни складного речення (або частини речення) оптимальнішим (синонімічним). Наприклад: Теоретична лінгвістика є розділом загальної лінгвістики, що займається в основному проблемами лінгвістичних моделей, досліджує функції звуків, морфеми і їх відношення до правил утворення фраз і пропозицій, сенсом і значенням мовних виразів. В результаті згортання, ми отримаємо наступне: Теоретична лінгвістика є розділом загальної лінгвістики, що займається, в основному, проблемами лінгвістичних моделей, фонології, морфології, синтаксису та семантики. Цей приклад є доволі показовим, адже тут демонструється злиття лексичного та семантичного згортання.

Що ж стосується другої групи способів, то вони фактично є антонімічні по відношенню до способів першої групи. Але варто зазначити, що не завжди процес розгортання призводить до підсилення інформативності повідомлення, адже може слугувати тільки предтечею якіснішого наступного процесу згортання. Тому антонімічність таких способів не слід сприймати абсолютно, адже використаний один спосіб згортання в процесі створення якіснішого інформаційного блоку не обумовлює використання антонімічного йому способу розгортання. Інформація, згорнута за допомогою виключення, може стати інформативнішою не за рахунок застосування способу розгортання включення, а за рахунок роз’єднання. Тобто: Шахта – промислове підприємство, що здійснює розробку пластів корисних копалин підземним способом і відвантаження їх споживачеві або на гірничозбагачувальну фабрику. У результаті виключення отримаємо: Шахта – підприємство, що здійснює розробку корисних копалин та відвантаження

на гірничозбагачувальну фабрику. Після здійснення розгортання у спосіб роз’єднання та доповнення: Шахта – промислове підприємство, що здійснює розробку мінеральних утворень земної кори, хімічний склад і фізичні властивості яких дозволяють ефективно використовувати їх у сфері матеріального виробництва, та відвантаження їх на мікробіологічне збагачення, радіометричну сепарацію, масляну агломерацію, флокуляційну концентрацію, вилуговування. Таким чином, бачимо, що згорнувши доволі узагальнююче повідомлення з малою інформативною силою, ми отримали більш конкретне і вужче спрямоване. Після розгортання отриманого у такий спосіб повідомлення – маємо розділене за напрямками та в кожному з напрямків уточнене повідомлення зі значною інформативною силою.

Вищеописані способи дуже важливі в процесі згортання/розгортання інформації, як такі, що є вторинними після метаінформаційної потреби оптимізації інформації і як такі, що попередні наступному, на нашу думку, рівню уніфікації інформації. Використовуючи ці способи, здійснюються операції з певного дешифрування інформації у більш оптимальний та читабельний вигляд. Читабельний з лексичної точки зору. З позиції семантичності – інформаційно-зрозуміліший. Більше того, у цьому процесі ми фактично здійснюємо класифікацію інформації задля наступного її оптимальнішого представлення, враховуючи потреби цільової аудиторії, інтелектуальні і професійні можливості реципієнта. Адже розшифровуючи або, навпаки, кодуючи інформаційний блок в оптимальніший вигляд та зміст, ми робимо інформацію інтероперабельнішою для кінцевого споживача. А це і є одне з основних завдань класифікації інформації.

Інший, вищий рівень, про який йшлося в попередньому абзаці – це представлення однієї і тієї самої інформації засобами іншої системи, відмінної від первинної. Якщо в аспекті семантичного чи лексичного згортання/розгортання здійснюється оптимізація тексту тими самими засобами, якими подано і первинну інформацію, то процес передачі інформації іншою системою вимагає застосування вже засобів цієї нової

системи. Найпростішим прикладом використання іншої системи для передачі інформації може бути такий приклад: три тисячі вісімдесят шість цілих сто сімдесят дев’ять тисячних – 386,179. Таке згортання інформації є лексичним переходом на іншу знакову систему. Більше того, інформацію у вигляді числа 386,179 можна представити вже в іншому вигляді, в писемній знаковій системі, але засобами іншого алфавіту: 386,179 – Three hundred eighty six point one hundred seventy nine.

Враховуючи, що будь-яка знакова система – це система сигналів або повідомлень, що інтерпретуються та трактуються однаково, стає зрозумілою вся гамма можливостей переходу і переведення інформації в аспекті згортання/розгортання. Найвідомішими мовними системами писемності є:

1 Арабський алфавіт
1.1 Мови Росії і Середньої Азії до переходу на латиницю, а потім кирилицю
2 Вірменський алфавіт
3 Афака
4 Глаголиця
5 Готський алфавіт
6 Грецький алфавіт
7 Грузинський алфавіт
8 Єврейська писемність
9 Носу
10 Індійські системи писемності і їх похідні
10.1 Балійська писемність
10.2 Бірманська писемність
10.3 Бугісська писемність
10.4 Бухидська писемність
10.5 Гуджараті
10.6 Гурмукхі
10.7 Деванагарі
10.8 Каннада
10.9 Кхмерська писемність
10.10 Лаоська писемність
10.11 Малаялам
10.12 Монгольська квадратна писемність (пагба)
10.13 Східна нагарі (бенгальска/ассамска)
10.14 Орія
10.15 Сингальська писемність
10.16 Тагальська писемність (байбайін)
10.17 Тагбанва
10.18 Тайська писемність
10.19 Писемність Таміла
10.20 Телугу
10.21 Писемність Тибету
10.22 Хануноо
11 Кана
12 Канадська складова писемність
13 Кирилиця
14 Китайська писемність
15 Коптський алфавіт
16 Латиниця
17 Писемності мов мунда

Отже, мовні системи писемності дозволяють оперувати різними можливостями оптимізації шляхом переходу з однієї системи в іншу.

Крім систем писемності, також існують і інші системи передачі інформації. Це системи графічних символів та знаків. Такі системи найкраще класифікувати відповідно до певних галузей або наук. Відомі хімічні знакові системи (молекулярний граф), музичні (нотна нотація), астрономічні (система позначень Байера для зірок), фізичні (фізична величина), математичні (математичні формули). За допомогою математичної формули досить складні речення можуть бути записані в компактній і зручній формі. Наприклад, формули, що стають істинними при будь-якому заміщенні змінних конкретними об’єктами з певної області, називаються тотожно-істинними у цій області [117, С. 527] (для будь-яких a і b має місце рівність $(a+b)^2=a^2+2ab+b^2$). Цю тотожність можна вивести з аксіом складання і множення в кільці, які самі по собі також мають вид тотожності.

Усі системи знаків, на нашу думку, несуть у собі певне індексне вираження. Адже кожен знак може бути представлено як індекс. Будь-яка нотація (нотна, літерна, цифрова) являє собою певну індексну нотацію, що свідчить про процес індексування в загальному згортанні/розгортанні. Тому передусім спробуємо поглянути на процес індексування не з позиції якоїсь вузькопрофільної потреби, а з позиції важливості систематизації інформації. І процес згортання/розгортання, таким чином, є відображенням індексування інформації. Адже аналізуючи певний інформаційний блок і ставлячи за мету оптимізувати його зміст або інформативну силу, ми використовуємо як інструмент операції з уніфікації складових цього інформаційного блоку. Фактично відбувається корегування інформації шляхом зміни первинного коду, який складається з певних одиниць (лексичних, семантичних, графічних). Більше того, переведення одних інформаційних одиниць в інші задля оптимізації виражає не просто процеси згортання/розгортання, а свідчить про уніфікацію цих одиниць у спосіб надання первинному елементу індексу у вигляді вторинного, отриманого у такий спосіб, елементу. Наприклад, візьмемо за основу текст і певні інформаційні елементи позначимо умовними літерами: інформаційна система (А) – це сукупність

фізичних компонентів комп’ютера (B), програм системи обробки інформації і програмних документів, необхідних для експлуатації цих програм (C), а також трудових ресурсів, які знаходяться у розпорядженні підприємства і необхідні для виконання певних функцій (D). Тоді цей текст можна виразити формулою A=B+C+D, а саме поняття інформаційна система виражатиметься індексом B+C+D. Враховуючи те, що:

- сукупність фізичних компонентів комп’ютера (B) – це технічне забезпечення (умовно позначимо як F),
- сукупність програм системи обробки інформації і програмних документів, необхідних для експлуатації цих програм (C) – це програмне забезпечення (умовно позначимо як G),
- сукупність трудових ресурсів, які знаходяться у розпорядженні підприємства і необхідні для виконання певних функцій (D) – це персонал (умовно позначимо як H),

то, відповідно, здійснивши згортання інформації, отримаємо наступний текст: інформаційна система (A) – це сукупність технічного (F), програмного забезпечення (G) та персоналу (H). Цей текст виражаємо формулою A=F+G+H, тобто і визначення інформаційна система матиме новий індекс – F+G+H. Таким чином, через літерну нотацію англійського алфавіту ми показали, що в процесі згортання/розгортання інформації відбувається індексування в широкому розумінні цього слова, коли одні складові тексту замінюються відповідниками, що призводить до зміни умовного коду інформаційного повідомлення у вигляді змінити змісту. Розуміння процесу згортання/розгортання як індексування дає можливість говорити про значення його у систематизації інформації – зведення розрізнених знань про предмети (явища) об’єктивної дійсності в єдину наукову систему, встановлення їхньої єдності.

Не варто також забувати, що у вужчому розумінні індексування – це процес опису документів і запитів у термінах інформаційно-пошукової мови (ІПМ) [225, С. 2]. Тому і процеси згортання/розгортання інформації засобами

індексної нотації мають характер та риси індексування. Вище ми наводили приклад того, як за допомогою методики індексування згортається/розгортається інформація відповідно до конкретних представників ІПМ. Так, у прикладі були наведені представники класифікаційної ІПМ – УДК та ББК. Як відомо, під ІПМ ми розуміємо формалізовану штучну мову, призначену для індексування документів, інформаційних запитів і опису фактів з метою подальшого зберігання і пошуку [239, С. 2-3]. Серед найвідоміших ІПМ – класифікаційна, дескрипторна, фактографічна, документальна, ІПМ предметних рубрик, ІПМ ключових слів, вербальна ІПМ.

Враховуючи загальну проблематику нашого дослідження, логічним був би аналіз кожної з цих ІПМ у рамках можливості і методики індексування в процесі оптимізації інформації шляхом згортання/розгортання. Але, оскільки ми вже засвідчили універсальність індексу різних ІПМ як формального вираження процесу згортання, і тонкощі методики індексування різними ІПМ розглядалися в попередніх дослідженнях [518], то оптимальним є концентрування аналітичного огляду на останній представленій нами ІПМ – вербальній. Саме вербальна ІПМ заслуговує уваги, враховуючи тематичну дефініцію нашого дослідження, оскільки ця ІПМ використовує для представлення своїх лексичних одиниць слова і вирази природної мови в їх орфографічній формі. Тобто, якщо штучні мови абсолютно закономірно використовуються в процесі оптимізації інформації задля її систематизації (саме для цього вони і створювались), то використання лексичних одиниць природної мови заслуговує окремої уваги. Саме вербальні ІПМ можуть бути тим інструментом, який справді наблизить реальну еволюцію наук до відображення її позицій у інформаційній систематизації знань. Адже знання динамічні, вони змінюються внаслідок цілої низки факторів, відтворюючи еволюцію знання людського. Тому вербальні ІПМ, серед низки інших, покликані найкомпетентнішим чином забезпечити здійснення процесів

згортання/розгортання інформації в індексну форму для подальшої систематизації.

У ході аналітичного огляду вербальних ІПМ, на нашу думку, варто вказати на ту мову, засобами якої можливе здійснення індексування інформації широким колом людських ресурсів. Сьогодні таку можливість забезпечує Веб-орієнтований простір. Саме в Інтернеті представлено найбільше інформації та її споживачів, тому тут можливе здійснення повномірної систематизації інформації засобами колективного розуму.

Нагадаємо, що можливість доступу мільйонів користувачів до одного ресурсу зумовлює реалістичність можливостей щодо колективізації авторства інформаційного продукту. Коли йдеться про індексування, як результат згортання інформації, то такий процес часто називають фолксономією, тобто народною класифікацією (індексуванням) [716]. «Фолксономія» – процес формування бази координатних одиниць (тегів) в інтерактивному просторі [717]. Етимологічно термін «фолксономія» розкривається як поєднання термінів «таксономія»[38] (з грец. розміщення по порядку+закон) та «folk» (з англ. народ). Наявність складової, що виражає належність такого процесу як до результату народно-колективного розуму цілком виправдана. Адже справді, до технології індексування інформації вдаються задля того, щоб залучити якомога більше людей різних професійних та освітніх рівнів. З іншого ж боку, відомо, що «фолксономічне» формування індексаційної бази, не є, за принципом формування, ієрархічною системою [714]. Так звана «фолксономія» – це виключно вербальна інформаційно-пошукова мова і в системі, яку вона утворює, зв’язки виражено суто лексично з суб’єктивним семантичним значенням для кожного користувача. Тому використання термінологічної частини «таксономія» у формуванні терміна, що розглядається, є не зовсім виправданим, враховуючи неповну відповідність його семантичному навантаженню терміна, що

[38] Таксономія (з гр.. taxis розміщення по порядку + nomos закон) – теорія класифікації і систематизації складно створених областей дійсності, що мають зазвичай ієрархічну структуру [556, С. 484].

покликаний виражати процес індексування інформації колективним розумом. Безперечно, певний порядок у процесі формування «фолксономічної» системи є, але він зовсім не характеризується ієрархічними принципами створення. Тому тут йдеться про процес індексування інформації в чистому вигляді, тобто присвоєння *індексів,* формування певного списку, отже маємо справу не з «фолк-таксономією», а з «фолк-індексацією». Тут слід зазначити багатогамну одноаспектність цього терміна щодо тлумачення його змісту як способу систематизації об'єктів на основі зв'язків останніх з одним або кількома ключовими словами – тегами. Відповідно до суб'єктивного бачення функцій, значення, можливостей тощо властивих рис об'єкта, користувач присвоює певне ключове слово, за яким характеризує і, як наслідок, здійснює процес пошуку даного об'єкта [502, С. 107-109]. Таким чином, ми спостерігаємо здійснення присвоєння певного індексу у вигляді конкретного тегу тому чи іншому поняттю. Так, учений-філософ інформацію про сукупність релігійних доктрин про суть і буття Бога, що виникає виключно в рамках такого світогляду, як теїзм, заіндексує як теологія, а священнослужитель присвоїть індексну нотацію у вигляді тегу як богослов'я. Очевидно, що ці індекси-теги абсолютно різні з лексичної точки зору, а з семантичної однакові. Зробимо висновок: засобами фолкіндексаційної ІПМ можна здійснювати процеси згортання/розгортання, внаслідок чого семантична складова може бути збережена, а лексична, скоріше за все, може бути змінена. Адже, внаслідок певної свободи у підходах індексування з фолкіндексаційною ІПМ, користувач не обмежений певними рамками і тому індекс, що утворюється може бути логічно зрозумілим тільки цьому користувачеві. Ту саму теологію інший користувач може позначити просто як теол і т.п.

Зрозуміло, що процеси згортання інформаційного блоку у індекс-тег спрямовані насамперед на уніфікацію інформації для оптимізації систематизації. Оскільки систематизацією є присвоєння даним або документам індексів відповідно до правил вибраної інформаційно-пошукової

мови, то і пошук цих даних відбуватиметься відповідно до структури засистематизованої інформації, а отже і процеси розгортання інформації забезпечуватимуться представленням індексів-тегів у доступній формі для подальшої роботи з ними. Такою формою представлення є, сформована відповідно до кількісної характеристики звернень за одним і тим самим тегом, хмара тегів. Хмара тегів – це візуальне вираження множинності звернень за допомогою різних ключових слів до об'єктів. У CMS[39] включені механізми морфологічного розбору і повнотекстового індексування інформаційно-значущого наповнення інформаційного ресурсу, на базі якого проводяться повнотекстовий пошук і подальша побудова хмари тегів. Відповідно, у процесі формування хмари тегів здійснюється оптимізація конкретного сайту або порталу, на якому і представлено таке групування тегів-індексів. Таким чином, ми знову доводимо те, що оптимізація інформації, шляхом її правильної систематизації, покликана забезпечити оптимальність пошуку заіндексованої інформації. І далі вже йдеться про пошукову оптимізацію (англ. search engine optimization, SEO) – комплекс заходів, що спрямовані на підвищення позицій сайта в результатах видачі пошукових систем за певними запитами користувачів (зазвичай, чим вище позиція сайта в результатах пошуку, тим більше зацікавлених відвідувачів переходить на нього з пошукових систем) [721]. Пошукова система враховує наступні параметри сайту:

- частота ключових слів (складні алгоритми сучасних пошукових систем дозволяють проводити семантичний аналіз тексту, щоб зменшити пошуковий шум, коли ключове слово зустрічається дуже часто (більше 7-8% від усього вмісту) або дуже рідко (1-3%) на сторінці. Оптимальна щільність ключових слів: 5-7% від текстового вмісту веб-сторінки, при цьому ключові слова (фрази) повинні зустрічатися в тексті як мінімум 3-4 рази);

[39] Систе́ма керува́ння вмі́стом (СКВ; англ. Content Management System) – комп'ютерна програма або система, що використовується для забезпечення і організації сумісного процесу створення, редагування й управління текстовими і мультимедійними документами (вмістом або контентом). [152, С. 681-708].

- індекс цитування сайта або кількість веб-ресурсів, що посилаються на цей сайт (багатьма програмно-апаратними комплексами з веб-інтерфейсом, що надають можливість пошуку інформації в Інтернеті, не враховуються координатні посилання). Важливо також, щоб посилання з сайтів були схожої тематики з тематикою сайта, що оптимізується [222].

Із вищенаведеного зрозуміло, як оптимізація інформації шляхом згортання/розгортання у вигляді індексів-тегів призводить до оптимізації пошуку інформації, а отже й до оптимізації і підвищення рівня релевантності веб-ресурсів.

5.3 Основні структурні принципи бібліотечних класифікаційних систем як ситематизаційне вираження розвитку класифікацій наук

Наукове знання, за твердженням російського вченого в галузі природничих наук В. Бондарєва, будується й організовується за певними законами. Відмінні якості наукового знання – систематизованість і обґрунтованість. Для наукової систематизації знання (класифікації) характерні прагнення до повноти, чітке уявлення про підстави систематизації та їх несуперечності. Обґрунтування наукового знання, приведення його в єдину систему завжди було одним із найважливіших чинників розвитку науки [80, С. 33-34]. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що наука – це процес творчої діяльності з отримання нового знання і результатом цієї діяльності є цілісна система знань – наукове знання, сформульоване на основі певних принципів. Що ж до самих принципів, то тут варто говорити насамперед про систематичність та систематизаційність організації знань, а саме про те, що насправді робить систему системою, а не просто переліком певних найменувань, назв. Більше того, актуальним на сьогодні є розуміння саме бібліотечного фонду як кумулятора знань, універсуму останніх, який є, по суті, вираженням загальної картини представлення інформації засобами традиційних та електронних видань.

Адже, виходячи з того, що бібліотечний фонд це упорядковане зібрання документів, що відповідає завданням і профілю бібліотеки [266, С. 2], стає зрозумілим значення важливості каталогу бібліотеки як сукупності розташованих за певними правилами бібліографічних записів на документи, що розкриває склад і зміст фонду бібліотеки[40] чи інформаційного центру і цим самим є вираженням системи організації знань відповідно до механізмів класифікаційних систем, використовуваних у бібліотеці. Ось чому, говорячи про класифікацію знань, ми абсолютно закономірно можемо доповідати про класифікацію наук, як про організацію процесу наукового пізнання, організацію процесу отримання та впорядкування знань. Враховуючи це і пам'ятаючи досвід попередніх досліджень в аспекті організації систематичних каталогів бібліотеки [255; 543; 544; 546; 549; 548; 675; 685], аналізу теорій систем [138], усе ж таки слід зауважити, що визначальним у цьому випадку є розуміння систематичності та систематизаційності саме в аспекті того, як ці терміни виражають сутність еволюційності знань та класифікаційної думки в проекції на їх відображення в межах каталогу бібліотеки, в якому описи документів розташовуються за галузями знання відповідно до певної системи класифікації [266, С. 29-31].

Насамперед зауважимо, що організоване впорядкування інформації спеціалістом проводиться двома способами: логічна обробка інформації та обробка засобами почуттів, емоцій. Логічна обробка інформації характеризується систематичним і послідовним, на основі логічних операцій, перетворенням інформації – це, так би мовити, науковий спосіб обробки інформації. Але людина не тільки логічно обробляє інформацію, перетворюючи її у вигляд, адекватний щодо відповідних дій в аспекті реагування на первинний зміст інформаційного повідомлення, а й обробляє інформацію, використовуючи почуття та емоції. У цьому випадку інформація обробляється на чуттєвому рівні, базуючись на певних внутрішніх емоційних

[40] Сукупність документально-інформаційних ресурсів (книг, документів, рукописів, аудіовізуальних матеріалів, інших носіїв інформації) [407, С. 2-3].

підвалинах сприйняття дійсності. Сприйняття – пізнавальний процес, який полягає у відображенні людиною предметів і явищ у сукупності всіх їхніх якостей при безпосередній дії на органи чуття – дуже складний, багатогранний і швидкоплинний процес. Неправильно вважати, що фази відбору, обробки та оцінки жорстко розмежовані і розташовані одна за одною в чітко визначеній формі і за означеною схемою. Насправді ці процеси (відбір, обробка та оцінка) проходять практично одночасно і миттєво, і цим самим в одному цілому становлять сприйняття людиною оточуючих її реалій. Більше того, і систематика, і систематизація інформації загалом, здійснюються відповідно до конкретних визначених принципів. Для кожної людини характерна індивідуальність у перебігу цих процесів, яка завжди робить сприйняття індивідуальним і суб'єктивним, а означені процеси систематики та систематизації – унікальними по суті в проекції на їх кінцевий результат.

Розкриваючи зміст та значення систематичності, слід враховувати етимологічну складову цього терміну без асоціативності сприйняття та екстраполяції на інші однокореневі з ним терміни. Так, із джерел [78] відомо, що система – це безліч елементів, що знаходяться у відносинах і *зв'язках* один з одним і утворюють певну цілісність, єдність. Із такого визначення виділимо акцепт щодо цілісності та єдності, що є наслідками саме зв'язків елементів, а не їх інтеграцією один в одного чи якесь злиття. Важливою у визначені системи як системи є її структура, точніше властивості системи пов'язані зі структурою. Тут можна виділити дві особливі властивості системи – це структурність та ієрархічність. Перша властивість визначає можливість декомпозиції системи на компоненти та встановлення зв'язків між ними. Тобто, у такому випадку всі елементи пов'язані так, що переформатування системи можливе в межах цілої системи і в результаті будуть наявні і ті самі елементи, і зв'язки між ними. У другому випадку, коли йдеться про ієрархічність, можна спостерігати ситуацію, де кожен компонент системи розглядається як підсистема ширшої глобальної системи. Окремий

елемент є по суті підрядним відносно до іншого і ця підрядність формує низку зв’язків ієрархічного порядку. Друга властивість системи якісно вирізняється по відношенню до першої, особливо якщо йдеться про організацію в систему інформації, створення систематичного каталогу – «апарату більш гнучкого» [685, С. 237]. Але аналіз ієрархічності структури неможливий без розгляду та вивчення першої структурної властивості системи, тому що вона характеризує інший ніж ієрархічність процес організації інформації, а саме систематику інформації. У класичному розумінні систематика (від грец. συστηματικός – впорядкований, що стосується системи) – це приведення в систему, а також системна класифікація предмета вивчення. Тобто систематикою інформації, по суті, є організація інформаційних даних у межах системи, яку вони утворюють, структурно впорядковуючись. У цьому випадку немає чіткої підпорядкованості, а створення системи забезпечується систематичністю елементів-складових. Таким чином, ми доходимо до розуміння важливої властивості системи – систематичності. Саме ця властивість характеризує організацію інформаційних даних як систему, що виражає процес повторення елементів і цим самим вибудовує певну структуру, забезпечуючи її структурність, властиву для систем систематичної організації.

Дещо під іншим ракурсом розглядається система ієрархічної організації. Насамперед це тому, що структурна властивість такої системи характеризується ієрархічністю. Ця властивість вказує на те, що не тільки кожний елемент такої системи можна розглядати як окремий підрядний елемент більшого, а й уся ієрархічна система може бути елементом певної надсистеми. І це принципова різниця між системою систематичної організації і системою ієрархічної організації, з огляду на різність підходів та механізмів формування таких систем. В основі формування ієрархічної системи лежить не систематика інформації, як у першому випадку, а систематизація інформації. А оскільки систематизація – це процедура об’єднання, зведення груп однорідних за певними ознаками елементів

(параметрами, критеріями) до певної ієрархічної єдності у функціональних цілях на основі існуючих між ними зв’язків, то й основною властивістю ієрархічної системи є систематизаційність. Ця властивість характеризує систему, що складається з ієрархічного набору елементів, коли зв’язки між ними виражають підпорядкованість один одному. У межах такої системи групуються споріднені елементи або ж скоріше групи елементів відповідно до значення кожного з них: від більшого до меншого або від меншого до більшого. На відміну від систематики, що передбачає створення системи внаслідок повторюваності зв’язків та елементів (їх регулярності), систематизація вказує на еволюційність відношень між елементами.

Систематизація інформації передбачає обробку інформації з метою приведення її до певного виду та інтерпретацію інформації, що дозволяє систематизатору певним чином відреагувати на отриману інформацію. Внаслідок обробки інформація розташовується в певному порядку і набуває завершеної форми, наповнюючись певним змістом і значенням. З іншого боку, обробка інформації дозволяє здійснити процеси створення образів та форм, які сприймає людина, розпізнає і розуміє певним чином. При цьому відбувається процес зведення комплексу інформаційних сигналів до спрощених синтезованих образів і категорій. У такому випадку можна виділити низку правил щодо обробки інформації, які дозволяють звести її до образів: визначення співвідношення головного і другорядного; завершення образів; встановлення подібності та аналогічності.

Перше правило вказує на встановлення головного на фоні другорядного таким чином, що в загальному обсязі інформації другорядне виступає підкресленням першочерговості головного, виражаючи зміст інформації. Головним чином компетентність систематизатора одразу підказує різницю між головним та другорядним, проте іноді систематизація можлива, тільки якщо визначено додаткові критерії відбору, минаючи інформаційний шум. У такому разі головне може перетворитись на другорядне і навпаки. Це призводить до оберненості ієрархічного ряду і певною мірою до вираження

дееволюційності наук у класифікаційній системі. У цьому випадку оброблена інформація може перетворитися на зовсім інший образ і знайти зовсім інший сенс. Саме завершення образів, що є другим правилом, дозволяє створити цілісний образ із окремих частин, навіть якщо для цього недостатньо інформації.

Варто принагідно зазначити, що часто завершення образів як процес обробки інформації може призводити до створення неправильних образів і неправильної інтерпретації реального змісту інформації, а також породжувати хибні висновки і, як результат, наслідки. У такому разі необхідним є аналіз змісту через визначення змістовності образу, якого можна досягнути встановленням подібності і приблизності з іншими елементами інформаційного блоку (документа з його атрибутами та характерними ознаками), що систематизується. У результаті цього відповідно до окремих елементів і певних характерних рис вдається виділити із загального обсягу інформації окремі образи і форми, що мають певні узагальнюючі риси. Відповідно до цих узагальнювальних рис, точніше коли визначено межі об’єкта систематизації [543, С. 50] та об’єднуючий відносно інших, елемент, шляхом згладжування або ж ігнорування суб’єктивних, змістовно-незначних, індивідуальних особливостей кожного явища, різні образи і, відповідно, пов’язані з ними явища, формуються в групи. Таким чином, відбувається систематизація інформації в окремі розділи (групи), які в свою чергу можуть формувати певний перелік ієрархічної підрядності, враховуючи внутрішнє їх змістовне наповнення.

Вищевикладена теорія абсолютно адекватно та наочно виражається в рамках екстраполяції основних її ознак на класифікаційні механізми організації інформації. Так, говорячи про систематику інформації насамперед слід звернути увагу на відомі й активно використовувані у практиці класифікаційні принципи організації інформації, а саме фасетну організацію інформації. Детальніше про це йтиметься нижче, а наразі варто зазначити, що фасетна класифікація – це класифікаційна система, в якій поняття

представлені у вигляді фасетної структури, а класифікаційні індекси синтезуються поєднанням фасетних ознак відповідно до фасетної формули. У такому випадку інформація формується з урахуванням властивостей певних категорій. Наприклад, інформація про книгу може розкриватися різноаспектно, як то з точки зору жанру, мови написання, місця видання, формату тощо. Усі ці категорії характеристики книги несуміжні одна з одною, адже виражають інформацію про книгу з різних точок зору. З іншого боку, вони можуть характеризувати інші види друкованої продукції, такі як журнали, газети, листівки. Таким чином, в рамках одного загального, а саме «Друкована продукція» вирізняються елементи «Книги», «Журнали», «Газети», «Листівки». Усі ці елементи мають абсолютно однакову змістовну вагу щодо розкриття розділу «Друкована продукція», адже виражають абсолютно автономні одна від одної категоріальні одинці. З іншого боку, кожен із цих елементів можна характеризувати за однаковими ознаками, що утворюють фактично певну групу. Так, за жанром, мовою, форматом, можна дати характеристику як журналам, так і газетам – як одному елементу підрозділу «Друкована продукція», так і всім іншим. Цей факт вказує на те, що різні елементи представлено однаковими складовими, тобто відбувається систематичне їх повторення і в такий спосіб утворюється ціла система як даних елементів-складових, так і зв’язків між ними. І така система утворюється в результаті систематики інформації, коли, як зазначалося вище, немає чіткої підпорядкованості, а створення системи забезпечується систематичністю елементів-складових і основною структурною характеристикою такої системи є її систематичність.

Прикладом систематизаційності структури, враховуючи її організаційні особливості, може бути будь-яка ієрархічна класифікаційна система. Справа в тому, що основою будь-якої ієрархічної класифікації є принцип підрядності одного іншому, коли більший за змістовним значенням елемент включає в себе менш значущі, але разом останні й утворюють елемент, що вищий у ієрархічній структурі. Одразу слід зауважити, що еволюційність чи

дееволюційність (еманаційність) ієрархічної структури жодним чином не підсилює або навпаки не зменшує степінь її систематизаційності, тому що і в першому і в другому випадку спостерігається та сама ієрархічність, але в різному представленні елементів-складових класифікаційної системи. Тому, якщо ми говоримо про класифікаційну систему еманаційної організації знань (наприклад класифікації стоїків), то в такому випадку слід розуміти наявність одного основного елементу, зміст якого розкривається через змістовність елементів, що утворюють його. Тобто, менші елементи в згрупованому вигляді утворюють один основний. Наприклад, якщо розглядати штат працівників бібліотеки як сукупність одиниць виробничих, бібліотечних та наукових посад, то кожна з них являє собою цілком окрему, повноцінну штатну одиницю. Виконуючи роботу в рамках завдань і потреб бібліотеки, кожен працівник таким чином робить свій внесок у формування загальної картини професійності та працездатності всього колективу. Іншими словами, кожна одиниця від нижнього рівня до вищого характеризують весь колектив загалом. Говорячи класифікаційною мовою, елементи від меншого до більшого формують один загальний елемент – «Колектив». З іншого боку, колектив можна розглядати, як чітку структуру працівників, що являє собою комплекс з елементів різних за значенням і функціями. У такому випадку, головним елементом колективу є «Генеральний директор», далі «Заступники директора», підлеглі їм «Керівники відділів», і вже в межах кожного відділу «Керівники секторів» та «Бібліотекарі» відповідно. І в першому, і в другому випадку спостерігається ієрархічна підпорядкованість елементів класифікації, тобто інформація систематизаційно організована.

Наведені приклади наочно демонструють систематизаційність та систематичність, але в рамках нашого дослідження доцільним було б представлення класифікаційних систем організації інформації, які практично використовуються сьогодні.

Згадувана вище фасетна класифікація – один із яскравих представників неієрархічної системи організації інформації, в якій прості поняття

розподілені у фасетах – групах однорідних термінів [631, С. 198], що пов'язані узагальненням однієї певної ознаки. Її структура є прямим відображенням системної властивості класифікації, адже є по суті фасетною, тобто базується на розділенні класифікаційного об'єкта за кількома класифікаційними ознаками одночасно. У такому випадку йдеться про фасетний признак – будь-який класифікаційний признак, що використовується для групування понять у фасетні ряди. Системність структури підтверджується й тим, що клас розділяється відповідно до класифікаційного (фасетного) признаку, в результаті чого утворюються підкласи, які в свою чергу формують фасетний ряд. Представлення класів (підкласів) класифікаційної системи у формі певного рядка, вказує на лінійність такої класифікації – системи, яка перелічує всі предмети, що підлягають класифікації [239, С. 32]. Таким чином, як зазначалося вище, ми маємо систему, що виражає процес систематичного повторення елементів, а це властиво системам систематичної організації.

Так, розглядаючи один із основних класів «2 Бібліотекознавство» фасетної «Класифікації двокрапкою» Ш. Ранганатана [428] (далі Класифікація двокрапкою), можна пересвідчитись у *фасетизованій лінійності* організації інформації. В основному класі інформація розрізняється у трьох напрямках: «Бібліотеки», «Матеріали», «Проблеми». Більше того, спосіб утворення ізолатів[41] тут передбачено шляхом перерахування, що наочно видно в розшифровці самих фасетів (табл. 8):

Таблиця 8.

Фасети класу «2 Бібліотекознавство» Класифікації

Фасети	**Зміст**	**Спосіб утворення ізолату**
[P]	Бібліотеки	Перерахування
[M]	Матеріали	----//----
[E] [2P]	Проблеми	----//----

[41] Кожен поділ фасету називається фокусом ізолату або просто ізолатом [428, С. 44].

Принагідно варто зазначити, що вказані вище напрямки («Бібліотеки», «Матеріали», «Проблеми») є по суті змістом відповідних фасетів: [P], [M], [E] [2P]. Таким чином, фасетна формула класу «2 Бібліотекознавство» Класифікації двокрапкою буде такою: 2[P],[M],[E] [2P]. Словесне вираження цієї формули можна подати так: 2[Бібліотеки][Матеріали][Проблеми]. Таким чином, ми спостерігаємо представлення груп-характеристик (фасетів) у послідовному порядку, коли поняття «бібліотекознавство» по черзі розкривають три окремі поняття «бібліотеки», «матеріали», «проблеми», які формулюють інформативність цього терміна своєю змістовністю в порядку черги – від першого до останнього.

Очевидним є той факт, що фасетна формула класу «2 Бібліотекознавство» може видозмінюватись і мати вигляд принаймні в шести різних випадках:

1) 2[P],[M],[E] [2P]
2) 2[P],[E] [2P],[M]
3) 2[E] [2P],[M],[P]
4) 2[E] [2P],[P],[M]
5) 2[M],[E] [2P],[P]
6) 2[M],[P],[E] [2P]

У словесній формі це виглядатиме наступним чином:

1) 2[Бібліотеки][Матеріали][Проблеми]
2) 2[Бібліотеки][Проблеми][Матеріали]
3) 2[Проблеми][Матеріали][Бібліотеки]
4) 2[Проблеми][Бібліотеки][Матеріали]
5) 2[Матеріали][Проблеми][Бібліотеки]
6) 2[Матеріали][Бібліотеки][Проблеми]

З іншого боку, особливість представлення фасетів шляхом їх послідовного перерахування полягає в тому, що в даному випадку від черги

того чи іншого фасету на першому, другому чи третьому місці залежить правильність і відповідність розкриття поняття у вигляді індексу.

Більше того, послідовність у такій класифікації і визначає остаточний зміст поняття – відповідно до того, який фасет і на якому місці буде стояти в фасетній формулі, залежить зміст та змістовність індексу. Так, наприклад, поняття «Комплектування національних бібліотек періодикою» буде виражено наступним індексом: 213:46:81 – де «2» це індекс класу «Бібліотекознавство», «13» – це «Національні бібліотеки» в фасеті [Р], «46» – це «Періодика» в фасеті [М], «81» – це «Комплектування» в фасеті [Е] [2Р]. Враховуючи логічність викладення матеріалу, доцільнішим було б представлення поняття, що розглядається, таким індексом: 281:13:46, що в словесній формі має наступне вираження: Бібліотекознавство Комплектування:Національні бібліотеки:Періодика. Але в аспекті пріоритетності актуальності розкриття суті індексу важливо саме змістовне навантаження кожного з фасетів, що є групами-характеристиками класу «2 Бібліотекознавство». З цього випливає, що саме послідовність, виражена фасетною формулою відповідно до змістовної важливості фасетів, визначає характер індексу того чи іншого поняття, а отже в процесі індексування інформації здійснюється систематика останньої і таким чином Класифікація двокрапкою характеризується систематичністю структури.

Іншим прикладом вираження і представлення властивості класифікаційної структури може бути будь-яка класифікаційна система, що базується на відношеннях підрядності. У такій класифікаційній системі чітко простежується класифікаційний ланцюг у вигляді сукупності послідовних класів цієї системи, де кожен клас, крім першого, підпорядкований попередньому.

Прикладом може бути Універсальна десяткова класифікація (УДК), яка є не просто ієрархічною класифікаційною системою, а, в результаті її структурного аналізу простежується поліієрархічність цієї класифікації, що зумовлено наявністю класів, яким підпорядковано два або більше класи

відповідно. Тобто, сама структура являє собою систему сукупності відношень класів у цій системі різнорівневої ієрархії. Так, у класі «02 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство» можна побачити наступний класифікаційний ряд:

«022 Бібліотечне приміщення, будівля і прилеглі території. Обладнання»

«022.4 Організація зберігання бібліотечних фондів. Книгосховища. Стелажі. Шафи»

«022.44 Відкриті шафи, вітрини»

Із наведеного класифікаційного ряду наочно видно підрядність підкласів один одному відповідно до їх змістовного навантаження. Коди класів змінюються у відповідності до збільшення цифрової нотації, що свідчить про вираження з кожною наступною рубрикою більш деталізованої інформації. Таким чином, вибудовується ієрархічна структура викладення змісту матеріалу, що характеризує цю класифікаційну систему з позиції систематизаційної властивості структури.

Вищенаведений приклад може видатися суб’єктивно-вмотивованим з огляду розуміння структурної особливості УДК. Йдеться про десятковий принцип організації класифікаційної системи і штучне її створення, як структури зручної і розробленої для конкретних завдань і під визначені цілі. У такому випадку насамперед потрібно розуміти класифікаційну основу і систематизаційний порядок організації індексів засобами цієї класифікації, що вказує на ієрархічність представлення підкласів у межах одного класу. З іншого боку, справедливим буде твердження про очевидне перелічення десяти класів у межах класифікаційного ряду УДК. В результаті ми приходимо до констатації особливості структурної організації цієї класифікації, враховуючи наявність як систематичної, так і систематизаційної складової структурної властивості УДК.

Систематизаційним прикладом у чистому вигляді може бути класифікаційний ряд із розділу «Ч 73 Бібліотечна справа.

Бібліотекознавство» Генерального систематичного каталогу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), що організований відповідно до робочих таблиць НБУВ, які базуються на варіанті для наукових бібліотек «Бібліотечно-бібліографічної класифікації» (ББК) (табл. 9):

Таблиця 9

Класифікаційний ряд з розділу «Ч 73 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство»

Ч734	Організація бібліотечної справи. Управління. Економіка. Статистика
Ч734(4УКР)	Організація бібліотечної справи в Україні. Управління. Економіка. Статистика
Ч734(4УКР)75	Типи бібліотек. Окремі бібліотеки
Ч734(4УКР)751	Загальнодержавна мережа бібліотек
Ч734(4УКР)751.1	Державні бібліотеки. Національні бібліотеки
Ч734(4УКР)751.11	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ)
Ч734(4УКР)751.11 г	Історія НБУВ
Ч734(4УКР)751.11 г1	Діяльність Тимчасового комітету

Як бачимо з прикладу, простежується чітка ієрархічна підрядність від більш загального підкласу до меншого, більшої деталізації. Уся класифікаційна структура, відповідно до якої організовано каталог, вирізняється ієрархічністю побудови як класифікаційного ряду (враховуючи змістовність його класів), так і підкласів, що входять до складу кожного з основних класів. Таким чином, інформацію в межах класифікаційного механізму організовано відповідно до відношень підрядності, а сама структура класифікації характеризується систематизаційною властивістю організації інформаційних даних.

Аналізуючи глибше класифікаційні ряди наведених вище прикладів класифікацій, варто звернути увагу на привнесення структурного змісту розділів і підрозділів, що розглядалися. Йдеться не тільки про їх змістовність,

яка виражається смисловою навантаженістю рубрики, а про зміст, що виражається множиною символів і правил їх застосування, які використовуються для подання лексичних одиниць та їх взаємовідношень. Іншими словами, важливим є значення нотаційної характеристики класу, що в різних випадках цих прикладів суб'єктивно представляє індекс як такий. І справа навіть не в тому, яка саме нотація за типологічною ознакою (десяткова чи літерна), у цьому випадку варто говорити про структурну нотацію, в якій коди класів своєю структурою відображають формальні зв'язки між поняттями. Так, Класифікація двокрапкою характерна нотацією індексів, в якій коди класів вказують на порядок (розкривають послідовність) слідування понять у класифікаційній системі, не виражаючи інших зв'язків між ними – порядковою нотацією, а ББК притаманна нотація індексів, в якій коди класів відображають ієрархічні (родовидові) відношення між поняттями – ієрархічна нотація. Відповідно, можна зробити висновок, що і змістовна характеристика класу – нотація індексу, наведена в прикладах класифікаційних систем, виражає систематичну та систематизаційну властивість структур означених класифікацій.

5.4 Диференційність бібліотечної систематизації в єдності новизни систем організації інформації

Загальновідомо, що існують такі види ІПМ: класифікаційні та вербальні. Предметизаційні та дескрипторні мови розглядаються нами як підвиди вербальних мов. В попередніх дослідженнях [502, 492, 483, 477] ми говорили, що класифікаційна ІПМ в Україні представлена УДК [488, 525] та Рубрикатором НБУВ [522, 529, 539, 536]. Дескрипторна ж ІПМ до 2004 р. не була представлена в жодному фундаментально-спрямованому окремому виданні з перспективою широкого вжитку у роботі бібліотек України. Ситуація змінилася, коли в лютому 2004 р. вийшов друком «Інформаційно-

пошуковий тезаурус» [104] (далі Тезаурус), що був підготовлений у стінах Національної парламентської бібліотеки України (НПБУ).

Загалом, інформаційно-пошуковий тезаурус – це нормативний словник дескрипторної інформаційно-пошукової мови із зафіксованими в ній парадигматичними відношеннями лексичних одиниць [225, С. 16], або контрольований словник термінів із зафіксованими семантичними відношеннями, який охоплює одну чи більше спеціальних галузей знань [239, С. 42]. Враховуючи вищезазначену інформацію, можна зробити висновок, що безпосередньо Тезаурус – це універсальний, нормативний, контрольований словник лексичних одиниць української мови із зафіксованими семантичними відношеннями.

Спочатку фахівцями НПБУ було вивчено попередній, як світовий, так і вітчизняний досвід зі створення словників дескрипторних ІПМ. Так, було досліджено створення «предметового каталогу» [205, С. 58] у Харківській Державній бібліотеці ім. В. Г. Короленка; історію створення та використання «Library of Congress Subject Headings» – «Предметні рубрики Бібліотеки Конгресу» – інформаційного продукту Бібліотеки Конгресу США; досвід видання та використання універсального «Словника мови предметних рубрик Бібліотеки Народової» [105, 211]; досвід із розробки тезаурусів із суспільних наук Інституту наукової інформації суспільних наук Російської академії наук. Була проведена колосальна робота з вивчення стандартів цієї тематики. У результаті проведеної дослідної роботи, постало закономірне питання щодо перекладу та адаптації одного з існуючих іноземних тезаурусів задля подальшого використання в українській бібліотечній мережі. Фахівці НПБУ вирішили йти іншим шляхом – створити власний український тезаурус.

Як наслідок, наприкінці 1997 р. розпочала роботу група фахівців НПБУ. Визначивши основні функції майбутнього Тезауруса – комунікативна, верифікаційна, енциклопедична, прототипна – робоча група відкрила перший етап створення Тезауруса, що полягав у «відборі термінів із різних галузей

знань, які відображають предмет, і встановленню зв’язків між поняттями, представленими цими термінами» [208].

Для створення Тезауруса були використані термінологічні словники, енциклопедії, довідкові видання, навчальні посібники, термінологічні стандарти, таблиці Універсальної десяткової класифікації та Бібліотечно-бібліографічної класифікації. Принагідно слід зазначити, що Британська Рада в Україні надала НПБУ Британський стандарт BS 5723:1987 «Guide to establishment and development of monolingual thesauri» – «Створення та ведення одномовних тезаурусів», що є повністю ідентично-відповідним Міжнародному стандарту ISO 2788:1986 «Documentation; Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri» – «Документування – Методичні поради по створенню та веденню одномовних тезаурусів». Конкретизуючи інформацію щодо стандартів, варто зазначити, що у роботі використовувались: Державний стандарт України ДСТУ 2398-94 «Інформація та документація. Інформаційні мови. Терміни та визначення»; Міждержавний стандарт ГОСТ 7.74-96 «Информационно-поисковые языки. Термины и определения» та Державній стандарт України ДСТУ 3966-2000 «Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять».

Про другий етап, на нашу думку, можна говорити, як про роботу, що розпочалась наприкінці 1999 р. уже після того, як було відібрано близько 10 тис. термінів та проведено процес інверсування природної мови задля формування сталого предметного ядра того чи іншого поняття. З цього часу було розпочато редагування Тезауруса в традиційній картковій формі і введення в електронний вигляд. У цей же період НПБУ виграла конкурс на отримання гранту від фонду «Відродження». У результаті в розпорядженні колективу НПБУ були гроші на матеріали для видання Тезауруса, на оргтехніку, на вивчення (шляхом командирування фахівців) ІПМ у бібліотеках Польщі, на оплату консультацій наукових фахівців. Що ж до останнього пункту з можливостей, що надав грант, то тут слід засвідчити

оплату консультацій з цілого ряду висококваліфікованих спеціалістів різних галузей, що активно допомагали фахівцям НПБУ у створенні Тезауруса.

Враховуючи те, що змістовна наповненість Тезауруса є адекватним відображенням основного фонду НПБУ, а поповнення фонду відбувається постійно та невпинно й інформаційний потік, фізичним відтворенням якого є фонд, мінливий відносно динамічності знань, то й процес формування основного масиву Тезауруса – процес безперервний і постійний у своїй новизні та потребі фіксування інформації. З огляду на вищесказане, фахівцями НПБУ було вирішено зупинитись у формуванні основного масиву Тезауруса наприкінці 2003 р. задля того, щоб розпочати третій етап – етап безпосереднього видання інформаційно-пошукового словника. Як наслідок, 11.11.2003 р. було проведено засідання вченої ради НПБУ. У порядку денному засідання було обговорено проекти видання Тезауруса та методичних рекомендацій щодо його використання. У результаті було схвалено Тезаурус і рекомендовано його до видання. Так, у лютому 2004 р. Тезаурус вийшов друком.

Таким чином, в Україні з’явилася інформаційно-пошукова система україномовних термінів (дескрипторів – 15,1 тис. і аскрипторів – 5,1 тис.), що фізично окреслена в окреме кодексне й електронне видання. Дескриптори в цій системі не що інше як ключові слова, лексичні одиниці, що іменують певну рубрику, клас, до якого входять близькі за змістом або синонімічно терміни. Аскриптори – це теж лексичні одиниці, але вони підлягають заміні на відповідні дескриптори, задля здійснення інформаційно-пошукової роботи. На відміну від дескрипторів, аскриптори (нондескриптори, [580, С. 155-156]) не можуть бути використані для координатного індексування. Таким чином, можна говорити про принцип дескриптності – однозначності термінів, що виражає головний прийом побудови Тезауруса.

Що ж до структури Тезауруса, то вона представлена двома частинами: основною – абетковий масив із термінів та статей до них та допоміжною – ряд покажчиків уточнювального характеру.

Абетковий масив складається з відповідно впорядкованих дескрипторів і аскрипторів. Є і словникові статті, що відображають предмет у лаконічній формі, забезпечують уніфікацію відображення інформаційного змісту документів і запитів [104], вони можуть мати примітки (енциклопедичного, уточнюючого, комплексного та шаблонного характеру), які пояснюють значення дескриптора в індексній мові.

Окремо слід зазначити і про умовні позначки, які використовуються для оптимізації та конкретизації інформаційно-пошукової роботи. Основні з них це «В» – означає «вживається», тобто символізує про пряму дескрипторність лексичної одиниці; «НВ» – «не вживається», тобто символізує антагоністичність дескриптору і ставиться перед аскриптором; «Ш» – розшифровується як «ширший термін», тобто йдеться про вищий дескриптор, який означає або родове поняття, або ціле стосовно дескриптора, що є позначенням частини цього цілого; «Н» – розшифровується як «нижчий термін», тобто вужчий дескриптор, що означає або видове поняття, або частину поняття, представленого вищим дескриптором [225, С. 15]; «А» – розуміється як «асоціативний термін», тобто асоціативний дескриптор, пов’язаний з іншим семантичним зв’язком, характер якого не вказується.

У Тезаурусі містяться наступні функціонально-допоміжні покажчики:

- покажчик формальних підзаголовків;
- покажчик персоналій;
- покажчик російсько-українських відповідників;
- покажчик латинсько-українських відповідників;
- покажчик установ та організацій;
- покажчик географічних назв.

Потім уже, в процесі індексування формується предметна рубрика (ПР) [236, С. 174] з використанням відповідних компонентів Тезауруса, задля забезпечення змістовної повноти конкретної рубрики. Відбувається це за прийнятою світовим загалом схемою (рис. 24):

Що ж до словникової статті, зміст якої і є джерелом формування ПР, то словникова стаття або тезаурусна стаття – це елемент лексико-семантичного покажчика ІПМ, який складається з дескриптора або нондискриптора та всієї інформації, що його стосується [580, С. 156]. Тобто можна говорити про цілий ряд змістовно-доповнюючих даних, що характеризують той чи інший термін, під семантичним вираженням якого і зібрані ці дані. Щоб проаналізувати структуру та зміст тезаурусної статті, розглянемо наступний приклад останньої:

абразивні матеріали

Речовини підвищеної твердості, що застосовуються у цільному або подрібненому стані для механічної обробки (шліфування, різання, полірування тощо) інших матеріалів

рос: абразивные материалы

НВ абразиви

Ш матеріали

металорізальні інструменти

надтверді речовини

Н природні абразивні матеріали

синтетичні абразивні матеріали

А абразивні вироби

абразивні інструменти

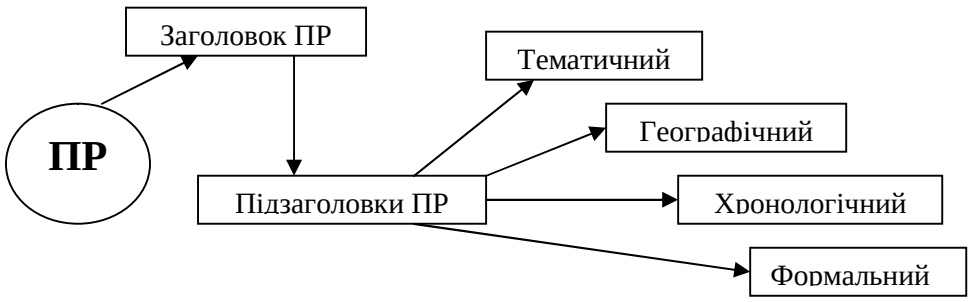

Рис. 24. Формування предметної рубрики в Тезаурусі

абразивні матеріали; ***природні***

абразивні матеріали; ***синтетичні***

абразивні матеріали; штучні

В синтетичні абразивні матеріали

Тепер, розглянувши наведену вище тезаурусну статтю детально, можна дати характеристику кожному її структурному елементу. Так:

«абразивні матеріали» – не що інше, як заголовок тезаурусної статті – дескриптор-словосполучення, під яким зібрані змістовно-розкриваючі та допоміжні елементи;

далі, після дескриптора-сполучення вказано коротке тлумачення цього дескриптора, де йдеться про фізичні властивості, метод, спосіб та мету використання;

«рос: абразивные материалы» – переклад російською лексичної одинці, що розглядається;

«НВ абразиви» – після відповідного позначення, вказано аскриптор (нонскриптор);

«Ш матеріали металорізальні інструменти надтверді речовини» – після відповідного позначення наведено терміни ширшого висвітлення щодо предмета (дескриптора), який розглядається;

«Н природні абразивні матеріали синтетичні абразивні матеріали» – після відповідного позначення наведено терміни «вужчого характеру», тобто ті, що характеризують аспектне розуміння лексичного вираження предмета, що розглядається;

«А абразивні вироби абразивні інструменти» – після відповідного позначення наведено терміни асоціативного характеру, тобто ті, що семантично подібні до дескриптора, що розглядається;

«абразивні матеріали; природні; синтетичні» – ці терміни представлені як пермутаційні[42] посилання

«абразивні матеріали; штучні» – дані терміни представлені, як посилання на дескриптор;

[42] Посилання, в якому в алфавітному порядку перелічено всі окремі слова – компоненти словосполучень, що позначають дескриптори, і для кожного з них вказано всі дескриптори, до складу яких входять ці слова. Пермутаційні покажчики забезпечують виконання пошуку дескрипторів-словосполучень за будь-яким словом, що входить до їхнього складу.

«В синтетичні абразивні матеріали» – після відповідного позначення, наведено терміни, що є прямо дескрипторні лексичній одиниці, що розглядається.

Отже, сукупність таких тезаурусних (словникових) статей становить лексико-семантичну, загальну частину Тезауруса.

Що ж до функціонально-допоміжних покажчиків, які використовуються для полегшення та оптимізації процесів пошуку та індексування, то їх, як зазначалося вище, шість:

– покажчик формальних підзаголовків становить впорядкований відповідно алфавіту перелік термінів, що при індексуванні документів використовуються у повній відповідності до назви покажчика;
– покажчик персоналій містить імена видатних осіб, богів, міфічних та загальновідомих літературних персонажів, які формують перелік з алфавітною відповідністю і при індексуванні документів використовуються у повній відповідності до назви покажчика;
– покажчик російсько-українських відповідників – це перелік із перекладів лексичних одиниць з української на російську мову, представлених у загальному розділі Тезауруса. У цьому покажчику всі перекладені терміни впорядковано відповідно до російського алфавіту;
– покажчик латинсько-українських відповідників – це перелік із перекладів біологічних та медичних лексичних одиниць з української на латинську мову, представлених у загальному розділі Тезауруса. У цьому покажчику всі перекладені терміни впорядковано відповідно до латинського алфавіту;
– покажчик установ та організацій представлено відповідним до українського алфавіту переліком назв організацій та установ міжнародного та національного значення;
– покажчик географічних назв подано у вигляді алфавітного переліку назв різноманітних географічних одиниць. Принагідно слід зазначити й

те, що поряд із термінами вужчого значення наводяться і терміни (географічні назви) уточнювального характеру, ширшого розуміння.

Завершальною частиною Тезауруса є покажчик термінологічних джерел – бібліографічний перелік видань наукового та довідкового змісту, що налічує сто тридцять три пункти.

Підсумовуючи все вищесказане, можна резюмувати, що Тезаурус – це не просто видання, в якому фізично оформлена дескрипторна ІПМ, а й видання унікально-структуризоване, що дозволяє говорити про ширші його можливості. Видання Тезаурусу символізує розвиток принципів систематизування наукової інформації не тільки в площині використання класифікаційних ІПМ, а й дескрипторної. Але найголовніше те, що напрями цього розвитку однакові. Вони спрямовані до однієї мети – забезпечення інтероперабельного індексування для здійснення систематизації різнорідної, різнопланової та різногалузевої інформації. Тим більше, що інформаційний простір, зокрема в Україні, на сьогодні представлено різноаспектною гамою інформаційних кумуляторів – видань, різних за формою та змістом. Цілком природно, що з плином часу, враховуючи масштаби інформаційного трафіку з його кількісними та якісними характеристиками, робота над проведенням систематизації різногалузевих інформаційних масивів та каталогізації усього глобального загальнодержавного інформаційного зібрання не тільки продовжується, а й набуває нових аспектів.

Так, можна говорити про продовження робіт з підготовки та видання Рубрикатора НБУВ. Оскільки Рубрикатор НБУВ є по суті робочими таблицями бібліотеки, то його зміст є еталонним по відношенню до процесів організації як Генерального так і спеціалізованих каталогів. Якщо видання окремих розділів та підрозділі всієї серії Рубрикатора НБУВ планомірно здійснюється протягом останніх десяти років, то підготовка таблиць спеціалізованого характеру не здійснювалась ще досі. Так за період з 2004 по 2014 рр. спеціалістами-систематизаторами НБУВ було підготовлено такі видання з серії «Рубрикатор НБУВ»: «Таблиці територіальних типових

поділів» [455] (2004 р.); розділ «К Технологія металів. Машинобудування. Приладобудування» [447] (2005 р.); підрозділ «М1 Технологія деревини» [449] (2006 р.); підрозділ «М2/7 Виробництва легкої промисловості» [450] (2007 р.); «Таблиці етнічних типових поділів» [454] (2007 р.); підрозділ «М8 Поліграфічне виробництво» [451] (2008 р.); підрозділ «М9 Фотокінотехніка» [452] (2009 р.); розділ «Ж Техніка і технічні науки у цілому» [445] (2010 р.); розділ «Н Будівництво» [453] (2010 р.); підрозділ «381 Кібернетика. 397 Інформаційна та обчислювальна техніка» [446] (2011 р.); «И Гірнича справа» (2012 р.) [447]; «396 Автоматика і телемеханіка» [444] «Таблиця мовних типових поділів» (2013 р.) [455]. У свою чергу, публікування окремих розділів та підрозділів Рубрикатора НБУВ не вирішило повною мірою питання та проблеми щодо здійснення процесів систематизування документів в окремих підрозділах бібліотеки, що є фондоутримувачами спеціалізованої літератури.

Вихід з даної ситуації було знайдено в результаті проведення наукового дослідження «Еволюція класифікацій наук та бібліотечно-бібліографічних класифікацій», що була проведена в НБУВ в період з 2008 по 2014 рр. у рамках здійснення відповідних науково-дослідних робіт «Управління бібліотечно-інформаційною діяльністю наукової бібліотеки» (2008-2010 рр.) (Розділ «Управління технологією формування інформаційних ресурсів наукової бібліотеки») та «Підвищення ефективності інформаційної діяльності наукової бібліотеки» (2011-2013) (Розділ 3. Оптимізація інформаційної діяльності наукової бібліотеки в умовах впровадження АБІС-ІРБІС). У результаті проведення даної роботи, було встановлено, що, не дивлячись на стрімкій розвиток форм організації механізмів систематизування інформації – головним є не просто зміст, а змістовність тієї чи іншої класифікаційної системи, яка є базовою інформаційно-пошуковою мовою в контексті організації каталогу бібліотеки. Зміст – це кількісна характеристика тексту та структури класифікації, а змістовність – це смислова характеристика тексту та структури класифікації. Тобто

змістовність класифікаційної системи – це смисл змісту. Саме оптимізація змістовності дозволяє уніфікувати представлення змісту системи класифікації. Для здійснення оперативного наукового опрацювання інформаційних ресурсів в контексті їх систематизації, необхідним є представлення усієї повноти змістовності системи класифікації в рамках оптимального вираження змісту даної класифікації.

Більше того, як показали результати науково-дослідної роботи щодо вивчення еволюції класифікацій наук та бібліотечно-бібліографічних класифікацій, основою стабільності в аспекті змістовності будь-якого систематизаційного осередку – є класифікація наук, як така, що виражає концептуальність основного ряду класифікаційного механізму. У відповідності до класифікації наук, а точніше у відповідності до динаміки розвитку наукового знання, відбувається розвиток змістовної складової класифікаційної системи. Навіть зміст основного ряду класифікаційної системи піддається впливу з боку зміни змістовності. Вираження змісту за допомогою різних інструментів, у різних формах та у різні способи, призводить тільки до зміни технологічного апарату класифікаційної системи, але в жодному разі не до зміни змістовності, тому що саме остання відповідає за структурно-смислову панораму представлення наук, знань, термінів у класифікаційному механізмі. З огляду на це, стало очевидним, що актуальним та можливим є підготовка робочих таблиць класифікації такого порядку, щоб вони по суті виражали всю змістовність наукової картини знань. Було зроблено висновок, що необхідною є розробка та підготовка бібліотечних таблиць класифікації, які б за формою було оптимальним варіантом між середніми таблицями для наукових бібліотек і скороченими для масових. Можливо в даному контексті говорити про робочі таблиці бібліотечної класифікації, що базуватимуться на скороченому варіанті Рубрикатора НБУВ. Це дозволить сформулювати такий класифікаційний апарат, в якому зберігався б весь потенціал повного варіанту таблиць

класифікації та було б втілено можливість оперативного систематизування інформації.

Враховуючи те, що основними напрямками наукової діяльності відділу наукового опрацювання документів НБУВ в контексті систематизації є розроблення робочих таблиць класифікації розділів «Рубрикатора НБУВ», підготовка їх до публікації, впровадження в практику роботи електронного каталогу (ЕК) НБУВ, а також укладання інструктивних і методичних матеріалів, які регламентують основні технологічні процеси наукового опрацювання документів, організації каталогів і в яких розглядаються питання практичного застосування і удосконалення робочих таблиць класифікації – за результатами науково-дослідних робіт 2008-2013 рр., було прийнято рішення про необхідність підготовки окремого видання, оптимізованого за змістовністю та уніфікованого за змістом, «Рубрикатор НБУВ. Скорочений варіант». Дане положення було зафіксовано у планах здійснення науково-дослідної роботи «Організація бібліотечно-інформаційних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору» (2014-2016) (Розділ 2. «Лінгвістичне та інформаційне забезпечення сучасних засобів організації бібліотечно-інформаційних ресурсів. Розвиток бібліотечно-бібліографічної класифікації, авторитетний контроль бібліографічних записів»). Зокрема, було заплановано вдосконалення класифікаційної інформаційно-пошукової мови НБУВ, у контексті організації електронного каталогу, шляхом уніфікації розділів Рубрикатора НБУВ та інтеграції їх змістовної складової у скорочений варіант робочих таблиць класифікації НБУВ.

Таким чином, було розпочато роботу над проектом скороченого варіанта «Рубрикатора НБУВ», який охоплює всі розділи знань. Його основні складники – систематична і алфавітна частини. Скорочений варіант «Рубрикатора НБУВ» призначений для систематизації документів, організації систематичних каталогів, картотек, баз даних спеціалізованих відділів бібліотеки, ним можна користуватися під час виконання

інформаційних запитів користувачів. Його можна використовувати в процесі предметизації та індексування документів ключовими словами, обравши алфавітно-предметний покажчик за основу для побудови нормалізованих словників в електронному каталозі.

Систематична частина скороченого варіанту «Рубрикатора НБУВ» містить робочі таблиці класифікації з природничих, технічних, суспільних, гуманітарних наук, сільського і лісового господарства, медичних наук, а також із загальнонаукового і міждисциплінарного знання, які за деталізацією відповідають робочим таблицям ББК для масових бібліотек. Систематична частина налічує понад 2200 рубрик, які є лише частиною величезного масиву рубрик і підрубрик, відкритих у Генеральному систематичному каталозі та ЕК НБУВ, це тільки основні рубрики кожного розділу. Винятком є розділ «А Загальнонаукове і міждисциплінарне знання», який знаходиться на етапі розроблення і налічує в ЕК лише 45 рубрик. Він призначений для відображення загальнонаукових теорій та напрямків, які склалися як результат інтеграції природничо-наукового, технічного, соціогуманітарного знання (семіотика, системні дослідження, глобалістика тощо). Під час укладання систематичної частини враховувалися зміни, уточнення, доповнення, внесені в ЕК НБУВ останніми роками.

Складники систематичної частини – розділи «Рубрикатора НБУВ», які утворюють основний ряд робочих таблиць класифікації:

А Загальнонаукове і міждисциплінарне знання
Б/Е Природничі науки
Б Природознавство. Природничі науки в цілому
В Фізико-математичні науки
Г Хімічні науки
Д Науки про Землю (геодезичні, геофізичні, геологічні та географічні науки)
Е Біологічні науки
Ж/О Техніка. Технічні науки
Ж Техніка і технічні науки у цілому
З Енергетика. Радіоелектроніка
И Гірнича справа
К Технологія металів. Машинобудування. Приладобудування

Л Хімічна технологія. Хімічні та харчові виробництва
М Технологія деревини. Виробництва легкої промисловості. Поліграфічне виробництво. Фотокінотехніка
Н Будівництво
О Транспорт
П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки
Р Охорона здоров'я. Медичні науки
С/Ю Суспільні та гуманітарні науки
С Суспільні науки в цілому
Т Історія. Історичні науки
У Економіка. Економічні науки в цілому
Ф Політика. Політична наука
Х Право. Юридичні науки
Ц Воєнна наука. Військова справа
Ч Культура. Наука. Освіта
Ш Філологічні науки. Художня література
Щ Мистецтво. Мистецтвознавство
Э Релігія. Богослов'я. Езотерика
Ю Філософські науки. Психологія
Я Література універсального змісту

Розділ «А Загальнонаукове і міждисциплінарне знання» призначений для відображення загальнонаукових теорій та напрямків, які склалися як результат інтеграції природничо-наукового, технічного, соціогуманітарного знання (семіотика, системні дослідження, глобалістика тощо). Саме до цього розділу на сьогоднішній день найбільше звернена увага спеціалістів-систематизаторів, що використовують у своїй роботі ББК або ж робочі таблиці, що базуються на даній класифікаційні системі. Адже, після закриття розділу «А Марксизм-ленінізм», виник певний інформаційний вакуум щодо заповнення нового розділу «А Загальнонаукове і міждисциплінарне знання». В скороченому варіанті «Рубрикатора НБУВ» пропонується певна змістовна структура, що віддзеркалює на сьогодні той тематичний спектр інформаційних ресурсів, які повною мірою не відповідають змістовності існуючих, відкритих розділів та підрозділів. Нами запропоновано таке тематичне наповнення даного розділу, яке не просто відповідає змістовності сучасних інформаційних ресурсів, але й прогностично-орієнтоване на нові

виклики щодо науково-технічного розвитку. Так, розділ «А Загальнонаукове і міждисциплінарне знання» має наступну структуру та тематичне наповнення:

А Загальнонаукове і міждисциплінарне знання

Напрямки, науки, теорії, проблеми

А3 Семіотика

А30 Загальна семіотика. Абстрактна семіотика

А31/35 Семіотика в окремих галузях

А4 Системні дослідження

А41 Загальні теорії систем

А411 Теорія організації. Теорія самоорганізації (синергетика)

А42 Спеціалізовані теорії систем. Системний аналіз. Систематика

А421 Теорія великих систем

А424 Види та типи систем

А425 Системний аналіз

А427 Системотехніка

А6 Інформатика та обчислювальна техніка, кібернетика (теорія керувальних систем), інформатизація і кібернетизація. Інформаційне суспільство

А61 Теорія інформації та загальна теорія зв'язку (сигналізації)

А62 Інформатика. Обчислювальна техніка

А623 Інформатика як галузь народного господарства. Індустрія інформатики

А627 Обчислювальна техніка та інші засоби інформації

А63 Кібернетика (теорія керувальних систем)

А630 Загальна теорія керування

А632 Теорія автоматів

А633 Теорія складних керувальних систем

А634 Теорія самоорганізованих адаптивних систем керування

А635 Теорія розпізнавання образів і обробки зображень

А637 Штучний інтелект

А65 Інформатизація і кібернетизація суспільства (прикладна інформатика і прикладна кібернетика)

А7 Глобальні проблеми сучасності (глобалістика)

А71 Система «інтерсоціальних» проблем

А712 Проблема зміцнення миру (проблема війни та миру)

А713 Подолання відсталості та економічного росту країн, що розвиваються

А72 Система проблем «людина – суспільство»

А722 Проблема освіти та культури

А723 Сучасна демографічна ситуація як глобальна проблема

А724 Біолого-медичні проблеми. Охорона здоров'я

А73 Система проблем «суспільство – природа». Екологія. Ноосфера

А731 Природні ресурси, енергетична і продовольча проблеми

А732 Соціальна екологія. Проблема навколишнього середовища та його охорони

Загальні роботи

А733 Ноосфера

А8 Комплексне вивчення людини (людинознавство)

А81 Методологічні та комплексні проблеми

А82 Людина в системі наук

А83 Людина і людство в сучасному світі

А84 Людина, природа, історія

А85 Людина, культура, техніка

А86 Людина, виробництво, економіка

А87 Моральне, психічне і фізичне здоров'я людини

А9 Інші комплексні проблеми сучасності. Науково-технічний прогрес (НТП). Проблема освоєння космосу та інше

Що ж до інших розділів, то вони не розділ природничих наук («Б/Е Природничі науки») охоплює такі науки, як природознавство, фізико-математичні, хімічні, біологічні науки, а також науки про Землю. Розділ «Ж/О Техніка. Технічні науки» призначений для систематизування літератури з питань таких прикладних наук, як енергетика, радіоелектроніка, гірнича справа, машинобудування, поліграфічне виробництво, будівництво, транспорт тощо. Він охоплює всю сферу матеріального виробництва, за винятком сільського господарства і лісозаготівель (вони виділені в самостійний розділ «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки»). Наступні розділи також призначені для деталізації літератури з прикладних наук. Це розділи «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки» і «Охорона здоров'я. Медичні науки». Розділ «С/Ю Суспільні та гуманітарні науки» охоплює такі науки, як історія, економіка, політика, право, культура, мистецтво тощо. В останньому розділі «Я Література універсального змісту» збирають бібліографічні покажчики, словники, енциклопедії, каталоги та інші видання універсального змісту.

Лексичною одиницею «Рубрикатора НБУВ» є класифікаційний індекс і відповідне словесне формулювання – класифікаційна рубрика (слова,

словосполучення, фрази). Для побудови індексів застосовано великі (заголовні) та малі літери кириличного алфавіту, арабські цифри, знаки пунктуації (розділові), спеціальні символи. Наприклад, *простий індекс* – це індекс основної таблиці: ***М52 Шкіряне виробництво.***

Складний індекс – це комбінація індексу основних таблиць з одним або кількома індексами допоміжної таблиці (типовими). Наприклад:

Т3(4УКР)л6 Історичні музеї. Історичні пам'ятки та пам'ятні місця. Охорона історичних пам'яток,

де Т3 — індекс основної таблиці (Історія), л6 — поділ Таблиці загальних типових поділів (Установи охорони пам'яток природи, історії та культури), 4УКР — поділ Таблиць територіальних типових поділів (Україна), позначається у дужках.

Складений індекс – це комбінація двох або кількох індексів, кожен з яких — індекс основної таблиці або складний індекс. Наприклад:

Ч75 : Р Бібліографія медичної літератури,

де Ч75 – індекс основної таблиці (Бібліографія. Бібліографознавство), Р – також індекс основної таблиці (Охорона здоров'я. Медичні науки). Двокрапкою позначено відношення між поняттями.

Для деяких розділів наведено таблиці спеціальних типових поділів, які допомагають деталізувати літературу з певних питань. Наприклад:

326-04 Деталі та вузли електричних машин і апаратів,

де 326 – індекс основної таблиці (Електричні машини та апарати. Електромашино- і апаратобудування), -04 – спеціальний типовий поділ (Деталі, вузли, системи), наведений у таблиці 2 спеціальних типових поділів для відділу «Ж/О Техніка. Технічні науки».

Варто зазначити, що пошуковий образ певного документа складають один або декілька класифікаційних індексів, які разом відображають зміст цього документа і утворюють його повний індекс.

Методичний апарат скороченого варіанту «Рубрикатора НБУВ» – методичні вказівки, розміщені безпосередньо у тексті робочих таблиць. Це

текстові примітки, які уточнюють тематичний зміст рубрик та порядок розташування матеріалу на рівнях ієрархії тощо. Переважно методичні вказівки призначені для систематизації документів та їх пошуку, але вони можуть виконувати лише службові функції (рекомендувати систематизатору способи подальшої деталізації матеріалу або комбінування індексів тощо).

Методичні функції виконує також апарат посилань: посилання зазначає часткове пересічення змісту між рубриками, підпорядкованість одного поняття іншим поняттям, які знаходяться у різних місцях ієрархії, установлює тематичні зв'язки між рубриками, спрямовує пошук, визначає суміжні за характером поділи.

Крім того, важливим методичним засобом є алфавітно-предметний покажчик (АПП) до систематичної частини скороченого варіанту «Рубрикатора НБУВ» (про що йтиметься нижче), який містить основні поняття, використані при укладанні систематичної частини, в їх прямому та інверсованому вигляді.

Наприклад, для рубрики «Л91 Перероблення плодів і овочів» маємо всі види методичних вказівок: вказівки щодо формування рубрики, уточнення, пояснення змісту, посилання:

Л91 Перероблення плодів і овочів

Під індексом Л91 та його підрозділами збирається також література з консервування плодів і овочів у домашніх умовах

Підготовка плодів і овочів до перероблення; сушіння (в'ялення); консервування цукром і хімічними методами; маринування, квашення, соління, мочіння, заморожування та інші види перероблення

Перероблення рослинної сировини в окремих харчових виробництвах див. під індексами відповідних виробництв

Виробництво рослинних стерилізованих банкових консервів див. Л96

Під час опрацювання надходжень великого значення набувають питання розмежування розділів і підрозділів «Рубрикатора НБУВ». Так, наприклад, потрібно враховувати, що теоретичні науки (фізика, механіка тощо) вивчають механічні та фізичні явища та їхні закони загалом, механічні та фізичні властивості речовин — також загалом, а не стосовно певних речовин і матеріалів. А техніка (відділ «Ж/О Техніка. Технічні науки») розглядає механічні, фізичні та інші закономірності відповідно до певних матеріалів, машин, технологічних процесів як теоретичні основи методів і прийомів, технічно доцільних і економічно вигідних для практичного виконання. Питання розмежування дозволяє вирішувати методичний апарат посилань до рубрик «Рубрикатора НБУВ».

Розділи скороченого варіанта «Рубрикатора НБУВ» починаються з переліку основних поділів, які визначають структуру розділів. Наприклад,

Е Біологічні науки
Основні поділи
Е0 Загальна біологія
Е1 Палеонтологія
Е3 Вірусологія
Е4 Мікробіологія
Е5 Ботаніка
Е6 Зоологія
Е7 Біологія людини. Антропологія

Деякі розділи та підрозділи містять таблиці спеціальних типових поділів для деталізації матеріалу з певних питань. Наприклад,

П2 Спеціальне (окреме) рослинництво

Спеціальні типові поділи
для деталізації матеріалу з окремих сільськогосподарських рослин
та їхніх груп
-2 Біологія виду або групи сільськогосподарських рослин
-3 Селекція, насінництво, сорти. Акліматизація та інтродукція
-4 Агротехніка

При загальному скороченні кількості рубрик робочих таблиць класифікації у деяких розділах залишено досить детальні рубрики. Це

зумовлено тим, що ці рубрики охоплюють теми, що користуються підвищеним попитом користувачів інформації. Наприклад, підрозділ «Т3(4УКР) Історія» налічує 40 рубрик, під якими збираються інформаційні джерела про усі періоди української історії – від стародавнього до сучасного. Наприклад,

Т3(4УКР)2/3 Стародавня історія України
Т3(4УКР)20 Трипільська цивілізація
Т3(4УКР)23 Стародавнє населення України
Таври, скіфи, сармати, готи, кіммерійці тощо

Як правило, рубрики містять методичні вказівки: текстові примітки, які уточнюють тематичний зміст рубрик і порядок розташування матеріалу на рівнях ієрархії та визначають способи подальшої деталізації матеріалу, а також посилання, які вирішують питання розмежування тем, процесів, предметів у всьому масиві робочих таблиць класифікації, пов’язують родинні за змістом розділи знань, застерігають від прийняття неправильного рішення.

Варто підкреслити, що методичні вказівки до рубрик скороченого варіанта «Рубрикатора НБУВ» часто відрізняються від методичних вказівок до рубрик Генерального систематичного каталогу і ЕК НБУВ. Наприклад,

ЕК НБУВ	**Скорочений варіант «Рубрикатора НБУВ»**
Ж37 Матеріали з особливими властивостями **Ж371 Жаростійкі матеріали** **Ж372 Ізоляційні матеріали** **Ж373 Корозієстійкі матеріали** **Ж374 Особливотверді матеріали** Алмази **Ж375 Холодостійкі матеріали**	**Ж37 Матеріали з особливими властивостями** Жаростійкі, ізоляційні, корозієстійкі, особливотверді (алмази тощо), холодостійкі та інші матеріали

Цей приклад наочно демонструє процес «згортання» рубрик під час скорочення їх загальної кількості. Тобто фактично використовується механізм оптимізації інформації засобами лексичного «згортання», коли зменшення кількості лексичних одиниць призводить до зменшення інформаційного блоку без втрати інформаційної повноти [521, С. 16-17]. В наслідок чого, підрубрики Ж371/Ж375, відкриті під рубрикою Ж37, у скороченому варіанті «Рубрикатора НБУВ» були перетворені на методичні вказівки. Даний процес, зворотний деталізації рубрики, дозволяє не загубити точки доступу до інформації, яка збиралася під скороченими рубриками. Таким чином, потужний методичний апарат дещо компенсує втрату загального обсягу робочих таблиць класифікації.

Важливим методичним засобом є згадуваний вище АПП до систематичної частини скороченого варіанту «Рубрикатора НБУВ», який містить основні поняття, використані при укладанні систематичної частини, в їх прямому та інверсованому вигляді, а також поняття, не включені до систематичної частини, але які також є важливими. За індексом теми або предмета у покажчику можна знайти рубрику, під якою збирається відповідна інформація, з урахуванням аспектів розглядання теми або предмета. Система посилань у покажчику допомагає вирішувати певні питання систематизації документів і розмежування тем між розділами та рубриками. Наприклад:

Україна (4УКР)
архітектура **Щ11(4УКР)**
внутрішня політика **Ф3(4УКР)**
графіка **Щ153(4УКР)**
драматичний театр **Щ334.3(4УКР)**
живопис **Щ143(4УКР)**
історія **Т3(4УКР)**
з 1917 р. **Т3(4УКР)6**
період капіталізму **Т3(4УКР)5**
середні віки **Т3(4УКР)4**
стародавня **Т3(4УКР)2/3**
Лівобережна – звільнення від німецьких загарбників **Т3(4УКР)622.12**
література **Ш5(4УКР)**

художня **Ш6(4УКР)**
музична культура **Щ313(4УКР)**
національна політика **Ф51(4УКР)**
політична система **Ф3(4УКР)1**
політичні партії **Ф69(4УКР)**
Правобережна – звільнення від німецьких загарбників **Т3(4УКР)622.13**
скульптура **Щ133(4УКР)**
філософія **Ю3(4УКР)**
фольклор **Ш3(4УКР)**
фотографія **Щ163(4УКР)**
художньо-ігрове кіно **Щ374(4УКР)**

АПП складено на основі систематичної частини робочих таблиць класифікації скороченого варіанту «Рубрикатора НБУВ». АПП відображає поняття, котрі містяться у систематичній частині таблиць, допомагає розшукати необхідні для індексування поняття й визначити їх розташування в таблицях, а також виявити розосереджені у них класифікаційні характеристики одних і тих самих об’єктів. АПП є допоміжним довідковим апаратом, що полегшує роботу з систематичною частиною таблиць. Тому слід пам’ятати, що відповідно до правил систематизації не можна знайдений в АПП індекс вважати за остаточний. Необхідно за цим індексом відшукати у систематичній частині таблиць класифікаційну рубрику, тому що у рубриках таблиць містяться деталізація, методичні вказівки, посилання, з якими необхідно ознайомитись, перш ніж прийняти остаточне класифікаційне рішення.

АПП до скороченого варіанту «Рубрикатора НБУВ» включає понад 10 000 пошукових одиниць і допомагає швидко визначити розташування необхідних рубрик і понять у систематичній частині робочих таблиць класифікації.

У разі збігу формулювання основної рубрики та таблиць загальних і спеціальних типових поділів типові поділи в АПП наведено після індексу основних таблиць (відокремлюються комою). Наприклад,

Аварії Ж82; **-08*Ж/О,2),**

де **Ж82 –** індекс основних таблиць скороченого варіанту «Рубрикатора НБУВ»,

-08 – індекс спеціального типового поділу для деталізації матеріалу з машин, апаратів, приладів, устаткування, споруд та інших пристроїв,

***Ж/О –** індекс відділу технічних наук, в якому застосовується таблиця спеціальних типових поділів,

2) – позначення другої таблиці спеціальних типових поділів.

В АПП наведено деякі загальні, спеціальні та територіальні типові поділи, які не мають самостійного значення і приєднуються до індексів основних таблиць під час систематизації творів друку за тематичними аспектами змісту і формальними ознаками, загальними для усіх або кількох галузей. Наприклад,

Серіальні видання я5

Заводські лабораторії -4*Ж/О,1)

Україна (4УКР)

Терміни, які мають повну і скорочену форми, наведено в АПП в обох формах. При повній формі найменування у дужках надано скорочену форму і навпаки, при скороченій формі — повну. Наприклад,

НАТО (Організація Північноатлантичного договору) Ф4(0)

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) Ф4(0)

Для певних історичних подій, а також в разі представлення понять в таблицях у кількох історичних періодах в АПП наводяться дати. Наприклад,

Революційно-демократичний рух в Україні

виникнення Т3(4УКР)47

60–90 рр. XIX ст. Т3(4УКР)51

Для випадків дублювання тематики в АПП наведено обидва індекси. Наприклад,

Інформатика А62; 3970

У випадках, коли певне поняття відображене в АПП синонімами, прямими та інверсованими формулюваннями, для гніздових рубрик вибрано

найпоширеніший термін, а від решти термінів до нього надано посилання. Наприклад,

Кадри

кваліфікація ***див. Кваліфікація кадрів***

Гніздова рубрика:

Кваліфікація кадрів У5240; -6*У52/54–У9

підвищення кваліфікації р

бібліотечних робітників Ч734.2

Також АПП містить рубрики методичного характеру, які роз'яснюють, де потрібно шукати певний предмет або питання. Наприклад,

Розвиток

економічний ***див. Економічний розвиток***

індивідуальний ***див. Онтогенез***

Варто зазначити, що в даному видані скорочених таблиць «Рубрикатора НБУВ» таблиці загальних та спеціальних типових поділів не представлені у вигляді окремої частини. Це вмотивовано тим, що розробка таблиць загальних та спеціальних типових поділів потребує окремого, спеціалізованого підходу, що виходить за межі завдань з оптимізації змістовності системи класифікації. Таблиці загальних та спеціальних типових поділів – це важливий допоміжний організаційний апарат, робота над розробкою та вдосконаленням якого виконується в залежності від динаміки змістовного наповнення систематичної частини робочих таблиць класифікації. Зокрема вже підготовлено та надруковано окремі видання з серії Рубрикатор НБУВ – «Таблиці територіальних типових поділів», «Таблиці типових етнічних поділів» та «Таблиці мовних типових подів». Питання визначення якісного змістовного та змістового наповнення типових поділів вимагає концентрації окремих зусиль саме в контексті визначення

повноти та інформативності індексу як лексичної одиниці інформаційно-пошукової мови.

Таким чином, змістова оптимізація робочих таблиць класифікації бібліотеки не викличе виникнення інформаційного шуму, не призведе до «ущільнення знань», а вирішить основну проблему сучасної систематизаційної організації інформаційних ресурсів щодо розрізненості підходів та принципів індексування. Такий скорочений варіант «Рубрикатора НБУВ», що містить всі основні розділи та підрозділи знань, виражені наявністю в Генеральному систематичному та Електронному каталозі бібліотеки, надасть цілісну картину систематизаційних можливостей в процесі аналітико-синтетичного опрацювання документів.

Втіленням описаної концепції скороченого варіанту «Рубрикатора НБУВ» є проведення роботи з розроблення бази даних «Скорочений варіант Рубрикатора НБУВ для наукової бібліотеки», які реалізують відділи наукового опрацювання документів і інформаційно-комункаційних технологій НБУВ. «База даних створюється з метою оптимізації процесу систематизації документів, організації та ведення систематичного каталогу, формування складника довідково-бібліографічного апарата бібліотеки. Крім того, для користувачів ця база даних стане ефективним засобом навігації в масивах інформаційних ресурсів, зокрема, для тематичного пошуку за допомогою класифікаційної ієрархії та алфавітно-предметного покажчика» [553].

Реалізація проекту скороченого варіанту «Рубрикатор НБУВ» забезпечить представлення всієї змістовної повноти Генерального систематичного каталогу та Електронного каталогу НБУВ та дозволить оптимізувати процес наукового опрацювання документів в контексті формування основного та спеціалізованих фондів. Це призведе до гармонізації та уніфікації якості кінцевого результату щодо формування Електронного каталогу – представлення в ньому бібліографічних записів про

інформаційні ресурсів та подальший релевантний їх пошук читачем-користувачем бібліотеки.

Більше того, розвиток організації знань також відбувається і шляхом вираження суті та змісту відповідно до десяткового принципу, принципу формування десяткових класифікацій. Десяткові класифікаційні системи від своєї появи і до сьогодні завжди були не тільки інформаційним продуктом прикладного характеру, а й об’єктом дослідження багатьох науковців. Не є винятком і УДК, змістовна основа і складова якої не раз підпадали під пильне дослідницьке око аналітиків, істориків, бібліографознавців.

Динамічність знань із науки і техніки, реструктуризація економічної моделі існування – все це диктувало формальну і функціональну еволюційну змінність інформаційного трафіку відповідно до релевантності інформаційного запиту. Проблемою концептуального впорядкування та організації інформації шляхом систематизації каталогів відповідного змісту займалися спеціалісти різних установ бібліографічного характеру щодо основ та завдань функціонування. Так, у Книжковій палаті України імені Івана Федорова (Книжкова палата) з 1995 р. почалася робота, спрямована на моніторинг та аналіз класифікаційних систем задля перспективного їх (або однієї з них) адаптування та використання на теренах України [475]. У результаті проведеної роботи було вирішено розпочати переклад та адаптацію УДК. Цей вибір мотивувався тим, що, по-перше, в разі неприйняття рішення щодо перекладу УДК усі науково-технічні видавництва, органи науково-технічної інформації та біля 50 тис. бібліотек були б приречені користуватися або застарілими виданнями, або російськомовними, що на той час уже готувалися в Росії. По-друге, Книжкова палата за всі часи свого існування працювала як над УДК, так і з УДК, безпосередньо використовуючи цей інформаційний продукт у своїй роботі.

Уже у 1997 р. Книжковою палатою було розроблено проект «Класифікаційна система України» [644, С. 8], що передбачав створення

таблиць УДК українською мовою та їх видання як у традиційному друкованому вигляді, так і в електронній формі. В результаті – підписання відповідної угоди та придбання Еталонних таблиць УДК у вигляді структурованих електронних текстових масивів від Консорціуму УДК за ліцензією UDC-9710, що передбачає переклад, друкування і розповсюдження тиражу на території України. Вже в 2000 р. вийшло друком Еталонне видання УДК українською мовою, у двох книгах. Перший том – таблиці (це зібрання основних таблиць класифікації, допоміжних таблиць та методичні вказівки), а другий – АПП, що представлено переліком понять та термінів, які містяться в основних таблицях класифікаційної системи. Крім основного масиву, АПП представлено також і «Покажчиком країн та місцевостей сучасного світу» (перелік назв з відповідними індексами), «Покажчиком латинських назв» (перелік назв з індексами, що відтворено літерними одиницями латинського алфавіту), списком скорочень, прийнятих у покажчиках.

Протягом чотирьох років (з 2003 по 2006 рр. включно) вийшли друком відповідно чотири випуски «Універсальної десяткової класифікації. Зміни та доповнення». У 2005 р. було видано додатковий тираж УДК.

Враховуючи значну кількість уведених в УДК змін (з моменту випуску першого видання) та для зручності у користуванні таблицями, було вирішено розпочати підготовку другого видання УДК українською мовою у восьми книгах зі змінами та доповненнями за 1997–2006 рр. [619]: «Універсальна десяткова класифікація (УДК). Допоміжні таблиці», «Універсальна десяткова класифікація (УДК). Основна таблиця: 0/3 Загальний відділ. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки», «Універсальна десяткова класифікація (УДК). Основна таблиця: 5, 60, 61 Математика та природничі науки. Біотехнологія. Медичні науки», «Універсальна десяткова класифікація (УДК). Основна таблиця: 62 Машинобудування. Техніка в цілому», «Універсальна десяткова класифікація (УДК). 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка: основні ділення. Основна таблиця: 63/65 Сільське, лісове, рибне та

мисливське господарство. Комунально-побутове господарство. Організація виробництва, торгівлі, транспорту, зв’язку, поліграфії. Бухгалтерія. Реклама», «Універсальна десяткова класифікація (УДК). Основна таблиця: 66/69 Хімічна технологія. Хімічна промисловість. Різні галузі промисловості та ремесла. Будівельна промисловість», «Універсальна десяткова класифікація (УДК). Основна таблиця: 7/9 Мистецтво. Ігри. Спорт. Мовознавство. Художня література. Літературознавство. Географія. Історія», «Універсальна десяткова класифікація (УДК). Алфавітно-предметний покажчик (зведений)».

У 2010 р. Книжковою палатою України випущено електронне видання УДК українською мовою на компакт-диску у форматі PDF зі змінами та доповненнями станом на 2006 рік. Диск містить таблиці УДК та зведений алфавітно-предметний покажчик до них.

В межах ліцензійної угоди Книжкова палата продовжує щорічно отримувати від Консорціуму Master Reference File разом із переліком змін і доповнень до УДК, які опрацьовуються відділом класифікаційних систем і вводяться в українську версію УДК, завдяки чому забезпечується її безперервна актуалізація. Окрім цього, Книжкова палата має можливість співпрацювати з представниками Консорціуму та вносити свої пропозиції з питань удосконалення міжнародного еталону УДК. Варто зауважити, що у грудні 2007 р. завідувача відділу класифікаційних систем Книжкової палати України імені Івана Федорова ввели до складу Консультативної ради Консорціуму УДК і відтепер, починаючи з № 29 «Extensions and Corrections to the UDC» (2007), інформація про помилки в еталонних таблицях, виявлені співробітниками Книжкової палати у процесі роботи, а також усі пропозиції щодо УДК будуть публікуватись у виданнях Консорціуму УДК [619].

Робота із розвитку УДК проводиться і надалі. Зокрема, спеціалісти Книжкової палати спрямовують свої дії на підтримання україномовної УДК в актуальному стані за рахунок введення змін та доповнень до УДК, а також наповнення таблиць українською тематикою, яка відображає національні особливості історії, релігії, літератури тощо; створення скороченого варіанта

таблиць УДК; розроблення галузевих робочих таблиць УДК; актуалізацію таблиці відповідності скорочених варіантів УДК і ББК; впровадження національного еталону УДК в Україні.

Таким чином, можна говорити про наявність в українському систематизаційному просторі україномовного, компетентного, термінологічно-багатого інструменту систематизації засобами індексування інформації за десятковим принципом – Універсальної десяткової класифікації. Проаналізувавши структуру, можна говорити про ряд структурних характеристик. Серед них: поліієрархічність основного ряду, ланцюговість підпорядкованості індексів, релятивність індексів, наявність фасетизації групування відділів. Це перша, після прийняття незалежності в 1991 р., класифікаційна система українською мовою, що орієнтована на впорядкування фондів інформаційних установ України, яку використовують у роботі бібліотек технічного та природничого профілю, служби НТІ та безпосередньо в Книжковій палаті України.

Фактично робота з видання та впровадження україномовної УДК символізує розвиток класифікаційних підходів у руслі десятковості організації інформації. Етап, що почався в середині дев’яностих років минулого століття, можна характеризувати як період децималізації у становленні україномовних класифікацій. Як бачимо, історично так склалося, що систематизаційний простір не підпорядкований одному знаменнику, а має різні аспекти розвитку, зокрема, паралельно з класифікаційним, і дескрипторний. Але, варто зауважити, що УДК єдина, офіційна, україномовна класифікаційна система, що широко використовується в Україні.

Так, нами було проведено опитування серед бібліотек державних ВНЗ на предмет використання тих чи інших класифікаційних систем. Результати вказують на те, що УДК на сьогодні використовується в переважній більшості бібліотек, а саме:

– Станом на грудень 2015 року – 195 бібліотек державних ВНЗ;

– Опитано 195 бібліотек. Не відповіли – 5 бібліотек;
– УДК використовують – 32 бібліотеки;
– ББК використовують – 52 бібліотеки;
– ББК і УДК паралельно – 93 бібліотеки;
– Паралельно інші класифікаційні системи – 13 бібліотек (з них в 12 бібліотеках також використовується УДК).

Таким чином, отримано результат, що УДК використовується (у тому числі паралельно з іншими класифікаційними системами) у 105 бібліотеках, тобто в переважній більшості установ. Це свідчить про реальну можливість підготовки проекту з поступового переходу всіх бібліотек на УДК, в контексті організації фонду та каталогів. А оскільки УДК – це єдина на теренах України класифікаційна система, що ліцензована і є українізованою, відповідає всім класифікаційним принципам (зокрема міжнародності, бо має універсальну нотацію), закономірним є розгляд проекту з повномірного використання УДК в бібліотечно-інформаційному просторі нашої держави.

Висновки до розділу

1. Аналітичний огляд «Таблиць відповідності скорочених варіантів УДК і ББК» показав, що з огляду на постійні виклики динамічного інформаційного середовища та ускладнення інформаційного тезаурусу суспільства потрібне постійне вдосконалення систематизаційного інструментарію вітчизняних бібліотек. І хоча існує багато точок зору щодо принципів організації інструментів встановлення співвідношення індексів різних класифікаційних систем, ініціатива спеціалістів Книжкової палати України є абсолютно виправданою і зрозумілою. Особливо, якщо враховувати нинішній стан процесів систематизації наукової інформації. «Таблиці відповідності скорочених варіантів УДК і ББК» були створені на вимогу часу. Тому, незабаром потрібно очікувати їх перевидання з урахуванням усіх конструктивних пропозицій. Зокрема, потрібно врахувати

обґрунтовану в даному дослідженні позицію стосовно термінів «відповідність» та «аналогічність». Це зніме низку питань та зауважень, стосовно неможливості представити ідентичність рубрик різних класифікаційних систем, але дозволяє створити механізм наближеного співвідношення змістовного наповнення індексних нотацій. На нашу думку, це має бути двостовпчикова таблиця під назвою «Таблиця аналогічності скорочених варіантів УДК і ББК», куди повинні входити індекси і рубрики з найостанніших видань відповідних класифікаційних систем.

2. Процес здійснення згортання/розгортання інформації не просто складний, а фактично складно-складений. Адже розуміння значення самої ідеї цього процесу дає підстави говорити про наявність, насамперед метаінформаційної складової як відправної точки методики систематизування. Ця метаінформаційна складова є по-суті «інформацією інформації», що характеризує глибинність змісту, себто змістовності. Уніфікація ж змістовності можлива тільки в плані вдосконалення шляхом розкриття усіх її граней та дотичних. Що ж до змісту, то тут оптимізація можлива як в семантичному розумінні, так і в лексичному. Оптимізація – це не просто певний процес, а об’єкт процесу з огляду на те, що саме в окресленості форми ми можемо читати змістовне навантаження процесу загалом. І тому тут вже мається на увазі «інформація про інформацію».

З іншого боку, процес згортання/розгортання інформації може відбуватися кількома способами. Серед них: «суміщення, виключення та заміщення» – в разі згортання і «роз’єднання, включення та доповнення» – в разі розгортання. Важливим також є спосіб переходу в іншу знакову систему, коли процес передачі інформації іншою системою вимагає застосування вже засобів цієї нової системи. Принагідно варто зазначити, що у цьому випадку було оптимальним використання принципу конгломерації таких систем (як варіант на базі конгломерації різних ІПМ). Перехід на іншу систему вираження інформації передбачає і нові підходи щодо систематизації. Так, зауважуючи на використанні дескрипторної ІПМ та враховуючи значимість

координатного індексування, можна говорити про дескриптори й аскриптори, як про певне індексне вираження процесів згортання та розгортання відповідно. А це свідчить, що широке використання принципу індексації в якості подачі лінгвістичних одиниць, як індексів будь-якої ІПМ, виводить уже на новий, вищий шабель опрацювання, аналізу, систематизації та пошуку інформації в веб-орієнтованому середовищі. У такому разі можливості кожного з користувачів інформації стають набагато ширшими й оперативність роботи з інформаційними даними є оптимальнішою в аспекті рівня інформативності повідомлень або навіть баз даних (йдеться про релевантність інформаційної видачі). Таким чином, оптимізація інформації засобами згортання/розгортання є фактично передумовою і професійним поясненням значення та потреби систематизації інформаційних даних відповідно до плинності та динамічності наукового знання як рушійної сили еволюційності розвитку класифікації й організації інформації.

3. Аналіз смислової етимологічної складової термінів «систематика» та «систематизація» інформації вказує на їх функціональний зв’язок, з одного боку, а з іншого, дає можливість сформулювати принципову різницю між поняттями, що виражають структурні властивості класифікацій – систематичності та систематизаційності. Виходячи з того, що «систематизація» – це присвоєння даним чи документам класифікаційних індексів відповідно з правилами певної класифікаційної інформаційно-пошукової мови, а склад певного каталогу бібліотеки залежатиме від методики процесів, у результаті яких він формується, то можна припустити, що назва його може бути відповідною: чи систематичний, якщо індексація здійснюється відповідно до, наприклад, фасетної класифікації, чи систематизаційний – у випадку використання ієрархічної класифікації. Адже системність і систематичність є вираженням певних структурних характеристик класифікаційної системи, відповідно до якої формується бібліотечний каталог як сукупність розташованих за певними правилами бібліографічних записів на документи.

4. Нині процеси систематизації в Україні проводяться відповідно до кількох представників ІПМ, принципів систематизації, що відтворені в УДК, ББК та Тезаурусі. Як зазначалося вище, УДК українською мовою використовують усі бібліотеки технічного та природничого профілю, науково-дослідні інститути. ББК застосовують у мережі бібліотек системи Міністерства культури України. Проаналізований в дисертації Тезаурус має потужний змістовний потенціал, але, як і Рубрикатор НБУВ, на жаль, має лише локальний характер використання. Паралельним є використання УДК, ББК, тезаурусів в низці академічних бібліотек, бібліотеках вищих навчальних закладів, шкільних, бібліотеках середніх спеціальних навчальних закладів, профспілкових бібліотеках, медичних та сільськогосподарських бібліотеках (розділи суспільних наук). Важливим завданням є нині здійснення заходів з уніфікації процесів бібліотечної систематизації на основі використання досвіду щодо створення та застосування представників різних ІПМ. При цьому варто зауважити, що саме УДК є нині найоптимальнішою класифікаційною системою, що було доведено в рамках даного дослідження.

Основні наукові результати розділу опубліковано в працях автора [478, 480, 483, 484, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 499, 500, 502, 503, 506, 508, 509, 520, 521, 522, 523, 524, 526, 528, 529, 530, 531, 533, 536, 537, 540].

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження досягнуто поставлену мету, підтверджено висунуту гіпотезу, вирішено всі завдання, що дозволило дійти основних наукових висновків.

1. Вагоме загальносоціальне значення оптимізації соціокомунікаційної взаємодії в умовах розгортання глобального інформаційного простору актуалізує дослідження, спрямовані на пошуки резервів підвищення інформаційної ємності й ефективності застосування сучасних інформаційно-пошукових мов. Теоретичні засади вивчення інструментарію систематизації наукової інформації формуються в межах спеціальних дисциплін соціокомунікаційного циклу, зокрема бібліотекознавства і бібліотечного каталогознавства, інформатики, документології та ін.

Відтворення еволюції наукових поглядів фахівців щодо вивчення комунікативної сутності бібліотечної систематизації наукової інформації дозволило визначити, що концептуальні засади дослідження формувалися в працях З. Амбарцумяна, В. Асмуса, Б. Кедрова, Н. Кушнаренко, О. Лосєва, М. Сенченка, Е. Сукіасяна, Н. Голоднової, Т. Голтвинської, В. Удалової, А. Чанишева, Є. Шамуріна, Б. Ейдельмана та ін. Узагальнення і збагачення здобутків фахівців дозволили авторові дисертації розробити теоретико-методологічні засади вдосконалення процесу систематизації наукової інформації як змістовно-функціональної основи оптимізації бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем, обґрунтувати перспективні напрями її розвитку в умовах глобалізації електронного середовища.

2. Використання методології системного, соціокомунікативного, інформаційного, соціокультурного, історико-генетичного підходів, а також комплексу дослідницьких методів: компаративного, термінологічного, класифікаційного, прогнозно-аналітичного дозволили запобігти фрагментарності й описовості наукової розробки проблеми, розробити цілісну теорію бібліотечної систематизації наукової інформації як ціннісної

категорії організації знань. Доведено, що від семантичного наповнення систематизації залежить не лише кінцевий результат наукового опрацювання документів, але й зміст і змістовність класифікаційної системи, яка також еволюціонує в процесі функціонування, оскільки розвиток бібліотечної систематизації нерозривно пов’язаний з еволюцією наук як логічним та закономірним наслідком динаміки розвитку знань людства. Еволюція класифікацій наук зумовлює змістовно-функціональну трансформацію бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем: у межах певних етапів розвитку підходів до класифікування знань виробляються нові методики систематизації наукової інформації.

3. Визначення основних класифікаційних систем різних епох, що виражають еволюційність систематизаційного напряму розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікацій у контексті гармонізації процесів систематизації з їх змістовністю, надало можливості визначити головні та допоміжні елементи основних класифікаційних систем, представити їх порівняльну характеристику, з’ясувати базові структурні елементи. У загальній історії класифікаційної думки з точки зору принципів розбудови систем класифікацій найзначущішими є: класифікація наук Демокрита, яка ґрунтується на тетралогічному принципі організації знань, відтворюючи перші спроби індексаційного мислення в систематизаційних цілях лінгвістичного ряду через представлення своєрідних предметних рубрик і дескрипторів; класифікація наук Платона, що використовує своєрідні фасетизовані розділи та розділи обопільного співвідношення як багатоелементний механізм упорядкування знань і результат застосування принципу системності; класифікація Аристотеля, організована відповідно до моделі «три у двох» (трилогічність загальної структури класифікації підпорядкована певній дуалістичності ідейного наповнення змістовираження системи), містить теорію наявності предикатного середнього між питанням і відповіддю, ідею визначення ціннісної вартості та релевантності результатів інформаційного пошуку.

4. У стародавній період розвитку підходів до систематизації саме формування класифікаційної системи стоїків через уведення ними античного поняття «лектон» символізує концептуальну розгалуженість змісту й систематизаційну підпорядкованість елементів, підтверджуючи тим самим фундаментальність основ еволюції класифікаційної думки та систематизації інформації. Важливим кроком у вдосконаленні інструментів систематизації інформації були «Таблиці…» Каллімаха, які доцільно відзначити як першу бібліотечно-бібліографічну класифікацію, побудовану саме для впорядкування бібліотечного фонду. Структурний систематизаційний механізм цієї класифікації організований відповідно до підходів класифікування знань, що характеризує його не як штучну бібліотечну класифікацію, а класифікацію, основою якої була здатність динамічного розвитку.

5. У період Середньовіччя визначну роль у розбудові методик класифікування відіграли такі схеми класифікації: схоластична, що відбиває моделі матеріалістичної, ідеалістичної та дуалістичної організації знань, першочерговість ідеології, а не логічних законів формування ієрархічності системи; класифікація Еріугени, основний ряд якої демонструє ефективність цілісності поєднання теїзму з монізмом; класифікаційна система Гуго Сен-Вікторського, яка була побудована відповідно до пріоритетів у читанні; новаторська щодо вираження ідеологічного наповнення класифікаційна схема Фоми Аквінського; підходи до систематизації Ніколаса Кузанського, що застосував принципи ієрархії та згортання/розгортання інформації; «Загальна система знань людини в Енциклопедії Дідро та д’Аламбера», яка закладає інноваційний принцип антропологічності розбудови основного класифікаційного ряду. Ці класифікаційні схеми створили методологічні підвалини для подальшого розвитку та вдосконалення бібліотечної систематизації інформації.

6. Аналіз основних класифікаційних систем Нового і Новітнього часів дозволив дійти висновку, що кожна з них відрізняється одна від одної

оригінальністю структурної побудови основного класифікаційного ряду та його змістовного наповнення, методами індексування документів. Проаналізовано передумови розробки та значення певних класифікаційних систем: «Класифікація Сен-Симона Конта», «Розтяжна класифікація Ч. Кеттера», «Класифікація…» бібліотеки Конгресу, Класифікація двокрапкою Ш. Ранганата, Десяткова класифікація М. Дьюї, Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація – усі ці класифікаційні системи розглядалися як етапні в розбудові загальних підходів та методів систематизації інформації. Означені системи дозволяють проілюструвати етапи еволюції технологічного ланцюга процесів систематизування інформації, планомірний перехід від суто класифікацій наук до прикладних класифікаційних схем для здійснення бібліотечної систематизації. Саме на цьому етапі розвитку попередні надбання теорії класифікації наук було освоєно як методологічне підґрунтя технології організації бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі оцінки змістовності та змісту документа, відбулися прогресивні зрушення в підходах і принципах каталогізування та класифікування інформації.

7. Дослідження еволюційного розвитку класифікаційної думки дозволило наочно продемонструвати вплив синтактивності динаміки знань на семантивну складову бібліотечно-бібліографічних класифікацій з огляду на те, яким саме чином відбувалися процеси систематизування інформації. Охарактеризовані в дисертації класифікаційні схеми надають можливості встановити коеволюцію синтактивної та семантивної складових бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем через реалізацію ними основних процесів систематизації та класифікаційних принципів, проілюструвати дію закономірностей диверсифікації комбінаційних можливостей класифікаційних систем, змістовної трансформаційності методології систематизації.

8. У контексті еволюції принципів і методик класифікування інформації важливим є встановлення факту, що систематичність і систематизаційність –

це два структурні принципи певних класифікаційних систем, суть яких полягає у вираженні організаційної складової і якісної характеристики цих систем. Саме систематичність характеризує організацію інформаційних даних як систему, що виражає процес повторення елементів і цим вибудовує певну структуру, забезпечуючи її структурність, властиву будь-якій системній організації. Систематизаційність характеризує систему як таку, що складається з ієрархічного набору елементів, коли зв’язки між ними виражають підпорядкованість один одному. Отже, і системність, і систематичність є вираженням певних структурних характеристик класифікаційної системи, згідно з якою формується відповідний бібліотечний каталог як сукупність розташованих за певними правилами бібліографічних записів на документи, що розкриває склад і змістовність фонду бібліотек як комунікаційний інструмент організації та надання доступу до знань.

9. Аналіз технологій рекласифікації бібліотечного фонду з робочих на еталонні таблиці класифікації з полярним принципом організації інформації, вивчення етапів та особливостей переведення процесів каталогізації на технологічні рейки використання ББК у науковій бібліотеці дозволяє встановити методику зміни підходів до систематизування інформаційних ресурсів, надає можливості вибудувати стратегію переведення бібліотечно-інформаційного середовища України з розбалансованого до консолідованого стану через запровадження єдиної загальнодержавної класифікаційної системи й уніфікованої методики систематизування інформації.

Першочерговим у цьому контексті є забезпечення гармонізації існуючих систем класифікації за умови їх паралельного практичного використання в процесі бібліотечної систематизації. Комунікаційним інструментарієм цієї гармонізації є використання певних таблиць відповідності, у структурі яких представлено порівняльні переліки індексів різних класифікаційних систем і відповідних предметних рубрик. Сучасний вітчизняний досвід створення таких таблиць має певні недоліки як наслідок аналогічності застосування принципу відповідності. Доведено, що такі таблиці не можуть бути

«таблицями відповідності», а є «таблицями аналогічності», де нотації представлено відповідно до аналогів змістовності предметної рубрики, а не змісту індексу. Це потребує докорінних змін методики побудови подібних таблиць, указує на гнучкість та варіаційність бібліотечної систематизації, де класифікаційні системи є змістовним наповненням і вираженням смислу. Наявність пертинентних ознак у цих системах є засобом оптимізації наукової обробки інформації як передумови індексування та систематизації.

10. Обґрунтовано: процес згортання/розгортання інформації не просто складний, а фактично складно складений. Розуміння його сутності надає підстав свідчити про наявність передусім метаінформаційної складової інформації як відправної точки визначення її сутності. Ця метаінформаційна складова є, по суті, «інформацією інформації», що характеризує глибинність змісту, тобто змістовності інформації. Уніфікація змістовності можлива за умов розкриття всіх її граней та дотичних, оптимізація змісту наукової інформації можлива як у семантичному, так і в лексичному аспектах. Оптимізацію інформації необхідно розглядати не як певний процес, а як об’єкт процесу з огляду на те, що саме в окресленості форми інформації можна визначити змістовне навантаження процесу загалом. Установлено: процес згортання/розгортання інформації може відбуватися кількома способами: суміщення, виключення та заміщення (у разі згортання інформації) і роз’єднання, включення та доповнення (у разі розгортання інформації). Складним є також спосіб переходу в іншу знакову систему передачі інформації, що потребує використання принципу конгломерації обох ІПМ. Перехід на іншу систему індексування інформації передбачає і нові підходи щодо систематизації. Так, при використанні дескрипторної ІПМ варто застосовувати дескриптори й аскриптори як певне індексне вираження процесів згортання та розгортання відповідно. Гнучке застосування принципу індексації на основі лінгвістичних одиниць як індексів будь-якої ІПМ виводить систематизатора на новий, вищий шабель опрацювання,

аналізу, впорядкування та пошуку інформації, дозволяє суттєво підвищити інформативність повідомлень і релевантність інформаційної видачі.

11. Загальна еволюція класифікаційних систем та підходів до систематизування інформації дозволяє обґрунтувати первинність змісту і змістовності бібліотечних класифікацій. В умовах одночасного використання в Україні УДК, ББК та «Інформаційно-пошукового тезауруса» є нагальна потреба в організації кооперації між різними бібліотечно-інформаційними організаціями в контексті оптимізації бібліотечної систематизації. Основними етапами організації корпоративної взаємодії бібліотек є реалізація ключових проектів: створення скороченого варіанта «Рубрикатора…» НБУВ, бази даних «Скорочений варіант Рубрикатора НБУВ», продовження перекладу українською мовою, адаптації і впровадження УДК в Україні.

В умовах сучасних соціополітичних та економічних реалій використання еталонних таблиць ББК бібліотеками України є неможливим. Нотаційний склад ББК є вельми заідеологізованим, не є гнучким, адаптовним й інтероперабельним, що гальмує повноцінну інтеграцію індексованих за ББК вітчизняних бібліотечно-інформаційних ресурсів у світовий комунікаційний простір. Доведено доцільність переходу всіх типів бібліотек України на УДК, необхідність створення на базі Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» міжвідомчої комісії з питань розвитку, впровадження і використання УДК в Україні, що надасть можливості скоординувати дії професіоналів, організацій та установ, які зацікавлені в компетентному реформуванні вітчизняного бібліотечно-інформаційного простору, уніфікації й опануванні єдиної національної класифікаційної системи.

Здійснене дослідження не вичерпує повністю проблем удосконалення бібліотечної систематизації наукової інформації. Перспективні напрями подальшої розробки проблеми передбачають: дослідження зарубіжного досвіду автоматизації бібліотечної систематизації та корпоративної

каталогізації; розроблення організаційно-методичних і техніко-технологічних засад переведення фондів та каталогів бібліотек України на Універсальну десяткову класифікацію; визначення підходів щодо оптимізації подання інформації засобами концептуальних моделей знань, що базуються на еволюції класифікаційної думки.

ДОДАТКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абеляр П. Історія моїх страждань ; Утішне послання до друга ; Листування Абеляра й Елоїзі ; Ісповідь віри Елоїзи / П’єр Абеляр ; пер. з лат. Р. Паранько ; [ред. В. Мартинюк]. – Львів : Літопис, 2004. – 136 с.

2. Абеляр П. Теологические трактаты / Пьер Абеляр ; пер. с лат. коммент., ввод. ст. сост. С. С. Неретиной. – Москва : Прогресс ; Гнозес, 1995. – 411, [1] с. – (Философская школа).

3. Аблов Н. Н. Классификация книг, её история и методы в связи с классификацией наук вообще : приложение: Полные таблицы Общего Отдела десятичной системы М.Б.И. / Н. Аблов. – Иваново-Вознесенск : Лит.-изд. Секция при кн. складе Губ. отд. нар. образования, 1921. – VIII, 68, [31] с.

4. Аврамова М. А. Учение Аристотеля о сущности / М. А. Аврамова. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 68 с.

5. Аврелій М. Наодинці з собою. Роздуми / Марк Аврелий ; пер. з грец. Р. Пронько. – Львів : Літопис, 2007. – 212 с.

6. Адо П. Апофатизм, или Негативная теология / Пьер Адо // Духовные упражнения и античная философия / Пьер Адо ; предисл. А. Дэвидсона; [пер. с фр. при участии В. А. Воробьева]. – М. ; СПб., 2005. – С. 215–226.

7. Ажимов Ф. Е. Онтолого-метафизические проекты современной западноевропейской философии / Ф. Е. Ажимов // Вопросы философии. – 2007. – № 9. – С. 145–153.

8. Алфавитно-предметный указатель к систематическому каталогу : пособие для библиотекарей / отв. ред. Э. Р. Сукиасян. – Москва : Книга, 1981. – 160 с.

9. Античні поетики : [збірка] / упоряд.: М. Борецький, В. Зварич. – Київ : Грамота, 2007. – 168 с.

10. Антология средневековой мысли : теология и философия европейского Средневековья : [в 2 т.]. Т. 2 / Ин-т философии РАН, Рус. христиан. гуманит. ин-т ; [науч. ред. С. С. Неретина]. – Санкт-Петербург : Изд-во РХГИ, 2002. – 632, [3] с.

11. Антоненко І. Каталогізація в умовах застосування комп'ютерних технологій : нові напрями та методи організації / І. Антоненко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ,2001. – Вип. 6. – С. 226–232.

12. Антоненко І. Сучасна каталогізація : постановка проблем і шляхи їх розв'язання / І. Антоненко // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ,1997. – С. 6–8.

13. Антоненко І. Сучасні проблеми каталогізації: традиції і вплив інформаційних технологій / І. Антоненко // Бібл. вісн. – 1997. – № 5. – С. 3–6.

14. Аристотель. Аналитики. Первая и вторая / Аристотель ; пер. с греч. ; [ред. М. Иткин]. – [Ленинград] : Госполитиздат, 1952. – 439 с.

15. Аристотель. Афинская полития. Государственное устройство афинян / Аристотель ; пер. и примеч. С. И. Родцига ; Российская акад. образования, Московский психолого-социальный ин-т. – 3-е изд., испр. – М. : Флинта ; Московский психолого-социальный ин-т, 2007. – 233 с.

16. Аристотель. Метеорологика / Аристотель ; пер. с древнегреч. Н. В. Брагинской. – Ленинград : Гидрометеоиздат, 1983. – 240 с.

17. Аристотель. Нікомахова етика / пер. з давньогрец. В. Ставнюк. – Київ : Аквілон-Плюс, 2002. – 480 с.

18. Аристотель. О возникновении животных / Аристотель ; пер. с греч., вступ. ст. и прим. В. П. Карпова. – М. ; Ленинград : Изд-во АН СССР, 1940. – 252 с. – (Классики естествознания / АН СССР).

19. Аристотель. О душе / Аристотель ; предисл. В. К. Сережникова ; пер. и прим. П. С. Попова. – Москва : Соцэкгиз, 1937. – XXIV, 179 с. с заставками, 1 вкл. л. портр.

20. Аристотель. О частях животных / Аристотель ; пер. с греч., вступ. ст.. и прим. В. П. Карпова. – Москва : Гос. изд-во биол. и мед. лит., 1937. – 220 с., 1 вкл. л. ил. : ил. – (Классики биологии и медицины).

21. Аристотель. Об искусстве поэзии / Аристотель ; греч. текст с пер. и объясн. Владимира Аппельрота, преп. Моск. 5 гимназии. – Москва : Тип. Э. Лисснера и Ю. Романа, 1893. – IV, 97 с.

22. Аристотель. Поэтика ; Риторика / Аристотель ; пер. с греч. В. Аппельрот, Н. Платонова ; вступ. ст., коммент. С. Трохачев. – Санкт-Петербург : Азбука, 2000. – 348 с.

23. Аристотель. Сочинения : в 4 т. / Аристотель ; АН СРСР, Ин-т философии. – Москва : Мысль, 1975–1983. – 4 т. – (Философское наследие : ФН).

24. Аристотель. Метафизика / Аристотель ; [пер. с греч. А. Кубицкого]. – Москва : Эксмо, 2008. – 604, [2] с. – (Антология мысли).

25. Аристотель. Физика / Аристотель ; пер. В. П. Карпова. – Москва : Гос. соц.-экон. изд-во, 1936. – 188, [3] с., 1 вкл. л. ил. : черт.

26. Арістотель. Політика / Арістотель ; пер. з давньогрец., [передм. О. Кислюк]. – 2-ге вид. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 238, [1] с.

27. Асмус В. Ф. Античная философия : учебн. пособ. / В. Ф. Асмус ; [науч. ред. провел проф. И. С. Нарский]. – Изд. 2-е, доп. – Москва : Высшая школа, 1976. – 543 с.

28. Асмус В. Ф. Демокрит / В. Ф. Асмус. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1960. – 77 с.

29. Асмус В. Ф. Платон / В. Асмус. – Москва : Мысль, 1969. – 249 с.

30. Ахвердова М. Універсальна десяткова класифікація. Підготовка другого видання / М. Ахвердова, Н. Чунакова // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 9. – С. 17–21.

31. Багрій І. До виходу друком першого видання таблиць територіальних типових поділів «Рубрикатора НБУВ» / І. Багрій, І. Зарічняк, О. Коваленко

// Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ,1997. – С. 17–18.

32. Багрій І. «Нам потрібна книга про...», або Тематичний пошук в ЕК НБУВ / І. Багрій // Бібл. вісн. – 1997. – № 5. – С. 11–13.

33. Багрій І. Робота з персоналіями при тематичному пошуку в електронному каталозі НБУВ / І. Багрій, Л. Головіна, Н. Куценко // Інформаційна діяльність наукової бібліотеки : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 13–16 жовт. 1998 р.). – Київ,1998. – С. 345–352.

34. Багрій І. Створення електронного варіанта систематичного каталогу НБУВ : проблема однозначної відповідності тематичних пошукових одиниць та пропозиції щодо розв’язання (на прикладі розділу рубрикатора НБУВ «Ш1 Мовознавство») / І. Багрій, С. Бойко, Л. Груздева // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ,1997. – С. 104–106.

35. Бардієр К. В. Деякі пропозиції та доповнення до розділів «Математика» й «Обчислювальна техніка» таблиць ББК / К. Бардієр // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ,1997. – С. 19–20.

36. Бардієр К. В. Розробка доповнень до рубрикатора: система категорій спеціальних типових поділів / К. В. Бардієр // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ,2000. – Вип. 5. – С. 167–177.

37. Бардієр К. В. Удосконалення структури та змістового наповнення розділів з прикладної математики й інформатики «Рубрикатора НБУВ» (з метою покращання доступності бібліографічної інформації) / К. В. Бардієр // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 1998. – Вип. 1. – С. 353–356.

38. Барушкова Р. И. Классификационные системы научно-технической информации : учеб. пособ. / Р. И. Барушкова ; Ин-т повышения квалификации информ. работников. – Москва : ИПКИР, 1981. – 79 с.

39.Батурина Т. А. Исследование ИФЛА «Функциональные требования к библиографическим записям» и его влияние на современную каталогизационную термінологію / Т. А. Бахтурина // Науч. и техн. б-ки. – 1999. – № 11. – С. 17–28.

40.Бахтурина Т. А. Толковый словарь как средство согласования английской и русской терминосистем правил каталогизации и MARC-форматов / Т. А. Бахтурина // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества 5-я юбил. междунар. конф. «Крым–98». – М., 1998. – Т. 2. – С. 608–610.

41.Бездрабко В. В. Документознавство в Україні: інституалізація та сучасний розвиток : [моногр.] / В. В. Бездрабко. – Київ : Четверта хвиля, 2009. – 720 с.

42.Бездрабко В. В. Становлення і розвиток документознавства в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 27.00.02 / Бездрабко Валентина Василівна ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ,2010. – 36 с.

43.Бейліс Л. Бібліотеці Конгресу США – 200 років / Л. Бейліс, Ю. Ворона // Бібл. планета. – 2000. – № 3. – С. 34–36.

44.Бердичевская Ц. М. Предметные указатели к систематическим каталогам научных библиотек. Теория и методика : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Бердичевская Цецилія Моисеевна ; Моск. гос. ин-т культуры. – М., 1977. – 26 с.

45.Библиографическая деятельность. Основные термины и определения : ГОСТ 7.0-84. – Введ. в дейст. 1986-01-01. – М., 1985. – 24 с.

46.Библиография : общий курс : учебник / под ред. О. П. Коршунова. – Москва : Книга, 1981. – 511 с.

47.Библиотечная классификация : (сокр. вариант): проект для обсуждения / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина ; [ред. О. П. Тесленко]. – Москва : [ГБЛ], 1951. – 157, [2] с.

48.Библиотечная классификация : сокр. вариант / под. ред. [и со вступ. ст. «О проекте схемы библиотечной классификации», с. 3–12] проф. Е. И. Шамурина. – Москва : Тип. б-ки им. В. И. Ленина, 1949. – 156 с.

49.Библиотечная статистика : ГОСТ 7.20-2000. – Введ. в дейст. 2002-01-01. – Минск : Межгосударственный стандарт, 2001. – II, III, 8 с.

50.Библиотечно-библиографическая классификация. Организация и методика работы по совершенствованию таблиц : положения, метод. рекомендации, инструкции / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, Н.-и. отд. библ.-библиогр. классиф. ; [сост.: Г. И. Гозина и др.]. – Москва : ГБЛ, 1985. – 88 с.

51.Библиотечно-библиографическая классификация : раб. табл. для мас. б-к / сост.: Н. Н. Асеева, Г. П. Ванская. – Москва : Либерия, 1999. – 688 с.

52.Библиотечно-библиографическая классификация : табл. для дет. и шк. б-к / М-во культуры СССР ; отв. ред. Н. Н. Чигарова. – Москва : Кн. палата, 1988. – 284 с.

53.Библиотечно-библиографическая классификация : табл. для краевед. б-к / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина ; сост. Н. П. Журжалина. – Москва : Кн. палата, 1989. – 322 с.

54.Библиотечно-библиографическая классификация : табл. для науч. б-к : в 25 вып. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, Гос. публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, БАН СССР, Всесоюз. кн. палата [и др.]. – Доп. и испр. – Москва : ГБЛ, 1990. – 25 вып.

55.Библиотечно-библиографическая классификация : табл. для обл. б-к. Вып. 3. 60 Общественные науки в целом; 60.5 Социология; 60.6 Статистика; 60.7 Демография; 63 История. Исторические науки; 65 Экономика. Экономические науки; 66 Политика. Политические науки; 67 Государство и право. Юридические науки; 68 Военная наука. Военное дело / гл. ред. Н. П. Журжалина. – Москва : Книга, 1983. – 535 с.

56.Библиотечно-библиографическая классификация [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.oval.ru. – Загл. с экрана. – Дата просмотра : 8 окт. 2012 г.

57.Библиотечно-библиографическая классификация в советской и зарубежной печати : библиогр. указ., 1971 – 1 пол. 1973 г. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, Науч.-исслед. отд. библ.-библиогр. классиф. ; [сост.: Денисенко Б. С., Ильина Р. Б., Коваль Л. М., Хатанзеева В. И. ; ред. Коваль Л. М.]. – М. : [б. и.], 1974. – 68 с.

58.Библиотечно-библиографическая классификация в советской и зарубежной печати : вопросы теории и практики : библиогр. указ., 1960–1985 гг. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, Н.-и. отд. библ.-библиогр. классиф. ; [сост.: Н. В. Гаврилина и др.]. – Москва : ГБЛ, 1990. – 267 с.

59.Библиотечно-библиографическая классификация : современное состояние и перспективы развития (вклад библиотеки РАН в разработку и модернизацию ББК) / В. Н. Верхновская, Т. В. Ипполитова, В. Б. Лазуркина, И. В. Рогова // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи : матеріали міжнар. наук. конф. (10–12 жовт. 1995 р.) / [редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін.]. – Київ,1995. – С. 5–7.

60.Библиотечно-библиографическая классификация: теория и практика / [ред. кол.: А. П. Волик (гл. ред.) и др.]. – Москва : ГБЛ, 1990. – 224 с.

61.Библиотечное дело : терминол. слов. / [Рос. гос. б-ка ; сост.: Т. А. Бахтурина и др.]. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : [б. и.], 1997. – 168 с.

62.Библиотечное дело. Основные термины и определения. : ГОСТ 7.26–80. – Введ. в дейст. 1982–01–01. – Москва : Межгосударственный стандарт, 1983. – 13 с.

63.Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. (ГОСТ 7.1-2003, IDT). – Чинний від 2007-07-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – II, III, 47 с.

64.Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання : ДСТУ ГОСТ 7.80:2007. – Чинний від 2008-04-01. – Київ : Держстандарт України, 2008. – 16 с.

65.Бібліотечні каталоги як інформаційно-пошукові системи : навч. посіб. / авт.-уклад.: В. В. Сєдих [та ін.] ; наук. ред. Н. М. Кушнаренко ; Харк. держ. акад. культури. – Харків : ХДАК, 2003. – 193 с.

66.Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи : міжнар. наук. конф., 10–12 жовт. 1995 р. : тези доповідей / НАН України, Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського / відп. ред. О. С. Онищенко. – Київ, 1995. – 108 с.

67.Блюменау Д. И. Информационный анализ/синтез для формирования вторичного потока документов / Д. И. Блюменау. – Санкт-Петербург : Профессия, 2002. – 240 с.

68.Блюменау Д. И. Информация и информационный сервис / Д. И. Блюменау. – Ленинград : Наука, 1989. – 192 с.

69.Блюменау Д. И. Проблемы свёртывания научной информации / Д. И. Блюменау. – Ленинград : Наука, 1982. – 166 с.

70.Боднарский Б. С. Библиографическая классификация : общий озбор и десятичная система / Б. Бондарский. – Москва : Красная звезла, 1923. – 75 с.

71.Боднарский Б. С. Классификация кооперативной литературы по международной десятичной системе / Б. С. Бондарский. – Москва : Изд. Всерос. Центр. союза потребит. о-в, 1922. – 36 с.

72.Боднарский Б. С. Классификация муниципальной литературы по международной десятичной системе / Б. С. Бондарский ; Всерос. союз городов, Муницип. бюро. – Москва : Тип. О. Л. Сомовой, 1918. – 30 с.

73.Боднарский Б. С. Краткое изложение десятичной библиографической классификации / Б. С. Бондарский. – Перепеч. с 2-го, испр. и доп. изд. – Житомир : Вид. Бібл. секції. Волин губерн. відділу позашк. освіти, 1919. – 11 с.

74.Боднарский Б. С. Сокращённые таблицы десятичной библиографической классификации / Б. С. Бондарский. – Москва : Кн. маг. «Труд», 1912. – 4½ арк. ненум.

75.Боднарский Б. С. Сущность десятичной библиографической классификации / Б. С. Бондарский. – Изд. 2-е. – Москва : Изд. журн. «Бюллетени литературы и жизни», 1913. – 8 с.

76.Бокал Г. В. Проблема онтологічного статусу універсалій у філософії Середньовіччя : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Бокал Ганна Василівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2003. – 16 с.

77.Болдов В. Г. Распространение Универсальной десятичной классификации / В. Г. Болдов, В. П. Селифанов // Научно-техническая информация. Сер. 1 : Организация и методика информационной работы : ежемесячный научно-технический сборник / ВИНИТИ. – 1962. – № 5. – С. 36–38.

78.Большая советская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://bse.sci-lib.com/article102619.html. – Загл. с экрана. – Дата просмотра : 8 нояб. 2011 г.

79.Большая советская энциклопедия. Т. 14 / глав. ред. Б. А. Введенский. – 2-е изд. – Москва : Большая советская энциклопедия, 1952. –656 с.

80.Бондарев В. П. Концепции современного естествознания / В. П. Бондарев. – Москва : Альфа-М, 2003. – 464 с.

81.Боннар А. Греческая цивилизация : [в 3 т.]. Т. 3. От Еврипида до Александрии / Андрэ Боннар ; пер. Е. Н. Елеонской ; ред. и предисл. Л. З. Поляковой. – Москва : Искусство, 1992. – 398 с.

82.Боргош Ю. Фома Аквинский / Юзеф Боргош ; [пер. с польск.]. – 2-е изд. – Москва : Мысль, 1975. – 184 с. – (Мыслители прошлого).

83.Борович Б. О. …Практика предметного каталога в вопросах и ответах / Б. Борович ; Харьков. гос. б-ка им. В. Г. Короленко. – Харьков : Труд ; Харків-друк, держ-друк, 1928. – 94, [2] с.

84.Бриллиантов А. И. Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скота Эригены / А. И. Бриллиантов. – Москва : Мартис, 1998. – 446 с.

85.Бровкін А. До питання створення «Національного рубрикатора» / А. Бровкін, І. Зарічняк // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ, 1997. – С. 4–5.

86.Бровкін А. Удосконалення засобів тематичного пошуку наукової інформації для підтримки інноваційного розвитку галузі машино- і приладобудування / А. Бровкін, С. Галицька, І. Зарічняк // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2005. – Вип. 14. – С. 327–334.

87.Бронзов А. А. Аристотель и Фома Аквинат в отношении к их учению о нравственности / Александр Бронзов. – Санкт-Петербург : Тип. Ф. Елеонского и К°, 1884. – [2], IV, II, 591 с.

88.Бургін М. Оптимізація інформаційного наповнення автоматизованих каталогів наукових бібліотек / М. Бургін // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ, 1997. – С. 73–74.

89.Бурков В. Н. Теория графов в управлении организационными системами / В. Н. Бурков, А. Ю. Заложнев, Д. А. Новиков. – Москва : Синтег, 2001. – 124 с.

90.Вакуленко М. Наукова термінологія в бібліотечній справі: вибір термінів та кирилично-латинична транслітерація / М. Вакуленко // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ, 1997. – С. 21–22.

91.Васильева Т. В. Путь к Платону. Любовь к мудрости или мудрость любви / Т. В. Васильева. – Москва : Логос ; Прогресс-Традиция, 1999. – 208 с.

92.Вежбицка А. Из книги «Семантические примитивы». Введение / А. Вежбицка // Семиотика / под ред. Ю. С. Степанова. – Москва, 1983. – С. 137–150.

93.Вейль Г. Симметрия / Герман Вейль ; пер. с англ. Б. В. Бирюкова и Ю. А. Данилова ; под ред. Б. А. Розенфельда. – Москва : Наука, 1968. – 192 с.

94.Вейсман А. Д. Греческо-русский словарь / А. Д. Вейсман. – Москва : Греко-латин. кабинет Ю. А. Шичалина, 1991. – 1370 с.

95.Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000 / уклад., гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2003. – 1427 с.

96.Видання електронні. Основні види та вихідні відомості : ДСТУ 7157:2010. – Чинний від 2010-11-03. – Київ : Держстандарт України, 2010. – II, III, IV, 14 с.

97.Видання інформаційні. Загальні вимоги (ISO 8:1977, NEQ; ISO 1086:1991, NEQ) : ДСТУ 4826:2007. – Чинний від 2009-01-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2008. – II, III, II, 9 с.

98.Видання. Вихідні відомості : ДСТУ 4861:2007. – Чинний від 2009-01-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2009. – 46 с.

99.Видання. Обкладинки та палітурки. Загальні вимоги та правила оформлення : ДСТУ ГОСТ 7.84:2008 (ГОСТ 7.84-2002, IDT). – Вид. офіц. – Чинний від 2003-01-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2009. – II, III, 3 с.

100. Видання. Основні види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017-95. – Чинний від 1996-01-01. – Київ : Держстандарт України, 1995. – 47 с.

101. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках : ДСТУ 7152:2010. – Чинний від 2010-18-01. – Київ : Держстандарт України, 2010. – II, III, IV, 14 с.

102. Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення : ДСТУ 3018-95. – Чинний від 1996-01-01. – Київ : Держстандарт України, 1995. – 24 с.

103. Визгин В. П. Генезис и структура квалитативизма Аристотеля / В. П. Визгин. – Москва : Наука, 1982. – 430 с.

104. Вилегжаніна Т. І. Інформаційно-пошуковий тезаурус / Т. І. Вилегжаніна, О. М. Збанацька ; Нац. парлам. б-ка України. – Донецьк : Альфа-Прес, 2004. – 1104 с.

105. Вилегжаніна Т. І. Лінгвістичне забезпечення для створення уніфікованого пошукового образу та пошукового запиту документа / Т. І. Вилегжаніна, О. М. Збанацька // Електронні ресурси бібліотек : за підсумками Всеукр. наук.-практ. конф. директорів держ. та обл. універс. б-к (14–17 жовт. 2003 р.). – Кіровоград, 2003. – С. 126–134.

106. Вилегжаніна Т. І. Проблеми створення національного авторитетного файла предметних рубрик у бібліотеках України / Т. Вилегжаніна // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ, 1997. – С. 71–72.

107. Вилегжаніна Т. І. Роздуми про сучасний стан і майбутнє класифікаційних систем в Україні / Т. Вилегжаніна, С. Анісімова // Вісн. Кн. палати. – 1996. – № 4. – С. 8–9.

108. Витчевская Э. Ф. Из опыта внедрения ББК: во Львов. науч. б-ке им. В. Стефаника АН УССР / Э. Ф. Витчевская, Л. М. Володарская // Из истории библиотечного дела и библиографии. – Москва, 1978. – Вып. 1. – С. 165–180.

109. Виц Б. Б. Демокрит / Б. Б. Виц. – Москва : Мысль, 1979. – 212 с.

110. Владимиров Л. И. Всеобщая история книги / Л. И. Владимиров. – Москва : Книга, 1988. – 312 с.

111. Волгин В. П. Развитие общественной мысли во Франции XVIII в. / В. П. Волгин ; АН СССР, Отд-ние истории. – Переизд. – Москва : Наука, 1977. – 376 с.

112. Володин Б. Ф. Всемирная история библиотек / Б. Ф. Володин. – Санкт-Петербург : Профессия, 2002. – 352 с.

113. Вольтер / под ред. В. П. Волгин. – Москва : Изд-во АН СССР, 1948. – 502 с.

114. Воройский Ф. С. Индексирование документов в автоматизированных библиотечно-библиографических системах / Ф. С. Воройский // Библиотека. – 1996. – № 9. – С. 42–44.

115. Воронина Л. А. Основные эстетические категории Аристотеля / Л. А. Воронина. – Москва : Высш. школа, 1975. – 126 с.

116. Всемирная энциклопедия : философия / гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – Москва : АСТ ; Минск : Харвест–Современный литератор, 2001. – 1312 с.

117. Выгодский М. Я. Справочник по высшей математике / М. Я. Выгодский. – Москва : Астрель : АСТ, 2008. – 991 с.

118. Гадамер Г.-Г. Диалектическая этика Платона. Феноменологическая интерпретация «Филеба» / Ганс-Георг Гадамер ; пер. с нем. и предисл. О. А. Коваль. – Санкт-Петербург : Санкт-Петербург. филос. о-во, 2000. – 256 с.

119. Гайденко П. П. Научная рациональность и философский разум / П. П. Гайденко. – Москва : Прогресс–Традиция, 2003. – 528 с.

120. Гайденко П. П. Понимание бытия в античной и средневековой философии / П. П. Гайденко // Античность как тип культуры. – Москва, 1988. – С. 284–307.

121. Галицька С. «Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» як засіб наукової організації ресурсів бібліотеки / С. Галицька, К. Лобузіна, В. Якушко // Бібл. вісн. – 2012. – № 2. – С. 21–25.

122. Гачев Д. Эстетические взгляды Дидро / Д. Гачев. – Москва : Гослитиздат, 1961. – 192 с.

123. Генеральна схема класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України / розроб. Н. М. Христова [та ін.] ; Держ. ком. архівів України, Укр. НДІ арх. справи та документознавства. – Київ : [б. в.], 2006. – 138 с.

124. Гертых В. Свобода и моральный закон у Фомы Аквинского / В. Гертых // Вопросы философии. – 1994. – № 1. – С. 87–101.

125. Гладкий В. Д. Древний мир: энциклопедический словарь / В. Д. Гладкий. – Москва : Центрполиграф, 2001. – 975 с.

126. Гладун А. Я. Онтологии в корпоративных системах. Ч. 2 / А. Я. Гладун, Ю. В. Рогушина // Корпоративные системы. – 2006. – № 1. – С. 48–56.

127. Гладун В. Структурирование онтологии ассоциаций для конспектирования естественно-языковых текстов [Электронный ресурс] / Виктор Гладун, Виталий Величко, Леонид Святогор. – Режим доступа: http://www.foibg.com/ibs_isc/ibs-02/IBS-02-p20.pdf. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 2 янв. 2013.

128. Глибовець М. М. Побудова україномовної онтології засобами СУБД / М. М. Глибовець, О. О. Марченко, А. О. Никоненко // Наукові записки Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». – 2008. – Т. 86 : Комп’ютерні науки. – С. 46–49.

129. Глухов А. Г. Звучат лишь письмена : судьбы древних библиотек / А. Г. Глухов. – Москва : Книга, 1981. – 208 с.

130. Глухов А. Г. Из глубины веков : очерки о древних библиотеках мира / А. Г. Глухов. – Москва : Книга, 1971. – 112 с.

131. Годкевич М. А. До майбутньої каталографічної інструкції / М. А. Годкевич // Методол. зб. – Київ, 1928. – С. 151–171.

132. Голоднова Н. Н. Библиотечно-библиографическая классификация : модернизация и перспективы развития / Н. Н. Голоднова, А. М. Петрова // Вісн. Кн. палати. – 1997. – № 5. – С. 7–9.

133. Голоднова Н. Н. Динаміка розвитку знання і межі змінюванності універсальних бібліотечних класифікацій / Н. Голоднова, А. Петрова // Бібл. вісн. – 1996. – № 1. – С. 1–4.

134. Голоднова Н. Н. Пределы изменяемости универсальных библиотечных классификаций / Н. Н. Голоднова, А. М. Петрова // Библиотековедение. – 1996. – № 1. – С. 43–50.

135. Голоднова Н. Н. Традиции и инновации в модернизации универсальных библиотечных классификаций (на материале ББК) / Н. Н. Голоднова, А. М. Петрова // Библиотековедение. – 1997. – № 1. – С. 32–35.

136. Голтвинская Т. С. Библиотечно-библиографическая классификация: за и против / Т. С. Голтвинская // Советское библиотековедение. – 1991. – № 4. – С. 40–44.

137. Горан В. П. Необходимость и случайность в философии Демокрита / В. П. Горан ; отв. ред. и сост. М. Г. Федоров. – Новосибирск : Наука, Сиб. отд-ние, 1984. – 208 с.

138. Горбань О. М. Основи теорії систем та системного аналізу / О. М. Горбань, В. Є. Бахрушин. – Запоріжжя : ЗІДМУ, 2004. – 204 с.

139. Горбаченко Т. Г. Вплив християнства на становлення писемної культури Русі-України : релігієзнавчо-філософський аспект / Т. Г. Горбаченко. – Київ : Академія, 2001. – 272 с.

140. Горовий В. М. Соціальні інформаційні бази і розвиток бібліотечного інформаційного потенціалу (1991–2006 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.08 / В. М. Горовий ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2006. – 392 арк.

141. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. А. Дубровіна. – Київ : [б. в.]., 2010. – 360 с.

142. Государственная б-ка СССР им. В. И. Ленина. Совещание по вопросам библиотечной классификации (26–28 дек. 1946 г.) : тез. докл. – Москва : Стеклограф, 1946. – 50 с.

143. Громыко И. Н. Русско-латинский словарь : ок. 27000 слов / И. Н. Громыко. – 2-е изд., доп. – Минск : Новое знание, 2004. – 456 с.

144. Грот Н. Я. Очерк философии Платона : [курс лекций] / Н. Я. Грот. – Изд. 2-е, стер. – Москва : URSS. КомКнига, 2007. – 189 с.

145. Губин В. Д. Онтология. Проблема бытия в современной европейской философии / В. Д. Губин. – Москва : РГГУ, 1998. – 191 с.

146. Гущин Б. …Обзор главнейших систем классификации наук (Syllabus mathesiologicus) / сост. Б. Гущин, библиотекарь Ин-та инж. пут. сообщ. ; Рос. публич. б-ка – Ленинград ; Москва : Книжный угол ; Тип. Л.И.С.Н. в Ленинграде, 1924. – 113 с. – (Материалы по вопросам библиотековедения ; 2).

147. Давид Непобедимый. Толкование аналитики Аристотеля / пер. со староарм. С. С. Аревшатяна. – Ереван : Изд-во АН Армян. ССР, 1967. – 155 с.

148. Даламбер Ж. Динамика / Ж. Даламбер ; пер. с фр. В. П. Егоршина. – Москва ; Ленинград : Гос. изд-во техн.-теорет. лит., 1950. – 344 с.

149. Дамаский. О первых началах ; Апории, относящиеся к первым началам, и их разрешение ; Комментарии к «Пармениду» Платона [Текст] / Дамаский Диадох ; пер. Л. Ю. Лукомский ; подгот. Л. Ю. Лукомский, Р. В. Светлов. – Санкт-Петербург : Изд-во Рус. Христиан. Гуманит. Ин-та, 2000. – 1071 с.

150. Дараган А. П. О перестройке генерального систематического Этьєн Бонно де каталога по схемам Библиотечно-библиографической классификации / А. П. Дараган, З. С. Рудая, И. К. Коновалова // Библиотечно-библиографическая информация. – 1967. – № 2. – С. 30–54.

151. Дворецкий И. Х. Латино-русский словарь : ок. 50000 слов / И. Х. Дворецкий. – 3-е изд., испр. – Москва : Русский язык, 1986. – 840 с.

152. Дейт К. Дж. Введение в системы баз данных = Introduction to Database Systems / К. Дж. Дейт. – 8-е изд. – Москва : Вильямс, 2006. – 1328 с.

153. Демокрит [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Демокрит. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 23 нояб. 2012 г.

154. Демокрит в его фрагментах и свидетельствах древности / под ред. и с коммент. Г. К Баммеля. – Москва : Полиграфкнига, 1935. – 382 с.

155. Демчик О. І. Нумерологія піфагорійців та її інтерпретація в філософії Платона : автореф. дис.. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Демчик Олександр Ігорович ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2007. – 18 с.

156. Державна програма розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 рр. від 25 серп. 2004 р. № 1085 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 34. – Ст. 2253.

157. Державна уніфікована система документації. Основні положення : ДСТУ 3843-99. – Чинний від 2000-07-01. – Київ : Держстандарт України, 2000. – II, III, 8 с.

158. Дескриптор [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.glossary.ru. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 21 янв. 2013 г.

159. Десятичная классификация Дьюи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gpntb.ru/win/dewey/ddc.html. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 5 марта 2013 г.

160. Десятичная классификация Дьюи и Относительный указатель : в 4 т. / отв. ред. Е. М. Зайцев ; общ. рук. Я. Л. Шрайберг ; пер. с англ. – 21-е изд. – Москва : ГПНТБ России, 2000. – 4 т.

161. Десятичная международная классификация книг и авторские таблицы Кеттера / ОМГУБ Политпросвет. – Омск : Изд. Омск. губполитпросвета, 1924. – 40 с.

162. Десятичная международная классификация книг : сокращенные таблицы, составленные Особой Комиссией при Главполитсовете для обязательного употребления в библиотеках РСФСР. – [Москва] : Госиздат, 1921. – 37 с.

163. Десяткова класифікація : для мас. б-к : затв. НКО УРСР / ред. і передм. М. М. Фельдштейна. – Харків : Кн. палата УРСР, 1938. – 110 с.

164. Десяткова класифікація : скорочені таблиці. – Харків : [б. в.], 1935. – 39 с.

165. Джохадзе Д. В. Диалектика Аристотеля / Д. В. Джохадзе. – Москва : Наука, 1971. – 264 с.

166. Дзюба Н. Необхідність створення національного тезауруса України / Н. Дзюба // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ,1997. – С. 11.

167. Дидро Д. Естественное право / Д. Дидро // Избранные произведения / Д. Дидро. – Москва ; Ленинград, 1951. – С. 346–348.

168. Дидро Д. Естественный закон / Д. Дидро // Избранные произведения / Д. Дидро. – Москва ; Ленинград, 1951. – С. 348–349.

169. Дидро Д. Избранные атеистические произведения / Дени Дидро ; ред. и статья Х. Н. Момджяна. – Москва : Изд-во АН СССР, 1956. – 378 с. – (Научно-атеистическая б-ка / Акад. наук СССР, Ин-т истории).

170. Дидро Д. Собрание сочинений : в 10 т. Т. 1. Философия / Дени Дидро ; под общ. ред. И. К. Луппола ; [пер. с фр. И. Б. Румера и др. ; примеч. А. Н. Лаврентьева]. – Москва ; Ленинград : Academia, 1935. – 504 с., 11 л. ил., портр., факс. : ил.

171. Дидро Д. Собрание сочинений : в 10 т. Т. 7. Статьи из «Энциклопедии» / Дени Дидро ; под общ. ред. И. К. Луппола ; [вступ. ст., пер. и примеч. В. И. Пикова]. – Москва ; Ленинград : Academia, 1939. – 416 с., [3] л. ил. : ил. – (Французская литература).

172. Дидро Д. Сочинения : в 2 т. Т. 1 / Д. Дидро ; сост. и ред. В. Н. Кузнецова ; пер. с фр. – Москва : Мысль, 1986. – 592 с.

173. Дидро Д. Сочинения : в 2 т. Т. 2 / Д. Дидро ; сост. и ред. В. Н. Кузнецова пер. с фр. – Москва : Мысль, 1994. – 604 с.

174. Дидро Д. Статьи из «Энциклопедии» / Д. Дидро // Избранные произведения / Д. Дидро. – Москва ; Ленинград, 1951. – С. 345–391.

175. Диндайте А. Внедрение новой советской классификации / А. Диндайте, А. Межинене // Библиотеку дарбас. – 1982. – № 12. – С. 10–11.

176. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Диоген Лаэртский ; АН СССР, Ин-т философии ; [ред. тома и авт. вступ. ст. А. Ф. Лосев ; пер. с древнегреч. М. Л. Гаспарова]. – 2-е изд., испр. – Москва : Мысль, 1986. – 570, [6] с. – (Философское наследие : ФН ; т. 99).

177. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. : ДСТУ 2732:2004. – Чинний від 2005-07-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2005. – II, III, IV, 32 с.

178. Добров Б. В. Лингвистическое обеспечение информационной системы по культурному наследию / Б. В. Добров, В. В. Иванов, Н. В. Лукашевич // И. А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания : III Международные Бодуэновские чтения, (Казань, 23–25 мая 2006 года) : труды и материалы : в 2 т. – Казань, 2006. – Т. 2. – С. 169–171.

179. Добровольский В. А. Даламбер / В. А. Добровольский. – Москва : Знание, 1968. – 32 с.

180. Доватур А. И. Политика и политии Аристотеля. – Москва ; Ленинград : Наука, 1965. – 390 с.

181. Довідник бібліографічних елементів даних. Ч. 5. Елементи даних для обміну каталогізованими даними та метаданими : ДСТУ ISO 8459-5:2005. – Чинний від 2007-07-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – II, III, IV, V, VI, 79 с.

182. Документи аудіовізуальні. Терміни та визначення понять : ДСТУ 4419-2005. – Чинний від 2006-07-01. – Київ : Держстандарт України, 2006. – 13 с.

183. Древнегреческо-русский словарь. Т. 1 / сост. И. Х. Двоецкий. – Москва : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1958. – 1044 с.

184. Дубровіна Л. А. Бібліотечна справа в Україні в XX столітті : монографія / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – Київ : НБУВ, 2009. – 530 с.

185. Дубровіна Л. А. Історія Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, 1918–1941 / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 1998. – 337 с.

186. Дубровіна Л. А. Історія Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, 1941–1964 / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Наук. думка, 2003. – 357 с.

187. Дубровіна Л. А. Історія Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, 1965–1991 / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2008. – 373 с.

188. Дуцяк І. Термінологічні аспекти Універсальної десяткової класифікації / І. Дуцяк // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 3. – С. 22–24.

189. Евагрий Схоластик. Церковная история. Т. 3, кн. 5–6 / Евагрий Схоластик ; пер.с греч., коммент., прил. и указ. Е. С. Кривушина ; отв. ред. Е. С. Кривушина. – Санкт-Петербург : Алетейя, 2003. – 223 с. – (Серия «Византийская библиотека. Источники»).

190. Евстигнеева Г. А. НТБ и ГСНТИ – новые подходы к организации деятельности / Г. А. Евстигнеева, А. И. Земсков // Науч. и техн. б-ки. – 2006. – № 5. – С. 5–26.

191. Еремеева А. И. История астрономии (основные этапы развития астрономической картины мира) / А. И. Еремеева, Ф. А. Цицин. – Москва : Изд-во МГУ, 1989. – 349 с.

192. Жильсон Э. Философ и теология / Этьен Жильсон ; пер. с фр. К. Демидова. – Москва : Гносиз, 1995. – 192 с.

193. Жильсон Э. Философия в средние века: от истоков патристики до конца XIV века / Этьен Жильсон ; общ. ред., послесл. и примеч. С. С. Неретиной ; пер. с фр. – Москва : Республика, 2004. – 678 с.

194. Журналы, сборники, информационные издания. Издательское оформление публикуемых материалов : ГОСТ 7.5–98 (ИСО 118–81). – Введ. в дейст. 1999–07–01. – Минск : Межгосударственный стандарт, 1999. – 46 с.

195. Загорская Е. И. Гармонизация Англо-американских и Российских правил каталогизации : проект OCLC-РБА / Е. И. Загорская, Г. И. Огурцова, М. В. Экстрем // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : 5-я юбил. междунар. конф. «Крым–98». – М., 1998. – Т. 2. – С. 606–607.

196. Зайцева Е. М. Пути классификационные... / Е. М. Зайцева // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : материалы конф. : 6-я юбил. междунар. конф. «Крым–99». – Москва, 1999. – Т. 2. – С. 391–394.

197. Зайцева Е. М. Современные направления развития и применения классификационных систем в России / Е. М. Зайцева // Науч. и техн. б-ки. – 1999. – № 3. – С. 48–53.

198. Зарічняк І. «Рубрикатор НБУВ» як пошукова мова АБІС НБУВ / І. Зарічняк, І. Багрій // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2001. – Вип. 6. – С. 233–236.

199. Зарічняк І. Систематичний каталог у системі інформаційних ресурсів наукової бібліотеки / І. Зарічняк, І. Багрій // Інформаційна діяльність наукової бібліотеки : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 1999 р.). – Київ, 2000. – С. 152–158.

200. Зарічняк І. Таблиці бібліотечної класифікації: питання удосконалення й розвитку / І. Зарічняк // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи : матеріали міжнар. наук.

конф. (10–12 жовт. 1995 р.) / [редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін.]. – Київ, 1995. – С. 4–5.

201. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять : ДСТУ 3966:2009. – Чинний від 2010-07-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2010. – II, III, IV, 31 с.

202. Збанацька О. М. Архівні інформаційно-пошукові системи: розширення пошукових можливостей (1991–2008 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02 / Збанацька Оксана Миколаївна ; Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. – Київ, 2010. – 239 арк.

203. Збанацька О. М. До питання про розвиток предметизації в Бібліотеці Конгресу США / О. М. Збанацька // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність : пробл. науки, освіти, практики : міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–19 трав. 2005 р.). – Київ, 2005. – Ч. 1. – С. 85–88.

204. Збанацька О. М. Застосування інформаційно-пошукового тезауруса в інформаційній сфері / О. М. Збанацька // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність : пробл. науки, освіти, практики : міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–26 трав. 2004 р.). – Київ, 2004. – С. 95–97.

205. Збанацька О. М. Інформаційно-пошуковий тезаурус НПБУ : особливості терміносистеми та використання в процесі предметизаційного принципу індексування / О. М. Збанацька // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2005. – № 1. – С. 57–61.

206. Збанацька О. М. Інформаційно-пошукові мови Національної Парламентської бібліотеки України: історичний аспект / О. М. Збанацька // Бібліотека і книга у контексті часу : зб. наук. ст. міжнар. наук.-практ. конф., (11–13 трав. 2006 р.). – Київ, 2006. – С. 85–92.

207. Збанацька О. М. Предметизаційні та дескрипторні інформаційно-пошукові мови (на прикладі США, Польщі, Росії та України) / О. М. Збанацька // Вісн. Кн. палати. – 2004. – № 8. – С. 19–20.

208. Збанацька О. М. Про створення «Словника уніфікованої лексики для складання предметних рубрик Національної парламентської бібліотеки України» / О. М. Збанацька // Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України : міжнар. наук.-практ. конф. – Київ, 2000. – С. 119–122.

209. Збанацька О. М. Проблеми класифікації інформаційно-пошукових мов / О. М. Збанацька // Державне управління і право : зб. наук. пр. – Київ, 2006. – Вип. 1, ч. 2. – С. 151–153.

210. Знание за пределами науки: мистицизм, герметизм, астрология, алхимия, магия в интеллектуальных традициях I–IV веков : [антология : перевод] / Ин-т философии Рос. акад. наук, Центр по изучению нем. философии и социологии ; [сост. и общ. ред. И. Т. Касавина ; вступ. ст. В. М. Розина]. – Москва : Республика, 1996. – 445 с. : ил.

211. Зубицька Г. Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек. (Таблиці бібліотечної класифікації. Списки предметних рубрик. Тезауруси) / Г. Зубицька // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ, 1997. – С. 9–10.

212. Зунде А. Я. Метафилософский аспект античной «онтологии» / А. Я. Зунде // Античная философия: специфические черты и современное значение. – Рига, 1988. – С. 24–27.

213. Иванов В. В. Использование лингвистических ресурсов для интеграции разнородной музейной документации / В. В. Иванов // Труды Всероссийской конференции с международным участием «Знания–Онтологии–Теории» / Ин-т математики им. С. Л. Соболева СО РАН. – Новосибирск, 2007. – Т. 1. – С. 246–253.

214. Иванов В. В. Использование онтологий для описания знаний о культурном наследии : (обзор работ) / В. В. Иванов, В. Д. Соловьёв // Современный музей как важный ресурс развития города и региона : материалы междунар. науч.-практ. конф. – Казань, 2005. – С. 42–46.

215. Иванов В. В. Обзор онтологий верхнего уровня / В. В. Иванов, В. Н. Поляков, В. Д. Соловьёв // Вестн. Казан. гос. техн. ун-та им. А. Н. Туполева. – 2006. – № 3. – С. 50–63.

216. Иванов В. В. Онтологический подход к созданию информационной системы по культурному наследию / В. В. Иванов // Учён. зап. Казан. гос. ун-та. Серия: Физико-математические науки. – Казань, 2007. – Т. 149, кн. 2. – С. 73–92.

217. Иванов В. В. Применение онтологий для разрешения лексической многозначности в структурированных источниках данных / В. В. Иванов, В. Д. Соловьёв // Третья международная конференция по когнитивной науке. – Москва, 2008. – Т. 2. – С. 577–580.

218. Иванов В. В. Создание и валидация онтологии в области культуры на базе онтологии верхнего уровня и тезауруса / В. В. Иванов, В. Д. Соловьёв // Труды Казанского научного семинара «Методы моделирования». – Казань, 2007. – Вып. 3. – С. 135–152.

219. Издания. Вспомогательные указатели : ГОСТ 7.78–99. – Введ. в дейст. 2000–07–01. – Минск : Межгосударственный стандарт, 2000. – II, 13 с.

220. Издания. Обложки и переплеты. Общие требования и правила оформления : ДСТУ ГОСТ 7.84:2002. – Введ. в дейст. 2003-01-01. – Минск : Межгосударственный стандарт, 2002. – I, II, 7 с.

221. Издания. Общие требования к издательской аннотации : ГОСТ 7.86-2003. – Введ. в дейст. 2005-05-01. – Минск : Межгосударственный стандарт, 2004. – II, III, 4 с.

222. Индексация страниц и разделов сайта поисковыми роботами поисковой системы Яндекс [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.seonews.ru/masterclasses/indeksatsiya-stranits-i-razdelov-sayta-poiskovyimi-robotami-poiskovoy-sistemyi-yandeks// – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 7 февр. 2013 г.

223. Информатика : [учеб. пособ. для студ. ин-тов культуры, пед. вузов и ун-тов] / под ред. К. В. Тараканова. – Москва : Книга, 1986. – 303 с.

224. Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения : ГОСТ 7.0–99. – Введ. в дейст. 2000–07–01. – Минск : Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 1999. – 24 с.

225. Информационно-поисковые языки. Термины и определения : ГОСТ 7.74–96. – Минск, 1997. – 35 с.

226. Информационный бюлетень : материалы рабочего совещания директоров науч. б-к и информ. центров НАНУ (15–16 мая 1996 г.) / [редкол.: А. С. Онищенко (науч. ред.) и др.]. – Киев, 1996. – № 1. – 60 с.

227. Иоанн Воротнеци. Анализ «Категорий» Аристотеля / Иоанн Воротнеци ; пер. со староармян. А. А. Адамяна ; [ред. С. С. Аратевшатян]. – Ереван : Изд-во Академии наук Армянской ССР, 1956. – 347 с. – (Памятники Армянской философской мысли).

228. Ионидис А. А. Русско-Новогреческий словарь : около 40000 слов / А. А. Ионидис ; под ред. Т. Пападокулоса и Д. Статиа – 2-е изд., стеротип. – Москва : Рус. яз., 1983. – 808 с.

229. История в Энциклопедии Дидро и Д’Алабера / под ред. Н. В. Ревуненковой. – Ленинград : Наука, 1978. – 312 с.

230. История культуры стран Западной Европы в эпоху Возрождения / под ред. Л. М. Брагиной. – Москва : Высшая школа, 1999. – 479 с.

231. История философии. Энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://velikanov.ru/philosophy/platon.asp. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 15 февр. 2013 г.

232. Іванов-Меженко Ю. Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація: скороч. табл. з абетк. покажч. і пояснюючь. текстом / Ю. Іванов-Меженко [псевд.] ; Голов. Кн. палата. – Київ : Голов. Кн. палата, 1919. – 92 с.

233. Ільганаєва В. О. Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку / В. О. Ільганаєва. – Київ : Ред. журн. «Бібл. вісн.», 1996. – 253 с.

234. Індексування документів. Загальні вимоги до систематизації та предметизації : ДСТУ ГОСТ 7.59:2003 (ИСО 5963-85). СІБВС. – Чинний від 1996-07-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2004. – 11 с.

235. Інтелектуальні інформаційні технології. Терміни та визначення : ДСТУ 2481-94. – Чинний від 1995-01-01. – Київ : Держстандарт України, 1994. – 72 с.

236. Інформаційні ресурси : словник законодавчої та стандартизованої термінології / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад. П. І. Рогова [та ін.].– Київ : Нілан-ЛТД, 2012. – 283 с.

237. Інформаційні технології. Словник термінів. Ч. 4. Організація даних (ДСТУ ISO/IEC 2382-4:1999, IDT) : ДСТУ ISO/IEC 2382-4:2005. – Чинний від 2006-10-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – II, III, IV, 32 с.

238. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення : ДСТУ 2392-94. – Чинний від 1995-01-01. – Київ : Держстандарт України, 2005. – 53 с.

239. Інформація та документація. Інформаційні мови. Терміни та визначення : ДСТУ 2398-94. – Київ : Держстандарт України, 1994. – 73 с.

240. Інформація та документація. Словник термінів : ДСТУ ISO 5127:2007 (ISO 5127:2001, IDT). – Чинний від 2009-10-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2010. – 237 с.

241. Каганова М. Я. Оптимальные решения вопросов организации и методики перестройки генерального систематического каталога ЦНБ АН УССР по схеме ББК / М. Я. Каганова // Проблемы оптимизации традиционных информационно-поисковых систем в библиотеках : сб. тр. XI науч. конф. БАН ССР, 30 мая – 2 июня 1972 г. – Ленинград, 1974. – С. 100–107.

242. Казарин А. И. Экономические воззрения Дени Дидро / А. И. Казарин. – Москва : Изд-во соц.-экон. лит., 1960. – 208 с.

243. Казекин М. М. История языков представления онтологий / М. М. Казекин // Компьютерные инструменты в образовании. – Санкт-Петербург, 2008. – № 4. – С. 3–11.

244. Калитич Г. І. Науково-технологічний та інноваційний розвиток: концепції, моделі, рішення / Г. І. Калитич, К. М. Коржавін. – Київ : УкрІНТЕІ, 2008. – 268 с. + дод. CD-Rom

245. Камчатнов А. М. Философская терминология Изборника Святослава 1073 г. / А. М. Камчатнов // Древнерусский литературный язык в его отношении к старославянскому. – Москва, 1987. – С. 64–73.

246. Карасёва И. Л. ББК в библиотеках вузов страны / И. Л. Карасёва // Проблемы внедрения библиотечно-библиографической классификации : сб. науч. тр. / под ред. Г. И. Аржаной. – М., 1973. – Вып. 1, ч. 2. – С. 45–58.

247. Карташов Н. С. Классификация в библиотековедческих исследованиях : (сущность, методы, виды) / Н. Карташов // Библиотековедение. – 1999. – № 7/12. – С. 40–49. – (Научный инструментарий).

248. Каспарова Н. Н. Перспективы модернизации российских правил составления библиографического описания / Н. Н. Каспарова // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : 5-я юбил. междунар. конф. «Крым–98». – Москва, 1998. – Т. 2. – С. 604–606.

249. Каталоги Центральной научной библиотеки : справочник / сост.: А. П. Дараган, М. Я. Каганова. – Киев : Наук. думка, 1981. – 78 с.

250. Кедров Б. М. Классификация наук: Энгельс и его предшественники. Т. 1 / Б. М. Кедров. – Москва : Изд-во ВПШ-АОН ЦК КПСС, 1961. – 472 с.

251. Керування документаційними процесами. Ч. 1. Основні положення (ISO 15489-1:2001, MOD) : ДСТУ 4423-1:2005. – Чинний від 2007-04-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – II, III, IV, V, 28 с.

252. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / ред. Є. Причепій. – Київ : Тандем, 2002. – 582 с.

253. Класифікація творів друку : учб. посіб. / Е. Т. Карачинська, Л. І. Котенко, Д. А. Кумок [та ін.] ; Харків. держ. ін-т культури. – Харків : [б. в.], 1973. – 158 с.

254. Классификационные системы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www2.viniti.ru/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=4&id=76&Itemid=63. – Загл. с экрана. –Дата просмотра: 27 марта 2013 г.

255. Классификация произведений печати. Систематический каталог : метод. пособ. / сост. З. Н. Амбарцумян. – Москва : Моск. гос. библ. ин-т, 1962. – 20 с.

256. Классифицирование произведений печати по таблицам Библиотечно-библиографической классификации : общ. методика / ГБЛ [и др.] ; [редкол.: В. М. Стриганов (пред.) и др.]. – Москва : Книга, 1980. – 228 с.

257. Клюйков Р. С. Идеальная математика Платона. Кн. 10 / Р. С. Клюйков, С. Ф. Клюйков. – Мариуполь : [б. и.], 2011. – 76 с.

258. Книговедение : энциклопедический словарь / [ред. кол.: Н. М. Сикорский (гл. ред.) и др.]. – Москва : Сов. энциклопедия, 1982. – 644 с.

259. Книжкова палата України імені Івана Федорова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrbook.net/. – Назва з екрану. – Дата перегляду: 5 бер. 2013р.

260. Книжкові пам’ятки. Загальні вимоги : ДСТУ ГОСТ 7.87-2008 (ГОСТ 7.87-2003. IDT). – Чинний від 2008-10-01. – Київ : Національний стандарт України, 2008. – II, III, 5 с.

261. Ковалевский Г. Г. Практическое руководство по библиотековедению / Г. Г. Ковалевский, Ю. А. Иванов-Меженко. – Петроград : Мысль, 1923. – 204 с.

262. Ковалевський Ю. Теоретичні підстави бібліографії. Кн. 1 / Ю. Ковалевський. – Харків : Голос друку. – 98 с.

263. Коган Л. Р. Десятичная классификация / Л. Р. Коган. – Харьков : Гос. изд-во УССР, 1924. – 148 с.

264. Колмаков П. К. Поль Отле / П. К. Колмаков // Книга. Исследования и материалы. – Москва, 1969. – Сб. 18. – С. 225–234.

265. Комплексно-систематический каталог : схема классификаций. – 2-е изд. пер. и доп. – Москва : [б. и.], 1981. – 190 с.

266. Комплектование фонда документов. Библиографирование. Каталогизация. Термины и определения : ГОСТ 7.76–96. – Минск : [б. и.], 1997. – 52 с.

267. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення : ДСТУ 2394-94. – Чинний від 1995-01-01. – Київ : Держстандарт України, 1994. – 48 с.

268. Компьютеризация: УДК в ГПНТБ России / Б. И. Маршак, Е. М. Зайцева, О. П. Фуралев [и др.] // Науч. и техн. б-ки. – 1998. – № 9. – С. 91–95.

269. Консервація документів. Загальні вимоги : ДСТУ ГОСТ 7.50-2006. – Чинний від 2007-07-01. – Київ : Національний стандарт України, 2008. – II, III, 9 с.

270. Конт О. Курс положительной философии = [Auguste Comte. Course de philosophie positive : в 6 т. Т. 1, отд. 1. Введение и лекции 1-9 : [общие предвратительные сведения] ; Философия математики / Огюст Конт ; полный пер. с посл. 5-го франц. изд. под ред. с примеч. и статьями проф. С. Е. Савича, О. Д. Хвольсона, Д. И. Менделеева [и др.]. – Санкт-Петербург : Экон. тип., 1899 (обл. 1901). – [2], 141 с. ; 1 л. табл. – (Библиотека положительных наук, изд. Э. К. Гартье и К°).

271. Коплстон Ф. Ч. История средневековой философии / Ф. Ч. Коплстон ; пер. с англ. И. Борисова. – Москва : Энигма, 1997. – 512 с.

272. Коршунов О. П. Библиографоведение : общий курс : учеб. для библ. ф-тов ин-тов культуры, ун-тов и пед. вузов / О. П. Коршунов. – Москва : Кн. Палата, 1990. – 232 с.

273. Костенко Л. Децентралізована кооперативна каталогізація (без центру каталогізації) / Л. Костенко // Бібл. вісн. – 1997. – № 5. – С. 9–10.

274. Костюкова И. И. Опыт перехода на таблицы Библиотечно-библиографической классификации (Винницкая областная научная библиотека УССР им. К. А. Тимирязева) / И. И. Костюкова // Проблемы внедрения библиотечно-библиографической классификации : сб. науч. тр. – М., 1974. – Вып. 2. – С. 101–106.

275. Кравченко К. К. Забезпечення інформаційного пошуку в електронному каталозі / К. К. Кравченко // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи : матеріали міжнар. наук. конф. (10–12 жовт. 1995 р.) / [редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін.]. – Київ, 1995. – С. 14.

276. Краткая философская энциклопедия / ред.-сост.: Губский Е. Ф., Кораблева Г. В., Лутченко В. А. – Москва : А/О «Издательская группа ПРОГРЕСС», 1994. – 574, [1] с.

277. Краткий очерк истории философии / под ред. М. Т. Иовчука [и др.]. – Москва : Мысль, 1975. – 798 с.

278. Критика // История в Энциклопедии Дидро и Д’Аламбера / пер. и примечания Н. В. Ревуненковой ; под общ. ред. А. Д. Люблинской. – Ленинград, 1978. – С. 57–61.

279. Кулешов С. Г. Загальне документознавство : навч. посіб. / С. Г. Кулешов ; Укрдержархів; УНДІАСАД. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 123 с.

280. Кулешов С. Г. Типологія наукових документів : історія та сучасний стан : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.08 / Кулешов Сергій Георгієвич ; Київ. держ. ін-т культури. – Київ, 1997. – 412 арк.

281. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима / К. Куманецкий ; пер. с пол. – Москва : Высш. шк., 1990. – 351 с.

282. Кушнаренко Н. Н. Документоведение : учебник / Н. Н. Кушнаренко. – 8-е изд., стер. – Київ : Знання, 2008. – 459 с.

283. Лавренова О. А. Лингвистика информационных систем и межбиблиотечное сотрудничество / О. А. Лавренова // Библиотеки и асоциации в меняющемся мире : 4-я Междунар. конф. «Крым–1997» : материалы конф. – Москва, 1997. – Т. 2. – С. 615–619.

284. Левкип-Демокрит [Электронный ресурс] / Левкип-Демокрит. – Режим доступа: http://www.philosophy.nsc.ru/BIBLIOTECA/History_of_Philosophy/LEVKIPP/LEVCIPP.htm. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 12 авг. 2013 р.

285. Левочкин И. В. Изборник Святослава 1073 года – памятник древнерусской культуры / И. В. Левочкин // Изборник Святослава 1073 года : науч. аппарат факс. изд. – Москва, 1983. – С. 9–15.

286. Лейбниц Г.-В. Сочинения : в 4 т. Т. 1 / Г.-В. Лейбниц ; [редкол.: Б. Э. Быховский, Г. Г. Майоров, И. С. Нарский и др.]. – Москва : Мысль, 1982. – 636 с. – (Философское наследие : ФН ; т. 84).

287. Леонов В. П. Атлас науки / В. П. Леонов. – Харьков : [б. и.], 2007. – 228 с.

288. Леонов В. П. Философские основания систематизации естественных и технических наук : дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.08 / Леонов Валерий Павлович ; Моск. пед. гос. ун-т им. В. И. Ленина. – Москва, 1993. – 303 л.

289. Литвиненко Л. Старайтесь избегать неточностей / Л. Литвиненко // Библиотека. – 2001. – № 9. – С. 36–37.

290. Лобузіна К. В. Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах : [монографія] / К. В. Лобузіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 2010. – 132 с.

291. Лобузіна К. В. Класифікаційні схеми в лінгвістичному забезпеченні електронних бібліотек: дис. ... канд. техн. наук : 05.13.06 / Лобузіна Катерина Вілентіївна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2007. – 166 арк.

292. Лобузіна К. В. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / К. Лобузіна ; [відп. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 2012. – 249 с.

293. Лозовская Н. М. Раннесредневековое знание о природе : (диалог Иоанна Скотта Эриугены «О природах») / Н. М. Лозовская ; АН СССР, Ин-т истории естествознания и техники. – Москва : ИИЕИТ, 1988. – 29 с. – (Препр. Ин-т истории естествознания и техники АН СССР ; № 11(1988)).

294. Локк Дж. Сочинения : в 3 т. Т. 1. Опыт о человеческом разумении / Дж. Локк. – Москва : Мысль, 1985. – 621 с. – (Философское наследие : ФН ; т. 93).

295. Лосев А. Ф. История античной философии в конспективном изложении / А. Ф. Лосев. – 2-е изд., испр. – Москва : ЧеРо, 1998. – 192 с.

296. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Аристотель и поздняя классика / А. Ф. Лосев. – Москва : Искусство, 1975. – 776 с.

297. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Ранний эллинизм / А. Ф. Лосев. – Москва : Искусство, 1979. – 815 с.

298. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения. Исторический смысл эстетики Возрождения / А. Ф. Лосев ; сост. А. А. Тахо-Годи. – Москва : Мысль, 1998. – 750 с.

299. Лурье С. Я. Демокрит : тексты, перевод, исследования / С. Я. Лурье. – Ленинград : Наука, 1979. – 664 с.

300. Любищев А. А. Линии Демокрита и Платона в истории культуры / А. А. Любищев ; отв. ред. и сост. Р. Г. Баранцев. – Санкт-Петербург : Алетейя, 2000. –255 с.

301. Макеева Г. С. Методика подготовки перехода на таблицы советской Библиотечно-библиографической классификации в ГПНТБ СО АН СССР : на примере комплекса биологических наук / Г. С. Макеева // Сборник докладов зонального совещания по обмену опытом работы библиотек Сибири и Дальнего Востока. – Томск, 1969. – С. 43–58.

302. Макилвейн А. УДК – достижения и планы на будуще : доклад на 5-й Международной конференции "Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества" ("Крым–98") / А. Макилвейн // Науч. и техн. б-ки. – 1999. – № 6. – С. 48–58.

303. Маковельский А. О. Древнегреческие атомисты / А. О. Маковельский. – Баку : Изд-во АН Азерб. ССР, 1946. – 401 с.

304. Малеин А. Библиография в древней Греции. Таблицы Калимаха / А. Малеин // Библиограф. – 1892. – № 4/5. – С. 173–182.

305. Мануфактура // История в Энциклопедии Дидро и Д’Аламбера. – Ленинград, 1978. – С. 160–165.

306. Маритен Ж. Знание и мудрость. Знание и мудрость ; Религия и культура ; О христианской философии ; Фома Аквинский, апостол современности / Жак Маритен ; сост. Л. Л. Потков ; пер. с фр. Л. М. Степачев. – Москва : Науч. мир, 1999. – 244 с. – (Программа "Пушкин").

307. Маритен Ж. Философ в мире / Жак Маритен ; пер. с. фр. Б. Л. Губмана. – Москва : Высш. шк., 1994. – 192 с.

308. Матвієнко О. В. Алфавітно-предметний покажчик до таблиць ББК засобами системи CDS/ISIS / О. В.Матвієнко, М. Н. Цивін, Н. В. Ракович // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи : матеріали міжнар. наук. конф. (10–12 жовт. 1995 р.) / [редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін.]. – Київ, 1995. – С. 11–12.

309. Материалисты древней Греции : собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура / Акад. наук СССР, Ин-т философии ; [общ. ред. и вступ. ст. проф. М. А. Дынника]. – Москва : Госполитиздат, 1955. – 239 с.

310. Меженко Ю. О. Актуальні питання української бібліографії / Ю. О. Меженко // Життя й революція. – Київ, 1927. – № 9. – С. 284–287.

311. Меженко Ю. О. Українська книжка часів Великої революції / Ю. О. Меженко // Життя й революція. – Київ, 1927. – № 10/11. – С. 107–121.

312. Меженко Ю. О. Українська книжка часів Великої революції / Ю. О. Меженко // Життя й революція. – Київ, 1927. – № 12. – С. 307–322.

313. Методические рекомендации по разработке рубрика тора / Гос. ком. Совета Министров СССР по науке и технике, АН СССР, ВИНИТИ, Науч.-метод. отд. ; [сост.: Г. В. Корсунская, В. Г. Разумова]. – Москва : [б. и.], 1973. – 46 с. : ил.

314. Методология [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : http://methodolog.ru/. – Загл. с экрана. – Дата просмотра : 18 февр. 2013 г.

315. Мисько С. Язык и стиль Демокрита : монография. / С. Мисько ; Universitatea de Stat din Moldova, Fakultatea de Litere. – Кишинев : [б. и.], 2006. – 221 с.

316. Митчел Д. Десятичная классификация Дьюи: средство организации знаний для XXI века / Д. Митчел // Науч. и техн. б-ки. – 1999. – № 6. – С. 58–65.

317. Мишин В. А. Возможности машинного поиска информации по классификационным индексам / В. А. Мишин // Организация систематических и предметных каталогов научных библиотек : сб. науч. тр. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина. – Москва, 1976. – С. 49–55.

318. Мікрографія. Словник термінів. Ч. 1. Загальні терміни (ISO 6196-1:1993, IDT) : ДСТУ ISO 6196-1:2004. – Чинний від 2006-05-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – II, III, IV, V, 10 с.

319. Молчанова А. А. «Онтология»: как мы ее понимаем? / А. А. Молчанова // Историко-философский ежегодник Хайдеггера ‘199. – Москва, 2010. – С. 117–126.

320. Момджян Х. Н. Диалектика в мировоззрении Дидро / Х. Н. Момджян // Век Просвещения. – Москва ; Париж, 1970. – С. 149–170.

321. Моторина А. Н. Опыт редактирования электронных каталогов / А. Н. Моторина, А. В. Широкова, Г. Н. Зеленина // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и формы сотрудничества : материалы междунар. конф. «Крым 97» (Судак, 7–15 июня 1997 г.) – Судак, 1997. – Т. 1. – С. 237–242.

322. Мухітдінова Л. Класифікаційні системи в Україні: коротка історія (1917–1996) / Л. Мухітдінова // Вісн. Кн. палати. – 1996. – № 4. – С. 9–12.

323. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 5034:2008. – Київ : Держстандарт України, 2008. – 43 с.

324. Научно-информационная деятельность. Основные термины и определения : ГОСТ 7.27-80. – Введ. в дейст. 1982-01-01. – Москва : Межгосударственный стандарт, 1981. – 12 с.

325. Національна академія наук України: проблеми розвитку та входження в європейський науковий простір : монографія / О. С. Онищенко , Б. А. Каліцький, В. І. Онопрієнко [та ін.] ; НАН України, Центр досліджень наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007. – 680 с.

326. Національна стандартизація. Основні положення : ДСТУ 1.0:2003. – Чинний від 2003-24-02. – Київ : Держспоживстандарт України, 2003. – II, III, IV, V, 10 с.

327. Неретина С. С. Верующий разум: к истории средневековой философии / С. С. Неретина ; РАН, Ин-т философии. – Архангельск : Помор. междунар. пед. ун-т им. М. В. Ломоносова, 1995. – 368 с.

328. Неретина С. С. Концептуализм Абеляра : слово и текст в средневековой культуре / С. С. Неретина. – Москва : Гнозис, 1996. – 183 с.

329. Никитина Н. Н. Мимезис в эстетике Аристотеля / Н. Н. Никитина. – Москва : Знание, 1990. – 63 с.

330. Николай Кузанский. Апология учёного незнания / Николай Кузанский ; пер. Ю. А. Шичалина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1980. – Т. 2. – С. 5–32.

331. Николай Кузанский. Диалог о становлении / Николай Кузанский пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1979. – Т. 1. – С. 335–358.

332. Николай Кузанский. Игра в шар / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1980. – Т. 2. – С. 249–316.

333. Николай Кузанский. Избранные философские сочинения / Николай Кузанский. – Москва : Гос. соц.-экон. изд-во, 1937. – 364 с.

334. Николай Кузанский. Компендий / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. – Москва, 1980. – Т. 2. – С. 317–342.

335. Николай Кузанский. О богосыновстве / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1979. – Т. 1. – С. 303–321.

336. Николай Кузанский. О вершине созерцания / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1980. – Т. 2. – С. 417–432.

337. Николай Кузанский. О видении Бога / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1980. – Т. 2. – С. 33–94.

338. Николай Кузанский. О возможности-бытии / Николай Кузанский ; пер. А. Ф. Лосева // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1980. – Т. 2. – С. 135–182.

339. Николай Кузанский. О даре Отца светов / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1979. – Т. 1. – С. 321–334.

340. Николай Кузанский. О неином / Николай Кузанский ; пер. А.Ф. Лосева // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1980. – Т. 2. – С. 183–248.

341. Николай Кузанский. О предположениях / Николай Кузанский ; пер. З. А. Тажуризиной // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1979. – Т. 1. – С. 185–280.

342. Николай Кузанский. Об искании Бога / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1979. – Т. 1. – С. 288–302.

343. Николай Кузанский. Об сокрытом Боге / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1979. – Т. 1. – С. 283–287.

344. Николай Кузанский. Об учёном незнании / Николай Кузанский ; пер. с лат. С. А. Лопашова. – Санкт-Петербург : Азбука, 2001. – 320 с.

345. Николай Кузанский. Охота за мудростью / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1980. – Т. 2. – С. 343–416.

346. Николай Кузанский. Простец о мудрости / Николай Кузанский ; пер. З. А. Тажуризиной // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1979. – Т. 1. – С. 361–384.

347. Николай Кузанский. Простец об опытах с весами / Николай Кузанский ; пер. В. В. Бибихина // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1979. – Т. 1. – С. 385–443.

348. Николай Кузанский. Простец об уме / Николай Кузанский ; пер. А.Ф. Лосева // Сочинения : в 2 т. / Николай Кузанский. – Москва, 1979. – Т. 1. – С. 385–443.

349. Никоненко А. А. Обзор баз знаний онтологического типа / А. А. Никоненко // Штучний інтелект. – 2009. – № 4. – С. 208–219.

350. Новые стандарты СИБИД / материал подгот. Р. А. Круглова // Науч. и техн. б-ки. – 2007. – № 6. – С. 36.

351. Нотация. Индексация // Информационно-поисковые языки. Термины и определения : ГОСТ 7.74–96. – Минск, 1997. – С. 4–6.

352. О мерах по улучшению организации научно-технической информации в стране : постановление Совета Министров СССР № 445 от 11 мая 1962 г. // Собрание постановлений правительства СССР. – 1962. – № 8. – С. 174–178.

353. Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування. Загальна методика : ДСТУ 2395-2000 (ISO 5963:1985). – Чинний від 2001-07-01. – Київ : Держстандарт України, 2001. – II, 7 с.

354. Общество // История в Энциклопедии Дидро и Д'Аламбера. – Ленинград, 1978. – С. 62–77.

355. Овдей О. М. Обзор инструментов инженерии онтологий / О. М. Овдей, Г. Ю. Проскудина // Электрон. б-ки. – 2004. – Т. 7, вып. 4. – С. 3–19.

356. Онищенко А. С. Выступление на рабочем совещании директоров научных библиотек и информационных центров академии наук – членов международной ассоциаций академий наук и академий наук стран Балтии (15–16 мая 1996 г.) / А. С. Онищенко. – Киев, 1996. – С. 25–26.

357. Онищенко О. С. Каталоги – інформаційне ядро бібліотек : роль і значення в період комп'ютеризації / О. Онищенко // Бібл. вісн. – 1997. – № 6. – С. 6–7.

358. Онтологии и тезаурусы : учеб. пособ. / [Соловьев В. Д., Добров Б. В., Иванов В. В. и др.] ; Казанский гос. ун-т, Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – Казань ; Москва : [б. и.], 2006. – 173 с.

359. Онтологии и тезаурусы / Б. В. Добров, В. В. Иванов, Н. В. Лукашевич, В. Д. Соловьев. – Казань : Казан. гос. ун-т, 2006. – 198 с.

360. Онтологии и тезаурусы: модели, инструменты, приложения : учеб. пособ. / Б. В. Добров, В. В. Иванов, Н. В. Лукашевич, В. Д. Соловьев. – Москва : Интернет-Университет информ. Технологий ; БИНОМ. Лаб. знаний, 2009. – 172 с. : ил., табл. – (Основы информационных технологий).

361. Онтологии и тезаурусы: модели, инструменты, приложения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.intuit.ru/department/ expert/ontoth/2/. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 17 июля 2012 р.

362. Онтологии как системы хранения знаний [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://window.edu.ru/window_catalog/pdf2txt?p_id=28657 &p_page=1. – Загл. с экрана. – Дата просмотра : 11 марта 2013 р.

363. Онтология [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.science.wikia.com/wiki/Онтология. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 17 июля 2012 г.

364. Организация работы массовых и детских библиотек при переводе фондов и каталогов на таблицы ББК : инструкции и пример. положения / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, Н.-и. отд. библ.-библиогр. классификации. – Москва : ГБЛ, 1983. – 80 с.

365. Осипов В. О. Книготорговая библиография / В. О. Осипов. – Москва : Книга, 1984. – 344 с.

366. Основной закон // История в Энциклопедии Дидро и Д’Аламбера. – Ленинград, 1978. – С. 88.

367. Отле П. Библиотека, библиография, документаціяизбранные труды пионера информатики / Поль Отле ; Рос. гос. б-ка ; пер. с англ. и фр. Р. С. Гиляревского [и др.] ; предисл., сост., комент. Р. С. Гиляревского. – Москва : ФАИР-ПРЕСС ; Пашков дом, 2004. – 350 с.

368. Отле П. Труды по библиотековедению: Руководство для общественных библиотек ; Организация умтсвенного труда ; Руководство к администрированию : практич. пособ. / Поль Отле ; [вступ. ст. и науч. ред. Ю. Н. Столярова]. – Москва : Либерия, 2002. – 232 с.

369. Павлуша І. А. Використання фасетних класифікацій в електронних довідниках / І. А. Павлуша, Т. П. Павлуша // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи : матеріали

міжнар. наук. конф. (10–12 жовт. 1995 р.) / [редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін.]. – Київ, 1995. – С. 12–13.

370. Пайзиева Ж. А. О методах перевода систематического каталога на новую схему Библиотечно-библиографической классификации / Ж. А. Пайзиева // Первая учебно-методическая конференция профессорско-преподавательского состава : тез. докл. – Шымкент, 1974. – С. 21.

371. Пархоменко О. В. Інформація і знання: взаємозв’язок : [монографія] / О. В. Пархоменко. – Київ : Держ. ін-т інтелект. власності, 2010. – 268 с.

372. Переводы десятичной классификации Дьюи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gpntb.ru/win/dewey/ddc-trans.html. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 5 марта 2013 г

373. Петренко Н. Вивчаємо україномовні таблиці УДК / Н. Петренко // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 5. – С. 14–15.

374. Петренко Н. Еталон в Україні: останній етап перед випуском у світ / Н. Петренко // Вісн. Кн. палати. – 2000. – № 3. – С. 10–12.

375. Петренко Н. Робота над Універсальною десятковою класифікацією – продовжується (АПП) / Н. Петренко // Вісн. Кн. палати. – 2001. – № 11. – С. 6–7.

376. Петренко Н. УДК. Зміни і доповнення... / Н. Петренко // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 3. – С. 25–26.

377. Пещак М. М. Бібліотека Ярослава Мудрого й зародження в ній бібліографічного опису / М. М. Пещак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського, 1999. – Вип. 2. – 219–226.

378. Пещак М. М. Перша східнослов’янська енциклопедія / М. М. Пещак // Бібл. вісн. – 1996. – № 2. – С. 32–35.

379. Питання перегляду класифікації наук, удосконалення ББК, організації централізованої каталогізації друкованої продукції України : матеріали розширеного засідання інформаційно-бібліотечної ради НАН України (Київ, 10 лют. 1994 р.) / уклад.: І. А. Зарічняк, А. А. Свобода ; наук.

ред. О. С. Онищенко ; НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 1994. – 28 с.

380. Платон [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wiki quote.org/wiki/Платон. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 8 окт. 2012 г.

381. Платон. Апология Сократа, Критон, Ион, Протагор / Платон ; отв. ред.: А. Ф. Лосев [и др.]. – Москва : Мысль, 1999. – 863 с.

382. Платон. Бенкет / Платон ; пер. і комент. У. Головач. – Львів : Вид-во Укр. Католицького ун-ту, 2005. – 178 с.

383. Платон. Государство [Электронный ресурс] / Платон. – Режим доступа: http://lib.ru/POEEAST/PLATO/gosudarstvo.txt. – Загл. с экрана. – Дата просмотра : 8 окт. 2012 г.

384. Платон. Держава / Платон ; пер. з давньогрецької Д. Коваль. – Київ : Основи, 2005. – 356 с.

385. Платон. Диалоги. Кн. 1 / Платон ; пер. с древнегреч. М. С. Соловьев [и др.] ; вступ. ст., коммент. А. Ф. Лосев. – Москва : Эксмо, 2007. – 1231 с.

386. Платон. Диалоги. Кн. 2 / Платон ; пер. с древнегреч. Н. В. Самсонов [и др.] ; ввод. ст. А. Ф. Лосев. – Москва : Эксмо, 2008. – 1360 с.

387. Платон. Діалоги / Платон ; Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевчена НАН України ; [пер. з давньогрецької: Й. Кобів, Ю. Мушак ; передм.: В. В. Шкоди, Г. М. Куц]. – Харків : Фоліо, 2008. – 352 с. – (Бібліотека світової літератури / редкол.: Т. Денисова, Р. Доценко, І. Дзюба та ін.).

388. Платон. Евтидем : диалог Платона / Платон ; греч. текст с непрерыв. к нему примеч. и с предвар. объяснениями к чтению его д-ра философии Н. Скворцова. – Москва : Унив. тип., 1878. – 129 с.

389. Платон. Критон : диалог Платона / Платон ; пер. с греч. с примеч. и словарем В. В. Пасхалова. – 4-е изд. – Киев ; Петербург ; Харьков : Ф. А. Иогансон, 1903. – 61 с.

390. Платон. …Лахет. Подстрочный перевод и слова / Платон ; пер. Б.М.З. – Киев ; Харьков : Ф. А. Иогансон, [1899].– 61 с.

391. Платон. ... Менон : диалог Платона / Платон ; греч. текст с непрерыв. к нему примеч., с предисл. и анализом Н. Скворцова. – Москва : Унив. тип., 1868. – XX, 138 с.

392. Платон. Оборона Сократа / Плятон ; пер. і поясн., [передм.] В. Кміцикевич. – Київ ; Лейпциг : Українська Накладня, [б. р.]. – 93 с.

393. Платон. Пайдейя : восхождение к доблести / Платон, Аристотель ; [сост., отв. ред. изд., авт. ввод. ст. и примеч. Г. Б. Корнетов]. – Москва : Изд-во УРАО, 2003. – 474, [1] с. – (Новая педагогическая библиотека / Ун-т Рос. акад. образования).

394. Платон. Пир : (любви) / [соч.] Платона ; с греч. [пер. и предисл. Аркадий Пресс]. – Санкт-Петербург : Тип. П. П. Сойкина, ценз. 1904. – 47 с.

395. Платон. Политика : наука об управлении государством : [сборник] / Платон, Аристотель. – Москва : Эксмо ; Санкт-Петербург : Terra Fantastica, 2003. – 860 с.

396. Платон. Протагор / Платон ; пер. с древнегреч. В. С. Соловьёв. – Москва : Прогресс, 1994. – 176 с.

397. Платон. Собрание сочинений : в 4 т. Т. 1 / Платон ; общ. ред. А. Ф. Лосева [и др.]. – Москва : Мысль, 1990. – 860 с.

398. Платон. Федон, Пир, Федр, Парменид / Платон ; общ. ред. А. Ф. Лосев [и др.] ; пер. с древнегреч. С. А. Ананьина [и др.]. – Москва : Мысль, 1999. – 528 с.

399. Платон. Федр / Платон ; пер. с древнегреч. А. Н. Егунов. – Москва : Прогресс, 1989. – 136 с.

400. Поиск и распространение информации. Термины и определения : ГОСТ 7.73–96. – Введ. в дейст. 1998–01–01. – Минск : Межгосударственный стандарт. – 1997. – II, III, IV, 15 с.

401. Поисковый образ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL : http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RPuoxqui:l!uhwgn:. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 15 окт. 2012 р.

402. Положение о Генеральном систематическом каталоге книг ЦНБ АН УССР, напечатанных гражданским шрифтом // Основные документы отдела систематизации ЦНБ АН УССР / АН УССР, ЦНБ АН УССР ; отв. ред. Ф. З. Шимченко ; сост.: А. П. Дараган [и др.]. – Киев, 1985. – С. 67–78.

403. Полянська В. Аналіз семантичної сили УДК як критерій ефективності інформаційно-пошукової мови / В. Полянська // Вісн. Кн. палати. – 1997. – № 6. – С. 7–9.

404. Портал довідкової літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cultinfo.ru/fulltext/1/001/008/130/. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 27 серп. 2012 р.

405. Порядок, правила и методы составления рабочих таблиц классификации по УДК : метод. указания / ГПНТБ СССР ; [сост.: С. Г. Дуплева, Л. В. Лобова, О. Л. Орлинкова]. – Москва, 1984. – 15, [1] с.

406. Потапова Р. Д. Ссылочный аппарат УДК / Р. Д. Потапова // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1970. – Вып. 9. – С. 45–50.

407. Правила описування архівних документів : ДСТУ 4331:2004. – Чинний від 2004-01-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2005. – 16 с.

408. Про бібліотеки і бібліотечну справу : закон України від 27 січ. 1995 р. № 32/95 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 7. – Ст. 45.

409. Про видавничу справу : закон України від 5 черв. 1997 р. № 318/97 // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 32. – Ст. 206.

410. Про вищу освіту : закон України від 17 січ. 2002 р. № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.

411. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : закон України від 23 вересня 1997 р. № 540/97 // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 50. – Ст. 302.

412. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні : закон України від 6 березня 2003 р. № 601-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 24. – Ст. 162.

413. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : закон України від 16 листоп. 1992 р. № 2782 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.

414. Про електронні документи та електронний документообіг : закон України від 22 трав. 2003 р. № 851-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 275.

415. Про затвердження державної програми розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 рр. : постанова Кабінету Міністрів України від 25 серп. 2004 р. № 1085 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 34. – Ст. 2253.

416. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

417. Про науково-технічну інформацію : закон України від 25 черв. 1993 р. № 3322–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – Ст. 345.

418. Про наукову і науково-технічну діяльність : закон України від 13 груд. 1991 р. № 1977-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.

419. Про Національний архівний фонд та архівні установи : закон України від 24 груд. 1993 р. № 3814 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – Ст. 86.

420. Про Національну програму інформатизації : закон України від 4 лют. 1998 р. № 74/98 // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27/28. – Ст. 181.

421. Про обов’язковий примірник документів : закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22/23. – Ст. 199.

422. Про стандартизацію : закон України від 17 трав. 2001 р. № 2408-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 31. – Ст. 145.

423. Про страховий фонд документації України : закон України від 22 берез. 2001 р. № 2332-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 20. – Ст. 101.

424. Проблемы онтологии в современной буржуазной философии : [сб. ст.] / АН ЛатвССР, Ин-т философии и права ; [редкол.: Т. А. Кузьмина (отв. ред.) и др.]. – Рига : Зинатне, 1988. – 333, [1] с., [4] л. ил.

425. Проблемы оптимизации и внедрения библиотечно-библиографической классификации : сб. науч. тр. / ГБЛ ; отв. ред. Н. П. Журжалина. – Москва : ГБЛ, 1982. – 131 с.

426. Прокл. Платоновская теология / Прокл ; подгот. Л. Ю. Лукомский. – Санкт-Петербург : Изд-во РХГИ ИТД «Летний Сад», 2001. – 623 с.

427. Публикация письма Н. К. Крупской в Библиотечное управление Наркомпроса [от 16.03.1934 г.] // Библиотечно-библиографическая классификация и практика перевода систематического каталога на схему ББК. – Ленинград, 1971. – С. 9–11.

428. Ранганатан Ш. Р. Классификация двоеточием. Основная классификация / Ш. Р. Ранганатан ; под ред. Т. С. Гомолицкой ; пер. с англ. – Москва : ГПНТБ СССР, 1970. – 422 с.

429. Рационализм и культура на пороге третьего тысячелетия : сб. науч. тр. по материалам 3-го Российского философского конгресса, 16–20 сентября 2002 года, Ростов-на-Дону : коллоквиумы : круглые столы : в 3 т. Т. 2. История древней и средневековой философии. История философии Нового и новейшего времени. Русская философия. Философия Востока. Философия культуры. Этика. Эстетика / Филос. фак. МГУ им. М. В. Ломоносова [и др.] ; [ред. совет: Миронов В. В. и др.]. – Москва ; Ростов-на-Дону, 2002. – 431 с.

430. Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней : [в 4 т.]. Т. 1. Античность / Дж. Реале, Д. Антисери ; пер. С. Мальцева. – Санкт-Петербург : Петрополис, 1994. – 336 с.

431. Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней : [в 4 т.]. Т. 2. Средневековье / Дж. Реале, Д. Антисери ; пер. С. Мальцева. – Санкт-Петербург : Петрополис, 1995. – 368 с.

432. Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней : [в 4 т.]. Т. 3. От Возрождения до Канта / Дж. Реале, Д. Антисери ; пер. С. Мальцева. – Санкт-Петербург : Пневма, 2002. – 880 с.

433. Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней : [в 4 т.]. Т. 4. От романтизма до наших дней / Дж. Реале, Д. Антисери ; пер. С. Мальцева. – Санкт-Петербург : Петрополис, 1997. – 880 с.

434. Рейворд У. Б. Универсум информации: жизнь и деятельность Поля Отле / У. Бойд Рейворд ; [предисл. Р. С. Гиляревского ; пер. с англ.]. – Москва : Книга, 1976. – 402 с., 1 л. портр.

435. Рейсер С. А. Хрестоматия русской библиографии с XI века по 1917 г. : [учеб. пособ. для студ. библиотеч. ин-тов] / С. А. Рейсер ; М-во культуры РСФСР, Упр. учеб. заведений. – Москва : Госкультпросветиздат, 1956. – 448 с.

436. Религия // История в Энциклопедии Дидро и Д’Аламбера. – Ленинград, 1978. – С. 109–111.

437. Реферат и аннотация. Общие требования : ДСТУ ГОСТ 7.9-2009 (ИСО 214-76). – Введ. в дейст. 2009-12-01. – Минск : Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 1995. – II, III, 12 с.

438. Римские стоики: Сенека, Эпитет, Марк Аврелий : [сборник] / [вступ. ст., сост., подгот. текста В. В. Сапова]. – Москва : Республика, 1995. – 463 с. – (Библиотека этической мысли).

439. Родин А. В. Математика Евклида в свете философии Платона и Аристотеля / А. В. Родин ; РАН, Ин-т философии. – Москва : Наука, 2003. – 211 с.

440. Розеншильд Л. К. Составление рабочих таблиц УДК на персональном компьютере / Л. К. Розеншильд, В. Д. Мильграм, И. Ф. Смирнов // Науч. и техн. б-ки. – 1993. – № 1. – С. 50–56.

441. Романенко В. Н. Основные классификаторы документов, используемые в России / В. Н. Романенко, Г. В. Никитина ; Акад. информатизации образования, Санкт-Петербург. отд-ние. – Санкт-Петербург : [б. и.], 2000. – 38 с.

442. Романенко Ю. М. Бытие и естество : онтология и метафизика как типы философского знания / Ю. М. Романенко. – Санкт-Петербург : Алетейя, 2003. – 779 с.

443. Рубашкин В. Ш. Онтология: от натурфилософии к научному мировоззрению и инженерии знаний / В. Ш. Рубашки // Вопросы философии. – 2005. – № 1. – С. 64–81.

444. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : підрозділ «396 Автоматика і телемеханіка» /[О. О. Сербін (керівник), С. В. Галицька (відп. за вип.), К. В. Лобузіна, В. А. Якушко ; голов. ред. В. І. Попик] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2013. – 161 с.

445. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : розділ «Ж. Техніка і технічні науки у цілому» / [Н. О. Артюшенко, А. Г. Бровкін, С. В. Галицька, І. А. Зарічняк ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2010. – 237, [1] с.

446. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : розділ «З. Енергетика. Радіоелектроніка» : підрозділи «381 Кібернетика», «397 Інформаційна та обчислювальна техніка» [К. В. Лобузіна та ін. ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім.

В. І. Вернадського, 2011. – 247, [1] с. – Назва корінця: Підрозділи "381 Кібернетика", "397 Інформаційна та обчислювальна техніка".

447. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: розділ "И гірнича справа" / [О. О. Сербін, С. В. Галицька, О. К. Коваленко ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН Украни, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2012. – 387 с.

448. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : розділ «К. Технологія металів. Машинобудування. Приладобудування» / [Н. О. Артюшенко, А. Г. Бровкін, С. В. Галицька, І. А. Зарічняк ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2005. – 585, [1] с.

449. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського : розділ «М. Технологія деревини. Виробництва легкої промисловості. Поліграфічне виробництво. Фотокінотехніка» : підрозділ «М1 Технологія деревини» / [Н. О. Артюшенко, А. Г. Бровкін (керівник), С. В. Галицька, І. А. Зарічняк (відп. за вип.) ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2006. – 196, [1] с.

450. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : розділ «М. Технологія деревини. Виробництва легкої промисловості. Поліграфічне виробництво. Фотокінотехніка», підрозділ «М2/7 Виробництва легкої промисловості» / [Н. О. Артюшенко, А. Г. Бровкін, С. В. Галицька, І. А. Зарічняк ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007. – 373, [1] с.

451. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : розділ «М. Технологія деревини. Виробництва легкої промисловості. Поліграфічне виробництво. Фотокінотехніка» : підрозділ

«М8. Поліграфічне виробництво» / [Н. О. Артюшенко, А. Г. Бровкін, С. В. Галицька, І. А. Зарічняк ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2008. – 194, [1] с.

452. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : розділ «М. Технологія деревини. Виробництва легкої промисловості. Поліграфічне виробництво. Фотокінотехніка» : підрозділ «М9 Фотокінотехніка» / [Н. О. Артюшенко, А. Г. Бровкін, С. В. Галицька, І. А. Зарічняк ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2009. – 225, [1] с.

453. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : розділ «Н Будівництво» / [А. Г. Бровкін, С. В. Галицька, І. А. Зарічняк (відп. за вип.), В. А. Якушко ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2010. – 597, [1] с.

454. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Таблиці етнічних типових поділів / [авт.-уклад.: А. Г. Бровкін, Л. В. Головіна, І. А. Зарічняк ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007. – 279, [1] с. : табл.

455. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Таблиці мовних типових поділів /[О. О. Сербін (керівник), І. І. Багрій (автор-укладач, відп. за вип.) ; голов. ред. В. І. Попик]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2013. – 548 с.

456. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Таблиця територіальних типових поділів / [І. І. Багрій, А. Г. Бровкін, Л. В. Головіна та ін. ; голов. ред. О. С. Онищенко] ; НАН

України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2004. – 767, [1] с. : табл.

457. Рудельсон К. И. Современные документные классификации / К. И. Рудельсон ; АН СССР, Науч. совет по комплексной проблеме "Кибернетика", Гл. арх. упр. СССР [и др.]. – Москва : Наука, 1973. – 267 с.

458. Руководство по индексации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://help.live.com/help.aspx?mkt=ru-RU&project=wl_webmasters. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 28 окт. 2012 г.

459. Руководящие материалы по библиотечному делу : справочник / под ред. В. В. Серова. – Москва : Книга, 1982. – 207 с.

460. Русинов Н. В. Десятичная классификация документов, руководство и краткие таблицы / Н. В. Русинов. – Москва : [б. и.], 1924 (Типография НЕРКИ). – 205 с.

461. Русинов Н. В. Десятичная классификация книг : таблицы и метод. указания / Н. В. Русинов ; под ред. проф. Е. И. Шамурина ; Всес. кн. палата. – Москва : [б. и.], 1944. – 156 с.

462. Сальнова А. В. Греческо-русский и Руссо-греческий словарь / А. В. Сальнова. – Москва : Рус. яз. ; Медиа, 2005. – 711 с.

463. Сборник нормативных и методических материалов по УДК / Гос. комитет СССР по науке и технике, Гос. публ. науч.-технич. б-ка СССР ; [ред. кол.: Борисова Н. Д. и др.]. – Москва : ГПНТБ СССР, 1982. – 521, [1] с.

464. Севальников А. Ю. Онтология Аристотеля и квантовая реальность / А. Ю. Севальников // Полигнозис. – Москва, 1998. – № 4. – С. 27–43.

465. Секст Эмпирик. Сочинения : в 2 т. Т. 2. / Секст Эмпирик ; [общ. ред., вступ. ст. и пер. с древнегреч. А. Ф. Лосева]. – Москва : Мысль, 1976. – 421 с.

466. Селиванова Ю. Г. Проблема совместимости классификационного и дескрипторного языков : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03

/ Селиванова Юлия Генадиевна ; Ленинград. гос. ин-т культуры им. Н. К. Крупской. – Ленинград, 1989. – 16 с.

467. Семёнов В. В. Уроки Платона. Наука и политики : [монография] / В. В. Семёнов. – Пущино : Фотон-век, 2011. – 159 с.

468. Семеновкер Б. А. Библиографические памятники Византии / Б. А. Семеновкер. – Москва : Археогр. центр, 1995. – 224 с.

469. Сен-Викторский Г. О Божественном предопределении / Гуго Сен-Викторский ; [пер и прим. Е. В. Антонова] // Знание за пределами науки. – Москва, 1996. – С. 294–298.

470. Сен-Викторский Г. О созерцании и его видах: о пяти способах познания Бога / Гуго Сен-Викторский ; [пер., прим. и послесл. М. А. Гарнцева] // Знание за пределами науки. – Москва, 1996. – С. 304–314.

471. Сен-Викторский Г. Семь книг назидательного обучения, или Дидаскаликон / Гуго Сен-Викторский ; [пер. с лат. Ю. П. Малинина] // Антология педагогической мысли христианского Средневековья. – Москва, 1994. – Т. 2. – С. 52–93.

472. Сенека Луцій Антей. Моральні листи до Луцілія / Сенека Луцій Антей ; пер. з лат. А. Солодомори. – Київ : Основи, 1995. – 603 с.

473. Сен-Симон А. Катехизис промышленников / Сен-Симон // Родоначальники позитивизма / пер. И. А. Шапиро. – Санкт-Петербург, 1910. – Вып. 2. – С. 3–71.

474. Сенченко М. І. Книжкова палата України : історія і сьогодення, 1919–2004 / М. Сенченко. – 2-е вид., випр. і доп. – Київ : Кн. палата України, 2004. – 163, [1] с.

475. Сенченко М. І. На черзі кооперативна каталогізація / М. Сенченко // Вісн. Кн. палати. – 1997. – № 8. – С. 3–4.

476. Сенченко Н. М. Історія становлення та розвитку державної бібліографії України (1919–1969 рр.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / Сенченко Наталія Миколаївна ; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – Київ, 1999. – 173 арк.

477. Сербин О. О. Библиотечные классификации в их историко-структурном развитии: украинский опыт / Олег Сербин // Библиотечное дело. – 2013. – № 1 (187). – С. 19 – 21.

478. Сербин О. О. Библиотечные классификации в Украине: проблемы и их решение / О. О. Сербин // Библиотеки в информационном пространстве : проблемы и тенденции развития : материалы III Междунар. науч.-практич. конф. молодых ученых и специалистов (Минск, 1–2 нояб. 2011 г.) [Электронный ресурс] / Нац. акад. наук Беларуси, Центр. науч. б-ка им. Якуба Коласа ; [ред. кол.: Л. А. Авгуль, Н. Ю. Берёзкина (отв. ред.), О. М. Дрозд и др. ; библиогр. ред. Е. А. Бондаренко ; ред. М. М. Лис]. – Электрон. дан. – Минск : Ковчег, 2011. – 1 электрон. опт. диск (CD ROM) ; 12 см. – Систем. требования : IBM- совместимый PC ; 256 Мб RAM ; VGA ; Windows 2000 / xp / Vista ; CD ROM дисковод ; мышь. – Загл. с экрана. – С. 170–173.

479. Сербин О. О. Идея разделения властей в учении Платона и Аристотеля (в аспекте развития классификаций наук) / Олег Сербин, Людмила Галаган // Ноосфера и цивилизация. – Донецьк, 2012. – Вип. 1 (13). – С. 11–18.

480. Сербин О. О. Инновационность подходов индексирования как механизм развития библиотечных поисковых инструментов / О. О. Сербин // Библиотека и общество: история, реальность, перспективы взаимодействия : материалы IV Междунар. науч.-практич. конф. молодых ученых и специалистов, Минск, 1–2 нояб. 2012 г. [Электронный ресурс] / Нац. акад. наук Беларуси, Центр. науч. б-ка им. Якуба Коласа. – Электрон. дан. – Минск : Ковчег, 2012. – 1 электрон. опт. диск (CD ROM) ; 12 см. – Загл. с экрана. – С. 198–200.

481. Сербин О. О. Исследование эволюции классификационных систем как свидетельство когнитивности науки о книге / Олег Сербин // Книжная культура. Опыт прошлого и проблемы современности : к 90-летию Научно-исследовательского института книговедения в Петрограде :

материалы Междунар. науч. конф. (Москва, 24–25 нояб. 2010 г.). – Москва , 2010. – С. 293–296.

482. Сербин О. О. К вопросу о классификации наук в учении стоиков и схоластов / Олег Сербин // Ноосфера и цивилизация.– Донецьк, 2009. – Вип. 7(10). – С. 28–37.

483. Сербин О. О. Национальные таблицы Библиотечно-библиографической классификации Украины: инновационный поход / Олег Сербин // Вестн. Библ. Ассамблеи Евразии. – 2013. – № 1. – С. 48–52.

484. Сербин О. О. Некоторые аспекты развития дескрипторных информационно-поисковых языков в Украине (на примере информационно-поискового тезауруса Национальной парламентской библиотеки Украины) / Олег Сербин // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития: науч.-практ. и теорет. сб. / НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В.И. Вернадського, МААН, Сонет директоров науч. б-к и информ. центров. – Киев, 2012. – Вып. 10. – С. 200–209.

485. Сербин О. О. Некоторые аспекты систематизации литературы в Киевской Руси / ОлегСербин // Румянцевские чтения–2012 : [в 2 ч.] / Российская гос. б-ка ; [сост.: Е.А. Иванова].– Москва, 2012. – Ч. 2: Материалы Всероссийской науч. конф. (17–18 апр. 2012 г.). – С. 214–219.

486. Сербин О. О. Особенности фасетной классификации документов в условиях современной трансформации содержания науки о книге / О. О. Сербин // Берковские чтения – 2015. Книжная культура в контексте международных контактов : материалы III Междунар. науч. конф. (Минск, 26–27 мая 2015 г.) / сост.: Л. А. Авгуль, Д. Н. Бакун. – Минск; Москва. – С. 457–462.

487. Сербин О. О. Первая документная классификация на украинском языке: исторический обзор и анализ структуры / Олег Сербин // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Сер.: Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство. – 2013. – Т. 18, вип. 2 (10). – С. 19–26.

488. Сербин О. О. Подготовка УДК на украинском языке / Олег Сербин // Библиосфера. – 2013. – № 2. – С. 69–73.

489. Сербин О. О. Развитие классификационных систем как объект исследования, в аспекте эволюции и оптимизации систематизации информации / Олег Сербин // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Сер.: Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство. – 2012. – Т. 17, вип. 2 (8). – С. 134–140.

490. Сербин О. О. Систематизирование и систематизация в контексте научной обработки документов / О. О. Сербин // Библиотека и общество: проблемы и направления развития : материалы V Междунар. науч.-практ. конф. молодых ученых и специалистов, Минск, 30–31 окт. 2013 г. [Электронный ресурс] / Нац. акад. наук Беларуси, Центр. науч. б-ка им. Якуба Коласа ; [редкол.: Л. А. Авгуль, А. И. Груша (отв. ред.), О. М. Дрозд, и др. ; библиогр. ред.: О. С. Платковская, И. П. Городко ; ред. М. М. Лис]. – Электрон. дан. – Минск : Ковчег, 2014. – 1 электрон. опт. диск (CD ROM) ; 12 см. – Систем. требования : IBM-совместимый PC ; 256 Мб RAM ; VGA ; Windows 2000 / xp / Vista ; CD ROM дисковод ; мышь. – Загл. с экрана. – С. 214–217.

491. Сербин О. О. Современная систематизация в контексте развития технологических аспектов индексирования и поиска документов / О. О. Сербин // Бібліятэчны вестнік : зб. арт. / Нац. б-ка Беларусі ; [склад.: Л. Г. Кірухіна, М. Г. Пшыбытка]. – Мінск, 2013. – Вып. 5. – С. 123–131.

492. Сербин О. О. Состояние библиотечных классификаций в Украине: надёжность реалий – в реалистичности надежд / Олег Сербин // Науч. и техн. б-ки. – 2013. –№ 6. – С. 76–83.

493. Сербин О. О. Суть и значение оптимизации информации в контексте развития современной библиотечной систематизации / О. О. Сербин // Бібліятэчны вестнік : зб. арт. / Нац. б-ка Беларусі ; [склад.: Л. Г. Кірухіна, М. Г. Пшыбытка]. – Мінск, 2013. – Вып. 4. – С. 43–49.

494. Сербин О. О. Тенденции развития классификационных информационно-поисковых языков в Украине (конец XX – начало XXI ст.) / Олег Сербин // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Сер.: Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство. – 2010. – Т. 15, вип. 21. – С. 208–216.

495. Сербин О. О. Теологический характер классификации наук в период Средневековья / Олег Сербин // Ноосфера и цивилизация. – Донецьк, 2010. – Вып. 8/9 (11). – С. 66–73.

496. Сербин О. О. Чтение и его систематизация в контексте развития классифицирования научного знания / Олег Олегович Сербин // Кітап. Уақыт. Қоғам : IV халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары = Книга. Время. Общество : материалы IV междунар. науч.-практ. конф. / құраст. М. А. Таженова ; бас ред. Н. Р. Аршабеков. –Павлодар, 2015. – Б. 106–111.

497. Сербин О. О. Эволюция классификаций наук, как предпосылка и мотивация развития информационно-поисковых языков систематизации книг (в аспекте генезиса древнегреческих мыслителей) / Олег Сербин // Наука о книге, традиции и инновации : к 50-летию сборника «Книга. Исследования и материалы» : материалы XII междунар. науч. конф. по проблемам книговедения (Москва, 28–30 апреля 2009 г.) : в 4 ч. – Москва, 2009. – Ч. 1. – С. 283–285.

498. Сербін О. О. Аналітичний огляд історії розвитку класифікаційної думки, як свідчення еволюції систематизаційних підходів управління інформацією / Олег Сербін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2010. – № 28. – С. 639–649.

499. Сербін О. О. Бібліотечна класифікація сьогодні, як традиційно-інноваціний механізм систематизації / О. О. Сербін // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали 3-ї наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 29 верес. 2011 р., Львів / Нац. ун-т «Львівська політехніка», наук.-техніч. б-ка. – Львів, 2011. – С. 392–397.

500. Сербін О. О. Бібліотечна систематизація сьогодні: новаторство підходів в традиційності досвіду / О.О. Сербін // Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства : матеріали п’ятої міжнар. науково наук.-практ. конф., Львів 11–12 верес. 2013 р. / відп. за вип. Н. Е. Кунанець. – Львів, 2013. – С. 127–133.

501. Сербін О. О. Бібліотечно-бібліографічна класифікація : не лише актуальна, а й перспективна / О. Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 4. – С. 21–25.

502. Сербін О. О. Бібліотечно-бібліографічні класифікації: історична еволюція та сучасні тенденції розвитку : [монографія] / О. Сербін ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. О. С. Онищенко. – Київ : НБУВ, 2009. – 139 с.

503. Сербін О. О. Вдосконалення процесів систематизації як невід’ємна складова формування електронних ресурсів сучасної бібліотеки / О. О. Сербін // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Венрнадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів-членів МААН. – Київ, 2014. – С. 332–335.

504. Сербін О. О. Вчення Ніколая Кузанського як концепція змістовності принципів ієрархії та згортання/розгортання інформації / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 4. – С. 39–45.

505. Сербін О. О. Еволюція схоластичної класифікації наук в рамках еманації теологічного вчення / Олег Сербін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2009. – № 23. – С. 27–34.

506. Сербін О. О. Ефективність бібліотечної систематизації в контексті автоматизації традиційних процесів аналітико-синтетичного опрацювання документів / Олег Сербін, Світлана Галицька // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – № 38. – С. 154–169.

507. Сербін О. О. Загальна система знань людини в Енциклопедії Дідро та Д’Аламбера як модель систематизаційної організації в епоху Просвітництва / Олег Сербін // Українська енциклопедистка : матеріали Третьої міжнар. наук. конф. (м. Київ, 22–23 жовт. 2013 р.). – Київ, 2014. – С. 147–162.

508. Сербін О. О. Згортання/розгортання інформації, як спосіб уніфікації і представлення знання в Веб-орієнтованому середовищі / Олег Сербін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2010. – № 27 – С. 22-30.

509. Сербін О. О. Індексування інформації як ефективна складова пошукових інструментів / Олег Сербін // Матеріали третьої міжнародної конференції молодих вчених «Учений інформаційного покоління: інновації, традиції та перспективи». – Київ, 2012. – С. 13–15.

510. Сербін О. О. Історико-технологічні особливості еволюції систематичного каталогу бібліотеки: досвід майбутнього у новизні минулого / Олег Сербін // Бібл. вісн. – 2012. – № 4. – С. 3–12.

511. Сербін О. О. Історія, сучасний стан та перспективи розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Сербін Олег Олегович ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського – Київ, 2008. – 16 с.

512. Сербін О. О. Класифікаційна система наук Аристотеля: аналіз дуалістичного генезису старогрецького мислителя / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 3. – С. 39–43.

513. Сербін О. О. Класифікаційна схема основних розділів Енциклопедії Дідро та д’Аламбера з позиції представлення змісту наукової думки / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2012. – № 7. – С. 38–43.

514. Сербін О. О. Класифікація Двокрапкою та її автор – взаємозв’язок в еволюційності епохи / О. Сербін, І. Перенесієнко // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 9. – С. 13–16.

515. Сербін О. О. Класифікація наук Демокрита в аналітичному представленні структури атомістичного вчення / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2008. – № 8. – С. 32–36.

516. Сербін О. О. Класифікація наук Платона (у парадигмі структурного цілого) / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 1. – С. 31–34.

517. Сербін О. О. Класифікація природи Йоана Скотта Еріугени, як систематизаційне представлення діалектичності науки / О. Сербін // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. 15, ч. 2. – С. 275–284.

518. Сербін О. О. Конгломерат інформаційно-пошукових мов як консолідаційна модель загального механізму впорядкування та пошуку бібліографічної інформації / О. Сербін // Бібл. вісн. – 2008. – № 1. – С. 3–10.

519. Сербін О. О. Концептуальне представлення предметності тріади з позиції класифікації наук стоїків / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2010. – № 1. – С. 37–42.

520. Сербін О. О. Концепція нової системи класифікації як спроба вдосконалення систематизації інформаційних ресурсів / О. Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 10. – С. 13–15.

521. Сербін О. О. Оптимізація інформації, як передумова індексування та систематизації в рамках еволюції структури і функцій бібліотечної науки / Олег Сербін // Бібл. вісн. – 2010. – № 5. – С. 16-24.

522. Сербін О. О. Підвищення ефективності пошукових інструментів у контексті розвитку індексування інформаційних ресурсів / Олег Сербін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 35. – С. 39–48.

523. Сербін О. О. Процеси систематизації в умовах адаптації до сучасних вимог інформаційного пошуку / Олег Сербін, Світлана Галицька // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – № 33. – С. 341–357.

524. Сербін О. О. Розвиток таблиць класифікації НБУВ як відображення інноваційної трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності / Олег Сербін, Світлана Галицька // Бібл. вісн. – 2012. – № 6. – С. 15–19.

525. Сербін О. О. Система десяткової класифікації українською мовою: історія та структурний аналіз / О. Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 10. – С. 19–22.

526. Сербін О. О. Система управління знаннями, як складова наукотворення / Олег Сербін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2011. – Вип. 32. – С. 349–357.

527. Сербін О. О. Систематизація в добу Київської Русі: аналітичний погляд крізь об’єктив каталогізаційної мотивації / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 8. – С. 26–31.

528. Сербін О. О. Систематизація в контексті аналітико-синтетичного опрацювання інформації: індикатор якості результату в проекції на цілісність процесу / О. Сербін // Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири» : зб. матеріалів / Укр. бібл. асоц. ; [редкол. : В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. В. Загуменна та ін.]. – Електрон. вид. – Київ, 2016. – С. 61–65.

529. Сербін О. О. Систематизація бібліографічної інформації засобами концептуальних моделей знань / Олег Сербін // Бібл. вісн. – 2011. – № 1. – С. 25–36.

530. Сербін О. О. Систематизація інформації в контексті розвитку класифікацій наук : монографія / Олег Сербін. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2015. – 431 с.

531. Сербін О. О. Систематизація інформації: процес чи спосіб організації знань? / Олег Сербін // Матеріали четвертої міжнародної конференції молодих вчених «Наукова молодь в умовах розвитку соціокомунікативної сфери». – Київ, 2013. – С. 10–13.

532. Сербін О. О. Систематизація науки і теології в класифікації Фоми Аквінського / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2010. – № 6. – С. 32–36.

533. Сербін О. О. Систематизація цифрових ресурсів в контексті формування електронного каталогу / О. О. Сербін // Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів-членів МААН. – Київ, 2013. –С. 370–372.

534. Сербін О. О. Систематизація читання, як наслідок формування класифікаційної системи (на прикладі класифікації наук Гуго Сен-Вікторського) / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 8. – С. 33–37.

535. Сербін О. О. Систематичність та систематизаційність організації інформації як основні принципи відображення наукового знання в межах каталогу сучасної бібліотеки / Олег Сербін // Бібл. вісн. – 2012. – № 2. – С. 3–10.

536. Сербін О. О. Скорочений варіант «Рубрикатора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»: оптимізація та уніфікація процесів індексування інформаційних ресурсів / О. Сербін // Бібл. вісн. – 2014. – № 3. – С. 13–20.

537. Сербін О. О. Специфіка процесів систематизації в контексті сучасних вимог інформаційного пошуку / Олег Сербін, Світлана Галицька // Бібліотека і розвиток доступу до правової та соціально значущої інформації : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. «Інноваційна модель наукової бібліотеки XXI століття» (Київ, 9–10 жовт. 2012 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2012. – С. 118–122. – Додаток до зб. наук. пр. «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Вип. 33.

538. Сербін О. О. Структурний огляд та аналіз класифікаційної системи Йоана Еріугени / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2010. – № 3. – С. 31–34.

539. Сербін О. О. «Таблиці…» Каллімаха: бібліотечна систематизація крізь призму класифікації наук / О. Сербін // Бібл. вісн. – 2009. – № 5. – С. 30–34.

540. Сербін О. О. «Таблиця відповідності скорочених варіантів УДК і ББК», як приклад спроби консолідації різно-структурних класифікаційних систем / Олег Сербін // Бібл. вісн. – 2011. – № 4. – С. 29–32.

541. Сербін О. О. Якість індексування інформаційних ресурсів у контексті освітньо-кваліфікаційного рівня систематизатора / О. Сербін // Молодь. Наука. Інновації : зб. матеріалів V міжнар. наук. конф. молодих учених "Сучасні інформаційні технології в бібліотечній справі" (15 трав. 2014 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – С. 68–69.

542. Систематизация документов. Общие требования : инструкт.-метод. указания / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина ; сост. Э. Р. Сукиасян. – Москва : Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, 1985. – 68 с.

543. Систематизация и систематический каталог : сб. науч. тр. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина ; сост. Э. Р. Сукиасян. – Москва : Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, 1987. – 139 с.

544. Систематизация произведений печати : систематический каталог / под ред. В. К. Удалова. – Харьков : Ин-т культуры, 1982. – 96 с.

545. Систематические и предметные каталоги научных библиотек : сб. науч. тр. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина ; отв. ред. Н. А. Удовенчик. – Москва : Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, 1978. – 111 с.

546. Систематический каталог в системе каталогов библиотеки : сб. науч. тр. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина. – Москва : Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, 1984. – 115 с.

547. Систематический каталог и вопросы библиотечной классификации : сб. докл. конф. б-ки АН СССР (24–25 апр. 1958 г.) / под ред.: И. В. Молодцова [и др.]. – Москва ; Ленинград : Изд-во АН СРСР, 1959. – 128 с.

548. Систематический каталог : вопросы теории и практики : сб. науч. тр. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина. – Москва : Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, 1981. – 147 с.

549. Систематический каталог : практ. пособ. / сост. Э. Р. Сукиасян. – Москва : Кн. палата, 1990. – 182 с.

550. Системи оброблення інформації. Основні поняття. Терміни та визначення : ДСТУ 2938-94. – Чинний від 1996-01-01. – Київ : Держстандарт України, 1995. – II, III, 31 с.

551. Скир А. Я. Предмет искусства в эстетике Д. Дидро / А. Я. Скир ; науч. ред. И. А. Ушацкая. – Минск : Наука и техника, 1979. – 160 с.

552. Скора Ю. Медицина в Універсальній десятковій класифікації / Ю. Скора, А. Набхан // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 10. – С. 15–19.

553. Скорочений варіант Рубрикатора НБУВ як лінгвістична основа організації інформаційних ресурсів наукової бібліотеки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/542 – Назва з екрана. – Дата перегляду: 6 березня 2016 р.

554. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник ; НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. – Київ : Ред. жур. «Бібл. вісн.», 1995. – 268 с.

555. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій : дис. ... д-ра іст. наук : 05.25.03 / Слободяник Михайло Семенович ; НАН України, Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського. – Київ, 1995. – 400 арк.

556. Словарь иностранных слов / [науч. ред. А. Г. Спиркин и др.]. – 14-е изд., испр. – Москва : Рус. яз., 1987. – 608 с.

557. Словарь философских терминов / науч. ред. проф. В. Г. Кузнецова. – Москва : ИНФРА-М, 2005. – 731 с.

558. Смирнов А. В. Философия Николая Кузанского и Ибн Араби : два типа рационализации мистицизма / А. В. Смирнов // Бог – человек – общество в традиционных культурах Востока. – Москва, 1993. – С. 156–175.

559. Современная каталогизационная терминология : толковый словарь с метод. рекомендациями / Рос. гос. б-ка ; [сост.: Т. А. Бахтурина, Э. Р. Сукиасян]. – Москва : РГБ, 1992. – 197, [1] с. : схем.

560. Современный философский словарь / под общ. ред. д.ф.н., проф. В. Е. Кемерова. – 3-е изд., испр. и доп. – Москва : Акад. проект, 2004. – 864 с.

561. Соколинский Е. К. Ю. А. Меженко : библиограф на ветрах истории / Е. К. Соколинский ; Рос. нац. б-ка. – Санкт-Петербург : Изд-во Рос. нац. б-ки, 1998. – 247 с. : портр. – (Деятели Рос. нац. б-ки).

562. Соколов В. В. Очерки философии эпохи Возрождения / В. В. Соколов. – Москва : Высш. школа, 1962. – 168 с.

563. Соколов В. В. Средневековая философия / В. В. Соколов. – Москва : Высш. школа, 1979. – 448 с.

564. Сократ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikiquote.org/wiki/Сократ. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 29 марта 2012 г.

565. Сократ. Платон. Аристотель. Юм. Шопенгауэр : биогр. повествования / сост., общ. ред. и послесл. Н. Ф. Болдырева. – Челябинск : Урал, 1995. – 397, [2] с. – (Биографическая серия, 1890–1915 ; т. 9).

566. Сокращённые таблицы десятичной библиографической классификации / изд. Междунар. библиогр. ин-та ; пер. с фр. под ред. и с предисл. Б. С. Боднарского. – Москва : Кн. маг. «Труд», 1910. – 17, [50] с.

567. Сокулер Е. А. Семантика и онтология: к интерпретации некоторых моментов концепций Р. Карнапа и Л. Витгенштейна / Е. И. Сокулер // Труды научно-исследовательского семинара Логического центра Института философии РАН. – Москва, 1999. – С. 49–59.

568. Соловьёв В. С. Собрание сочинений. Т. 10 / Владимир Сергеевич Соловьёв ; под ред. С. М. Соловьёва и Э. Л. Радлова. – Санкт-Петербург : Просвещение, 1900. – LIV, 527 с.

569. Соловьёва Л. С. Некоторые общие принципы в организации и методике классификаций Дьюи и УДК / Л. С. Соловьёва // Науч. и техн. б-ки. – 1998. – № 1. – С. 104–106.

570. Солонин Ю. Н. Декарт: образ философа в образе эпохи / Ю. Н. Солонин // История Новой философии. Декарт: его жизнь, сочинения и учение – Санкт-Петербург, 1994. – С. 503–523.

571. Солонська Н. Г. Питання каталогізації за поглядами дослідників і фахівців 20-х – початку 30-х років (на матеріалах «Бібліологічних вістей» і «Журналу Бібліотекознавства та бібліографії») / Н. Солонська // Бібл. вісн. – 1997. – № 5. – С. 21–26.

572. Соляник А. А. Система документопостачання фондів бібліотек України: теоретико-методологічний аспект : дис. ... д-ра пед. наук : 07.00.08 / Соляник Алла Анатоліївна ; Харківська держ. академія культури. – Харків, 2006. – 436 арк.

573. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу / К. О. Сорока. – Харків : ХНАМГ, 2004. – 291 с.

574. Сотниченко П. А. Бібліотека Києво-Могилянської академії. Філософські джерела / П. А. Сотниченко // Від Вишенського до Сковороди / АН УРСР, Ін-т філософії ; [відп. ред. В. М. Нічик]. – Київ, 1972. – С. 47–54.

575. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : нац. доп. / НАН України, Секція сусп. і гуманіт. наук, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; заг. ред. В. М. Гейць. – Київ : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.

576. Соціогуманітарні дослідження у Національній академії наук України. 2004–2008 : звіт Секції сусп. і гуманіст. наук НАН України до 90-річчя Нац. акад. наук України / НАН України, Секція сусп. і гуманіт. наук, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [ред. кол.: В. М. Литвин (голова) та ін.]. – Київ, 2008. – 372 с.

577. Спенсер Г. …Классификация наук : со ст.: О причинах разногласия с философией Конта / Герберт Спенсер ; пер. [и предисл.] Н. Л. Тиблена. – Санкт-Петербург : Н. Л. Тиблен, 1866. – [2], III, [3], 64 с.

578. Справочник по УДК [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://teacode.com/online/udc/. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 5 марта 2013 г.

579. Стандартизація та суміжні види діяльності. Терміни та визначення основних понять : ДСТУ 1.1:2001. – Чинний від 2001-07-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2003. – II, III, 62 с.

580. Стандарты по библиотечному делу : сборник / сост. Захарчук Т. В., Петрова Л. И., Завадская Т. А. [и др.]. – Санкт-Петербург : Профессия, 2000. – 512 с.

581. Степанова А. С. Физика стоиков: доминирующие принципы онтокосмологической концепции / А. С. Степанова. – Санкт-Петербург : Изд-во СПб ун-та, 2005. – 164 с.

582. Степанова А. С. Философия Древней Стои / А. С. Степанова. – Санкт-Петербург : Алетея, 1995. – 272 с.

583. Стокяло В. А. Гносеология Фомы Аквинского и ее интерпретация западно-германскими неотомистами : автореф. дис. ... канд. филос. наук / Стокяло Валентин Андреевич ; Моск. ун-т. – Москва, 1967. – 15 с.

584. Столяров А. А. Раннестоический корпус текстов: принципы формирования и основные издания / А. А. Столяров // Вестн. Рос. гуманит. науч. фонда. – 1997. – № 3. – С.155–162.

585. Столяров Д. Д. Экономические взгляды Аристотеля : автореф. дис. … канд. экон. наук / Столяров Дмитрий Дмитриевич ; АН УзССР, Ин-т экономики, Ташк. гос. ун-т им. В. И. Ленина. – Ташкент, 1961. – 20 с.

586. Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки : тези доп. міжнар. наук. конф. (8–10 жовт. 1996 р.) / [редкол.: Л. А. Дубровіна та ін.]. – Київ : [б. в.],1996. – 136 с.

587. Страховий фонд документації. Терміни та визначення понять : ДСТУ 33.002:2007. – Чинний від 2009-01-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2009. – II, III, 22 с.

588. Стрішинець Н. В. Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема : бібліотекознавчий аспект / Н. В. Стрішинець ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 2011. – 501 с.

589. Сукиасян Э. Р. Анализ содержания и структуры начального класса универсальных классификационных систем / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 1999. – № 3. – С. 53–56.

590. Сукиасян Э. Р. ББК и мировая классификационная практика / Э. Р. Сукиасян // Сов. библиотековедение. – 1991. – № 2. – С. 35–40.

591. Сукиасян Э. Р. Библиотечные каталоги : метод. материалы / Э. Р. Сукиасян. – Москва : ИПО Профиздат, 2002. – 192 с.

592. Сукиасян Э. Р. Библиотечный каталог : метод. материалы / Э. Р. Сукиасян. – Москва : ИПО Профиздат, 2001. – 191 с. – (Серия "Современная библиотека"; вып. 19).

593. Сукиасян Э. Р. Введение в современную каталогизацию : пособ. для проф. самообразования / Э. Р. Сукиасян. – Москва : Литера, 2012. – 320 с.

594. Сукиасян Э. Р. Всероссийское совещание по вопросам ББК / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2007. – № 4. – С. 100–114.

595. Сукиасян Э. Р. Десятичная классификация Дьюи: теперь и на русском / Э. Сукиасян // Библиотека. – 2001. – № 9. – С. 11–12 : ил.

596. Сукиасян Э. Р. Классификационная практика в России: проблемы мнимые и реальные / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – № 2. – С. 59–64.

597. Сукиасян Э. Р. Классификационные системы / Э. Р. Сукиасян // Библиотечные каталоги : метод. материалы / Э. Р. Сукиасян. – Москва, 2001. – С. 51–80.

598. Сукиасян Э. Р. Классификационные системы в их историческом развитии: проблемы типологии и терминологии / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 1998. – № 11. – С. 5–16.

599. Сукиасян Э. Р. Классификационные системы в мировом информационном пространстве / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 1997. – № 2. – С. 115–124.

600. Сукиасян Э. Р. Классификационные системы в современном мире: проблемы типологии и терминологии / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 3. – С. 47–53.

601. Сукиасян Э. Р. Классификационные системы и рубрикаторы на образовательных сайтах и порталах Интернета / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2007. – № 11. – С. 21–25.

602. Сукиасян Э. Р. Классификация в национальной библиографии / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 1994. – № 7. – С. 21–34.

603. Сукиасян Э. Р. Классификация произведений печати : библиогр. указ. 1917–1965 / Э. Р. Сукиасян ; под ред. Л. М. Ивановой. – Москва : Изд. стандартов, 1966. – 100 с.

604. Сукиасян Э. Р. Консультант, эксперт при индексировании / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2010. – № 7. – С. 27–32.

605. Сукиасян Э. Р. Национальные классификационные системы России / Э. Р. Сукиасян // Вестн. Библ. Ассамблеи Евразии. – 2005. – № 2. – С. 52–56.

606. Сукиасян Э. Р. Новые таблицы ББК и библиографическая деятельность / Э. Р. Сукиасян // Мир библиографии. – 2004. – № 3. – С. 72–76.

607. Сукиасян Э. Р. Организация работы систематизатора / Э. Р Сукиасян // Науч.-техн. информация. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. – 2008. – № 8. – С. 14–22.

608. Сукиасян Э. Р. Проблемы мировой классификационной практики / Э. Р. Сукиасян // Вестн. Библ. Ассамблеи Евразии. – 2004. – № 2. – С. 74–79.

609. Сукиасян Э. Р. Сравнительный анализ моделей различных ИПЯ. Ст. 1 / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2004. – № 9. – С. 26–32.

610. Сукиасян Э. Р. Таблицы классификации / Э. Р. Сукиасян // Библиотека. – 2005. – № 4. – С. 62–65.

611. Сукиасян Э. Р. Таблицы классификации: элементы и система обозначений / Э. Р. Сукиасян // Библиотека. – 2005. – № 5. – С. 42–44.

612. Сукиасян Э. Р. Таблицы соответствия классификационных систем. Фантастические гипотезы и реальные предложения терминологии / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – № 8. – С. 36–40.

613. Сукиасян Э. Р. УДК. Возникновение, распространение в современном мире / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2006. – № 9. – С. 11–18.

614. Сукиасян Э. Р. Универсальная десятичная классификация. Возникновение, распространение в современном мире / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2006. – № 9. – С. 11–18.

615. Сукиасян Э. Р. Универсальная десятичная классификация: на пороге второго тысячелетия / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 1996. – № 3. – С. 46–55.

616. Сукиасян Э. Р. Централизованная систематизация в России. Четыре десятилетия побед и поражений / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – № 5. – С. 21–39.

617. Сукиасян Э. Р. Школа индексирования : практ. пособ. / Э. Р. Сукиасян. – Москва : Либерея–Бибинформ, 2005. – 143 с.

618. Сукиасян Э. Р. Начато издание средних таблиц ББК / Э. Р. Сукиасян // Библиотека. –2002. – № 1. – С. 63.

619. Сучасний стан УДК в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrbook.net. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 06 лют. 2016 р.

620. Схема класифікації для видань Книжкових палат / пер. з 2-го рос. вид. О. Г. Дьяковой ; [Всесоюзная книжная палата]. – Харків : [б. в.], 1939. – 27 с.

621. Схема класифікації, що застосовується у виданнях Книжкової палати УРСР. – [Харків], [1936]. – XXII, [2] с.

622. Схема классификации книжных фондов библиотек / Киевск. окруж. дом офицеров Сов. Армии, Библиотека. – Київ : [б. в.], 1956. – 29 с.

623. Таблиці бібліотечної класифікації для масових бібліотек / під ред. З. М. Амбарцумяна ; пер. з 2-го рос. вид. з доп. для б-к УРСР М. І. Багрича і З. І. Зібіної. – Харків : Кн. палата УРСР, 1961. – 199 с.

624. Таблиці бібліотечної класифікації для масових бібліотек / ред. З. М. Амбарцумян ; пер. з 3-го рос. вид. з доп. для б-к УРСР Р. Г. Кузьменко ; [Кн. палата УРСР]. – Харків : Ред.-вид. від. Кн. палати УРСР, 1971. – 262 с.

625. Таблиці бібліотечної класифікації для масових бібліотек / під ред. З. М. Амбарцумяна ; пер. з 3-го рос. вид. з доп. для мас. б-к УРСР. – Харків, 1975. – 239 с.

626. Таблицы библиотечной классификации для массовых библиотек / под ред. З. Н. Амбарцумяна. – 3-е изд. – Москва : Книга, 1973. – 237 с.

627. Таблицы библиотечной классификации для областных библиотек / ред. З. Н. Амбарцумян. – Москва : Всесоюз. кн. палата, 1963. – 252 с.

628. Тажуризина З. А. Философия Николая Кузанского / З. А. Тажуризина. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 148 с.

629. Тезинова Е. И. Разработка национальной украинской тематики на основе ББК / Е. И. Тезинова // Проблемы внедрения библиотечно-библиографической классификации : сб. науч. тр. / под ред. Г. И. Аржаной. – Москва, 1973. – Вып. 1, ч. 2. – С. 26–35.

630. Тепляков Н. Н. История психологии. Атомистическая теория Демокрита или математические начала психологии : монографія / Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова. – Одесса : ЧП ТМСИ, 2007. – 176 с.

631. Терминологический словарь по библиотечному делу и смежным отраслям знания / сост.: З. Г. Высоцкая (отв. ред.). – Москва : Б-ка по естественным наукам РАН, 1995. – 268 с.

632. Термінологічна робота. Словник термінів. Частина 1. Теорія та використання : ДСТУ ISO 1087-1:2007 (ISO 1087-1:2000, IDT). – Чинний від 2008-07-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2008. – II, III, IV, V, 36 с.

633. Технічний захист інформації. Терміни та визначення : ДСТУ 3396.2-97. – Чинний від 1998-01-01. – Київ : Держстандарт України, 1997. – II, III, 16 с.

634. Тимошенко В. Е. Материализм Демокрита / В. Е. Тимошенко ; Акад. наук СССР, Ин-т философии. – Москва : Изд-во Акад. наук СССР, 1959. – 96 с.

635. Тома Аквінський. Коментарі до Аристотелевої «Політики» / Тома Аквінський ; пер. з лат. О. Кислюк ; [авт. передм. В. Котусенко]. – 2-е вид. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 796 с.

636. Торговля // История в Энциклопедии Дидро и Д’Аламбера. – Ленинград, 1978. – С. 139–160.

637. Трахтенберг О. В. Очерки по истории западно-европейской средневековой философии / О. В. Трахтенберг. – Москва : Госполитиздат, 1957.– 254 с.

638. Тронский И. М. История античной литературы / И. М. Тронский. – Москва : Высш. шк., 1988. – 464 с.

639. Удалова В. До публікації україномовних таблиць Універсальної десяткової класифікації / В. Удалова // Вісн. Кн. палати. – 1999. – № 11. – С. 13–14.

640. Универсальная десятичная классификация : сокр. табл. / сост.: Л. А. Летучева, Н. Ф. Кузнецова ; ЦНИИинформации и техн.-экон. исследований. – 2-е изд. – Москва : Машиностроение, 1978. – 81 с.

641. Универсальная десятичная классификация : сред. изд. / общ. ред. Морозова И. В. ; ГПНТБ СССР. – Москва : «Союзтеапром» М-ва культуры СССР, 1968. – 671 с.

642. Універсальна десяткова класифікація (друге видання) : інформ. повідомл. // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 10. – С. 29.

643. Універсальна десяткова класифікація (УДК). Основна таблиця : 0/3 Загальний відділ. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки / Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова» ; [пер з англ. підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.]. – 2-ге вид., виправл. і доп. – Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. – 383 с.

644. Універсальна десяткова классифікація : у 2 кн. Кн. 1. Таблиці : пер. з англ. / гол. ред. М. І. Сенченко ; USD Consortium, Кн. палата України. – Київ : Кн. палата України, 2000. – 932 с.

645. Философия в «Энциклопедии» Дидро и Д'Аламбера / [пер. и примеч. Н. В. Ревуненковой] ; под общ. ред. А. Д. Люблинской ; отв. ред. А. Д. Люблинская. – Ленинград : Наука, 1978. – 318 с. – (Памятники исторической мысли).

646. Философия природы в античности и в средние века = Philosophy of nature in antiquity and the middle ages : [сборник] / РАН, Ин-т философии ; ред. П. П. Гайденко и В. В. Петров ; [пер. с древнегреч., ст., коммент.: Т. Ю. Бородай и др. ; пер. с латин., ст., коммент.:.. В. П. Гайденко и др.]. – Москва : Прогресс-Традиция, [2000]. – 605, [2] с.

647. Философия природы в античности и в средние века = Natural philosophy in Antiquity and the Middle Ages. Ч. 1 / РАН, Ин-т философии ; ред.: П. П. Гайденко, В. В. Петров. – Москва : ИФРАН, 1998. – 274 с.

648. Философский словарь / [авт.-сост.: И. В. Андрущенко и др.]. – Киев : А.С.К., 2006. – 1056 с. – (Новые словари).

649. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е. Ф. Губский [и др.]. – Москва : ИНФРА-М, 2005. – 576 с. – (Библиотека словарей "ИНФРА-М").

650. Фишер К. История Новой философии. Декарт: Его жизнь, сочинения и учение / К. Фишер. – Санкт-Петербург : Мифрил, 1994. – 560 с.

651. Фишер К. История новой философии: введение в историю новой философии. Фрэнсис Бэкон Верлуамский / К. Фишер // Фрэнсис Бэкон Верлуамский: реальная философия и ее эпоха. – Москва , 2003. – С. 217–536.

652. Філософський енциклопедичний словник / Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ ; гол. ред. В. І. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.

653. Фома Аквинский. Сумма теологии / Фома Аквинский ; пер. и прим. К. В. Бандуровский // Антология средневековой мысли : в 2 т. – СПб., 2002. – Т. 2. – С. 144–184.

654. Фома Аквинский. Сумма теологии. Ч. 2-1, вопр. 1–48 / Фома Аквинский. – Киев : Эльга-Ника-центр ; Москва : Элькор-МК, 2002. – 572 с.

655. Формирование лингвистического обеспечения информационной системы по культурному наследию / Б. В. Добров, В. В. Иванов, Н. В. Лукашевич, В. Д. Соловьев // Научный сервис в сети Интернет: технологии параллельного программирования : сб. тр. конф. – Новороссийск, 2006. – С. 257–259.

656. Фришко В. Традиційні й електронні каталоги: взаємодія та перспективи / В. Фришко // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ,1997. – С. 78–79.

657. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / М. Фуко ; пер. с фр. В. П. Визгина. – Санкт-Петербург : A-cad, 1994. – 406 с.

658. Функе Ф. Книговедение. Исторический обзор книжного дела / Ф. Функе ; пер. с нем. Б. П. Боссарта ; под ред., со вступ. ст. и доп. Е. Л. Немировского. – Москва : Высш. школа, 1982. – 296 с.

659. Халкидский Я. Комментарии на диалоги Платона / Ямвлих Халкидский ; пер. с древнегреч., вступ. ст., коммент. и указ. имен

Р. В. Светлов. – Санкт-Петербург : Алетея, 2000. – 319 с. – (Серия «Античная библиотека. Античная философия»).

660. Харитоненко К. Особливості створення Алфавітно-предметного покажчика до другого україномовного видання УДК / К. Харитоненко // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 4. – С. 8–9.

661. Християнство (теология и политика) // История в Энциклопедии Дидро и Д'Аламбера. – Ленинград, 1978. – С. 111–123.

662. Централизованная классификация по УДК : (методика индексации и техника использования). – Москва : ГПНТБ СССР, 1967. – 95 с.

663. Чалая З. Проблемы театра в эстетике Дидро : попул. очерк / Зинаида Чалая. – Москва : Гослитиздат, 1936. – 171, [2] с., 1 с. объявл.

664. Чан Тхи Кью. Эволюция структуры науки и библиотечная классификация (вопросы библиотечной классификации естественных и общественных наук в СРВ) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Чан Тхи Кью ; РАН, Ин-т истории естествознания и техники им. С. И. Вавилова. – Москва, 1993. – 26 с.

665. Чанышев А. Н. Аристотель / А. Н. Чанышев. – 2-е изд., доп. – Москва : Мысль, 1987. – 221 с. – (Мыслители прошлого : МП).

666. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней и средневековой философии : [учеб. для филос. фак. ун-тов и аспирантов вузов по курсу "История философии"] / А. Н. Чанышев. – Москва : Высш. школа, 1991. – 510, [2] с.

667. Чачко А. До розробки тезауруса з бібліотекознавства / А. Чачко, Н. Стельмах // Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек : матеріали доп. міжнар. наук. конф. (Київ, 14–17 жовт. 1997 р.). – Київ, 1997. – С. 13–18.

668. Человек // История в Энциклопедии Дидро и Д'Аламбера. – Ленинград, 1978. – С. 87–88.

669. Черняков А. Г. Онтология времени. Бытие и время в философии Аристотеля, Гуссерля и Хайдеггера / А. Г. Чепняков ; Высш. религиоз.-

филос. шк. – Санкт-Петербург : Высш. религиоз.-филос. шк. (ВРФШ), 2001. – 458, [1] с. : ил.

670. Честертон Г. К. Вечный человек : [сб.] / Г. К. Честертон ; [авт. вступ. ст. Н. Трауберг ; пер. с англ.]. – Москва : Политиздат, 1991. – 544 с.

671. Чистяков Г. П. Эллинистический Мусейон (Александрия, Пергам, Антиохия) / Г. П. Чистяков // Эллинизм: восток и запад. – Москва, 1992. – С. 298–315.

672. Шадріна Н. О. Сучасні проблеми організації предметного каталогу з медицини / Н. О. Шадріна // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи : матеріали міжнар. наук. конф. (10–12 жовт. 1995 р.) / [редкол. : О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін.]. – Київ, 1995. – С. 19–20.

673. Шамурин Е. И. Очерки истории библиотечно-библиографической классификации : в 2 т. Т. 1 / Е. И. Шамурин ; Всесоюз. книжная палата. – Москва : Изд-во Всесоюз. кн. палаты, 1955. – 399 с.

674. Шамурин Е. И. Очерки истории библиотечно-библиографической классификации : в 2 т. Т. 2 / Е. И. Шамурин ; Всесоюз. книжная палата. – Москва : Всесоюз. книжная палата, 1959. – 563 с.

675. Шамурин Е. И. Систематический каталог и его организация / Е. И. Шамурин. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Москва : Сектор общих изданий ОНТИ, 1939. – 192 с. – (Серия руководств по техминимуму для работников технических б-к / НИСИЗ НКТП СССР, Гос. науч. библиотека, Отд. подготовки кадров / под общ. ред. Б. А. Санто и Л. Я. Кацнельсона ; вып. 4).

676. Шведкова Е. Л. К проблеме создания Национального тезауруса / Е. Л. Шведкова // Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-пошукові системи : матеріали міжнар. наук. конф. (10–12 жовт. 1995 р.) / [редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін.]. – Київ, 1995. – С. 7–8.

677. Швецова-Водка Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій / Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне : [б. в.], 2001. – 438 с.

678. Швецова-Водка Г. Н. Общая теория документа и книги : учеб. пособ. / Г. Н. Швецова-Водка. – Москва ; Киев : Рыбари ; Знання, 2009. – 487 с.

679. Шеллинг Ф. В. Й. Введение к наброску системы натур-философии / Ф. В. Й. Шеллинг // Сочинения : в 2 т. / Ф. В. Й. Шеллинг. – Москва, 1987. – Т. 1. – С. 182–226.

680. Шичалин Ю. А. Софисты / Ю. А. Шичалин // История философии. Запад–Россия–Восток. – Москва, 1995. – Кн. 1 : Философия древности и средневековья. – С. 112–113.

681. Шмутцер Э. Галилео Галилей / Э. Шмутцер, В. Шютц ; пер. с нем. Н. В. Мицкевича ; под ред. Г. М. Идлиса. – Москва : Мир, 1987. – 140 с.

682. Шохин В. К. «Онтология»: рождение философской дисциплины / В. К. Шохин // Историко-философский ежегодник’99. – Москва, 2001. – С. 117–126.

683. Штекль А. История средневековой философии / А. Штекль. – Санкт-Петербург : Алетейя, 1996. – 320 с.

684. Штефан І. П. Універсальна десяткова класифікація (УДК) в культурно-історичному контексті України / І. П. Штефан // Бібліографознавство: теорія і практика : зб. наук. пр. / КДІК. – Київ, 1997. – С. 138–152.

685. Эйдельман Б. Ю. Библиотечная классификация и систематический каталог : учеб. пособ. для библ. фак. ин-тов культуры, пед. ин-тов и ун-тов / Б. Ю. Эйдельман. – Москва : Книга, 1977. – 311 с.

686. Электронные издания. Основные виды и выходные сведения : ГОСТ 7.83-2001. – Введ. в дейст. 2002-07-01. – Минск : Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002. – II, 14 с. – (Межгосударственный стандарт).

687. Ancient Philosophers [Electronic resource]. – Access mode: http://www.ablongman.com/kolak/kola.pdf. – Title from the screen. – Date of access: 21 March 2013.

688. Bliss H. E. The organization of knowledge and the subject-approach to books / H. E. Bliss. – New York : [s. n.], 1934. – 336 p.

689. Bruijn J. de. On the relationship between description logic-based and F-Logic-based ontologies / Jos de Bruijn, Stijn Heymans // Fundam. Inform. – 2008. – № 82 (3). – P. 213–236.

690. BUBL LINK / 5:15 Macroeconomics [Electronic resource]. – Access mode: http://www.ecsocman.edu.ru/text/22072772/. – Title from the screen. Date of access: 3 October 2012.

691. BUBL LINK : Catalogue of Internet resources [Electronic resource]. – Access mode: http://bubl.ac.uk. – Title from the screen. – Date of access: 3 October 2012.

692. Cataloguing service [Electronic resource]. – Access mode: http://www.nla.gov.au/librariesaustralia/services/cataloguing/. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013

693. CiteULike [Electronic resource]. – Access mode: http://www.citeulike.org. – Title from the screen. – Date of access: 3 October 2010.

694. Cohen W. Integration of heterogeneous databases without common domains using queries based on textual similarity / W. Cohen // Proceedings of ACM SIGMOD Information Conference Management of Data. – Pisa, 1998. – P. 201–212.

695. Colon classification by S R Ranganathan. An outline with examples [Electronic resource]. – Access mode: http://www.iskoi.org/doc/colon.htm#B. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013

696. Comte A. Cours de philosophie positive / Auguste Comte. – 2-me éd. – Paris : J. B. Baillière ; New York : Baillière Bros., 1864. – 6 vol.

697. Congruence [Electronic resource]. – Access mode: http://en.wikipedia.org/wiki/Congruence. – Title from the screen. – Date of Access : 30 October 2012.

698. Cutter Expansive Classification [Electronic resource]. – Access mode: http://www.forbeslibrary.org/books/finding_guide.shtml. – Title from the screen. – Date of access: 10 January 2013.

699. Cutter Ch. A. Expansive classification. P. 1. The first six classifications / Charles Amy Cutter. – Boston : Cutter, 1891–1893. – [2], 160 p.

700. Cutter Ch. A. Expansive classification. P. 2. The seventh classification / Charles Amy Cutter. – Boston : Cutter, 1898. – 174 p.

701. Dawe M. Melvil Dewey : seer: inspirer: doer, 1851–1931 / Grosvenor Dawe Margaret Zenk, Roby Bair. – New York : Melvil Dewey Biografy, 1932. – 391 p.

702. DDC 23: four printed volumes help keep your collections organized [Electronic resource]. – Access mode: https://www.oclc.org/dewey/versions/ print.en.html. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

703. Dewey Decimal Classification [Electronic resource]. – Access mode: URL: http://www.oclc.org/dewey/resources/summaries/deweysummaries.pdf. – Title from the screen. – Date of access: 17 January 2013.

704. Dewey decimal classification. Centennial 1876–1976. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.gutenberg.org/files/12513/12513-h/12513-h.htm#100. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

705. Dewey Services [Electronic resource]. – Access mode: https://www.oclc.org/dewey.en.html. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

706. Dewey M. Decimal classification and relative index… / M. Dewey. – 18th ed. – New York : Forest Press, 1971. – 3 vol.

707. Dewey M. Decimal classification beginnings / M. Dewey // Library Journal. – 1920. – Vol. 45. – P. 151–152.

708. Dewey M. Dewey decimal classification and relative index. Vol. 1. Introduction. Tables / devised by M. Dewey. – 20th ed. – Albany, New York : Forest Press, 1989. – 514 p.

709. Didascalicon. L’art de lire / introduction, traduction et notes par M. Lemoine. – Paris : Cerf, 1991. – 248 p.

710. Dewey decimal classification. 004-006 data processing and computer science and changes in related disciplines : rev. of en. 19 / prepared by J. Beall. – New York : [s. n.], 1985. – XI, 66 p.

711. Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, parune societe de gens de letters : en 33 t. / mis en ordre & publiéepar M. Diderot et M. D’Alembert. – 3me ed. – Livourne : Dans l’imprimerie de la Socite, 1770–1778. – 33 t.

712. Fletcher W. Library classification / William Isaac Fletcher. – Boston : Roberts Bros., 1894. – 32 p.

713. Fodor J. A. Concepts : where cognitive science went wrong / Jerry A. Fodor. – Oxford : Clarendon Press ; New York : Oxford University Press, 1998. – [XII], 174 p. – (Oxford cognitive science series).

714. Folksonomies – Cooperative Classification and Communication Through Shared Metadata [Electronic resource]. – Access mode: http://www.adammathes.com/academic/computer-mediated-communication/ folksonomies.html. – Title from the screen. – Date of access: 07 february 2013.

715. Folksonomies tap people power [Electronic resource]. – Access mode: http://www.wired.com/science/discoveries/news/2005/02/66456. – Title from the screen. – Date of access: 22 february 2013.

716. Folksonomy – народ у руля классификации [Электронний ресурс] – Режим доступа: http://pixel-apes.com/in/read-only/by/mendokusee/9719. – Загл. с экрана. – Дата просмотра: 07 february 2013.

717. Folksonomy [Electronic resource]. – Access mode: http://en.wikipedia.org/wiki/Folksonomy. – Title from the screen. – Date of access: 07 february 2013.

718. Glossary Commander [Electronic resource]. – Access mode: http://www.glossary.ru/. – Title from the screen. – Date of access: 24 September 2012.

719. Gomez-Perez A. Evaluation and assessment of knowledge sharing technology / A. Gomez-Perez // Towards very large knowledge bases – knowledge building and knowledge sharing 1995 / A. Gomez-Perez, N. Juristo, J. Pazos ; ed. N. J. Mars. – Amsterdam, 1995. – P. 289–296.

720. Hewett C. Henri de Saint-Simon: the great synthesist [Electronic resource] / Caspar Hewett. – Access mode: http://thegreatdebate.org.uk/Saint-Simon.html. – Title from the screen. – Date of access: 11 January 2013.

721. High accessibility is effective search engine [Electronic resource]. – Access mode: http://www.alistapart.com/articles/accessibilityseo/. – Title from the screen. – Date of access: 7 February 2013

722. How to understand call numbers: the Library of Congress Classification System [Electronic resource]. – Access mode: http://info.library.yorku.ca/yorkline/lc/lc.html. – Title from the screen. – Date of access: 24 February 2013.

723. Integrating heterogeneous museum descriptions using linguistic resources [Electronic resource]. – Access mode: http://cidoc.mediahost.org/ content/archive/cidoc2007/papers/Ivanov_CIDOC_2007_full_text.pdf. – Title the from screen. – Date of access: 11 February 2013.

724. Intute : free online service [Electronic resource]. – Access mode: http://www.intute.ac.uk. – Title from the screen. – Date of access: 11 February 2013.

725. Ivanov V. Integration of thesaurus and ontology for the use in the information resource on the culture heritage / V. Ivanov // Proceedings of First workshop on intelligent technologies for cultural heritage exploitation at the 17th European conference on artificial intelligence. – Trento, 2006. – P. 31–36.

726. KBSI. Knowledge based systems incorporated [Electronic resource] : technical report : IDEF5 method report. – Access mode:

http://www.idef.com/pdf/Idef5.pdf. – Title from the screen. – Date of access: 5 September 2012.

727. KMi [Electronic resource]. – Access mode: http://kmi.open.ac.uk/. – Title from the screen. – Date of access: 20 September 2010.

728. Knowledge interchange format [Electronic resource]. – Access mode: http://www-ksl.stanford.edu/knowledge-sharing/kif/. – Title from the screen. – Date of access: 24 September 2012.

729. Lacy L. W. Owl: representing information using the web ontology language / Lee W. Lacy. – Victoria, BC, Canada : Trafford, 2005. – X, 282 p.

730. Lambert D. Operational conceptual modelling language [Electronic resource] / Dave Lambert and Enrico Motta. – Access mode: http://technologies.kmi.open.ac.uk/ocml//ocml-manual.pdf/. – Title from the screen. – Date of access: 11 October 2012.

731. Learning to map between ontologies on the semantic web / A. H. Doan, J. Madhavan, P. Domingos, A. Halevy // Proceedings of International conference world wide web (WWW). – Honolulu, 2002. – P. 662–673.

732. Lenat D. B. Building large knowledge-based systems: representation and inference in the Cyc project / Douglas B. Lenat, R. V. Guha. – Reading, Mass. : Addison-Wesley Pub. Co., 1990. – XIX, 372 p.

733. Li W. S. Database integration using neural networks: implementation and experiences / W. S. Li, C. Clifton, S. Y. Liu // Knowledge and information systems. – 2000. – Vol. 2, № 1. – P. 73–96.

734. Library journal [Electronic resource]. – Access mode: http://www.libraryjournal.com/. – Title from the screen. – Date of access: 27 March 2013.

735. Library of Congress classification : Class KDZ, KG-KH : Low of the Americas, Latin America and the West Indies / Library of Congress (Washington), Subject Cataloging Divisiondrafted ; by J. Fischer. – Washington : Library of Congress, 1984. – V, 397 p. – (Library of Congress classification).

736. Library of Congress classification outline [Electronic resource]. – Access mode: http://www.loc.gov/catdir/cpso/lcco/. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

737. Library of Congress classification : outline scheme of classes : [preliminary, December, 1909] / Library of Congress, Subject Cataloging Division. – Washington : Government Printing Office, 1910. – 24 p.

738. Library of Congress classification. G. Geography maps anthropology recreation / Library of Congress, Subject Cataloging Division. – Washington, D.C. : Library of Congress, 1901. – XI, 607, 23 p.

739. Library of Congress classification / Library of Congress, Subject Cataloging Division. – Washington : [The Library], [1901–1988]. – 34 vol.

740. Library of Congress online catalogs [Electronic resource]. – Access mode: http://catalog.loc.gov/. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

741. Loom Project home page [Electronic resource] / Artificial Intelligence research group University of SouthernCalifornia's Information Sciences Institute. – Access mode: http://www.isi.edu/isd/LOOM/. – Title from the screen. – Date of access: 24 march 2013.

742. Martel Ch. The Library of Congress and its work / Charles Martel. – Washington : [s. n.], 1907. – 75 p.

743. McCarthy J. LISP 1.5 programmer's manual / John McCarthy. – Cambridge, Mass. : M.I.T., 1968. – 106 p.

744. Nation Taiwan University library online catalog [Electronic resource]. – Access mode: http://tulips.ntu.edu.tw/search/c. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

745. OCML ontologies to XML schema lowering [Electronic resource]. – Access mode : http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.143.490&rep=rep1&type=pdf. – Title from the screen. – Date of access: 20 march 2013.

746. Of the essence of law (four articles). Summa Theologica by St. Thomas Aquinas [Electronic resource]. – Access mode: www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/sum228.htm. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

747. Of the eternal law (six articles). Summa Theologica by St. Thomas Aquinas [Electronic resource]. – Access mode: www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/sum231.htm. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

748. Of the natural law (six articles). Summa Theologica by St. Thomas Aquinas [Electronic resource]. – Access mode: http://www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/sum232.htm. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

749. Ontology-based integration of information – a survey of existing approaches / H. Wache [et al.] // Proceedings of the IJCAI–2001 Workshop "Ontologies and Information Sharing". – Seattle, WA, 2001. – P. 108–117.

750. Open knowledge base connectivity home page [Electronic resource]. – Access mode: http://www.ai.sri.com/~okbc/. – Title from the screen. – Date of access: 24 September 2012.

751. Operational conceptual modelling language [Electronic resource]. – Access mode: http://technologies.kmi.open.ac.uk/ocml/. – Title from the screen. – Date of access: 11 October 2012.

752. Overview: loom knowledge representation system [Electronic resource]. – Access mode: http://www.isi.edu/isd/LOOM/#OVERVIEW. – Title from the screen. – Date of access: 24 march 2013.

753. OWL DL semantics [Electronic resource]. – Access mode: http://www.obitko.com/tutorials/ontologies-semantic-web/owl-dl-semantics. html. – Title from the screen. – Date of acces: 20 march 2013.

754. Pease A. Toward a standard upper ontology / A. Pease, I. Niles // Formal ontology in information systems : proceedings of the 2nd International conference (FOIS-2001) / ed. by C. Welty, B. Smith. – New York, 2001. – P. 2–9.

755. Powers Sh. Practical RDF / Shelley Powers. – Sebastopol : O'Reilly & Associates, 2003. – XV, 331 p. : ill.

756. Ranganathan S. R. Classified catalogue code / Shiyali R. Ranganathan. – New Delhi : Ess Ess Publications, 2006. – 644 p.

757. Ranganathan S. R. Colon classification. Basic classification / S. Ranganatan. – 6th ed. – New Delhi : Ess Ess Publications, 2006. – 422 p.

758. Ranganathan S.R. Philosophy of Library classification / Shiyali R. Ranganathan. – New Delhi : Ess Ess Publications, 2006. – 134 p.

759. Ranganathan S. R. The five laws of library science / Shiyali R. Ranganathan ; Madras Library Association. – 2 ed. – London : Asia Publ. House, 1957. – 624 p. – (Reprinted from The five laws of library science, ed. 2).

760. Ranganathan S. R. The five laws of library science / Shiyali R. Ranganathan. – New Delhi : Ess Ess Publications, 2006. – 482 p.

761. Ranganathan S. R. Philosophy of Library classification / Shiyali R. Ranganathan. – Copenhagen ; New York : E. Munksgaard ; Hafner, 1951. – 133 p. – (Library research monographs ; vol. 2).

762. Ranganathan S. R. Prolegomena to library classification / Shiyali R. Ranganathan. – 3 ed. – Bombay ; New York : Asia Pub. House, 1967. – 640 p. – (Ranganathan series in library science ; vol. 20).

763. Reider F. Melvil Dewey / Fremont Rider ; American Library Association. – Chicago : American Library Association, 1944. – IX, 151 p. – (American library pioneers ; vol. 6).

764. Serbin O. O. Bibliotečka klasifikacija na ukrajinskom jeziku u drugoj polovini XX veka : novi pogled u kontekstu istorijskih činjenica / O. O. Serbin ; prevela sa rus. M. Stanišić // Glasnik Narodne biblioteke Srbije = The Herald of the National Library of Serbia [за] 2012–2013. – Beograd, 2014. – S. 275–280.

765. Schwartz J. A classification and notation / J. Schwartz // Library Journal. – 1882. – № 7. – P. 144–166.

766. Schwartz J. A mnemonic system of classification / J. Schwartz // Library Journal. – 1879. – № 4. – P. 1–7.

767. Schwartz J. An alphabetico-mnemonic system of classification and numbering books / J. Schwartz // Library Journal. – 1885. – № 10. – P. 25–27.

768. Schwartzman S. The words of mathematics : an etymological dictionary of mathematical terms used in English / Steven Schwartzman. – Washington : Mathematical Association of America, 1994. – 261 p.

769. Scotland's culture [Electronic resource]. – Access mode: http://www.scotlandsculture.org. – Title from the screen. – Date of access: 15 October 2012.

770. Summa Theologica by St. Thomas Aquinas [Electronic resource]. – Access mode: http://www.sacred-texts.com/chr/aquinas/summa/. – Title from the screen. – Date of access: 21 February 2013.

771. Systéme general de la connoissance humaine // Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, parune societe de gens de letters / Mis en ordre & publiéepar M. Diderot et M. D'Alembert : en 33 t. – 3me ed. – Livourne, 1770–1778. – T. 1. – P. XLVIII.

772. The CLIO Project – managing heterogeneity / R. J. Miller [et al.] // ACM SIGMOD Record. – 2001. – № 30 (1). – P. 78–83.

773. The description logic handbook: theory, implementation and applications / Baader F., McGuinness D., Nardi D., Patel-Schneider P. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 574 p.

774. The Syntax of CycL [Electronic resource]. – Access mode: http://www.cyc.com/cycdoc/ref/cycl-syntax.html. – Title from the screen. – Date of access: 24 April 2013.

775. UDC Consortium [Electronic resource]. – Access mode: http://www.udcc.org/. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

776. UDC Summary [Electronic resource]. – Access mode: http://www.udcc.org/udcsummary/php/index.php?lang =uk&pr=Y. – Title from the screen. – Date of access: 5 march 2013.

777. Universal Decimal Classification = Classification décimale universelle = Dezimalklassifikation. P. 1. Systematic tables / British Standards

Institution. – London : British Standards Institution, 1985. – XIII, 494 p. – International medium edition. – English text. – (FID publication ; 571 ; B.S. (Series), 1000M).

778. Uschold M. Towards a methodology for building ontologies [Electronic resource]. – Access mode: http://www.aiai.ed.ac.uk/project/pub/ documents/1995/95-ont-ijcai95-ont-method.ps. – Title from the screen. – Date of access: 7 October 2012.

779. Using latent semantic analysis to improve access to textual information [Electronic resource] / Dumais S. T. [et al.]. – Access mode: http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.51.5563&rep=rep1&type=pdf. – Title from the screen. – Date of access: 12 March 2013.

780. Wache H. Ontology-based integration of information : a survey of existing approaches / H. Wache // Proceedings of the IJCAI–2001 Workshop “Ontologies and Information Sharing”. – Seattle, WA, 2001. – P. 108–117.

781. Wendel C. Geschichte der Bibliotheken im griechisch-römischen Altertum / Carl Wendel. – Leipyig : Otto Harrassowitz, 1940. – 63 p. – (Sonderdruck aus Milkau-Leyh, handbuch der Bibliothekswissenschaft ; vol. 3).

782. Xu L. Discovering Direct and Indirect Matches for Schema Elements / L. Xu, D. Embley // Proceedings of International conference on database systems for advanced applications (DASFAA). – Kyoto, 2003. – P. 39–46.